

РІК VI.

1. липня

Ч. 17.

предплата річна 8 К. піврічна 4 К. Поодинокє число 40 с.

Адрес редакції і адміністрації Львів ул. Коперніка ч. 36.

НИВА

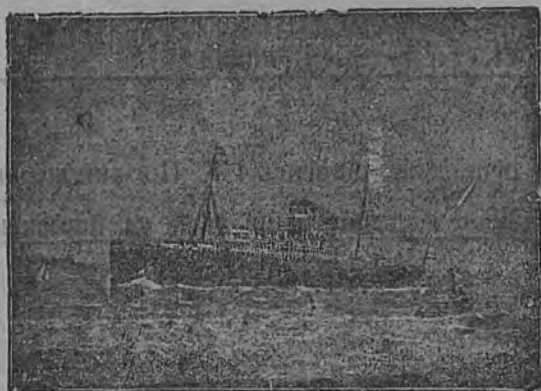
ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ
ЦЕРКОВНИМ і СУСПІЛЬНИМ.

ВИДАЄ РЕДАКЦИЙНИЙ КОМІТЕТ.

ЛЬВІВ

В друкарні Ставропігійського Інститута
під зарядом М. Рефця.

1909.

ДО АМЕРИКИ

Канади, Тексасу, Гальвестону, Куби, Аргентини
взагалі до всіх місцевостей північної і полу-
дневої Америки, Австралії Япану, Хін і т. д.

Білету залізниці до кожної місцевості північно
і південної Америки.

З Галичини і Буковини

найдешевше перевозить

ПЕРЕВОЗОВЕ ТОВАРИСТВО ПАРОХОДІВ
NORDDEUTSCHER LLOYD
в Бремi

В Бремi се товариство удержує руского сьвящен-
ника, котрий виконує душпастирські обовязки і о-
пікує ся емігрантами:

Хто хоче їхати до Америки, нехай пише по шіф-
карту до:

Генеральна Агента Північно-Німецького LLOYD'a
у ЛЬВОВІ, Городечна 93.

Н. ЛЕСА

ч. і к. надворний фотограф

у Львові

ул. Академічна ч. 18.

(Письма похвальні Єго Велич-
чества Цісарского.)

Бюро технічне

Василя
Нагірного

у Львові

ул.: св. Софії 3 а, а по-
стійна адреса Ринок 36.

виготовляє плани на будови
церков, домів парохіальних
і інші.

Основа

християнська часопись для руского народа.

— Виходить 10 і 25 кожного місяця. —

Редакция і Адміністрация:

Львів, пл. св. Юра ч. 5. —

Предплата річна 3 кор. — с. || Чвертьрічна — кор. 75 с.
Піврічна 1 " 50 " || Поодинокє число 10 "

В справі торговельного тов. „ДОСТАВА“.

Відозва до Всч. Духовенства і церковних брацтв.

В р. 1905 основало поважне число руских священників торгівлю церковних приборів в Станиславові під ім. „Достава“. Наше духовенство взяло сю галузь торгу в свої руки з тою ціллю, щоби достарчати церквам такі товари, які відповідали би духови нашого обряду, щоби давати їх по дешевим цінам, та обертати чистий зиск (який йшов досі для приватних підприємців) в користь самих же церков. Се діло сповнило товариство з всякою совістністю і одержало за те багато похвал з кругів клиру, а на сьогорічній виставі в Карльсбаді удостоїло ся почесного хреста і великої золотої медалі.

Однак станиславівська „Достава“, осторонь від осередка краю, не могла з локальних вже причин розвинути належної діяльності на всім просторі нашої рускої церкви; бо многим священникам з львівської і перемискої дієцезій приходило оно з трудом відноситися з своєю заушнями аж до Станиславова. Щоби сему зарадити, постановив ширший круг нашого клиру, що вибрав ся з усіх трох дієцезій в червні с. р., заложити головний склад „Достава“ у Львові і поставити его добром товарів на такій стопі, щоби відповідав достоїнству нашого обряду й вимогам нинішнього часу. З тою ціллю вибрано з поміж львівського духовенства осібний комітет і поручено ему, щоби перевів се діло в життя.

Сповняючи дає поручення, порозумілись ми найперше з станиславівською управою „Достава“, засигнули ради фахових людей, і підготовивши все як належить, отворили з днем 20. с. р. церковну торгівлю у Львові. Ми заложили ві яко філію станиславівської „Достава“; однак взяли право в свої філії в свої руки і сподіємо ся, що она силою самого факту, збільзючого в ній торгу, стане небагом головним осередком всего інтересу.

Вє нашої торгівлі будемо удержувати всякі прибори, які лиш потрібні для окраси наших церков. І так будемо доставляти: а) Фелони і дальматики в різних барвах і материях, завіси, дивани, обруси, біля, ленти, копаки і обочки; б) металеві вироби: чаші, монстранції, дароносиці, хрести (процеси, наальні, на престольні і ручні), патеріці, ліхтарі, канделябри, свічники, всен чинки, кадильничі, дзвіники, лампи, мирничі; в) різби: кияоти, статуї, ангели, воскресення, хрести; г) всякі образи для церков і комнат, процесіональні олтари, антипедии, плащениці, хоругви, фаци, бальдахими; а) євангелія і молитовники в різних оправах, свічки, цвітні і букети, барвні шкля до вікон і всю иншу церковну утвар. Також приймаємо всякі церковні річи до направи; чаші для позолочення, металеві прибори, фєкони і др.). Крім того отвираємо у себе виставу для творів наших артистів (малюрі і др., щоби тим способом улекити нашої публіці пізнанє і набуванє красивих творів штуки. Все те будемо удержувати в добірній якості і красі, та дават по цінах можливо найдешевших.

Для правильного ведення діла назначили ми з поміж себе директорів склади і надзираючу раду (котрі будуть входити й в склад станиславівської управи), а крім того вибрали обрядову комісію, котра наглядати ме, щоби товар відповідала прайсам нашого обряду.

Однак щоби підняте діло успішно розвивалось, потребуємо сильної піддержки зі сторони нашого Клиру і Брацтв. І тому звертаємо ся до Всч. Духовенства і до наших Брацтв з горячим зазивом, щоби зволити щиро поперти наше підприємство. З окрема просимо наших духовних Соборів, щоби вступали самі в члени „Достава“ з більшим числом уділів (один уділ 10 корон и вписове 1 кор.), вписували в члени також церкви і брацтва і заможляли у нас потрібні церковні прибори. Та позаяк маленькі уділи не багато приспорили би нам гроша, просимо особливо, щоби локуювали в чадници нашого товариства як свої так і церковні капітали (на 50%). З сею піддержкою зволить наші Брати поспішити чим скорше. Ми розпочинаємо діло не великими средствами; а річ зрозуміла, що чим більшими грошеви ми засобами будемо розпоряджати, тим краще зможемо ровинути наш інтерес і тим краще відповісти вимогам Клиру.

Ми маємо нову надію, що найдемо радий привіт в кругах нашого Духовенства. Сеж діло нам всім спільне і має на меті лиш добро нашої церкви. З нашого боку доложимо всіх заходів, щоби бажанням Клиру як найкраще задоволити.

Всякі замовлення і грошеві присилки просимо адресувати: СКЛАД „ДОСТАВА“ — У ЛЬВОВІ (УЛ. РУСКА Ч. 20). На жаданє висилаємо оборотно наш богатий цілник.

У Львові, в надолоті 1908.

За комітет: о. Іван Чипельський, о. др. Йосиф Жук, о. Александер Стефанович о. Йосиф Фолис, о. Евгений Гузар, о. Теодозий Лежигубський, о. Іван Рудович, о. Дзян Лопатинський, о. Іларій Паньківський, о. Теофіл Бобикевич, о. Ярослав Левичий, др. Володимир Бачинський.

За дирекцію станиславівської „Достава“: о. Клиж Кульчицкий.

Передплата
річна 8 коп.
піврічна 4 „
Поодинокі
число 40 сот.

Адреса
редакції і
адміністрації
Львів, ульця
Коперійна ч. 36.

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця.

ЗМІСТ: о. О. Волянський: Поділ праці в нашій церковній акції. — о. Йос. Кравчук: Чуда в Люрді. — о. П. Кандюк ч. с. В. В.: Моя відповідь о. Щепашюкови. — о. О. Волянський: З книжок і журналів. — о. О. Волянський: Всячина. — Нові публікації на церковній ниві. — Переписка Редакції.

Поділ праці в нашій церковній акції.

Наші часи вимагають надзвичайно інтензивної праці зі сторони руского духовенства. Не досить, що мусимо старати ся задержати те суспільне становище, яке нам належить ся з історії та традиції, але повиннісьмо его ще і скріпити. Ворожі нам живла стремлять не лиш до підкопання нашої поваги, але виелімінованя з суспільного житя, і то з засади, в ім'я світогляду. Суть і такі в нас круги, які би нас лиш толерували як *malum necessarium*, та такі, що позитивно домагають ся від нас народної праці, але не можуть знести, если ми хочемо дати народній праці ідейний підклад в рамках хр. кат. світогляду, если ми домагаємо ся увзгляднення католицкого чинника в публичній діяльності.

А тимчасом нашим призначенем — бути слугами Церкви, зн. цілу і всяку нашу акцію повинен перейти щирый християнський дух. Того домагає ся і новочасний напрям умів. Сучасна людина не обмежує ся на саму працю зн. на само витворюване певної суми корисних для загалу актів, але навпаки, старає ся свою практичну акцію спровадити до якогось засадничого чинника, який відтак, хотяй невидимий, нераз і несєві-

домо, але все і всюди пробиває ся. Приміром — соціальний демократ не обмежає ся на то, щоби організувати пролетарият та бороти ся о его долю, але старає ся то всьо робити в імя своєї материялістичної історіософії та в її дусі.

Катол. св'ященик мусить проте витворити собі суцільно і консеквентно уложену ідеологію. Ту духову працю повинен зачати вже в семінарі. Ту нема поділу праці. Ту мусить обробити кожний сам для себе і сам за себе той сирий материял, який єму подає університет, семінар та лектура. Кандидат св'ященичого стану повинен стати на тім становищі, що его професори, его настоятелі і автори, яких читає, не одно передумали, не одно пережили і подають єму самі висновки своєї умової праці, яку він сам має з'ужиткувати відповідно до своїх індивідуальних потреб і успособлення.

Суб'єктивно перерабляти даний материял мусить кожний сам, але в достарчуванню того-ж материялу потрібний, навіть конечний поділ праці. Если церковна акція має в нас піти наперед, треба завести обдуманий поділ праці в веденню молодого покоління. Праця має бути розділена між три вже згадані чинники: університети, семінар, лектура.

Професори повинні все тямити, що за важна задача в їх руках, яку важну місію повірила їм Церков. Она-ж віддала їм цвіт своїх дітей в цілі вироблення з них добрих, ревних св'ящеників. Професори повинні тямити, що они мають бути не так професорами, як радше педагогами, а передовсім св'ящениками. Сего уряду не сьміють повнити шабльоново, але з запалом, з намащенем. Година викладу повинна бути для них годиною св'ятою, божою, якої не вільно легковажити, змарнувати. Самі професори повинні бути людьми молитви, науки і праці; они повинні стояти на вижині науки і впроваджувати слухачів в актуальні проблеми. Виклад не повинен бути рецитованем з старих, поживклих паперів, але творенем. Замість подавати масу нікому непотрібних подробиць, повинно ся подавати головні начерки дотичної науки, і ілюстровати її лиш маркантними, клясичними даними. Деякі квестиї — що року інші — повинно би ся обрабляти основно, при чім не так класти вагу на саму квестию, як радше на метод її наукового трактованя. Між професорами а слухачами відносини повинні бути ширі. Професор повинен розв'язувати всякі труднощі і сумніви жадних знаня і успокоеня молодих умів. Наукові семінарі та вступні виклади з енциклопедії і методології теологічних наук треба би конечно завести.

Поодинокі виклади не сьміли би бути відорвані, але цілий їх плян повинен бути з гори обдуманий та уложений. Дальше, професори поодиноких предметів повинні би ся з собою порозуміти в тій цілі, щоби себе взаємно в викладах не повтаряти, але доповняти.

Особливо вдячне поле має професор апологетики, а спеціяльно пасторальної.

Університет має подати образоване, але не „чисте“ образоване, але пересякнене духом апостольської ревности. Семинар має ту ревність розвинути, виплекати, а надто додатково причиняти ся до поступу в студиях, чи то контролею чи інструкціями, даваними потрібуючим кандидатам. Працю університету та семинара повинна доповнити старанно дібрана лектура після засади: *non multa, sed multum*. Дбати про неї булоб обовязком передовсім університету, а дальше семинара.

Если згадані чинники поведуть плянову акцію по взаїмнім порозуміню ся, то певно причинять ся до вироблення кріпкого сьвітогляду в кандидатів сьвященничого стану.

Для тих, що не виробили собі такого сьвітогляду, а вже суть самостійними, не лишає ся нічо іншого, як доповнити занедбане лектурою. Вказівок в тім подає багато наша часопись „Нива“.

Остаточно вийде молодий кандидат в сьвіт, перенятий красними, благородними ідеями та поривами. Та на жаль — звичайно не знаходить таких, щоби той сьвятий огонь підсичували, а за те багато знайде тих — осіб чи обставин, — що его згасять. А шкода велика. Тому то річ конечна, щоби молодого сьвященника не лишати без опіки. Ту роботу повинні між себе розложити консисторія і старші сьвященники.

Консисторія має неодну нагоду до скріплення в покликаню молодого сьвященника. Если консисторія має в своїм складі людей сьвітлих, з яких кождий відзначив ся працею і заслугами в котрійсь з областей церковно-супільного житя — душпастирство в місті, на селі, школа, економія, політика, і т. п., — тоді легко з'уміє пізнати, до чого надає ся дотичний сьвященик.

Если той послідний знайде в консисторії людей з батьківським серцем, яким лежить на серци справа Церкви, а не особисті та політично-партийні симпатії чи антипатії, если знайде в них сьвящеників, а не зимних, неприступних, неввічливих, гордих бюрократів, тоді консисторія знаменито вивяже ся з своєї важної і тяжкої задачі.

Часто лучає ся, що молодий сьвященик стрічає ся зі старшим, але замість бачити гідне его поведене, почує як той сьвященик зі свого стану невдоволений, кождому завидує, нарікає на лихі часи, а крім пустих приміром „політичних“ фраз і пльоток про нічо більше не знає.

Розуміє ся, що така стріча корисно зовсім не впливає. А если ще стане сотрудником та мусить всьо робити — крім платних функцій — та побачить, що парох вважає его за всьо інше, лиш не за сьвященника, то тоді нема вже що і говорити про скріплене замилюваня і пієтизму до свого стану, до своїх старших собратів.

Наші часи вимагають так далеко ідучого поділу праці, що треба було і сьвященикам обмежити ся на вусший круг діланя. Один займає ся душпастирством, інший школою, тамтой семинарем і т. д. То добре, але вибраним фахом треба таки добре

і щиро заняти ся, віддати ся єму цілою душею, з жаром і так довго не кидати ся на арену ширшої публичної діяльності, поки добре не ознакомиш ся з своїм властивим урядом. Найгірше, если хто відразу рве ся до всіх можливих та неможливих організацій і товариств. На початок буде досить, як хто побіч фахового заняття обмежить ся на одно — друге товариство. А навіть в вибранім собою напрямі праці повинен кождий звернути особлившу увагу на що іншого, щоби дійти таки до основного знання в чім небудь.

Але побіч поділу праці і спеціалізованя ся, заходить потреба узагальнюваня і концентрації. Тому то конечно треба організації і преси. Найпрактичнішою і найповажнішою формою організації суть деканальні соборчики. На таких соборчиках повинно наступити порозумінє що до вибору напрями праці та діленє ся взаємно здобутками своєї спеціальности. Про значінє соборчиків ми вже згадували в рефераті про апольогетично-соціальну акцію руского душпастиря в наших часах. Катихити повинні би мати свої фахові кружки, в яких би обговорювано справи публичного вихованя. Важні прислуги могли би віддати кружки товариства св. Ап. Павла.

Тільки порушені і обговорені квестиї не повинні консервувати ся в тіснім кружку учасників, але дорогою церковної преси повинні діставати ся до відома загалу. Користь з того подвійна: і люди знають, яке в нас житє, і уможливає ся виміну гадок.

Обговорені на соборчиках, в кружках і в пресі справи були би знаменитим материялом для обряд на єпархіяльних синодах і могли би дати неоден товчок до розвою церковного нашого житя.

В єпископі середовище церковного житя, в нїм лучить ся духовенство в одну родину, в одну армію. Але єпископ не всевідучий, він потребує ради, але ради дозрілої, обдуманой, поважної, пливучої з щирого, Церкві відданого серця. Ради зі сторони духовенства, чи то висловлені в формі ухвал соборчиків чи петицій чи проєктів поданих в пресі, приняті єпископом, в нїм і ним скристалізовані та поперті єго авторитетом, виходили би яко практичні, з житя і для житя взяті, закони.

Щоби можлива була плянова акція, треба нам конечно позбути ся ще двох хиб. Є се сумним фактом, що сьвященники мають взглядом себе за мало довіря і за мало пошанованя. Тіснійших зносин між сьвящениками — особливо по містах — нема, а щоби чужі сьвященники себе взаємно поздоровляли, або щоби боронили оден другого перед злобними напастями, се належить до досить рідких случаїв. Пригадаю собі, що оден з наших професорів замітив, що нема нігде тільки амбіції — в лихім значіню слова, — що в духовнім стані. А прецінь гоненє за титулами та відзнаками або пишанє ся ними, повинно бути ціхою найрідшою в духовенстві. А на жаль в нас, як то від-

криє собі дійсну або уроєну прикмету — в науці, аскезі, гідності, — так вже і вимагає для себе особливих поклонів.

Повиннісмы проте пам'ятати, що если хочемо поважання для себе зі сторони суспільности, так мусимо шанувати себе самих і себе взаємно; если хочемо щось зробити, так мусимо посвятити ся якійсь спеціальности і притім себе взаємно спомогати радою і ділом; если хочемо посунути християнську справу наперед, так мусимо вести акцію обдуману, пляново зорганізовану; як хочемо, щоби був оден дух, так сконцентруймо ся в єпископі.

Ми кинули загальні черти програмової праці на церковній ниві. Тепер черга на наших прихильників виповнити тірами конкретнішим змістом, практичними, житєвими проектами.

Оден зі старших сьвящеників прислав недавно щирий лист, який зробив на мені сильне вражєне. Автор листу звертає увагу на систематичне підкопуване релігії у шкільної молодіжи, на який не видко впливу катихитів нових шкіл та інститутів. Навіт і вихованки духовних семинарів не все такі, які би повинні бути. Автор наводить примір питомця одного з наших духовних семинарів, який в присутности сьвітских кпить собі з „попів“, „попадей“, каноніків та... єпископа. Після автора, церковні власти знають о тім, але ріжні взгляди... Поважання для старших сьвящеників мало, а навіть і духовні власти нераз не можуть чи не хочуть оцінити щирої довголітної праці або нераз за надто дивлять ся не на чоловіка, а на его впливи, колігачії і т. д. Автор листу згадує, що він дуже а дуже часто старав ся о лучшу парохію, але що не мав впливів, то і не був прийнятий. Деякі сьвященики кплять собі з синодів, називаючи їх рішення рішеннями... рабів.

Ті замітки заслугують на те, щоби інтересовані взяли собі їх до серця та порівнали теоретичні виводи нашої передовиці зі взятими з життя замітками старого і досьвідченого душпастиря. Не закриванєм наших похибок, але признанєм ся до них можемо двигнути ся. Поправа можлива лиш по точнім іспиті совісти і... щирім жалю!

о. Ол. Волянський.

о. Йос. Кравчук.

Чуда в Люрді.

Люрд! Хто не чув сего слова?... Віруючому християнинові стає оно доказом, що Христова віра се — не видумка, але Богом з неба дана, що понад природою і її силами єсть Бог, Творець всієї природи, що жите чоловіка не кінчить ся з смертю, але існує позагробове жите, існує душа. Недовірок, учувши слово: Люрд, усміхне ся іронічно та подумає: що за нерозум, на початку XX. віку — віку поступу та просвіти — вірити еще в можливість якихсь чудес!...

Люрд се стародавнє, маленьке містечко в полудневій Франції, в піренейских горах, колись мало знане, після переказу в чудесний спосіб увільнене Каролем Великим від Серацен; — нині знане оно на цілій кулі земській, стягає рікрічно до себе тисячі прочан і цікавих, стало побіч Риму і Брусалиму численно звиджуваним огнищем релігійного жита.

І кому ж се завдячує?

В 1858 р. об'явила ся тут в скалах за містом чотирнайцятилітній дівчині, Bernadotte Soubirous, донці крайню з'убожілого млинаря „чудової вроди пані“ — Преч. Діва Марія; за Її почином витрисло зі скали жерело, а вода з него містить в собі якусь надприродно уздоровляючу силу. Тисячі, тисячі неулічимо хорих завдяки сій воді повернуло до цілковитого здоров'я і то в впрост непонятій, чудесний спосіб. Ті чудесні уздоровлення діють ся по нинішній день. Др. Vergez так пише о тих уздоровленнях: „Ті уздоровлення замітні тим, що діють ся нагло, в одній хвилі, хоч слабости були нераз застарілі і упрямі. Єсть в тім якась висша сила, відмінна від сили природи, сила незнана, зовсім чужа воді, якою послугує ся для об'явлення своєї могутости“.

О тих чудесних уздоровленнях в Люрді появило ся до нині много наукових праць і то в різних языках. О Люрді писав між иньшими славний історик, Henry Lasserre, (N. D. de Lourdes 1869, на німецьку мову перевів Гофман), який сам на собі дізнав чудотворної сили води з Люрд, відзискавши страчений взір; др. Boissarie, директор клініки в Люрді, „Lourdes et ses miracles“, а се діло перероблене маємо навіть в польській мові: „Objawienia się i cuda w Lurd Najświętszej Maryi Panny Niepokalanie Poczętej“. В нашій літературі не появило ся дотепер жадне діло про Чуда Пр. Діви Марії в Люрді, хоч наш нарід відносить ся до Пр. Діви Марії з так великою любовію і побожностію, як жа-

ден иньший, та певно радо читав би о Єї чудах в найновіших часах. Щоби тій недостатці зарадити, хочу дати бодай загальний погляд на об'явлене і чуда Пр. Діви Марії в Люрді. Передтим однак скажу кілька слів о чудах взагалі, бо вже наперед неначе чую, що много наших псевдоучених регоче ся, думаючи: „таж ми люди культурні, час забобонів вже давно минув“...

Що се є чудо?

Простий нарід називає чудом все, що викликає у него подив, а подив повстає у нас звичайно тоді, коли бачимо якесь надзвичайне явище, однак не знаємо причини того явища. Але не кожде надзвичайне явище, якого причина не єсть нам знана, буде чудом. Я сам був раз свідком дивного явища, яке нарід уважав чудом, а однак не було оно чудом. Десь тому 15 літ відновив ся у Львові в однім домі образ Матері Вожої. Тоді був я еще учеником. Веї бігли дивити ся на то „чудо“, і я побіг. Образ був дійсно відновлений. Оскільки собі пригадує, то навіть малірі не могли на разі пізнати, чи образ відновив ся сам, чи може відновила его якась людська рука. Той образ перенесено з процесією до костела. Та щож ся показало? Ото син в неприємности родичів відновив дуже вдатно образ, а що родичі о тім нічого не знали, тож наробили крику, що у них відновив ся чудесно образ, і в той спосіб сфабриковано „чудо“.

Чудом після св. Томи буде таке надзвичайне явище, під змисли підпадаюче, котре силами природи ніяк стати ся не може, бо або ті сили перевисшає або діє ся против сил природи, но єго безпосередною причиною єсть сам Бог. Три річі вимагає ся, щоби якесь надзвичайне явище можна було уважати чудом: 1) явище мусить бути зовнішнє, підпадаюче під змисли, прим. чудесне уздоровлене зломаної ноги, чудесне поверненє сліпому взору; 2) то явище мусить перевисшати сили і закони природи так, щоби не могло стати ся силами природи або після законів природи. Бєли хто зломить ногу, то після законів природи треба довшого часу і відповідного лічення, щоби нога знова зросла ся. Но бєли би нога зросла ся нагло і без жадних ліків, то се вже буде чудом. 3) Безпосередною причиною і творцем явища мусить бути сам Бог, яко Сотворитель і Пан всеї природи. Бєли чуда роблять ангели або люди, то они суть лишень орудиями в руках Вожих, бо ні ангели ні люди не можуть самі через себе зробити щось такого, що перевисшало би сили природи. Маючи вже понятє о тім, що се є чудо, застановім ся дальше:

Чи можливі суть чуда?

Пантеїсти, матеріалісти, натуралісти, монїсти та всякі иньші противники віри і Бога, перечать можливість чудес, а то тому, бо не віряє в Бога. Творцем чуда може бути лиш сам Бог; хто оже перечить Бога, той тим самим мусить перечити можливість чудес. Віруючий однак в Бога признаєть з повним переконанєм, що чуда суть можливі. Даєть ся се доказати

в слідуєчий спосіб: Бог єсть всемогучий т. є. може все зділати, що хоче; єсть дальше безконечно свободний т. є. ділає, що хоче і як хоче, після своєї волі, зовсім свободно. Границею всемогучости Вожої було би хіба се, що немислиме само в собі, що противило би ся єству і свойствам Божим. Чудо не противить ся ні єству ні свойствам Божим і даєть ся поняти. Прим. що Господь Бог привернув своюю всемогучою силою сліпому від уродження зір, не уживаючи жадних природних средств, даєть ся розумом нашим зовсім добре поняти і не противить ся ні єству ні свойствам Божим. Противники чудес опирають ся на тім, що всі закони природи суть абсолютно незмінні і сталі, отже чуда суть неможливі, бо нарушали би порядок природи. Но закони природи суть незмінні і сталі хіба лиш в своїй зависимости від Бога т. є. суть незмінно і стало зависимі від Бога яко свого Творця, суть незмінно і стало підчинені волі Бога, але щоби були абсолютно незмінні і сталі, се лиш гіпотеза, неоперта на жаднім доказі. Гели би закони природи були абсолютно незмінні і сталі, то мусіли би впливати з самого єства природи і то конечно, т. зн. ціла природа такою, якою єсть, мусіла би бути конечно і иньшою не могла би бути. Тимчасом досвід поучає нас, що закони природи змінюють ся, улягають одні другим, сила слабша силі більшій. Трутина спроваджує смерть, але єсть лікарство, яке ослабляє діланє трутини, а навіть робить єї нешкідливою. Гели проте сили і закони природи не суть абсолютно незмінні, але одні другі змінюють, то тим більше Бог, котрий сотворив з нічого природу і від котрого ціла природа зависима, може діланє сил природи своєю всемогучостию хвилевого повстримати або змінити, надати їм иньший напрям та підпорядкувати їх вишим цілям. Впрочім найлучшим доказом, що чуда суть можливі, єсть се, що чуда діялись і діють ся по нинішний день, а *contra experimentum nullum argumentum*, каже філософія.

От згадаю лиш мимоходом про два чуда, які вже від кільканайцяти віків повторяють ся по нинішний день і то в очах тисячий, тисячий народу. Маю на думці чудо з кровю св. Януарія в Неанолі і чудо з миром, витікаючим з мощий св. Ніколая в Барі. Св. Януарий був єпископом в Неаполі і его за віру Христову замучено. Кров сего Св'ятого заховалась по нинішний день в склянній посудині, і кілька раз поставлять єї на олтари над мощами сего Св'ятого, розпливаєть ся і кипить. Сему приглядає ся за кожним разом множество народу. Св. Николай був єпископом в Мір в краю Лікії. Там зістав похований. В 1087 р. об'явив ся одному єпископови і зажадав, щоби его тіло перенесено до міста Барі в Італії. Коли розкопали гріб св. Ніколая, розійшла ся приємна вонь, кости же Св'ятого були покриті чудотворним миром, і то миро видобуває ся з костей по нинішний день. Монахи, що стережуть мощий св. Ніколая, розсилають то миро по цілїм євриті. В можливість чудес не сумнівали ся навіть поганьські філософи, як Цельзий, Порфїрій,

Ямблїх, Гіераклъ, а також Юліян Апостат. Они однак в своїм засліпленю приписували чуда чарам або злому духови. Батько новїйших недовіркїв, Іван Яков Руссо, признає також можливість чудес, коли в своїм „Емілю“ так говорить: „Если би хтось запитав без жарту, чи Бог може ділати чуда, то за велику честь оказали би ми такому, відповідаючи єму без жарту, бо для такого вистарчить замовити місце в домі з'умашедших“. З того, що дотепер сказано, випливає, що чуда суть можливі, а если суть можливі, то застановім ся еще:

Чи чуда можна напевно які такі пізнати?

Щоби якесь надзвичайне, під змісли підпадаюче явище можна було напевно уважати чудом, треба звернути увагу на дві річи: по перше, чи те яквище, яке уходить за чудо, дійсно лучило ся т. є. чи має за собою історичну певність; по друге, чи оно перевишає всі знані нам сили природи т. є. чи має філософічну певність? До пізнання історичної певности чудес приходимо в той сам спосіб, в який пізнаємо певність і иньших природних явищ. Тут вистарчають власні спостереження і доне-сеня віродостийних свідків. Возьмім для приміру чуда Христа і запутаймо, чи дійсно Христос творив чуда? Наочні а віро-достойні свідки, якими були Апостоли, дають нам на се зовсім певну і потакуючу відповідь, але відкличмо ся до ворогів Хри-ста жидів і поган, як они на се відповідають?

(Конець буде).

Панкратий Кандюк ч. с. В. В.

Моя відповідь о. Щепанюкови.

В ч. 20 і 21 „Ниви“ (з дня 1 падолиста м. р.) помістив о. Микола Щепанюк статю п. з. „Не убий“, в якій старає ся спр-авити хибні погляди частини нашої суспільности на кроваве діло з 12. цвітня 1908 р. Ціль, очевидно, симпатична. Однак в стрем-леню до неї пійшов Всч. о. Автор за далеко, бо — щоби уза-саднити свої погляди, поставив деяки хибні засади, подаючи їх за науку св. католицької Церкви.

На сі промахи о. Щ-а я звернув увагу в статі: „Ще на тему убийства“ („Нива“ 1909 чч. 3 і 4). Ходило мені в ній тіль-ко о те, щоби на блуди, поміщені в нашій „Ниві“ через одного

з наших священників, найшло ся в тій самій „Ниві“ і з кругів нашого священства спростоване.

Маю — видить ся мені — право сказати, що взглядом особи о. Щепанюка я старав ся заховати належну чемність, проте ані на гадку не прийшло мені, щоби Він міг моїми увагами чути ся особисто оскорбленим.

Однак, на жаль, о. Щ-к доглянув в моїй статі інтенцію нелюдяности взглядом своєї особи, о чім легко можна пересвідчити ся з Єго репліки п. з. „А однак кат. Церков так зване легальне убийство лишень толерує“. (Гл. „Нива“ 1909 ч. 7. з 1. цвітня ст. 232—239).

Для того на самім початку запевняю Всч. о. Автора, що мені ані не сніло ся непокоїти Єго совісти підозріннями о яку там „ересь“ або „модернізм“. Я зовсім не припускав ані не припускаю, щоби о. Щ-к мав „свідомо“ фальшовати науку Церкви, і характеру „правовірного сина кат. Церкви“. Єму ніяк не відмовляю. Хорони мене — Господи від такого злочину! Я був по prostu пересвідчений, що о. Автор статі: „Не убий“, „ошибає ся що до науки Церкви в тій квестії“, а позаяк видавало ся мені, що таких ошибок у катол. священника не вільно толерувати, проте я і оголосив свої знані уваги.

З своєї сторони зробив мені о. Щ-к закид, який міг би не на жарт занепокоїти мою совість — вправді не християнську, але публіцистичну, коли-б ну, коли-б був оправданий. Пише іменно, що я „чіпаю ся поодиноких висказів, вирваних з Єго статі, не зважаючи ані троха на їх лучність з контекстом“. (м. ц. ст. 233). На те маю честь відповісти, що по перше — не чіпаю ся „поодиноких слів“, але цілих висказів. По друге — висказів тих я не вирываю з контексту формально, бо хотия не подаю перийодів попереджаючих і слідуючих, то все таки контекст респектую, о скілько оно потрібне до заховання того самого значіння. На щасте наші статі існують „чорні на білім“, і проте читачі мають можливість сю річ основно справдити.

Ще одна увага особистого характеру. О. Щ-к „не знає, що сказати“ на становиско, яке я заняв в моїй статі супротив Него. Проте заявляю, що мені не ходило о критичну оцінку цілої Єго статі, але тільки о спростоване тих Єго хибних висказів, які я підніс в моїх увагах. Може проте о. Щ-к зовсім сміло уважати мене не за свого „критика“, але радше за свого противника в диспуті, що з поміж тез, з яких складає ся статя „Не убий“ — вибрав до концертації одну або другу.

Переходячи до самого предмету квестії, мушу на вступі заявити, що підтримую вповні всі мої закиди, зроблені Автором статі „Не убий“ в моїх увагах. Тверджу отже що:

1-о Невдало ся о. Щепанюкови з тим названем євангельского „Не убий“ — „ідеалом, який доперва має бути реалізований“.

2-о Неправдою є, мов би катол. Церков „убийство в добрій справі і в такій формі, в якій на него годить ся, уважала неетичним“, себ то морально злим;

3-о Неправдою є, мов би св. Іван Золотоустий був „засадничо противний війні навіть тоді, коли вона вела би ся з оправданих причин...“, або „осуджував військовість без у слів но...“ як щось такого, що вже „тим самим, що існує, є злом“ — („Не убий“. „Нива“ 1908 стор. 632);

4-о Неправдою є, мов би катол. Церков була „прихильна“ ідеї руху антимілітарного, мов би нею „тішила ся“ та була би рада, „щоби се — (себто ся ідея) сповнило ся як найскорше“. (м. цит. стор. 639).

На узаasadнене тих моїх тверджень вистарчають вповні уваги, які я подав в статі: „Ще на тему убийства“ — (гл. „Нива“ 1909. стор. 97 сл., 131 сл.)

Можу проте приступити до головної точки сеї статі, себто до відповіді на рації, якими о. Щ-к намагає боронити своїх висказів, мною заквестионованих. („А однак кат. Церков так зване легальне убийство лишень толерує!“ „Нива“. 1909 стор. 233 слід.)

1. На моє тверджене: євангельске „не убий“ — се не ідеал, але стислий закон — відповідає Всч. о. Автор: „В вузшім значіню так, як її подає нам старозавітне св. Письмо, та заповідь є і по всі часи остане строгим законом... Затеж в ширшім значіню так, як говорить Спаситель в нагірній проповіді (Мат. V 21—45), є вона ідеалом“.

Коли би Всч. о. Автор був розтягнув, уступ цитований аж до стиха 48-ого і о нім самім тільки („Будите оубо кѣ совершени, ѿкоже бг҃ицѣхъ кѣхъ невѣстнѣи совершенихъ естъ“) сказав, що містить в собі християнський ідеал, то я під певним взглядом признав би єму слухність. Але всі порученя Христові з наведеного євангельского місця називати ідеалом, то дійсно гадка в катол. Церкві не знана. Ісус Господь забороняє там гнівати ся і дорікати ближньому, приказує уникати соблазну, зносить дозвіл розводів, закаує присягати ся, проголошує свій євангельский закон о любові ворогів. (гл. Мат. м. нав.) Годї припустити, щоби о. Автор не знав, як Церков рішучо ургує ті Христові порученя, як по просту відмовляє духа християнского тим, що против них провиняють ся. А прецінь не робила би так, коли би наведену науку уважала ідеалом. З того виходить, що ся заповідь навіть в т. зв. „вузшім значіню“ — не є ідеалом, але стислим моральним законом, який вже тепер обовязує кожного християнина*).

*) Катол. егзегети завважують при декотрих стихах, що наука в них замкнена, коли ві бере ся в стислословнім значіню, має азнамена геройства, (Мат. 5, 39—41), проте в тій формі не є она законом, але тільки євангельскою радою. В значіню однак більше річевім висказує ся там також стислий закон. Н. пр. в наведених стихах стислий закон так можна парафразою виразити: коли не стане тобі до оборони перед кривдою средств дозволенних, то в такім випадку прийми ві на себе і зноси терпеливо.

Низше на стороні 235 висказує о. Щ-к гадку, що норму правну: „зуб за зуб, око за око“.... „Спаситель осудив, згідно зніс, у Своїй нагірній проповіді“. Я до нині був пересвідчений, що слова Спасителя — (Мат. 5, 38—39) мали на цілі поставити забору поривам особистої мести і ненависти, але в нічім не тикали самої згаданої норми, о скільки она є висловом строгої справедливості (*lex talionis*). В той спосіб пояснюють се місце Еванг. також католицькі егзегети. (Гл. Knabenbauer — *Comentarius in quatuor S. Evangelia. I Eveng. sac. Matth. pars 2-o* (Parisii 1892) pag. 236; J. P. Mique — *Scripturae Sacrae Cursus completus t. 21. col. 524*). Та й годі — здає ся, инакше річ розуміти. коли зважить ся, що Ісус на початку нагірної бесіди заповів: „Да не мніте, якъ прийдѣхъ разорити законъ или пророки; не прийдѣхъ разорити но исполнити“ (Мат. 5, 17). Отже закону старого Христос не зніс, тільки доповнив его, і в тім змислі треба розуміти антитезу евангельську: „сашаєте якъ речено вѣсть дрѣкнымих.... Нѣхъ же глаголю бѣахъ....“

2. На дальші виводи о. Щепанюка, якими підтримує свій виказ, що Церков годить ся на певні форми убийства, однак при тім „піддержує своєю наукою ідеал Христа, що убийство, хочби навіть в добрій справі, є нечесне“ — відповідаю вдруге, що в тім милить ся Всч. о Автор дуже. Закиди, якими намагає мої давнійші докази ослабити, суть до того степеня наївні, що виглядають радше на жарт, ніж на серйозне трактоване річи.— Бо прецінь загально знана є засада, що катол. Церков для ніяких людських взглядів не згодить ся на те, що по її думці є нечесне (себ то — законом природним заборонене). В тім лежить одна з ціх Єї святости. А факти через о. Автора наведені, представляє ся звичайно початкуючим богословам до розв'язки. Полігамія, як сам о. Автор завважує, не є неетична „прямо“ (богослови се виражають через „*per se*“, себ то — сама в собі), але тільки „*secundum quid*“. Коли проте усуне ся з неї те „*secundum quid*“, в яким лежить єї неморальність, то она тим самим тратить характер неетичности. І Господь Бог таким тільки чином міг полігамію у Патріархів толерувати без нарушеня Своєї святости, що згадане „*secundum quid*“ — наперед усунув. Проте і сама полігамія, в якій за Божим дозволом Патріархи жили, не була чимсь неетичним, себ то морально злим, а за тим і толероване єї не нарушувало Божої святости. Инакше ся святість не устояла би ся.

Так само не стійний є закид з того, що Церков через якийсь час „толєрувала“ невільництво. Всч. о. Автор не може не знати, що катол. моралісти розрізняють подвійну форму невільництва: з них одна є сама в собі неморальна, друга (*servitus mitior*) сама в собі законни природну прямо не противить ся*) Коли проте говорить ся, що Церков через довгі віки невільництво толєрувала, то се може розуміти ся тільки о не-

*) Гл. V. Cathrein — *Moralphilosophie* 3 II стор. 443, 3.

вільництві тої другої форми. Протів невільництва першої форми виступала Церков зараз від початку свого існування з цілою рішучістю — і трактувала его на рівні з иньшими гріхами. Або може ні? Чи може потрафить хто навести католицких моралістів, які би о сім невільництві висказувалися: „*licitum laudabile*“, і т. п. *est*? В такий спосіб навіть о злагодженій формі невільництва Церков не виражала ся. А коли хто конче бажає говорити що „толерувала“ — то нехай! Тільки так само ще і тепер Церков толерує н. пр. всі кривди, коли учить терпеливо їх зносити, кривдникам прощати і по християнськи їх любити. Таким способом толерує взагалі всі гріхи не обложені екскомунікою, бо творителів їх терпить внутр свого організму.

О. Щ-к „не розуміє“, чому ті „ніби строгі приписи, якими Церков ограничає певні форми убийства (чи як Він волисть — лю дску самоволю, бо на мій погляд, хотяй оно „звучить инакше“, то самої річі оно не змінляє), не мали би бути строгими приписами Церкви. Відповідаю на те коротко: Бо не суть; бо є они приписами закона природного і катол. Церков уважає себе в сій точці тільки герольдом і захитником тогож природного закона. Ті самі приписи обовязували від початку сьвіта, коли ще Церкви католицкої на сьвітї не було, а обовязували під гріхом смертельним так, що хто їх легковажив, той виставляв своє „вічне спасене на небезпечність утрати“. (Не „строгі“ але „Церкви“ треба було підчеркнути). Бо що я виставляю моє вічне спасене на небезпечність утрати не тільки через нарушене припису Церкви, але також закона природного (ну і позитивного Божого), сего — гадаю — не треба катол. сьвященикови пояснювати.

Милить ся також о. Щ-к що до того, в чім лежить властива спірна квестія між нами. Бо я прецінь нігде не сказав, що по думці о. Автора Церков не признає офіційній власти права убити другу людину. З другої знов сторони і мені не снило ся казати, що катол. Церков признає таке кроваве право офіційній власти — як то кажуть „з роскоши“. Наш спір обертає ся коло тих тверджень о. Щ-ка: катол. Церков уважає кожде убийство — (навіть так зв. легально дозволене) само в собі неетичним: помимо того однак годить ся на певні форми убийства. Отже я перечу перше твердження і ставлю протів него тезу, що Церков катол. убийства в таких формах, в яких на него годить ся, не уважає неетичним (себто морально злим), в противнім разі ніколи на него не згодила би ся. (Катол. Церков не признає засади: *finis sanctificat media*, але радше з желізною витривалістю переводить противну засаду: *non est faciendum malum ut eveniat bonum*).

Аби доказати, що так дійсно річає ся, не треба було конче удавати ся до „Писань Отців Церкви“ або до „історії Церкви і вселюдского поступу в змислі євангельської науки“... і т. д., але зовсім вистарчало навести слова католицких богословів. Бо не ходило нам о узасаднене науки з жерел обявленя, але

тільки о саму науку (розуміє ся Церкви), а в тім католицькі богослови є без сумніву міродайні.

Отже з тих висказів катол. богословів вийшло, що „так звані легальні убийства“ — є дозволені („licitum est...“), що виконують ся похвально (св. Тома Акв.), що покликані чинники не можуть безвинно занедбувати їх (Cathrein). Зіставивши се з иншою засадою у катол. богословів загально узнаною, що вчинок сам в собі неетичний (морально злий) є тим самим за всігди заборонений (законом природним) і каригідний, що нікому ніколи і в ніяких обставинах (не винймаючи князів і царів) не вільно єго сповнити*), маємо ясне заключенє, що після гадки катол. богословів згадане лег. убийство не може бути само в собі вчинком неетичним. Проте і „аргументи“ — які я навів „з Лемкуля та Нольдіна“ — зовсім шкодять поглядови о. Щ-ка, бо хотай Він їх впрост і виразно не перечить, то все таки перечить їх непрямо, ставлячи твердження, які зіставлені з иншими твердженнями згаданих авторів, дадуть запереченє висказів цитованих. Дивне диво, як міг о. Автор сказати, що „такі вислови, як „licitum est“ або „occidi potest — і т. п.“ є саме „водою на єго млин“ для тої причини, що: „сказано: „licitum est“ але не „iubetur“ „occidi potest“ але не „debet“. Признаю, що „в тім є велика різниця“ — але що се має до річи? Прецінь не може бути тайним о. Авторуви, що не кожда річ морально добра і етична, мусить бути зараз наказана, хотай з другої сторони річ неетична є тим самим заборонена. Проте дуже добре і правильно звучить заключенє: се або те є дозволене — отже нема в нім морального зла; але не вільно заключати неетичности якогось вчинку з того, що він не є наказаний. Проте звороти цитовані з Нольдіна (стор. 236) говорять вправді самі за себе, але не те, чого о. Щ-к бажає. І катол. моралісти і сама катол. Церков з ними не уважає т. зв. легального убийства „за конечне зло“ моральне (бо лиш таке може бути неетичним; зло т. зв. фізичне н. пр. біль, голод, спрага, смерть — може бути дуже етичним і морально добрим, коли служить яко средство до етичних цілій), бо, як з висше сказаного виходить, після їх науки таке конечне зло в загалі не існує.

3. В мойї статї: „Ще на тему убийства“ я заперечив о. Щ-ови, будь-то би св. Іван Золотоустий з засади відкидав всяку війну — і був противником стану військового яко такого, уважаючи вже само єго істнованє злом. На доказ навів я дальше слова гомілії Всч. о. Автором цитованої: „А все те говорю не обвиняючи ані ремесла, ані хліборобства, ані військової служби, ані нас самих. Бо і Корнилий був сотником... а однак нікому з них не було се перепоною до чесноти“.

*) Загально знана у катол. богословів є засада: не вільно робити навіть найменшого повседневного гріха, (н. пр. *parvum mendacium*), хоть би з того — (*suppositio absurda*) мало вийти не знать яке добро (яким є н. пр. спасенє цілого сьвіта).

Гадка св. І. Золотоустого в нашій квестії цілком ясна. Він не обвиняє (а тим менше осуджує) військової служби так само як і ремесла, хліборобства і т. д., значить ся — уважає сей стан сам з себе так само чесним, як і інші з вичислених, а гріхів сповнюваних через особи живучі в тім стані зовсім не приписує самому станови. Чогож тут більше шукати? Прецінь стан з натури своєї неетичний сам з себе перешкаджає чесноті і спасенню і доки хто в нім позістає, знаходить ся в стані гріха. О. Щ-к дозволив собі на жарт, згадавши що „і в Содомі була праведна родина Лота... і між розбійниками знайшов ся один святий, а однак розбій вважаємо тяжким гріхом“. Вільно Єму жартувати, але є обставини, в яких жартуючи, можна осьмішити ся. Жити в місті то не те саме, що жити в якімсь стані; а що до розбійництва, то кожда дитина знає, що оно не освятило нікого. Початок освячення розбійника зачав ся тогді, коли він — висячи на кресті побіч Ісуса (отже не межи розбійниками), став каяти ся і зивати Христового милосердя.

Пояснити „льоґічний перебіг гадок Золотоустого“ — і т. д. (стор. 237) не маю тут потреби. Може се зробити сам Всч. о. Автор, але не в той спосіб, як се вчинив в статі „Не убий“ і в своїй останній репліці. Бо не вільно пояснювати тексту св. Отців в спосіб противорічний з їх власними, не двозначними висказами.

IV. Зістає ще четверта спірна точка, себ то квестия, як Церков відносить ся до руху антимілітарного. В статі: „Ще на тему убийства“ — я висловив ся, що католич. Церков з тим рухом не має нічого спільного і осуджує не тільки спосіб реалізованя его ідеї, але і саму ідею яко таку. Ту саму гадку піддержую очевидно і тепер, хоть не маю заміру вдавати ся в обширну диспуту в сій квестії. На репліку о. Щ-ка відповідаю:

Церков мусить очевидно заступати і голосити в сю науку Свого божественного Основателя, отже також і ті місця єї, де Спаситель осуджує (не „здаєсь осуджувати“) „в загалі противленє злу“, — коли би они в загалі існували. Але чи існують? Бо тут не розходить ся о те, як собі пояснює деякі місця св. Євангелія о. Щ-к, тільки о те, що сам Христос тими словами розумів і учив і як Церков католич. їх розуміє і пояснює. А вжеж католич. Церков ніколи не розуміла, щоби в нагірній проповіді Спасителя (в поосібности Мат. 5, 21—45) находив ся ідеал земської суспільности людей — без права ужитя сили фізичної в обороні своїх оправданих інтересів. За те таяж католич. Церков яко заступниця закону природного учить (устами своїх моралістів), що справедлива війна чи то зачіпна, чи оборонна не є неетична і що найвисша власть суспільна має право піднимати єї задля оправданих причин. Проте консеквентність вимагає не того, чого о. Автор бажав би собі, але саме того, щоби стано. ви військового признати рацию існування і етичність. І св. кат. Церков так робить, коли публично молить ся за „православное воинство“, щоби Господь поміг єму. („Вѣрѣ да поспѣшитѣ ѡ нас“ гл-

прошенія і поминанія, долучені до полунощницї), коли жовнірам признає титул „христолубивий“ — і т. д.

На тім кінчу сю невдячну тему. Додам тільки ще се, що катол. Церков стремить очевидно до ідеалу Христом Спасителем назначеного. Тільки той ідеал не називає ся „Не убий“ але радше: „Видите оубо совершени, якоже Отецъ каших несконченъ совершенихъ есть“. А средством — до зреалізованя сего ідеалу є з одної сторони євангельске „Не убий“, разом з иньшими заповідями та радами, з другої-ж сторони також право кари в руках покликаних чинників, не виключаючи — коли ходить о власть сьвітську, і т. зв. легального убийства“.

О. Он. Волянський.

З книжок і журналів.

(К о н е ц ь.)

Natur u. Offenbarung — Organ zur Vermittlung zwischen Naturforschung u. Glauben für Gebildete aller Stände. LV Jahrgang.

Ціль часописи є подати ширшій публиці висліди природописних наук. Метод є того рода, що відділяє гіпотези від фактів і викриває софізмати в доказуваню. Закони природи не противорічать релігії — та теза є висновком згаданого методу.

Зміст складає ся з оригінальних природописних розвідок, з научного огляду в формі систематичних і періодичних звітів про найважнійші поступи природописних наук зі всіма їх галузями, дрібні замітки, оповідки астрономічних фактів, рецензії і бібліографія природописної літератури. Крім того відповідає редакция на поставлені читачами питання, що викликають загальний інтерес.

Часопись виходить що місяця. Річно коштує 8 марок. Адреса: Münster in W. Aschendorf'sche Buchhandlung.

З російских журналів*). З початком 1909 р. починає ся новий рік видавництва „Церковный Вѣстникъ“ і „Христіанское Чте-

*) А. П. Лопухинъ Исторія христіанской Церкви в XIX. вѣкѣ. Петроградъ 1901. (Том II-ий ст. 706-9 „Духовные журналы и народныя изданія“).

ніе" з додатком повного перекладу творів св. Золотоустого і Пр. Теодора Студита. Видає петербурска духовна Академія.

Ц. В. виходить вже 36. рік що тижня яко орган Академії і подає оцінку церковних питань. Передові статті обговорюють актуальні питання з церковно-суспільного життя. Відтак йдуть вісти церковно-суспільного характеру з Росії і заграниці. Потім приходить оцінка рішень духовної і світської власти. На 4-ім місці приходить рубрика з замотаними питаннями з моральної теології та права. На ті питання, поставлені практичним душпастирями, відповідають фахові вчені. В 5 відділі йдуть апологетичні квестиї, в 6-ім кореспонденції з провінції та з заграниці, в 7-ім бібліографічні замітки, в 8-ім зарядження правительства, в 9-ім літопись церковного і суспільного життя в Росії, в 10-ім за границею.

Х. Ч. виходить вже 89 рік раз на місяць. Подає науково теологічні розвідки, критичний огляд теологічно-філософсько-історичної літератури і преси, щорічний звіт Академії, а в 1909 р. буде друкувати ще й історію старинної Церкви. Річно дає Х. Ч. три томи.

Твори св. Золотоустого обчислені на 12 томів, а Теодора на два. Один том стоїть 3 рублі, але для передплатників обох журналів лиш по 1 рублю, а для передплатників одного з тих двох журналів 1½ рубля. Томи можна набувати кожний з осібна.

Передплата за оба журнали 8 р. на рік; за сам Ц. В. або за само Х. Ч. 5 р.

Адреса: С. Петербургъ, Шлисельбургский пр. — д. 4, кв. 8. Річно 8 рублів. Виходить в Сергієвій Посаді коло Москви.

Бези би так порівнати наведені російські журнали з аналогічними западними, то петербургский Церк. Вѣстникъ відповідав би сальцбургській Kirchenzeitung, віденьському Korrespondenzblatt'ови і лінцкій Quartalschrift theologisch-praktische, Київські Труды і Христ. Чтеніє ієробрuckкій Zeitschrift für kath. Theologie та тьубінській Theolog. Quartalschrift. Християнств нагадує римську Civiltà cattolica, фрибурскі Stimmen aus Maria Laach або краківський Przegląd powszechny. Лиш в російських церковних журналах пишуть багато професори теології, що суть світськими людьми, а тому більше в них коректності державної чим церковної.

Труды кievской духовной Академіи зачинають з 1909 р. 50-ий рік свого існування. Виходять раз на місяць. Побіч Трудів виходить „Библиотека твореній св. Отцевъ і учителей Церкви западныхъ“. Систематичний показчик подає заголовки статей поміщених в Трудах від 1860—1904 р.р. Річно 8 рублів.

Християнств є то часопис для справ науки, літератури, шктуки в душі християнсько-православної Церкви. Розвідки на пекучі теми з теології, філософії, літератури, соціології, критичні огляди книжок та журналів, афоризми з творів великих

мужів, літопись християнського життя з цілого світа, хроніка академічного життя, огляд російських сект. Часопись виходить раз на місяць з ілюстраціями. Яко до д а т о к виходить перевід книжки про Церков а соціялдемократію, про внутрішню місію і проповіді.

Женщина мать — *громадянка* — *жінка* — *хазяйка*, ілюстрований тижневий петербурзький журнал, починає з 1909 р. другий рік свого існування. Обговорює всі питання, що можуть інтересувати жінчину в її домашнім і публічним життю.

З журналом виходять безплатні додатки.

1. XV. книжок: про виховане дітей, становище жінчини в політичній, економічній і товариській життю в цілій світі, про заряд домом, про історичні жінчини, про ведення кухні і домашньої антики, про молочне господарство і т. п.

2. Тижневик для дітей „Дітський міръ“.

3. XII. книжок п. з. „Женщина врач“ про жіночі і дитячі хвороби.

Ціна журналу з додатками 6 рублів на рік. Адреси: С.Петербург, Коломенская 39, „Народная Польза“.

Журнал заслугоє на згадку в „Ниві“ задля великого його соціального значіння.

З польської преси *).

В р. 1909 повстало кілька нових польських церковних писем. Під управою професорів вроцлавського духовного семінара зачало виходити „*Ateneum kapłańskie*“, якого 1. число містить статі архієп. Теодоровича про Пія X. а Льва XIII., Габріля про сотворіння, Тишечяка про релігійно-суспільні напрями в жидів, Ціммерманна про катол. робітничі товариства, Радзішевського про генезу релігії, Крушинського про найновіші біблійні відкриття. Літургічні і душпастирські замітки, церковні справи, науковий огляд, хроніка і бібліографія доповнюють зміст інтересного числа.

Unitas, церковний місячник для гнізненсько-познанської архієпархії. Ціль його строго практична, щось в роді лінцського *Quartalschrift'u*. Записки з літургії, права, пасторальної побіч розвідок на тему Церков а держава, організація чеського духовенства, LXX в аспекті і літургії складають ся на зміст часописи. *Unitas* то взорець локальної (дієцезальної) часописи.

Ruch chrześcijański-społeczny виходить в Познаню, подає наукові статі з соціології, і практичні вісти про соціальну правну оборону, про суспільно-економічний та соціалістичний рух, крім того подає обильну бібліографію соціальну і матеріали до викладів в робітничих товариствах.

Przebudzenie, двотижневик для жінок, виходить в Варшаві, стоїть на здоровім становищі, обговорює питання жіноче і педагогію.

Крім того заслугоє на згадку львівська „*Gazeta kościelna*“ в дечім за шовіністична і тарнівський „*Dwutygodnik katechetyczny i duszpasterski*“ дуже добре редагований.

*) Przegląd powszechny, 1909, t. 101, № 303, str. 472—6.

Богословіє Норовственне приладжене до потребъ священни-
кѣвъ рускихъ д-ромъ Іосифомъ Мѣлницкимъ въ Львовѣ. На-
кладомъ Автора, 1908. Часть I. ст. X + 152; Часть II. ст. XIV
+ 359.

Отсе другий підручник морального богословія в останньому десятиліттю. Наш достойний автор вложив вже в „Бібліотеку бого-
словську“ о. Вачинського чималу часть труда. Проте слушно замічає
в „Упереднім слові“: „Понеже бгъ многихъ лѣтъ занимаю ся
наукою норовственности рѣшився я написати поученія норов-
ственного богословія, которіи вже предкладаю въ тѣй доброй
надѣі, що они полезні будуть учащимся богословія клирикамъ
и принадлежащимъ къ спасенію душъ священникъмъ и всѣмъ, ко-
теріи желаютъ имѣти „образъ здравыхъ словесъ слышныхъ въ
церкви и въ школахъ католическихъ“. (2. Тім. I, 13).

Цілий твір поділений на три часті. Трета часть еще не
вийшла друком; перша се „Богословіє норовственне загальне“
відповідає в латиньскім поділі „De principiis“; друга „О Добро-
дѣтеляхъ християнскихъ и о противныхъ имъ грѣхахъ“ (De Prae-
ceptis).

Першу часть попереджає вступ о етиці католицкій і єї
значіню. Шість розправ складає ся на зміст сеї книжки. Роз-
права перша говорить о добрім і злім в значеню моральнім.
Моральність залежить від призначеня чоловіка, обставин, зако-
нів і від приказу совісті. Проте друга розправа учить нас о
основі добра морального т. є. о останній цілі чоловіка; роз-
права трета о обставинах, впливаючих на моральність людських
ділань. Дальша розправа поучає нас о законі божім і людсьім,
котрі справляють, що певне діло єсть добре або зле. З постано-
влення згідного з дальшою і близькою нормою людських вчинків
впливає те, що певний учинок стаєть ся морально добрим, а
може стати ся також надприродно добрим і заслугоючим. Про-
тивпоставленем чесноти єсть гріх і розпавою о нім кінчить ся
 часть перша.

Автор придержує ся системи пробабілізму. З трудом мож-
на розуміти автора там, де говорить о специфічнім і чисельнім
поділі гріхів.

Часть друга складає ся з трех розправ. В першій придер-
жує ся автор знаного поділу на камінних скрижалах так, що
перший відділ творять три перші заповіді божі, єім прочих на-
лежать до другого відділу.

В першім відділі мова о вірі, надії і любові Бога. Слідую
розділ о богочесті і єї противних гріхах т. є. о забобонах і не-
релігійности. Першу розправу доповняє трактат о християнській
любві ближнього, справедливости, мужестві, воздержности, на-
ко-нець мудрости. Потім переходить автор заповіді божі від IV-ої
до X-ої. Наслідком такого поділу потерпів много перегляд ці-
лої часті. Прим. о любові автор єсть змушений говорити два
рази. —

Трета заповідь випала за коротко яко 42-ий параграф дру-
гої глави. Лучше було сюди взяти також дотичні заповіді цер-

ковні, о котрих єсть мова на стороні 206 і слід. *Licetis in matritopio* належало би присвятити один розділ. При декотрих трактатах, як прим. при пості, треба більше узгляднити наші обставини.

На наш погляд найлучше було говорити на початку о чеснотах богословських, а потім присвятити кожній заповіді (з виїмком 9-ої і 10-ої) один розділ, наконець перейти заповіді церковні.

На розправу другу складає ся п'ять відділів о праві, власности, нарушеню чужої власности, реституції і контрактах.

В третій розправі єсть бесіда о обовязках, властивих станам сьвітским, клирикальному і монашому. О штрайках нема згадки.

Діло о. Мильницького виказує велике знанє. Богослов має тут звизло зібране то, що находить ся в обширних підручниках моральної. Мимо того користованє ся ним представляє великі трудности. Поминувши хибі висше виказані, нема доси поазбучного виказу термінів і річий. Наводить ся авторів, лише не знати, з якого діла і котрого виданя цитати сугь взяті. За мало ясности в поділі і технічного увидатненя нових глав і розділів. Велику прислугу був би віддав товстий та розстрілений друк. Язык місцями неможливий. Вже на стороні 2-ій читаємо: „Якими же бесѣды цвѣтами приберемъ и прикрасимъ Епѣку католицку, котре таке єсть понятіє, той предметъ, ті часті?“ Таксамо стр. 9: „Арістотель пише: „Добро єсть то, до чого все стремится“. І правдиво, бо декотрі стремятся до злого тільки на основі доброго, котре думають постигнути. Рѣчи же неимущіи розуму стремятся до доброго распорядженемъ божимъ. Не все же стремится до одного доброго, но инше до иншого“. Закінченє вступу дієсловом „сказано“ занадто нагадує латинське „dixi“. Разить також уживанє назви „маліи години“ в означію часів, назви „начала вгадані“ в значію *principia reflexa*. Загально прийятий термін „мудрість“ на означенє першої моральної чесноти знаходимо заступлений іменником розсудивість.

Вкінци похибки друкарскі і стилеві не мало відтучують читача.

о. Кость Богачевский.

Przegląd powszechny за цвітєнь подає інтересну розвідку звісного літерата Теодора Еске-Хоїнського п. з. „*Zydzi oświeceni*“ (ст. 1—23); розвідку Марії Страшевської п. з. „*Filip Crispolti — przedstawiciel ruchu katolickiego we Włoszech*“ — (ст. 24—36); дискусію „w sprawie św. Stanisława“ (ст. 37—47); чи св. Станислав був зрадником чи ні; розвідку Ернеста Мацеля п. з. „*Popularyzacja nauk przyrodniczych na tle chrześcijańskiego poglądu*“ (ст. 69—79).

З перегляду письменства підносимо рецензію книжки о. Яна Фялка „*U grobu św. Wojciecha*“ (ст. 87—93). Автор книжки, звісний шовініст польський та провокатор рускої академічної молодіжи в часі т. з. сецесії з львівського університету, грішить

в своїх історичних працях за горячим темпераментом і за надто „народовим“ духом. В своїй праці накидає ся на Німців з імпетом властивим нинішнім Полякам, дальше занадто хвалить хроніста Галья, який однак фактично не був об'єктивним та писав на хвалу можних, які мали чим платити. Фялек, одушевлений тим, що Галь так хвалив польськість, старає ся очистити його з закидів неправовірності і генези тих закидів шукає в „мозгах відданих ієрократичній доктрині чи то з пересвідчення чи амбіції чи уряду“. В дійсности однак — твердить Кротоскі професор церковної історії в Кракові — Галь не був правовірним, бо в спорі про відношене Церкви до держави заняв становище реталістів, які домагали ся супрематції держави. „Патриотизм“ Фялка посуває ся до того степеня, що твердить, начеби то польський костел служив по упадку Польщі більше Росії, Австрії та Німеччині як польському народови! Але Фялек не напевне польських націоналістів тими концесиями, робленими коштом церковної справи на річ ліберального польонізму — замічає Кротоскі.

З чужих літератур обговорена найновіша біблійна література (ст. 102—8). В статі „Sprawozdanie z ruchu religijnego, naukowego i spolecznego“ (ст. 114—124) читаємо про з'їзд польско-литовського духовенства в Вильні, про вибори в Італії, про католицькі відносини в Америці і Люксембурзі.

„Świat słowiański“ (за двітень) подає (ст. 263—4) такі замітки про „Основу“: „В рускій пресі проблескують якісь завязки — хотияй ще слабкі — автокритики. В останнім числі Основи, християнського органу для Руси, появилася вступна стаття п. з. „Хто є ворогом руского народа“. Автор пятнує в ній виступи радикалів против Церкви і релігії. Нині на Руси дійшло до того, що за патриота уходить кождий, хто говорить против повів, а що гірше, ані інтелігенція, ані повітові організації не ділають против тому шкідливому напрямови, а якраз розширяють его та поглиблюють мовчанкою... Нехай Русини беруть собі примір від Поляків, де священник тїшить ся належним поважанем...“ „В тій самій справі забирає голос Руслан і обговоривши генезу радикалізму на Руси, подає средства успішної з ним борби... (відтак поданий зміст дотичної статі Руслана. Гл. „Нива“ ст. 284).

„Slavorum litterae theologicae“ зачав пятий рік свого існування. В рубриці „Rnthenica“ подає о. Он. Волянський огляд IV-ого тому „Ниви“ (ст. 3—6). З російської літератури обговорена Спаского історія догматичних рухів в епосі вселенських соборів, Мельгунова Церков і держава в Росії, Никольского письма о російській теології і поданий огляд теол. журналів як православ. Собесідник і богослов. Вістник.

Ад. Шпальдак обговорює спірну між католиками а православними квестію „de subiecto potestatis clavium“: повну власть відпускати гріхи смертельні має лиш священник, наділений юрисдикцією Церкви, взиядно єї голови т. є. папи, який має власть розрішати дану безпосередно від Бога (ст. 31—51).

Про початок уживання слов'янського язика в літургії Словян, особливо Хорватів, пише Лев Петрович (ст. 51—4).

Theologisch-praktische Quartalschrift, Linz (1909, ст. 256—270) містить історичну розвідку И. Рота, професора церковного права в Кракові п. з. „Der Rituswechsel in Polen“; розвідку Йос. Ляхмайра з Інсбрука п. з. „Die dogmatischen Differenzen der katholischen u. der griechisch-orientalischen Kirche“ (ст. 289—300). З дрібних річей заслуговують на увагу замітки про оголошуване порядку богослужень на церковних дверях (ст. 318—335), статистичні замітки про палення трупів в Австрії (ст. 357—361) та суд одного лікаря про целібат (ст. 383—4).

З рецензій підносимо обширну рецензію книжки Вільг. Гогофа п. з. „Die Bedeutung der Marx'schen Kapitalkritik. Eine Apologie des Christentums vom Standpunkte der Volkswirtschaftslehre und Rechtswissenschaft, Paderborn, 1908, 5:40 К. (ст. 384—391) та рецензію книжки Авр. Пальмієрія п. з. „La Chiesa Russa, le sue odierne condizioni e i suo riformismo dottrinale“, Firenze, 1908, 5 К. (ст. 393—5).

З актуальних справ знаходимо звіт про діяльність катол. місій (ст. 433—445).

Церковныя Вѣдомости (ч. 13—14 ст. 617—9) говорять про надживане Поляками католицизму до націоналістичних цілей і опирають свої твердження на книжці Пальмієрія (La chiesa Russa: З польської точки зріня російська проповідь в катол. церкві є схізмою), на статтях в *Myśl-i Niepodległ-i*й, *Галичанин-і* (ч. 60), і „Ниві“.

Про „Ниву“ пишуть Церк. Вѣдом. так: „Не лучше характеризуетъ польскихъ пропагандистовъ и украинфильскій львовскій журналъ „Нива“ въ стать п. з. „Поляки противъ унії“ 1909, ч. 4 ст. 121—4.

Против Пальмієрія виступив *Głos Narodu* 1908 ч. 422, *Gaz. Kościelna* 1908 з 13. марця. *Revue Catholique des Eglises* 1908 за цвітень 449—454, *Al. Mohl Polacy przeszkoda do unii?* Kraków 1908 р.

Вже вийшли „практичні проповіді до руского народа“ о. М. Киваша, випуск III., 1909, в Жовкві. Тих проповідей не потребуємо хвалити, бо они і так дуже люблені нашим духовенством, а їх автор належить до одних з найлучших проповідників. Проповіді III-го випуска принагідні, а зміст їх того рода, що его нігде більше не знайдемо і так проповідь при отвореню місії, при отвореню читальні, по жнивах і т. п.

Внижки надіслані до Редакції.

Nový Zákon Pána našeho Ježíše Krista. Podle Vulgaty se stálým ohledem na text původní (řecký) přeložil a úvody i výklady opatřil Dr. Jan Lad. Sýkora. Část první: Evangelia. V Praze 1909. Nakladem dědictví svatojanského. Ціна 1 коп.

Knih „Dědictví svatojanského číslo 108:

Po stopách Boží prozřetelnosti. Sepsal Bedřich **Ťiríček.** V Praze. 1909. Ціна 80 сот.

Knih „Dědictví svatojanského“ číslo 104.

Суть популярні розвідки з філософії природи: початок і кінець світа, закони природи, життя і т. п.

Jindřich Š. **Baar: Mlékové obrázky.** Řada I. Velké a malé děti. V Praze. 1909.

Knih „Dědictví svatojanského“ číslo 105.

Є то серія новель і оповідань.

Posvátná Místa Království Českého. Dějiny a popsání chrámu, kaplí, posvátných soch, klášterů i jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v království českém. Sepsal Dr. Ant. **Podlaha.** Řada první: Arcidiecese pražská. Díl III: Vikariáty — Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský — V Praze, 1909. Ціна 4 кор.

Knih „Děd. svetojan.“ č. 107.

Є то історія і опис пам'яток релігійно-католицького духа в Чехах.

Na cestě k lepšímu. Povídka. Napsal Alois **Dostal.** V Praze. 1909. Ціна 1 кор.

Knih „Děd. svetojan.“ č. 106.

Katolická mravouka. Napsal Dr. Anton. **Vřešťál.** Díl I. povšechný. V Praze. 1909.

Nakladem Dědictví sv. Prokopa. Podíl 1 na rok 1909. Číslo 49: Ціна 6·50 кор.

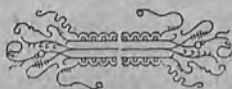
Є то підручник моральної теології.

Sv. Otce Řehoře Vel. Kniha o správě pastýřské jakož i Pavla Diakona, mnicha Cassinského Život sv. Řehoře Vel. Přeložil, úvodem a poznámkami opatřil Klem. Kuffner. V Praze, 1909.

Nakl. „Děd. sv. Prokopa“. Podíl 2 na rok 1909. Číslo 50. Ціна 4 кор.

Є то переклад славнозвісної т. з. regula pastoralis св. Григорія Вел.

Товариство св. Йоана Непомука і св. Прокопа видають різні, наукові і белетристичні твори.

о. он. Волянський.

Всячина.

Доокола „Ниви“. — В 102-ім числі накидає ся „Галичанинъ“ на українське духовенство за те, що оно, заняте поборюванем „кацапів“, занедбує противділанє радикальній агітації, якої плоди показали ся в переході на безвіроісповідність 16 мужиків. До українсько-радикальної преси зачисляє „Галичанинъ“ „издаваемое семинаристами „Народне Слово“. „Да мало того: сколько площадной брани по адресу „кацапських попів“ встрѣчается даже въ церковномъ украинскомъ журналѣ „Нива“! Духовна ерархія однак вітрить лиш за схізмою в „Русс. Слов-і“.

В тих коротких реченях аж кипить від глупоти і брехні. Українське духовенство поборює схізм о фільські (не політичні) затії „русскої преси, але не менше і радикальної. Ультрапатриоти сьвященики з „Діла“ не суть представителями українсько-русского духовенства. З другої сторони суть і між „руским“ духовенством такі, що катол. Церков зрадили би для схізми або для партії, і лиш против таких „Нива“ виступає. „Народне Слово“ не має нічо спільного з семинаристами. В „Русс. Слов-і“ і „Галичанин-і“ таки аж воняє схізмою, дарма, що „Галичанинъ“ то перечить. „Нива“ вже часто мала нагоду то виказати.

Ще інтереснійша новинка п. з. „Wart pałac Paса, а Paса pałaca“ (ч. 102). „Галичанинъ“ — той сам „Галичанинъ“, якого ординарність в поборюваню Українців є прямо взором не досягнення („Нива“ ст. 280—1) — гіршить ся тоном полеміки між „вченими“ і „нововпеченими“ редакторами „Діла“ і „Ниви“. „Галичанинъ“ дивує ся, як Товариство св. Павла „поставило въ редакторы церковнаго двунедѣльника челяовѣка, не имѣющаго ничего общаго съ общепринятыми правилами приличіи, оскорбляющаго не только своихъ противниковъ пашлой бранью, но ругающаго даже сообственнихъ читателей называя ихъ властителями попадей, при томъ надменнаго всезнайка, затрагивающаго вещи, о какихъ не имѣеть никакаго понятія, вообще челяовѣка мамокультурнаго (medice, cura te ipsum), нѣкого о. Волянська мома“.

Закиди на тему некультурности і вислову „властитель попаді“ поминаю, бо на ту тему була вже в „Ниві“ бесіда (ст. 259, 446). „Галичанинъ“ що закидає мені неучтво, не знає того, що „Нива“ не має тепер нічо спільного з Тов. св. Ап. Павла. А если ходить о образованє, то вже ту найменше компетентні говорити редактори „Галичанина“, які не могли скінчити гімназії, які поза лайкою та переписуванем чорносотенних газет, нічо не вміють.

„Галичанинъ“, нагавкавши на Ректора Семинаря і на Семинар, не може собі відмовити тої приємности, щоби не гавкнути ще на редактора „Ниви“. Але — пес бреше, вітер несс... Через те, що „Галичанинъ“ на мене нагавкав, ані я не стану дурнійший ані „Галичанинъ“ не буде мудрійший. „Галичанинъ“, як був так і буде... лицеміром, брехуном московским наганячом до схізми і т. д. і т. д. „Нива“ не дасть ся стереризувати царским посіпакам і буде їх дальше безпощадно демаскувати.

„Галичанинъ“ (ч. 115) в передовиці п. з. „Внемлите, уніяты“ обговорує третю статийку — з циклю п. з. „Рим а Русини“ заосмотрену написю „Глупота і злоба наших газетарів“ (гл. „Нива“ ст. 447—8). „Бистрий“ редактор „Галичанина“ відкрив автора статі між „г. г. семинаристами“. Той автор то „одень изъ лучшихъ своей среды, какъ можна предполагать по надменности тона“, „будущій защитникъ нашего восточного обряда, долженствующій оберегать его передъ латинизаціей, и мнѣніе его можемъ зъ чистой совѣстью считать выраженіемъ того настроенія, какое господствуетъ среди нынѣшнихъ питомцевъ нашихъ духовныхъ семинарій“.

Такий дух уляглости Римови віє від часу, коли „воспитаніє будущихъ служителей церкви отдано въ руки іезуито-василіянъ“. Від того часу з Семинаря не виходять добрі сьвященники, але фанатичні українські загорільці, релігійно індеферентні та неуки. Ними то (зн. теперішними питомцями в роді автора статі в „Ниві“) „такъ мастерски подготавлиеться почва для посягательства на гарантированныя намъ права“.

Успокоїмо „Галичанина“. Автором цілого згаданого циклю („Нива“ ст. 442—8) не є ніякий питомець, але таки сам редактор „Ниви“, який висказує свій погляд. Отже витягане конклюдзий про настрій між питомцями без найменшої рачії. Але і сам погляд не так страшний. Признати в засаді Римови право надавати, модифікувати і відбирати привилеї і змінити закони — се ж річ зовсім природна і конечна, если церковна управа не має бути ілюзіричною. Схізматик сего не признає, се правда!

Єслиж ходить о конкретний факт, о американську булю, іменно о розуміне як она понимає клирогамію нашого духовенства, чи яко привилей, привязаний лиш до галицко-рускої території, чи до всіх територій сьвіта, де мешкають гр. кат. Русини, то питанє, яке варто би рішити.

Рим не рішив ще того доктринально, се ми добре знаємо, і глузоване „Галичанина“ на нашу адресу („какой молодець! Умнѣе самого папы Пія Х., который въ своей буллѣ отъ 14 юня 1907 г. даже словомъ не обмолвилъ ся о какихъ то територіальныхъ привилегіяхъ для гр. кат. обряда“) — глупе. Але єсли факт, поданий „Галичаниномъ“, що Рим вводить між Русинами в Америці целібат правдивий, то слідувало би, що Рим понимає клирогамію нашого духовенства лиш територіально. Наш погляд в справі америк. булі поданий проте в формі гіпотези, і залежить від того услівя, чи факт, поданий „Галичаниномъ“, правдивий.

Прочі нісенітницї, пущені „Галичаниномъ“ на адресу Семинаря, так глупі, що ми не вважаємо за відповідне на них реагувати.

— Проф. Мих. Грушевський в Літ. Наук. Вістнику (за май ст. 244) жалуючи за днями, пережитими в соншній Італії, пише таке: „Кінчать ся скупі вимірені дні. Назад, до гамарні, де серед гуркоту й гамору, серед злоби і ненависти куєть ся тяжке діло житя, суворе і грізне. Чорні лелики (кажани), стрівожені й розполохані моїми партикулярними (гл. „Нива“ ст. 177—8, 372, 451) гадками, можуть заспокоїти ся і засївши в темних кутах своїх, мріяти знову про ніч, морок, пільми й иньші темні річи. До нової відпустки з тої гамарні, до нової okazji!“

Того рода не мудрі фрази ми вже часто читали в нашій „поступовій“ пресі. Але проф. Грушевський думає, що як він дасть їм марку своєї професорської фірми, то они наберуть змісту і стануть мудрим. Шкода заходу! А сам автор розминув ся з своїм покликаним. На актора, позуючого на героя-мученика і піоніра „поступу“, він знаменито надає ся. Так то в нас марнують ся талани!

Виступи „Діла“, „Галичанна“, Землі і Полі“ і „Прапора“, яких тон полеміки хіба зовсім не є приличніший, як тон „Ниви“, против мене, суть доказом, що тим часописам не по нутру безпощадне демасковане їх облудної роботи. Они гіршать ся ніби тоном!

На фарбованих лисах легко пізнати ся. Але всі їх виступи не осягнуть ціли. „Нива“ не зійде з дотеперішної дороги! Обставини в нас такі, вороги наші того рода, що джентельменським способом нічо серед них не вдіє ся. Називанє річи по імені — то одинока ще дорога. Глупі лайки — спеціяльно „Галичанина“ на тему нашого неуттва, суть лиш видумкою пустих газетярських мозгівниць. Ми як отримували („Нива“ ст. 289—296), так і отримуємо письма від людей ріжних політичних поглядів і на ріжних ерархічних становищах, які висказують ся з признанем про нашу роботу. От пр.:

„Зі змістом „Ниви“ зовсім годжу ся, бо гідно працює для католи. Церкви і єї духовенства“.

„Дуже тішу ся, що Ви взяли на себе не дуже вдячне ярмо видаваня „Ниви“. Я вповні увірений, що під Вашим проводом „Нива“ стане на висоті своєї задачі в цілім того слова значіню. Не хочу Вам схлібляти, я далекий від того, но мушу признати, що дуже хорошо ведете діло“.

(З кругів гімназ. катихитів).

„Подивляю Вашу щиру працю для „Ниви“, а радше для нас — цілого духовенства. Соціалісти запитують Вас особисто, як Ви задивляете ся, немов би то Ви стояли особняком, немов би то Ваші погляди, висказувані в „Ниві“, були особистими Вашими поглядами, а не загалу духовенства. Перо в Вас замашисте, а аргументация сьвітла“.

„Мило мені заявити неоцінену вартість „Ниви“, яка особливо в наших часах для кожного священника безуслівно потрібна“.

„Мило мені прислати Сьвітлій Редакції щирі слова признання і захооти в тяжкій праці на поли нашого церковного письменства і прошу не зражати ся обмеженими напастями“.

(З Америки) „Загалом „Нива“ тепер певно редагована і має питому силу. Прегарна одним словом“.

(Від о. о. Василян): „Ваша „Нива“ прегарна“.

(З кругів висшої ерархії): „Маєте дуже велику заслугу, що рішучо бороните Церкви. В Вас великий талант і велика праця. „Нива“ тепер всесторонно редагована і думаю, що ледво в якім язиці знайде ся ліпша часопись. Не зражайте ся напастями“.

Я далекий від того, щоби виписувати ті уривки з листів для самохвальби. Всі ті признання беру cum grano salis, бо в нас так безконечно мало зроблено на поли церковної публіцистики, що трохи більше праці і можна вже „вибити ся“ в тім напрямі. Цитати з листів наводжу лиш тому, щоби противставити їх напастям ворожої „Ниви“ преси, а особливо тому, щоби де-хто під впливом тих напастей не попав в якесь недовіре взглядом нашої часописи.

Докола Митрополита. — Против Митрополита звертає ся „Земля і Воля“ (ч. 22). Соціалістичний орган нарікає, що Митрополитови поставили бохейські „колтуни“ триумфальну браму за „робітничі“ гроші. Кілько то гроший марнують соціалістичні писаки на папір, якого уживають до писання брехонь і безглуздів; або кілько то гроший здерли агітатори з працюючого люду на те, щоби его туманити? — Соціалістичний писака дивує ся, що Митрополит не живе так, як Христос. Отже всюди поступ, еволюція, зміна, лиш формальна, ви́шня сторона життя духовенства має бути така, як була давно, предавно! „Архієреї здержують усякий поступ, монополізують науку, вбивають в зароді вільну думку“.

Соціалістичний писака не бачить навалу праці на канонічній візитатії, не бачить тих цілогодинних сповідий, проповідий, катехізацій, контролі книг. Він думає, що візитация то: „привітні промови, сніданко, посв'ячене церкви, обід, їзда з візитами по визначних домах, політика“ (Гл. „Руслан“ ч. 210). За часто — видко — бачив наш письменник агітаційні подорожі червоношкірних „спасителів“ сьвіта!

— „Русь“ то газетка чисто православна, а мимо того забирає в ній (ч. 19 ст. 3 „Челобитня на святоюрскую гору“) голос якийсь священник „въ имени многих“, говорить з іронією, що Митрополит „занятий великими ділами як велиградским конгресом та церковною виставою промислової Ліги, не знає нужди в Галичині та відбуває візитацию, яка вимагає доброї поживи для Его оточення і ріжного „на руку“ для служби.“

Але приймати російських блазнів новослов'янського курсу, їздити по Почаєвах та Києвах на прощу та по Москвах і Петер-

бургах на гоголівські (?) торжества — на то стати наших „русских“! Таксамо замість думати про галицьку нужду, они тратять час на мрії про православну пропаганду!

3 табору „істинно-русских“. „Русь“ (ч. 21) пише: „Пора опам'ятатись!“ „Лучше жидѣ, лучше цыганѣ, лучше турок и татаринѣ зѣ особна и всѣ разомъ, яко тѣнь одного украинця“. „Украинцѣ продали нашу вѣру (!), исторію, языкъ и все, що лишъ заносить русскостью“. „Если хто.. має серце для галицького мазепинця, то тойбѣльшій зрадникъ ѓтъ него самого“. „Украинцѣ и Русланѣ въ огидный, нечеловѣческій (!) способъ ведутъ борбу противъ русскихъ людей. Они же люди ложи и грязи“.

„Русь“ (ч. 21) дуже іритує ся за те, що оден з „русскихъ“ учасників на гоголівських торжествах зрадив ріжного рода скандали „русскихъ“ („Руслан“ ч. 109 з 30. мая) і так називає приклонників „старо-русского“ „напрямъ (з „Галичанина“ і „Рус. Слова“): „Дрянъ, сволочь и всякого рода изверги, котрыхъ прогнали всѣ другіи партіи, а котрымъ пріютила въ своихъ рядахъ ославленная галицькая рутенія. Ляхи, пѣвляхи, украинскіи мазепинцѣ, черно-жовтї австріяки, іезуиты, семи родѣвъ рутенцѣ, рабы и льокалѣ всѣхъ сильнихъ міра сего — то все було въ нашихъ рядахъ та и до нынѣ сидить на почетныхъ мѣстахъ и продає за титулы и гоноры душу русского мужика, русскую идею, рускій языкъ и его православную вѣру“.

„Русь“ підозріває, що „Галичанинъ“ передруковує з „Руслана“ скандалики нової дати „русскихъ“, що би їх здискредитувати в... Росії.

Після „Руси“: 1) хто називає ся „Станиславъ — прото іезуитъ“. (При тій нагоді на ст. 5—6 подає „Русь“ силветку одного парохя, яка — если правдива — була би фатальним обжалованем духовного стану). 2) „Украинская злоба, римская ложь и иезуитская эресь влѣзла уже въ мысль и душу нашихъ честныхъ русскихъ людей а „нашъ великій Наумовичъ по примѣру великихъ богословѣвъ доказавъ просто, розумно и умно, що воиновующій Римъ зробивъ розколъ и ѓтпавъ ѓтъ одної вѣри“. Хто думає інакше, той після „Руси“ — божевільний.

„Русь“ накидає ся на Василян (ч. 20), закидає їм, що они суть на жолді польских Єзуїтів, стали сторонниками „зрадниківъ русскихъ, проклятой Украины“, розпинають гірше ляхів „рускій“ нарід. вводять польскі маєві богослуженя і „польскій“ календар, роблять злодіїв директорами кас, суть причиною переходів на латинство.

Видко, автор статі якийсь непочитальний, тож не будемо над ним задержувати ся.

Перехід на безконфесійність в селі Ярчівцях п. Підгайчики, який викликав богато радости в редакції „Землі і Волі“ та „Гром. Голосу“ не представляє ся так чорно, як се представляє „Галичанинъ“ (ч. 102). Селяни, які перейшли на безконфесійність, послушали намови якогось звихненого академіка в тій

ціли, щоби увільнити ся від датків на церковні ціли. В сути річі позістали они дальше християнами. **Przegląd** (ч. 125) не боїть ся тому радикальної агітації, але наполоханий „Галичанином“ (ч. 108) добачує деструктивну роботу в просвітній діяльності... руских питомців, які „w czytelnich wygłaszają namiętne mowy agitacyjne“. „Тверда“ рептилька то і мала на ціли, щоби брехнями і доносами розбурхати польську опінію против руского католицкого Семинара. О, мерзенні нужденники!

Русское Слово (ч. 20) наводить факт апостазії 16 осіб в селі Ярчівцях, які перейшли на безвіроісповідність під впливом радикальної агітації. При тій нагоді раде би „Русское Слово“ спечи для себе політичну печеню. Хвалить ся, що хотяй оно нецерковна газета, то однак боронить віри перед українсько-радикальною агітацією (з політичних мотивів!), а однак духовенство виступає против него і наказує его читати, а само против радикалів не виступає. То послідне брехня. А що до „Русского Слова“ та „Гром. Голосу“ можна замітити, що одно і друге противкатолицке. Одно тягне за атеїзмом, друге за православієм. В сути річі нема між ними ріжницї, а хиба в степені.

Російщина. Дм. Мережковский представив (Р'ьч ч. 79) російську суспільність яко в сути річі апатичну, яка замість релігії жита — християнства хоче релігії смерти — будизму, для якої православіє не є релігією, але державністю; для якої воля царя більше значить як воля Бога (висповіданий Пушкин готов був поповнити самовбійство, від якого охоронив его лиш... лист царя).

Такого духа раді би нам принести з Росії наші „русскіи“ Дудикевич — Марков С-о, підчас коли Росіяни (Чаадаєв, Соловєв) втікали від слов'янсько-православної московщини до западно-європейского католицизму, а Герцен і Бакунін — до такогж атеїзму. („Діло“ ч. 115).

Видавнича Спілка. В „Руслані“ подає С. М. з Б. серію статей про „радикальний рух і як его поборювати“. Автор радить закинути систему звалювання всякої праці на одиниці, та взиває до основаня Спілки, яка би видавала приміром „Основу“ та вела її кольпортажу (ч. 102). Товариство св. Ап. Павла повинно заняти ся з'організованием такої Спілки і скликати анкету для уложеня статута. Спілка мала би заняти ся призибиранем фондів, видаванем брошурок ріжнородного змісту (не лиш церковного), молитвенників, образів, медаліків і т. п. Брошури повинні бути кольпортовані десятками тисяч і сильно реклямовані. (ч. 103).

„Покажім, що ми не гнила колода..., але люди живі, люди високої і взнеслої ідеї“.

Які повинні бути наші шематизми? Такі, щоби з них можна вичитати дані про релігійну культуру народа. Отже повинні подавати число переходів на інші віроісповідання, число хрещень, число незаконних роджень, число случаїв смерти і самоубійств, число подружжй заклучених, число великодних сповідий і т. д.

Потрібних дат повинні би доставити парохіяльні уряди зі своєї парохії, а декальні з цілого деканату. Пивиннісьмо вже навчити ся рахувати!

Справа конкуренційна. В р. 1904 ухвалив комітет будувати нову церков в Калагарівці (пов. Скалат), бо теперішня, походзяча з початку XVIII, зреставрована трохи около 1825, зубом часу знищена. Розправа конкуренційна відбула ся на весну 1905 і потім видано ореченє. Против сеченя внесено 2 протести. Громада Волиця запротестувала, бо маючи власну церков, не може конкурувати до матерної — хоч тоді, як була розправа, обовязав ще закон, після котрого філія давала малу часть. Тепер вже філія, маюча свою церков, нічо не платить. Двір запротестував з 3 причин: 1) бо ділич єсть жид, отже не повинен платити на христ. конфесийні ціли, 2) кошторис за дорогий і 3) бо колятор обовязаний до конкуренції, если маюча ся будувати церков єсть такої величини як давна. Приїзджав вже ц. к. інженер для вислідження справи на місци. До сего часу (червень 1909), справа не полагджена мимо численних ургенсів. Варта, щоби ред. „Ниви“ отворила рубрику „справи конкур.“ де ра з я ч і справи конкур. нотовано би. о. Йос. Г а н к е в и ч. (Дуже радо! Редакция.)

В дописи з „Америки“ нарікає Наука (ч. 17) що **єпископ Ортинський** хоче знищити східний обряд, запровадив органи, однораменні хрести, наказує миропомазанє і женитьби сьвященників, уживає насильства против угро-Русинів і хоче їх зробити Українцями, радикалами, латинниками.

В „Ділі“ (ч. 117) поданий зміст правительственного проєкту про „**виділенє Холмщини**“. Гадку вилученя Холмщини піднесено вже 1865 р., але єї понехано та вдоволювано ся видаванєм адміністраційних заряджень в релігійних справах, як приміром „наверненєм“ уніятів на православє 1875 р. Але нарід остав в душі католицким, а з того настрою скористали Поляки-латинники і польонізували Русинів при помочи костелів, особливо по виданю жовтневого царского маніфесту. Щоби тому запобічи, чує ся правительство спонуканим виділити Холмщину. До нової холмської губернії належало би 758.408 люда, з того 304.885 православних, 310.777 католиків, 114.410 жидів, 28.436 інших. Губернія має числити 6 повітів, а столиця була би в Холмі.

Австрійські народи в школах. В Австрії є Німців 35·8, Чехів 23·2, Поляків 16·6, Русинів 13·2, полуд. Словян 7·4, Італійців 2·8, Румунів 0·9, інших 0·1%.

Русини мають молодіжи 2·6% в фахових школах, 0·7 в доповняючих промислових, 0·9 в державних промислових, 0·1 в торговельних, 9·9 в мужеских учит. семинарах, а 2·8 в жіночих, 6·4 в гімназіях, 0·5 в реальних школах, 4·8 на університеті, 2·2 в рільничих академіях, 0·2 в гірничих, 0·8 в експортних, 0·4 в академіях штук красних. А повинні мати у всіх школах 13·2%.

В теологічних заведенях випадає 34·3%, (повинно бути 35·8%) молодіжи на Німців, 22·5 на Чехів, 12·2 на Поляків, 9·8 на Русинів, 11·0 на пол. Словян, 5·3 на Італійців, 1·6 на Румунів, 3·3 на інших.

В Русинів найліпше обсаджені теологічні заведеня, але навіть ту, замість мати відповідно до числа свого населеня 13²/₁₀%, мають Русини лиш 9⁸/₁₀% богословської молодіжи!

Німці у всіх школах мають більше учеників, ніж їм се належало бись після числа населеня, лиш на теології мають менше, ніж повинні би мати. А вже найбільше опанували они торговельні школи. Чехи мають більше учеників, ніж би повинні, в промислових школах, але за те мають менше в інших, особливо в фахових школах і рільничих академіях. Поляки мають більше учеників, ніж повинні, в семінаріях учительських, гімназіях, а особливо в академії штук красних, а за те мають менше, ніж повинні, в промислово-торговельних школах. Русини нігде не мають навіть того, що повинні мати! Полудневі Слов'яни і Італіяни мають далеко більше теологів, ніж се їм належить ся. (Дати взяті з „Діла“ ч. 115 і „Свободи“ ч. 22).

„Страта“ латинського обряду. „Gazeta Kość.“ (ст. 274—5) твердить, що если би число латинників росло так як Русинів, то повинно би їх бути 30.740 душ більше, ніж се є в дійсности тепер. Автор статі виходить з założеня, що латинники таксамо множать ся, вмирають та емігрують як Русини, отже з меншеня ся латинників у східній Галичині між 1863—1909 р. лиш 81 парохіях о понад 30.000 душ припадає незаконному переходови латинників на руске.

Пьотровський синод з р. 1634 уложив приписи для земель польської держави. Приписи відносили ся до церковних обрядів, публичних молитов і формул благословеня, які мали бути примінені до місцевих звичаїв в цілій державі. Ті приписи затверджено майже всі в Римі осению 1908 р. Але делегати польського клиру на з'їзді в Варшаві 21 і 22. IV. 1909 заявили ся против тих приписів, які допускають в церкві (при вінчаню, в проповіді) різні мови, отже і руску, відповідно до того, якою мовою послуговують ся латинники.

(Нар. Слово ч. 212 ст. 6—7; „Латинський обряд нічо на тім не втерпить, як рідна мова вірних буде пошанована“, каже Свобода ч. 22).

Нові публікації на церковній ниві.

1) Посланіє пастырскіе Андрея Шептицкого до вѣрныхъ своихъ епархій о частѣмъ св. Причастію. Жовква. 1909. ст. 28. Видано 1. мая 1909 в Лаврові.

2) Посланіє пастырскіе Андрея Шептицкого до духовенства своихъ епархій о частѣмъ св. Причастію. Видано 2. мая 1909 в Лаврові ст. 27. В додатку (ст. 21—27) поданий декрет виданий в тій справі Конгрегацією Собору.

3) Лист пастырскій Андрея Шептицкого, Константина Чеховича, Григорія Хомишина до вѣрныхъ своихъ епархій о вѣданню ся Христовѣй любови. Жовква 1909. ст. 18. Видано 11. червня 1909.

4) Лист пастырскій Андрея Шептицкого, Константина Чеховича, Григорія Хомишина до духовенства своихъ епархій о вѣданню ся Христовѣй любові и милосердію Христовому. ст. 14. Видано 19. цвѣтня 1909.

В додатку (ст. 13—14) поданий текст акту вѣданню ся любови и милосердію І. Христа.

5) Ану, виплиньмо раз на чисту воду. Слівце під розвагу нашим хлопам. Львів 1909. (Бібліотека „Основи“ ч. 1). ст. 14. „Ані радикала ані соціал-демократа руский хлоп — християнин послом вибрати не може і не сьміє!“ (ст. 4).

6) **Йосифинський патент**. Львів. 1909. (Бібліотека „Основи“ ч. 2). ст. 17. Є то колекція статей „Основи“ про йосифинський патент, про правила для родин і товариств, про поступ а працю.

7) **Місіонар** (ч. 6 за червень) подає дуже інтересні статі, з яких деякі тісно лучать ся з висше згаданими єпископськими листами. „Ширім царство Христового Серця“ (ст. 161—5), „за Апостольство Христового Серця“ (ст. 167), „пісню на празник Прсв. Евхаристії“ (ст. 168), „щоденне св. Причастіє“ (ст. 185—7).

8) **Служба священнійшому Серцу Ісусовому** т. є. велика Вечіря, чтенія, Стиховна, Утреня і Літургія. Жовква 1909. Ціна 1'50 кор.

Брацтво Введенія*) П. Богородиць въ Сѣменици львівско-Рускомъ и начеркъ житя П. Богородиць при храмѣ врусалимскѣмъ въ ѡдповѣдныи поученіи моральнии для членѣвъ Брацтва. Текстъ рускій въ переводомъ латиньскимъ. Львѣвъ, 1895, ст. VII+640. 4^о. 10 кор. (для питомців 8 кор.)

Широко звісний в Галичині а навіть і поза Галичиною (гл. „Slavorum litterae theolog.“ 1907 ст. 244—5) — зі свого духовного впливу на духовенство і з своєї літературної на церковнім полі діяльності Свєтл. о. прал. Ісидор Дольницький (гл. „Нива“ 1908 ст. 1907 ст. 638, 735—6; „Катол. Схід“ 1906 3-ий випуск ст. 202—6 скінчив вже друк згаданої книжки, якої видаване зачало ся ще в 1895 р. Книжка про Брацтво Введенія — се гарний монумент духової праці і плід аскетичного житя нашого духовного Семінаря, а спеціально его духовного провідника, о. Пралата. Для кожного священика буде она наче незабудькою, наче китцею духовних цвітів, зірваних в духовнім городі семінаря. Але не лиш почуте пієтизму до хвиль в Семінари прожитих, не лиш почуте дитинячої щирої любови до сідоглавого о. Пралата, але і практичні взгляди повинні заохочувати до набути тої цінної книжки. Вкнижці є багато аскетичного матеріялу до розважань, багато теологічних і гомілетичних заміток з безмірної арени скриптуристики і патристики. Коротко кажучи — книжка р. Пралата то монумент семінарицької культури, „aere peregrinūs“, монумент, якого генези належить шукати в щирім, горячій пієтизмі Автора і его духовних дітей до Небесної Цариці. О. В.

Переписка Редакції.

о. Й. Г. Еляборат про „Ne temere“ маємо. Перед фєриями его однак не можемо помістити задля браку місця. Проче поміщаємо.

о. О. Ф. „Про конечність віри“ помістимо по фєриях.

о. М. Д. „Про христ. родину“ будемо друкувати по фєриях.

о. К. К-о. „Причинки до становища рус. Церкви в Америці“ друкуємо по фєриях.

*) Гл. „Нива“ стор. 463—4.

ХТО КУПУЄ КНИЖКИ

нехай замовляє в **Руськім Товаристві педагогічнім**
у Львові ул. Сикстуска-ч. 47.

Руське Товариство педагогічне у Львові видає :

- а) Образкові книжки з вершиками для малих дітей ;
- б) Гарні і цікаві повістки з образками для дітей, молодіжи і селян.
- в) Книжки до моленья для всіх.
- г) Поучаючі книжки і наукові розвідки для всіх.
- д) „Дзвінок“ поучаючу часопись з образками для дітей, молодіжи і селян.
- е) „Учитель“ популярно-наукову часопись для учителів.

Книжки і часописи замовляє ся :

- 1) Руське Товариство педагогічне у Львові.
- 2) Книгарня Тов. ім. Шевченка у Львові Ринок ч. 10 (Дім „Просьвіти“).
- 3) Склеп „Взаємної Помочи учителів“ в Коломиї (Народний Дім).
- 4) У всіх книгарнях в краю.

Книжки Руськ. Тов. педаг. бля молодіжи є апробовані
Вис. ц. к. Радою Шкільною краєвою.

Катальог є поміщений в „Учителю“ і календари
„Просьвіти“.

Дохід з книжок призначений на удержанє руских шкіл і
бурс Руськ. Тов. педагогічного.

Читальні народні, бібліотеки шкільні і селяни ді-
стають значний опуст.

Бібліотека „Основи“.

- Ч. 1. Ану вплиньмо раз на чисту воду.
- Ч. 2. Йосифінський патент.

В Адміністрації „Ниви“ можна набути слідуєчі книжки Бібліотеки „Ниви“:

1. Опільне пастирське посланіє пімецьких єпископів до кліру з нагоди енцикліки про модернізм Львів 1908, ст. 28—25 с.

2. Др. В. Шурат: Св. Іван. Золотоустий на Русі Львів, 1908 ст. 14 — 25 с.

3. Др. Й. Жук: Поясненія до нового декрету супружеского „Ne temere“, Львів 1908 ст. 15 — 25 с.

4. Др. В. Шурат: Поезії в пророка Ісаїї, Львів, 1908 ст. 15 — 25 с.

5. Др. В. Шурат: Із студій над почаївським „Возрожденником“, Львів, 1908 ст. 48 — 1 кор.

6. о. Є. Гузар: Розважання о терпіннях Іс. Христа, Львів, 1908, ст. 98 — 1 кор.

7. о. Є. Гузар: Розважання о терпіннях І. Христа, для шкільних дітей, Львів, 1908, ст. 48 — 50 с.

8. о. О. Волянський: Апологетично-соціальна діяльність руского дунаїстеря в наших часах. Львів, 1908, ст. 48—50 с.

9. Др. І. Свенціцький: Про церковну старшину, Львів 1909 ст. 16 — 25 с.

10. Виплиньмо вже раз на чисту воду, Львів, 1909 ст. 14 — 25 сот.

Ціни подані разом пересипкою.

Релігійно-просвітна

БІБЛІОТЕКА

для народу.

— Видавництво товариства св. Ап. Павла у Львові. —

Поодинокое число 4 сотини.

Ч. 1. Хто є Христос? Яку віру припали Русини за князя Володимира? Поступ а духовенство. Людська душа не вмирає. Написав Я. Л.

Ч. 2. Ворог людства (Алькоголь). Написав о. Теод. Лежогубський.

Ч. 3. Що се таке „вільна школа?“ Наука св. Августина про правди св. віри. Написав М. П.

Набути можна в Адміністрації „Ниви“ Львів,
ул. Коперніка ч. 36.

ВАЖНЕ ДЛЯ
Всч. Духовенства і Хв. Комітетів церковних
ТОВАРИСТВО

ДЛЯ РОЗВОЮ РУСКОЇ ШТУКИ

стов. зареєстр. з обмеженою порукою

у Львові, пл. Бернадинська ч. 8. (готель Краківський)

Виконує всякі праці з обсягу артистичного малярства, різьбарства і позолотарства після композицій своїх членів:

Образи релігійні

до іконостасів, олтарів, хоругв, на тетраподи, плащаниці
і до номпат,

Образи сьвічні

історичні, побутові, портрети з природи і фотографій, краєвиди і т. д. рівнож укріплює стіни церковей, випробовує планя церковей, каплиць і прч.

Товариство одержує власну

різьбарсько-позолотарську роботу

в котрій виконує цілі іконостаси, вітари, кивоти, процесійні образи, проповідниць, сповідальниць пр.

Поручаючи се одинокє руске Товариство патріотичній опіції нашої П. Т. Публики духовної і сьвіцької, надіємося, зволить Она причинити ся до осягнення нашої цілі численними замовленнями, котрі приймає

виключно лиш Дирекция Товариства

у Львові Ринок ч. 10. І. пов. дім „Просьвіти“.]

Товариство не послугує ся агентами.

Товариство взаїмних обезпечень

Телефон 788.

„ДНІСТЕР“

Конто Щадниць
почтової 25,261.

у Львові, ул. Руска ч. 20 (власний дім)

приймає обезпечення будинків, збіжжя і знарядів господарських від шкідливих вогнів під користними умовинами, числить умірковані премії за обезпечення, ліквідує шкоди безпроваочно по пожезі, уділяє обезпеченим членам з річної надвижки звороту.

За р. 1908 припадає на користь членів зворот 15%.

Пописи „Дністра“ приймає при позичках Банк краєвий у Львові і в Чернівцях, Галицька Каса Ощадности, Руска Щадниця і інші каси ощадности.

Через „Дністер“ можна асекуровати ся на житє в Товаристві взаїмних обезпечень в Кракові. Інформації до обезпечень уділяють агенції „Дністра“.

Зголошення письмених господарів о агенцію приймають ся тільки з таких громад, где еще не робить иньший агент „Дністра“.

Фонди „Дністра“ ^{31/12} 1908 вносять:

Фонд резервовий і резерва премій К 1,885.540, иньші фонди К 458.564, разом К 2,324.104.

Канцелярії Товариства отворені для сторін від год. 8 — 3.

Товариство взаїмного кредиту

„Д Н І С Т Е Р“

у Львові, ул. Руска ч. 20, телефон ч. 788.

засноване при Товаристві взаїмних обезпечень „Дністер“ в р. 1895 на підставі закона о стоваришеннях з р. 1873.

Одвічальність членів обмежена до подвійної висоти уділу.

Цілю Товариства є уділюване кредиту своїм членам — рільникам обезпеченим в „Дністрі“ від більших втрат.

Процент від вкладок 4%, без потручення податку рентового.

Вкладки приймає і виплачує Каса Дирекції Товариства в годинах урядових, від 8 до 2 год. в полурне.

Конто в Щадниці почтової ч. 37527.

Конто жирове в Банку Гавстро-угорскім.

Вкладки щадницькі К 2,848.890.—

Уділи членські: К 262.994.—

Позички уділені: К 3,396.002.—

Канцелярії Товариства отворені перед полуднем.

РІК VI.

15. липня

Ч. 18 і 19.

Предплата річна 8 К. піврічна 4 К. Поодинокє число 40 с.

Адрес редакції і адміністрації Львів ул. Коперніка ч. 36.

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ
ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

ВИДАЄ РЕДАКЦІЙНИЙ КОМІТЕТ.

ЛВІВ

В друкарні Ставропільського Інститута
під зарядом М. Рефця.

1909.

В справі торговельного тов. „ДОСТАВА“.

Відозва до Всч. Духовенства і церковних брацтв.

В р. 1905 осмислювалося поважне число руских священників торгівлю церковних приборів в Станіславіві під ім. „Достава“. Наше духовенство виявило сю галузь торгу в свої руки з тою ціллю, щоби доставити церквам такі товари, які відповідали би духови нашого обряду, щоби давати їх по дешевим цінам, та обертати чистий зиск (який йшов досі для приватних підприємців) в користь самих же церков. Це діло сповняло товариство з великою совістю і одержало за те багато похвал з кругів клиру, а на сьогорічній виставі в Карльсбаді удостоїлося почесного хреста і великої золоті медалі.

Однак станіславівська „Достава“, остою від осередка краю, не могла з локальних вже причин розвинути належної діяльності на всім просторі нашої рускої церкви; бо многим священникам з львівської і перемиської дієцезії приходило оно з трудом відноситися з своїми завізниками аж до Станіслава. Щоби сему зарадити, постановив ширший круг нашого клиру, що зібрався з усіх трох дієцезій в червні с. р., заложити головний склад „Достави“ у Львові і поставити его доборою товарів на такій столі, щоби відповідал достойству нашого обряду й вимогам нинішнього часу. З тою ціллю вибрано з поміж львівського духовенства особливий комітет і поручено ему, щоби перевів це діло в життя.

Сповідуючи дане поручення, порозумілися ми найперше з станіславівською управою „Достави“, засягнувши ради фахових людей, і підготувивши все як належить, отворили з днем 20. с. р. церковну торгівлю у Львові. Ми заложили єї яко філію станіславівської „Достави“; однак виявилу праву в сій філії в свої руки і сподіємося, що она силою самого факту, збільшеного в ній торгу, стане небагом головним осередком всего інтересу.

Вє націй торгівлі будемо удержувати всякі прибори, які лиш потрібні для окраси наших церков. І так будемо доставляти: а) Фелони і дальматини в ріжних барвах і матерьях, завіси, дивани, обруси, біля, ленти, колпаки і обочки; б) металеві вироби: чапї, монстрації, дароносиці, хрести (процесійні, напїсти, на престольні і ручні), патерниці, ліхтари, канделябри, свьічники, всен чипки, кадильніці, дзвіники, лампи, мисниці; в) різьби: кивоти, статуї, ангели, воскресєня, крести; г) всякі образи для церков і компат, процесіональні олтари, антипедия, плащенні, хоругви, фани, бальдахими; а) євангелї і молитовники в гарних образах, свьічники, дьвїти і букети, барвни шкля до вікон і всю иншу церковну утвар. Також прїймаємо всякі церковні річи до направи; чапї для позолочєня, металеві прибори, фелони і др.). Крім того отвивраємо у себе виставу для творів наших артистів (малярів і др., щоби тим способом улекшити нації публіці пїзнанє і набуванє красивих творів штуки. Все те будемо удержувати в добірній якості і красі, та давати по цінах можливо пайдешєвших.

Для правильного ведєня діла назначили ми з поміж себе директорів склади і надзираючу раду (котрі будуть входить и в склад станіславівської управи), а крім того вибрали обрядову комісію, котра наглядати ме, щоби товар відповідали приписам нашого обряду.

Однак щоби підняте діло успішно розвивалося, потребуємо сильної піддержки зі сторони нашого Клиру і Брацтв. І тому звертаємося до Всєх. Духовенства і до наших Брацтв з горячим зазивом, щоби зволюли цї ро поперти наше підприємство. З окрема просимо наших духовних Соборів, щоби вступали самі в члєни „Достави“ з більшим числом удїлів (один удїл 10 корон и вишєє і кор.), вписували в члєни також церкви і брацтва і замовляли у нас потрібні церковні прибори. Та позаяк малєльні удїли не богато приспорили би нам гроша, просимо особєнно, щоби лькували в шадницї нашого товариства як свої так і церковні капітали (на 50%). З сєю піддержкою зволюли наші Брати посїпнати чим скорше. Ми розпочинаємо діло не великими єредєтєнами; а річ розумїла, що чим більшими грошєвими засобами будемо розпоряджати, тим лучше зможемо розвинути наш інтерєс і тим кращєє відповісти вимогам Клиру.

Ми маємо нову надїю, що найдемо радий привіт в кругах нашого Духовенства. Сєж діло нашєє всім спільне і має на меті лиш добро нашої церкви. З нашого боку доложимо всїх заходів, щоби бажанням Клиру як найкращєє вдоволювати.

Всякі замовлєня і грошєві присилки просїмо адресувати: СКЛАД „ДОСТАВИ“ У ЛЬВОВІ (УЛ. РУСКА Ч. 20). На жаданє вїєслаємо оборотно наш богатїй цїнарик.

У Львові, в падєли тї 1908.

За кмїтет : о. Іван Чительскій, о. др. Йосиф Жук, о. Александр Стефанович, о. Йосиф Фолюс, о. Евєєній Гузар, о. Теодозий Лєжєєвскій, о. Іван Рудович, о. Дамїян Лопатинскій, о. Іларїй Паньківскій, о. Теофіл Бобикєвич, о. Ярослав Лєвчук, др. Володимир Бачинскій.

За дирекцію станіславівської „Достави“ : о. Клим Кульчизкий.

Передплата
річна 8 кор.
піврічна 4 „
Поодинокі
число 40 сот.

Адреса
редакції і
адміністрації
Львів, вулиця
Коперніка ч. 36.

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця.

ЗМІСТ: о. О. Волянський: З теологічних проблемів. — о. Юліян Дзєрович: Священник між соціалістами. — о. Теодор Пасічинський: Короткий погляд на спів грецької Церкви. — о. Михайло Лада: До реформи катехізму. — о. К. Курило: Естетичне виховання дитини. — о. Йос. Кравчук: Чуда в Лорді. — о. М. Дороцький: Студіум св. Письма. — Церковні справи в нашій пресі. — о. О. Волянський: На біжучі теми. — Бібліографія. — Дописи. — Від Редакції.

о. Он. Волянський.

З теологічних проблемів.*)

I. Спірні питання з історії первісного християнства.

В історії первісного християнства є багато невияснених точок, які суть предметом оживленої дискусії в теології.

Квестія про переслідування християн римською державою ще до тепер не порішена в науці. Рационалісти закидали, що християни були ворогами цісарів і держави; отже справедливо були переслідувані. Доказів на то не подавала рационалістична „наука“ ніяких, крім своїх упереджень до християнства. Але сам факт, що християни молили ся за цісарів та занимали державні становища, домагає ся закинення рационалістичних поглядів.

*) Цикль теол. проблемів буде обнимати 5 ділів: 1) історію, 2) моральну, 3) біблійні особи, 4) старозавітні і 5) новозавітні квестії.

Ходить отже о то, на якій підставі римська імперія переслідувала християн? Держава переслідувала християн не поліційно-адміністративними заарештуваннями, але дорогою правильного судового процесу, а лиш виїмково самовільними заарештуваннями урядників. В питанню, чи судовий процес виточувано християнам на підставі загально-державного закону (Weis-Liebersdorf), чи на підставі закону виданого спеціально против християн (A. Linsenmayér), розходять ся історики.

Загально признає ся однак, що християн переслідувано за їх віру, яка не хотіла признати поганської релігії і держави та не дозволяла віддавати божу почесність цісареві (Ant. Pieper). Особлившу увагу звертає на себе переслідуване за Нерона. Але і оно не було актом тиранської самоволі, але впливом закону, розуміє ся несправедливого. Погляд, що цісар спалив Рим та, щоби відвернуту від себе ненависть народу, звалив то на християн, погляд поставлений Тацитом, а перенятий пізнішими істориками, треба закинути. Самовільно спалив Нерон лиш кількох християн для розривки товпи, але пізніше наказав перевести судове слідство против християн і переслідував їх „законно“.

Спільне є питанє про відносини соборів в 1. тисячліттю до папства.

Вселенським собором може бути лиш той, який зістав скликаний папою або одержав бодай потім его апробату. Фактом є однак, що перших 8 соборів скликав цісар. Ходить тепер о то, яким правом робив се цісар, взглядно як понимали сучасні компетенцію цісаря в справі скликування соборів.

Т. з. традиціональні католич. теологи, як Белярмін, Шебен, Кнеллер, ставлять гіпотезу, що цісар скликав собори в порозумінню з папою або бодай в тім пересвідченню, що узискає папску апробату. Загальним пересвідченням того часу було, що лиш папа має право скликування соборів, а скликуване цісарем то лиш концесія Церкви на річ світської власти.

Т. з. критичні католич. теологи, як Гефеле, Функ, ставлять гіпотезу, що цісар скликав собори зовсім самостійно, не оглядаючи ся на папу, робив то силою цісарського уряду, а сучасні єму то право признавали. Перших 8 соборів скликали цісарі яко державні зїзди. Дперва пізніше, коли папи признали їх ухвали, стали они вселенськими соборами.

Ріжниця поглядів в тій справі тягне ся червоною ниткою через цілі річники „традиціональної“ *Innsbrucker Zeitschrift für kath. Theologie* а „критичної“ *Tübinger theolog. Quartalschrift*. І до тепер питанє не рішене категорично і ледво, чи взагалі буде коли рішене.

Ще дразливішою є квестія про тайну Н.с.в. Евхаристії і тайну покаяня в первісній Церкві.

Fr. Wieland поставив таку раціоналістичну чи властиво модерністичну теорію. Евхаристична жертва повстала з пасхаль-

них обрядів жидівської синагоги. Первісні християни розуміли Евхаристию не як жертву, що має переблагати Бога, але як причастіє, одержане з подякою. Жертвою уважалося чисте, невинне життя. Аж в III столітті розуміють Евхаристию як жертву і від того часу датується поняття престолу. Погляди Віланда не лише що протистоять догмі, але не мають ніякого історичного обґрунтування. Віланд, хоча католик, теолог, хоче винайти в первісній Церкві такі поняття, які мають новітні протестанти, як це доводить Дорш. (Wieland, *Mensa und Confessio*, München, 1906. cf. Em. Dorsch, *Altar u. Opfer*, Innsbruck, 1908 ст. 307—352).

В квестії про таємницю покаяння йдеться про те, чи в первісній Церкві відпускали всі гріхи. Що Церква має право відпускати всі гріхи, це річ вирішена догматично ще в III ст. Чи однак фактично Церква все користалася з того права, що то власне веде до спору.

В христ. Церкві від самого початку її існування накладено за тяжкі публічні гріхи тяжку публічну покаянку. Трибунал розсуджував ті гріхи, за доказані гріхи виключав з Церкви (екскомуніка), а приймав до неї аж по відбутті покаянки, що тривала не раз літами. До того роду гріхів, що стягали екскомунікацію, належали три т. з. канонічні гріхи: апазізія від віри, вбивство, нечистота.

В III ст. папа Калікст видав декрет, силою якого допускав людей, що прогрішилися нечистотою, до публічної покаянки. Деякі католики-теологи (Функ, Равшен, Баттіфоль) твердять, що Калікст запровадив зовсім нову дисципліну, бо перед ним таких грішників виключувалося раз на все з Церкви, полишаючи їх Божій опіці. Сама ж Церква усувала їх від них. Та строга дисципліна мала бути загальною в двох перших століттях, аж до першого Калікста злагодив її в поводженні з нечистими, а в IV ст. розтягнуто Калікстом введену практику і на убійників та апазізітів.

Інші теологи (Ессер, Штуфлер, Маркс) твердять, що Калікст відновив лише первісну практику, а закинув ригористичну, встановлену доперше в III столітті в деяких церквах, силою якої виключувалося з Церкви раз на все за т. з. канонічні гріхи.

о. Юліян Дзеронич.

Священик між соціалістами.

В „Ниві“ та давнійших наших церковних часописах нераз було обговорюване питанє, як нам, священикам, поводитись супротив соціалістичного та радикального руху. Фактом є, що наше поступованє не є всюди одностайне, — а ріжноманітне. У нас найдеш священиків, що радикальний рух оправдують, як і таких, котрі стають на крайно ворожім становиску і його всіми силами поборюють.

Як для першого рода священиків, на щастє нечисленних, нема ніякого оправданя, то другі подають в своє оправданє, що справді ворог поступає безглядно і безпощадно, не брідячись кидати на духовенство, віру і релігію всякого рода калюмнії, брехні, інсинуації, підлі клевети, отже такого ворога нема що щадити.

Одним зі средств самооборони духовенства є заказ читати такі газети, як: „Земля і Воля“, „Громадский Голос“, „Хлопска Правда“. Се мусить діятись досить часто, бо коли читається власне ту заказувану пресу, часто стрічаємо там сей закид роблений священикам, що забороняють читати ті газети і ту свою заборону видають всюди, де лиш сягає їх вплив, отже в церкві, на проповіді, а навіть в сповідальниці, а если належить до читальні, то не допускають тих газет до читальні. Оден дописувач, сконстантувавши сей факт заказу, тїшить ся, що він сего заказу не послухав, а противно (чи правда се, чи ні — в се не входжу) той заказ — пише кореспондент — зацікавив еще більший гурток людей і конець кінцем виграли лиш „Земля і Воля“, та „Громадский Голос“ — бо зискали кількох (?) нових пренумерантів. Хоч се видаєть ся трохи на перехвалку, бо таку хвальбу можна читати нераз в часописах, які видають своє посліднє число і умирають опісля на пренумераторску чахотку, але фактом є, що заказ такий не все приносить пожадані наслідки і ті газети, хоч не будуть на столі в читальні, то будуть читати ся тайком, тихцем, бо звісно, що заказаний овоч подвійно смакує.

Другим средством, се оминанє, бойкотованє читалень і товариств, в яких збирають ся соціалісти і радикали. Така абстиненция се також до нічого не ведуче средство, бо там, де кота нема, там миши свобідно гуляють. Нема священика, нема пастиря, так зараз: „Громадский Голос“ явить ся на столі, так зараз: „Земля і Воля“ своєю трутиною почне вїдатись в серця людські. Що слово — то клевета на священиків, то якийсь за-

кид против віри, то якийсь безличний цинізм або і порнографія. Бачимо, що „гніване ся“ на читальників не багато допомгло — „піп з воза — радикалам лекше“. Нема кому вступитись за свою честь, нема кому оборонити святої справи....

Правда, — признаю — приємніша се річ в дома, по вечерні, в неділю випочати по змученю, піти на свіжий воздух, в поле, в гай, як іти в душну комнату, сидіти в товпі людей, дихати гнилий воздух, іти між людей ворожо до себе успособлених, котрі чоловіка утопили-б в лижці води, як се можна судити, по їх пресї, по їх газетах, по їх зборах.

Правда, не мила се річ затрачувати енергію свою на збиване пересудів, що священик вже не такий чорний, як його малюють та по соціалістичних газетах представляють, але з другої сторони, де лиш можливо (пишу виразно: можливо) повинен священик пійти і мусить іти, если не хоче бути нерадивим, злим пастирем овець своїх. Що наша праця по читальнях і по робітничих товариствах немила головам сих ворожих Церкві партий, пізнати хоч би з того, що великий Кирило, апостол радикалізму, статутарно заборонив приймати священиків в члени „Січи“, боячись присутности священика в товаристві, яке виключно хотів би він ужити до заспокоєня своїх амбітних, демагогічних цілей.

Як непожадана для голов радикального і соціалістичного руху праця священика між робітниками і збаламученими селянами, можна пізнати з сего факту, який мене стрітив. Прийшовши перед роком до Стрия, я вписав ся майже у всі просвітно-гуманітарні товариства, а межи иньшими і до товариства робітників „Воля“. Не хотючи бути лиш членом від плачення вкладок, я зайшов раз нарочно до хати товариства і застав там кільканайцять робітників, які забавлялись гранем в кікса і доміно, а другі горячо дебатували над фондами товариства та способом більшого стягнення членів. Мій прихід зразу — здасть ся мені — здивував усіх присутних, настала якийсь час мовчанка, але небавом зачала несмілість робітників уступати, язики розвязуватись, і упереджене до мене, яко священика, зникати. Година минала за годиною, настав пізний вечер. Я розпрощав ся з робітниками, подавши кождому руку і голова товариства просив мене частійше до них заглядати.

Вість о тім, що священик був у „Волі“, дійшла і до головної коменди, яка містить ся в Стрию в польскім „Znicz-y“, де партиєю соціал-демократичною руководить посол Морачевский, а підчас його неприсутности різні товариші, як Пьотровский, Захарский, Чабаня, жиди Бройди і Горшовский, і звідтам прийшов сильний виговор нашим робітникам, щоби они більше „попа“ не приймали, бо він товариство „склерикалізує“. О тім мене робітники мої повідомили, коли я другий раз зайшов до них.

Та я успокоїв їх, що може ніхто більше не відчуває їх недолі як я. Я так само є за загальним, рівним, тайним, безпосередним голосованем як вони, я так само є за обезпеченем їх

на старість; я так само є за осьмигодинною працею та за поліпшенням їх платні, їх долі, одним словом годжусь на всі їх постуляти, які не ідуть лише всупереч науці Христовій і справедливості. Я розумію се дуже добре, що вони мусять гуртуватись у товариство, бо если всі класи суспільности організують ся, если сьвященники, учителі, урядники, хлібороби мають свої товариства, то і їм се не лиш вільно, але конечна потреба організуватись. Склерикалізованя не мають чого бояти ся бо сеї, хоч часто уживаної, фрази люди не розуміють, а уживають єї яко страшака на робітників, бажаючи тим відвернути увагу від своїх закритих змагань. Клерикалізм — се панованє клиру — попів і дуже ви то панованє бачите — питав я робітників? — Гляньте на перше, лучше число вашої „Землі і Волі“, як там клир, попів з'огиджують! Чи-ж, коли-б ми були при панованю, позволили би на се, щоби нас болотом обкидували, на нас плювали? Чи може бачили Ви якого сьвященника за час цілої конституційної ери, не кажу президентом міністрів, але бодай міністром-rodakiem? Чи може намісник є сьвященником, чи може бодай президентом палати ради державної? А може віцепрезидентом? А прецінь, яка то радість була в таборі соціялістів, коли Пернерсдорф, соціяліст, зістав четвертим віцепрезидентом! Чи може сьвященників не карають, чи їм уходять їх злочини безкарно? А о. Онуцкий з Попельник? Чи не сидів зовсім не слушно у вязниці? Признасте з тих фактів, що о панованю тепер нема й бесіди. А може ми стремимо на будуче до него? По чім се вносите? Чи котрий з нас скликує збори по ринках, під голим небом, як се роблять ваші агітатори і кандидати на послів і тим самим на панованє? Чи чув хто коли попа, щоби на таких зборах промавляв, огидив всіх і вся, відмовляв всім всяких заслуг, а себе вивисшав під саме небо? Чи може то сьвященники воюють хлополапськими фразами: скасованєм усіх податків, забранєм лісів і пасовиск? І се ні! Отсе ціла, нага правда того страшака, який називають „клерикалізмом...“

Хиба о такім „клерикалізованю“ говорите, що я хотів би вас затримати при Бозі, при вірі, при Церкві, при обряді то правду говорите, бо справді се моя ціль, се мій намір, коли тут до Вас ходжу; я до сего отверто признаюсь; за се ви мені хиба вдячні будете.

На се почув я заяву з уст усіх робітників того вечера присутних, що вони всі без виїмку глибоко віруючі люди, що вони Церков свою і обряд свій люблять, що они і сьвященників поважають, шанують, а в доказ того подали мені число „Землі і Волі“, в якій то їм не збороняють сьвященників шанувати, лише від сьвященників вимагають ось чого: „Заперестаньте управляти політику по церквах підчас проповіді і на сповіди, відсуньте ся цілком від політики й поза церквою, не здирайте з бідаків послідної шкіри при всяких нагодах, не жийте понад стан, не давайте злого приміру над'уживанєм алькоголю, не ганьбіть жі-

нок і дівчат, обходіть ся з людьми по людски!"

Ну! ніби невинні слова, ніби щира рада таки таких від серця приятелів, а прецінь кілька злоби і укритого фарисейства в них! Перша злоба в тім, що звернені ті слова до всіх, всіх священиків без виїмку, немов би то нашою задачію було лише то робити, що нам там панове соціалісти приписують. Але перейдім лиш слово за словом, стрічка за стрічкою отсі приписи:

"Заперестаньте управляти політику й поза церквою". Так? До сего ви маєте виключний привілей панове соціалісти? Де-ж рівність всіх станів вами голошена? Та-ж і священик належить до суспільности, до людей, що поносять горожанські тягарі, платять податки. Та-ж політика не дасть ся так стисло відлучити від справи віри і Церкви. Найкрасший доказ на Франції, де противцерковна політика довела до страшної шкоди для Церкви. То ми маємо бути „псами німими“, а політику має диктувати Гудец і Дияманд з Ганкевичем і Буняком? Що за зарозумілість приписувати собі виключний патент на політиковане? І яке те наше політиковане? Чи ми вилазимо на трибуни? Чи ми лазимо від села до села та агітуємо? Ні! хіба о стілько тут наша вина, що розмовами, науками, книжками відводимо нарід від утопій, а вільно се вам, вільно і нам...

"Не здирайте з бідаків послідної шкіри при всяких нагодах". Припустім, що се правда, що газетники пишуть, що ми маємо і з живого і умерлого, в таким разі правдою є, що ми живемо і з бідаків але і з богачів — але з чого живуть ваші агітатори, послы, газетярі — не живуть же вони виключно лише з бідаків, які платять податок до партийного, агітаційного, пресового фонду? Священики мають по при се і інші жерела доходу як поле, господарство, приховок, пенсію, а з чого живуть заводові агітатори, послы і газетники як не самою кervавицею бідного народа. При тім: ті богачі і ті бідні платять лише при нагоді — а та нагода: крестини за дві шустки і похорон... більше можеш, чоловіче, священика в своїм житю не бачити і йому крейцара не дати. Крестини тебе коштують (і то вже *nobel bezahlt* — дві шустки) а поховати можеш себе казати за корону по йосифіньски. А за тих 70 крейцарів за ціле жите, священик що неділі буде правити Службу Божу, утрєню, вечірню, всякі процесії, паради, висповідє, запричащає, на празник запросигь священиків з обслугою духовною для тебе, буде тебе учив і твоїх дітий в школі і церкві катихизму і то все дармо, даремнісенько. Правда — є ще одна нагода в житю дати себе обдєрти священикови, а то при... слюбі. Поминувши то, що такий слюб звичайно раз на жите трафить ся, то чи справді не возме більше арендар-жид (котрого ви ніколи в своїх часописах не замічаєте, бо жиди Лясаль, Маркс, Адлер, Зінгер є творцями, отцями соціалізму) за горівку як священик за голошене оповідий, протоколи, почвірне вписуване у метрику, шлюб? Сей закид здирства роблять

газетники без винятку, отже доторкає і мене, а я прошу вас, панове робітники, підіть, будьте ласкаві, в Николаїв над Дністром, до Смільна під Бродами, чи багато я там вдер з людей, „при всякій нагоді“, підіть спитайте, що люди вам скажуть. Я говорю лиш про себе, але так само могу вас вислати на звіді в тисячі тисячі сел, чи справді там таке рафіноване шкіролупство управляється, як ви пишете! Всякі молебні, акафісти, водосвяття, Служби Божі, парастаси, датки при сьвяченю паски, датки на тацу се суть зовсім добровільні датки, і ніхто — если не хоче — не сьміє ані єсть змушений давати. І я спитав тепер моїх товаришів-робітників: Лобойка, Танчука, Пасеку, Турчина, Левка, Яворського і иньших, чи не правду я кажу? І справді — слухайте, панове соціялісти, — почув я з уст двох чи трех робітників, що они єще ні крейцара сьвященикови до нині (25—30 літ) не дали, бо при крещеню давали їх батьки хрестні, а они самі тому не дали, бо не мали, чи не хотіли, а мимо того і до церкви ходили і катехізації слухали і наук і за їх 25—35 літ життя перший видаток їх буде два, три срібних за шлюб. А партийного податку таки досить наплатились що суботи....

Або і наші радикальні проводирі! Так і стара пісня про лицемірних фарисеїв, лише на новий лад. На вічну пам'ять і на добру тямку, панове радикали і соціялісти, нехай буде тут сказано про отсе здирство нечуване, впрост обурююче, якого допустив ся радикальний отаман Кирило. Цитую тут після 60. числа „Діла“ сего року з дня 19. марта. Підписано виразно: Сьвящ. Василь Мисик, повним іменем, отже не анонімно і автор сеї дописи бере цілу одвічальність перед судом і сьвітом на себе. Ану послухайте:

„Двайцять газдів, моїх парохіян з Бреликова, завзяло ся випроцесувати від двора кавалок ліса. „Треба би найти якого адвоката, але такого, аби не дав ся „підкупити“ — кажуть. Раджу ся я адв. Струтинського в Ліську, радять ся вони адв. Костя Левицького у Львові. Нема надії на добре пішно з такого проса; шкода грошей хоть би й на „подане“ — мовлять совісні адвокати. Але якийсь „радикал“ на торзї в Ліську нараїв сватам адв. Трильовського аж в Коломиї. Написали вони до него так а так, а пак і самі поїхали. Вернули раді немов би вже їх ліс був і тоті ями з кипячкою, що в лісі є.

Осению минувшого року счинила ся в Бреликові така хрія, що мужиків мало не постріляли. „Єгомость, не радьте нам, бо ми маємо Трильовського — раз адвоката“ — казали до мене Бреликівці. Тай дуфаючи на „раз адвоката“ заплентались саракки в такі карні провини, що, хто знає, коли з них отрясуть ся. А штудерний сїчовий отаман знаєте, як їх визицирував? Казав собі заплатити вперед за процес 640 корон, а відтак відписує: „процес не є до виграня — здоровлю вас“. Але уважайте: ані pozwу о власність ані жадного процесу й не трібував заводити! А сам і все брацтво радикальне гулює на здирство попів аж до ідіотизму. Батьку Кирило! Я, як возьму два леви за шлюб,

то йго так твердо справлю, що ніхто йго не скасує ані оспоровати не стане; як ховаю за п'ятку, то так як має бути, а як за десятку, то з всякою парадом. А за що ви „злупили“ з бідних мужиків 640 кор. Га? Ану! Скажіть!... Вянькова 16. марця 1909. Св'ящ. Василь Мисик“.

Ей радикали, радикали, щідите комарі попівські а поликаєте радикальні верблюди...

„Не жийте понад стан“. О, особливо рускі св'ященники живуть понад стан! Такого гаразду я з щирого серця бажаю золотоковніровому, коміснохалпному послови Морачевському, каменичникови Дашицькому, тисячному панови Диямандови, меценасови, нафтопромисленникови Ліберманови і іншим бідкам соціалістичним. Дай їм Боже до віку такого гаразду і панованя, як панують рускі св'ященники, зі своїми бідними женами і дітьми. Панове Ганкевич, Трильовський, ви сини руских св'ященників — скажіть але так не загикуєтесь, без застережень: „Гараздує руский піп, чи ні? Прецінь Ви вигоду, уживане поставили за ціль свого житя, чому-ж знаючи жите того по-па не вибрали собі того гараздового фаху?“

„Не давайте злого приміру над'уживанем алькоголю“. Наше діло є против алькоголю говорити і ми то діло сповняємо на проповідницї, в сповідальницї, брацтвами тверезости і добрі сторони сего нашого апостольства чейже покрийть блуди одного, двох наших бідних, налогових братів, які би давали примір злий над'уживанем алькоголю. А як же ви, соціалісти, пропагуєте тверезість? Хиба противно! Ось який тепер рейвах зробили ви по вічах (і в Стрию 23. мая с. р.), коли міністер Білінський внїс проект підвищення податку від пива і горівки! Ми кажемо: дорожша буде горівка — то не хліб і сіль, — будуть люди менше пити — то й менше біди буде, а ви противно: крик, гвалт! Хто за тверезостию, а хто против неї? Чи соціалісти? Чи св'ященники! Ей лицеміри! лицеміри!

Не ганьбіть жінок і дівчат! Просимо о факти! Переструйте їх — коли воля — у „Землі і Волі“, а если на 2500 нашого духовенства найдете хочби і сотку таких одиниць, то все таки, если є у вас совість (!) то не годить ся такі факти генералізувати, узагальнювати. Чи св'ященники, з того що робітник Бекерський, робітник Чабак повисли на шибениці, робітники Гориль, Давидяк помордували жидів, кажуть що всі — всі робітники шибеники, убійники? Читали ви в якій клерикальній газеті таке узагальнене, таке генералізоване? Ей, аж збирає охота спитати, чи св'ященники їх зробили таким нещасливцями, своїми науками, чи ви своїми доктринами, своєю безбожностю.

Ось таку відповідь я дав моїм робітникам на ті страшні закиди, які стрітили наш стан. Та все таки найвідважніший і може найбільше очитаний з них, тов. Танчук, слюсар колісний, каже: „А все таки, прошу отця, кільки то таки певних, конкрет-

них фактів читаєсь в „Землі і Волі“ про злих сьвящеників, то мимоволі тратить ся довіре до них, і тим підкопують самі сьвященики свою повагу“.

Се правда, пане Танчук — відповів я — що підкопуєть ся повага та не підкопують ту повагу сьвященики, а соціялісти, і то довіре відбираєть ся їм ось якими способами. Перше відкриванєм блудів, ріжних фактів. Отже послухайте, що вам на се скажу: В Бродях служив я разом з одним учителем, кореспондентом одної польської газети. За то, що він діставав газету даром, писав до тої газети всякі нісенітницї, а найбільше з криміналістики, бо мав знакомство з надзорцею вязниці і інспектором поліції. Потребують десь побити ся, дрібничку яку вкрати, зловити кого на шахрайстві, ого! вже на другий день є кореспонденция: „Z Brodów piszą nam: Люди довго читали ті дурниці, а на конець я зібрав на відвагу і сказав тому кореспондентови: „Пане, дайте спокій, не пишїть о леда дурниці, о леда крадіжи, бо виробите містови Бродам репутацію не то найбільше жидівського міста, але — найбільше злодійського, так що люди будуть уважати питане: „Чи ви з Бродів?“ за обиду, і будуть відповідати: „Ти сам злодій!“ З иньших міст кореспонденти такої криміналістики не доносять, бо будуть гадати, що лише в Бродях самі злодії, а тимчасом сей шпорт всюди цвите. Ось так і з нашою долею в „Громадському Голосі“ і в „Землі і Волі“. Зробити сьвященик що злого, то у великій дзвін. З одного малого блуду, некоректного (може лиш в очах соціялістів) поступку робить ся гвалт, з мухи робить ся слон, з потічка ріка ціла. І такі факти реєструєть ся. Нехайже сьвященик зробить що доброго, нехай працює в потї чола для свого народа, нехай заложить читальню, шпихлїр, касу, театр, Сокола, і напишїть — будьте ласка — о тім до „Громадського Голосу“ до „Землі і Волі“ а побачите чи помістять! Єще виганьблять за то. Спробуйте, прошу! Отже що бачите: злі факти о сьвящениках докладно один за другим списують ся, а о добрих ані чичирк — і в результаті вийде то само, що з моїм брідским кореспондентом; всі сьвященики злодії, чужоложники, піяки, деруни, після тих газет, бо нічого додатнього ніколи о них вичитати не можна. І правда се? І совісно се?

А тепер самі факти! Пригляньмо ся їм ближше. По імени наведених читав я від нового року лише імена оо. Кудрика з Рогатина, Гарасимовича з Терпилівки, Курдидика з Борщівського а провини їх — хиба в очах Цапів та иньших дописувачів соціялістичних провинами, а прочі факти то видумані анекдоти шинкові як прим. та проповідь сьвященика, що скаржить ся перед парафіянами, що його корові на ніс зі стріхи капає, і она підлоги не має під ногами. Або ось та анекдота: „З чим піп прирівнує свою роботу?“ Чи можливий такий піп о здорових зміслах, щоби сказав таке мудре слово: „Убери ся як блазен в фелон і реви по улицах як баран, то певне що зажадаєш

за похорон 140 корон". Де той піп, що таке сказав, назвіть по імені, панове редактори, а я постараюсь, щоби його в Кульпаркові осадити. Се анекдота, яку може лише крайня злоба помістити на духовенство. Знов иншого разу читали ви про священників, що підняли годинник, який згубив якийсь робітник на улиці і з тим годинником утікли.. „Е та то не може бути, отче" — сказав мені товариш Яворский. „Що не може бути?" — питаю я — „чи то, що так священник зробив, чи то, що так було в „Землі і Волі" написано? Отже знайте, що, чи так могло бути з тими священниками чи ні, щоби лакомились на робітничий годинник, вартости 4 корон — сего не знаю, бо нема ані імен тих священників, ані імен того робітника, щоби дійти чи се правда, чи ні; але се таки правда, що так в „Землі і Волі" написано, не вірите, так прошу — читайте. подаю товаришеви Яворському отсе число „З. і В.", ба що більше напиш над тою новинкою звучить, що се „модель чорноризик" — значить, що всі священники так само поступали-б, так само є злодіями. Зле, як хто з нас зробить, ми всі зробили; добро-ж або ніхто не зробив, або що найбільше він один. Чи се совісно?... А добро-хиба такий священник би зробив, если-б запенумерував з кільканайцять примірників: „Землі і Волі" і розкинув між своїх парохіян: нехай мовляв, читають що там про попів пишуть.

Але мій Танчук все ще не був вдоволений, заявляючи, що ті напади на священників єще не значать напади на релігію, на віру. На се я йому так відповів: „Поражу пастиря і розбіжуться вівці". Підкопаю довіре до священників (хочби брехнею, калюмніями) а тим самим підкопаю і віру, а впрочім питаю, чи не читаете ви в „Громадскім Голосі", або „Землі і Волі" статі протирелігійні? Чи не читали ви в „Гром. Голосі" богохульної статі: „Як повстали попи?" З напису судячи ніби против попів, а в дійсности найсквернійше богохульство против нашого божественного Спасителя. А коли мені тов. Танчук заявив, що він „Гром. Голосу" не читає, лише „Землю і Волю", я обіцяв йому і на тім його органі показати пропаганду безвір'я і то скверними нікчемними анекдотками. Ось прим. маєте, пане Танчук — кажу — надпись цікаву: „До чого придала ся сповідь?" Читайте лише: Десь, далеко, в якимсь місті (?) в Франції (?) сповідалась жінка нотаря і монах старенький при сповіди здрімав ся (?) .й задовго було чекати нім священник пробудить ся, тому відступила від сповіди. Тим часом єї муж гадаючи, що отсе она висповідана і розгрішена вже відступила від сповідальниці, приступив собі до сповіди. Тимчасом священник, збудившись і гадаючи, що має перед собою єще давню сповідницю, зачав єї давати науки за єї віроломство мужови, за єї чужолоство. Сї всі науки вислухав єї муж і довідав ся о єї блуднім житю. І до чого-ж придалась сповідь? питає автор сеї старої як сьвіт, оклепаної анекдоти. Каже італієнець: „Si non e vero, e ben trovato" — хоч не правда, але бодай добре збрехано!", а тут і того не видно в тій анекдоті: плитка, безумна і немож-

лива. А вже якщо скверне агітаційне средство против віри прямо шкандальна. А навіть припустім, що справді десь (?) найшовся один одиніський случай злоупотребления сповіди, чи годить ся зараз його використовувати якo средство против інституції так хосенної, як є свята сповідь? А кілька людей сповідь успокоює, ущасливляє, з бездорожа наvertsає — порахуйте, панове соціялісти? Їх імя: легеон... Але де сліпому говорити о красках? Ви і забули, коли до сповіди ходили; адже самі відраджуєте від сповіди.

А тепер другий примір, таки наш, доморослий: агітація против віри, святих тайн. Якийсь урядник (?) — може радше газетяр — хвалить ся виразно в числі 17 „З. і В.“, що „я, ані моя жінка ніяких релігійних обрядів не обходимо і в тім напрямі впливаємо також на наші служниці. Чи треба безличнійшій пропаганди невірства?

„Де? де та стаття є?“, спитав мене робітник тартаковий Мацеґен, один зі свідоміших „соціялістів“. „А ось тут прочитайте“, і я подав йому при тих словах газету „З. і В.“. Мій Мацеґен прочитав уважно раз і другий раз, а я його питаю опісля: „А що скажете мій дорогий товаришу? Отверто скажіть свою гадку“. На се тов. Мацеґен відповів мені зовсім влучно: „Певно, що загальопував ся о. Василянин, коли сказав тій дівчині (если то правда — прим. авт.), що волить на помийницю або жидівську мамку зійти, як у такого пана служити, але з другої сторони, коли-б се була моя дитина на службі у такого пана, що в Бога не вірить, а він мені такі річі дитину учив, то я би єї так само в тій хвилі відобрав і навіть заслуженини зрік ся, а тому о. Василянинови, що єї з такої служби казав відійти, я би пішов і від себе еще подякував“... Ну! панове соціялісти! так говорить батько дитини, так говорить робітник, так говорить здоровий хлопський розум, якому ви еще не видерли віри зовсім з серця в потребу і хосен сповіди. А ви? каменем кидаєте на Василянина за се! Він винен! Разни його! А ви чисті, розумні, відважні...

„Хочете еще примірів, що „З. і В.“ хотіла-б вас всіх видіти схудобілих, озвірілих, без віри, без релігії, без Бога, то нагадайте собі лише, якої то похвали удостоїв ся якийсь тов. Кухар зі Львова, за те, що зголосив свою безконфесійність в магістраті. Не кінчила ся стаття словами: „Vivat sequens“ то значить: „на многая літа тому, що піде в його сліди!“? Однодушний оклик обурення вирвав ся з груди робітників; ей, здається межі стрийськими робітниками так скоро sequens не найдесть ся, хоч йому обіцяєте і многолітствіє і певно рекляму зробили-б ви не аби яку в „Землі і Волі“...

Але еще одна цікава річ. На першого мая вийшла „Земля і Воля“ на червонім папері. Межи иньшими артикулами був і стишок якогось декадентського поети: „Кому найкраще на світі живе ся“. Я взяв „Землю і Волю“ в руки і хочу в голос чита-

ти. Мої робітники сконстерновані, сконфужені, якісь не свої, аж один, тов. Яворський таки сьміло просить: „Отче духовний, прошу не читати! „Та чому ні — читали ви, нехай знаю і я кому то найкрасше на сьвіті живеть ся?“ .Ей прошу таки не читати“ — молить Яворський — „бо там жінка в куті сидить, то не годить ся таке читати“. Ну, читаю вже по тихо і довідуюсь, з того прекрасного (!) стиха, що найкрасше жити Василянину, бо в день нічого не робить, лише їсть, пє і дармує а на ніч до монахині суне...“ Справді прочитавши се, я таки сплунув і подумав собі: „прецінь той нарід простий, темний, незрячий а туманений соціалістами таки о небо више стоїть від своїх: „вождів сліпих“, коли за них соромить ся, коли уважаєсю порнографію, таке свинство за негідне жіночих уший, а при тім за брехню, бо в тій хвили відозвало ся кілька голосів протесту: „Ми були на місії тамтого року в Стрию, ми чули науки Василян, ми бачили їх працю — то знаємо, що не даром они хлїб їдять“. Найкрайше таки схарактеризував сей стишок один робітник, якого по імені не знаю: „Та коли так добре Василянину, то чому-ж пан Ганкевич не піде до монастиря, мав би таке саме вигідне жите“.

Але товариш Яворський, голова „Волі“, засоромив ся тай каже: „Е, я знаю пана Ганкевича, то мудрий пан, то не він пише, то якийсь Зварич“. — „Але“, — кажу я — „пан Ганкевич підписує газету то він за неї відповідає, . . . Соромите ся товариші за пана Ганкевича; — вірте мені, що я хоч його не знаю, еще більше соромлюсь за него, бо він так само як і я попович, попівський син, а погана така птиця, що своє гніздо каляє. Але чогось вже такий пех маємо, що попівські сини такі удають ся: Трильовський, Данилович, Бачинський, Білінський зі Збаража се самі поповичі“... Мої робітники аж сплеснули...“ „Не може бути! А чомуж се так?“ питають. Але я склонив голову на долоню і не знав що сказати... „Га! спитайте, коли приїде до вас колись пан Ганкевич, його самого, чому він цілу роботу свого життя присьвятити поганню того стану, з якого вийшов. Нехай він сам скаже; для мене пам'ять батька мого є сьвята і мені здаєть ся, що, если би він не був попом, слугою Божим, але гицльом, катом, канальником, я би не сьмів ані о нім, ані о його званю зле відозватись, його дурисьвітом називати.

По тім аж питаню, якого я не умів розв'язати, запанувала душна атмосфера. Чогось розмова вже не клеїлась, я страшно жив під репресією встиду за моїх собратів поповичів. Попрацавшись, я вийшов чим скорше, щоби зачерпнути сьвіжого воздуха, щоби відітхнути легше. І важкі думки нападали мое серце: Чи не можна-б тому народови помочи як, без видирання єму віри в Бога, в безсмертну його душу? без поганення його провідників? без підбурювання на сьвященників? Чи-ж соціалізм мусить доконче на руїнах християнства осадити своє царство? Се-ж гадка творців соціалізму, жидів Ляссала, Маркса, але чи-ж наші проводирі руско-українського соціалізму мусять за

ними сліпцем іти? Жид мусить поборювати Христову релігію, бо він єї не знає, бо за підлий він, чи за вигідний, аби до християнства навернув ся, але чиж наші домородні Кирили та Миколи сего не добавчують, що християнство се не жидівський визиск, не ліберальний капіталізм а релігія, яка голосить так само право „найменшого брата“, що каже „ніт разнствія Юдею і Єлліну, убогу і багату...“?

Ось так провів я кілька вечерів межі робітниками, і хоч я не оптиміст, хоч не сьвітлі гороскопи я собі ставлю на будуче, все таки я гадаю, що се не був ані для мене, ані для робітників страчений час. Заказати їм „Землю і Волю“ читати годі — адже се їх орган, що дбає про їх робітницькі інтереси, але спільно з ними антипопівські статі не зашкодять передискутовати. Не одному з них отворили ся очі і він бачить „хто єму стрик, а хто бик“.

Коли мене не викинуть з „Волі“, по розказу зі Львова або від „Znicz-y“, то знов дещо напишу о тім, що ми спільно розважили і прочитали з моїми дорогими робітниками.

о. Теодор Пасічинський.

Короткий погляд на спів грецької Церкви.

(Д а л ь ш е).

Основи грецьких церк. нотних системів є в далекій давнині — тож розглянемося в тім предметі, так, як се найновіші досліді виказують (однак дуже коротенько).

Нотний систем основував ся на тетрахордах.

Тетрахорд се група зложена з 4 нот (струн). Будова тетрахордів ріжна була, після сего, чи мав бути тетрахорд енгармонічний, чи хроматичний, чи діятонічний. (Західна музика, в котрій є наче відломки старинної грецької музики єсть характеру чисто діятонічного*).

*) A. Bourgault Ducondray „Etudes sur la mus. eccles. Grec.“ Paris 1887. p. 2.

Зачинався тетрахорд $\frac{1}{2}$ тоном = дорійський ($e \frac{1}{2} f$)
 був $\frac{1}{2}$ тон в 2-ім степені = фригійський ($d e \frac{1}{2} f$)
 " " " 3-ім " = лідійський ($c d e \frac{1}{2} f$).

Два тетрахорди зіставлені зі собою творили лад (modus) *τρώπος* і то двоякий*).

1. *κατὰ διεξενξίν* если тетрахорди були віддільні.

2. *κατὰ συναφῆν* " " " злучені.

1 тон

ad 1. н. пр. re mi $\frac{1}{2}$ fa sol | la si $\frac{1}{2}$ do re

1 тон

do re mi $\frac{1}{2}$ fa | sol la si $\frac{1}{2}$ do

Тон, що находивсь між послідним степенем першого тетрахорда і першим степенем другого, звався „роздільним тоном“ *τόνος διαξέπτικος*.

ad 2. н. пр. sol la si $\frac{1}{2}$ do re mi $\frac{1}{2}$ fa

Послідний степенъ першого тетрах. (do) єсть рівночасно першим степенем 2-ого тетрах.

При дослідях тих системів (що творять властиву основу пізнійших „гласів“) треба все тямити, що назви у Греків в (здаєсь з браку знання переписувачів) помішані**): н. пр. енгармонічний = діятонічний; часом противно; лад = голос; часом ні і т. ин.

Ряди октавні повстали в Греції ще за Перпандра (винаходяця септіми) і Пітагора (сей мав в перве точно означити октаву, квінту і кварту***).

Ряди сї так виглядали:

основні ряди:

I. дорійський (e f g a h c d — e)

II. фригійський (d e f g a h c — d)

III. лідійський (c d e f g a h — c)

похідні ряди (о кварту від основних):

1. гіпо — дорійський від a.

2. гіпо — фригійський „ g.

3. гіпо — лідійський „ f.

рідко уживаний (з браку чистої квінти):

1. міксолідійський від h.

*) Юрій Арнольдъ „Гармониз. древне русс. церк. пѣнія“. Москва 1886 стор. 15.

**) Bourgault Ducondray „op citat“. p. 2—7.

***) Fr. Bremer „Lexikon d. Musik“ Leipzig стор. 573.

Загально уживано два взірцеві октавні ряди, побіч себе (т. зв. *ἡμιοριγένος*). З часом будовано подібні ряди на всіх 12. півтонах октави і названо се *τροβλος*. Основою до нових тонацій послужило 5 середніх тонів даного двооктавного *τροβλος*. А зі сего повстало 5 нових ладів о слідуячій будові:

1. дорійський від d.
2. йонський " dis.
3. фригійський " e.
4. еольський " f.
5. лідійський " fis.

Зі сих виведено похідні ряди о кварту в гору, або в діл — отже знов повстало 10 тонацій:

кварта в гору:

1. гіпер — дорійський
2. " — йонський
3. " — фригійський
4. " — еольський
5. " — лідійський

кварта в діл:

1. гіпо — дорійський
2. " — йонський
3. " — фригійський
4. " — еольський
5. " — лідійський.

Виходилоб зі сего 15 різних октавних рядів. Але позаяк 3. найвищі і 3. найнижчі ряди різнять ся іно назвою (а високою хіба о стілько, що ідуть о октаву від себе), тож узгляденено іно 12. рядів. —

Д-р Поль замічає, що тогді не було згідних гадок, що до терця*). Зі сего витягнемо дальші висліди, а іменно, що й гармонії (в строгім значіню) не було у Греків, бо до сего точне означене $\frac{1}{2}$ тона (*per se patet i ter-cia!*) конечно**).

Наступило се доперва около 120 р. по Хр.***) за Птольомея Клавдія. Маючи такі кріпкі основи (який ніякий нарід не мав!) — могла гр. церк. музика випередити всіх — та заскоружність політична недопустила сего! Псевдопатріоти грецкі підняли крик, „щоб новостий винародовляючих зі Заходу не вводити“

*) Dr. Lug. Nohl „Muzikgeschichte“ Leipzig стор. 28.

**) vide: Петрь Чайковскій „Учеб. гармоніи“ Москва 1895. II. вид. 12—17. А. Halm „Harmonielehre“ Leipzig 1902 стор. 6. Herm. Wolff II. вид. „Harmonie“ Leipzig стор. 72. М. Zawirski „Nauka harm.“ Warszawa 1904. 4—24. І много інших авторів, в більших творах, о тім предметі. —

***) Θεόδωρος Φοίβανος „Ἀρχή της μουσικῆς καὶ προοδὸς τῆς μουσικῆς“ ἐν Ἀθῆναις 1893. стор. 97—128. — Прекрасний огляд, яко додаток до „ιστορίας τῆς ἐκκλ. μουσικῆς“, —

— а наслідок сего був такий, що ся знаменита музика церковна, не поступаючи з поступом всесвітним і не примінюючись до новітших вислідів і улегшень музичних — лишилась о яких сто, двіста літ позаду. —

З упадком елементів поганських (антична цивілізація) і з занепадом візантійських добутоків (християнських) зайшли важні зміни на поли церк. грец. співу: стрій енгармонічний і хроматичний поволи уступились „з моди“. — Але (поправді кажучи) нинішні грецькі писателі узнають ще всі три роди (здаєсь з висшого патріотизму!). Так само систем крюковий задержаний по нині. —

Однак перерібки на лінійний нотний систем чимраз частіші. Не суть се цілком точні праці, — але бодай „bona voluntas laudanda est!“

Для приміру наведу одну з красивих*):

Πορῶς.

Τῷ σὺ σταυρῷ Χρι-στὲ Σω-τήρ, θα νάτον κράτος
 μέ-λλο-ται, καὶ δι α βό-λου ἡ πλά νη κα τήρη
 ται, γένος δε ἀνθρώ-πων πίσ τει σω ξό με νον ὑμ-
 νον Σοι καθ' ἐ-κά - σθην προσφέ- - ρει.

Деякі музики***) нарікають, що через неточність запропашуєсь багато цінних мелодій — перел старини! — Се правда. Вистарчить порівняти наведену мною мелодию з оригіналом крюковим***) — особливо finale (бо початок цілком вірний оригіналові!)! Таке слово „προσφέρει“ має в перерібці: g, a, g, a, h, g. — отже всего шість нот! А оригінал виглядає так: — (т. є. зазначає девять нот.)

προσ — φε — ε — ρει

*) I. Θ. Γαλλιανίδου „Οκτώηχος“ ἐν Ἀθήναις 1888. вып. III. стор. 72—73.

**) Н. пр. Bourgault Ducoudray „Etudes sur la mus. eccl. Gr.“ Paris 1887 р. 64—70.

***) Σακελλαρίδου „Χρησιμοποιήσιμα Ἑλληνιστικῆς μουσικῆς“ ἐν Ἀθήναις. 1895 вид. III. стор. 45.

Наріканя отже Бурго Дюкурне цілком справедливі — але, як злу запобігти?!

А чи не було таке саме з перерібками знамен крюкових на Русі?! Тай годі нарікати; бо добре, що хоть дещо уратовалось від загибелі! А о скільки більше шкода руских мельодій, з котрими грецькі пісні (ані ніякого иньшого народа!) не можуть навіть рівнятись?!

Після мене шкода тратити час на „оплакування старини“ — ліпше буюб завчасу взятись до справдішної праці на сїм поли! Годі тут зважати навіть на сю обставину, що (у нас н. пр. Русинів) не цїнить ся зовсїм тих, що дослідами співу церкви займають ся! (Такі люди, задля заздрости иньших, звичайно марнують ся, не вдїявши майже нічого!) Вистарчить мені навести наших теперішних Русинів-музиків (св'ященників) як н. пр. о. Важанський, о. Копко, о. Кишакевич, о. Ніжанковский і много иньших! — І щож вдїяли они для піддвиження нашого „пінїя“? — Майже цілком нич! А чому? — Ото тому, бо всі лиш „оплакують старину“, але ніяк не хочуть допустити, щоб сї справдешні жемчуги уратувати! —

Основою теперішного співу є закони осмогласія. „Глас“ $\gamma\chi\sigma$ = звуковий ряд, на котрім будувєь дану мельодію. Зразу було іно 4 гласів (т. зв. головні, прямі, високі — $\chi\epsilon\rho\iota\sigma\iota$, $\beta\epsilon\theta\epsilon\iota\sigma$, $\delta\epsilon\chi\epsilon\iota\sigma$). До них долучево ще 4. (низких, тяжких — $\pi\lambda\alpha\gamma\iota\sigma\iota$, $\beta\alpha\rho\epsilon\iota\sigma$). —

Система осмогласія введена в ужитє св. Йоаном Дамаскином на Вєходї, а св. Григорієм на Заходї.*)

Ріжницю між гласами подавано після закінчень.

І. прямі могли іти в гору о ноту, а в діл о першу (від *fi-nal-a*). ІІ. плягальні в гору квінту, в діл кварту. Зі сего зрозу-міємо, чому перші звуть ся $\delta\epsilon\chi\epsilon\iota\sigma$, другі $\beta\alpha\rho\epsilon\iota\sigma$. —

Липшаєсь важне питанє, як можнаб назвати який глас після давних рядів октавних?

Всі годять ся, що ІІІ-ий глас = рядови лїдийському. Що до прочих гласів, то твердження поділені. (Дальше буде).

*) Дим. Разумовскій „Церк. пївн. вь Россіи“ Москва 1867. § 2, 3. найкрасша праця з нашої старини!

о. Мих. Лада.

До реформи катехізму.

З 1909 р. має бути введений майже в цілій Німеччині Катехізм Ліндена. Не від річи буде поділитись з читачами історію сего Катехізму.

Опираєсь він на Катехізмі Дегарба, а в дальшій мірі бл. Канізія, який зладив свій Катехізм на домагане Фердинанда I. австрійського 1555 р. Але що сей Катехізм був занадто науково оброблений і тяжкий, та непридатний до ужитку широких мас, забрався Канізій до оброблення малого популярного Катехізму, в яким зібрав усе найпотрібніше. Друком появилася він 1556 р. наперед по латині, а опісля по німецьки 1568 р. Внедовзі появилася для ужитку латинських шкіл спеціальний Катехізм. На підставі тих трьох Катехізмів пішли перерібки і вставки других авторів, котрі дуже часто підшивались під імя первісного автора, мимо его сильних протестів.

З пізнійших перерібок Канізієвого Катехізму треба зачислити до лігших: „Der kleine Katechismus Petri Canisii, der Societät Jesu Priestern, der heiligen Schrift Doctorn“ в р. 1714 зладжений відай (бо автор поіменно не звівний) членом ерфуртської єзуїтської Колегії. Наколи в Канізієві Катехізмі вірі було лиш 5 питань, в перерібці поміщено аж 52, з яких 47 було лише помічними питаннями до заміток 5 головних. Головна ціль перерібки була впровадити більше доказових текстів св. Письма. Хотяй се видане мимо своїх добрих прикмет дочекалось великого розповсюднення, як про се свідчить дуже маленьке число подибуваних примірників (майже унікатів), всеж таки послужило оно в р. 1760 при впровадженю одноцільної науки релігії і до нової — на жаль не дуже вдатної — перерібки, яка мала служити для дорослої молодіжи. При кінці 18. віка, коли то на всіх полях наступали перемиїни, старались і на тій царині о новину, ба навіть Ординарият в Могунції оголосив конкурс на того рода працю але без успіху.

Зміна часу і обставин вимагала однак конечно відповідної зміни в Катехізмі. І ось являєсь Катехізм славного авгсбурского писателя для молодіжи, Христофа фон Шміра. З початку нароби́в він великого шуму і розголосу, однакож дуже скоро усунено его, бо показався зовсім не відповідний і знов треба було завернутись до Канізія.

Аж ось являєсь катехит з Керен (Cöthen) Дегарб при кінці першої половини XIX. в. зі своїм Катехізмом. За основу взяв він Катехізм Канізія з 1760 р., стараючись впровадити до него апо-льоґетичний елемент. А що після его переконання для малих

школярів найліпшою апольогією булаб історія біблійна, тому опрацював її і помістив яко початок до Катехізму.

Друга зміна дотичить вступу і поділу. За вступ дав він о цілі чоловіка, а решту поділив на три часті: 1) віра 2) запевіди і 3) средства ласки.

Головна ціль, яку Дегарб мав сповнити, було подати практичний і добрий вибір предмету в легкій і приуроченій до світогляду дитини формі через питання і відповіді. І дійсно тій цілі задосить учинив своїм Катехізмом, який появилася 1847 р., а за сим скоро появились також і переклади на різні мови.

Але і сей Катехізм не був без блудів, як се по часті і сам вже автор зазначував. До таких треба зачислити: 1) великий обєм питань і загато материялу до меморования (на память учитись), 2) мова була занадто абстрактна, 3) не цілковиті речення в відповідях, а вкінці 4) через убічні різні питання занадто накопичений аналітичний чинник.

Сему бракували мали зарадити скликувані ad hoc комісії в Кольонії, але они не посунули справи вперед. Діперва Єзуїт Лінден зробив начерк на основі своєї практики і переслав до тоїж комісії 1893 р., а що ізза недуги сам не міг особисто там явитись, тому і над его проектом перейшли незаметно до порядку днєвного. Не упадаючи на духу мимо такого вислїду річи, працював він дальше над усовершенем, користаючи з власного досвїду, як також зі спостережень різних катехитів, з якими в тій справі вів живу переписку. Менше важні річи друкував малими черенками і тих не треба було на память учитись, лиш обговорити, дальше абстракти старався заступити по можности через прикметники або дієслова. Питання були більше прозорі і не було того аналітичного накопичення, а так само відповіді повні і яснї. В такім виді появилася сей Катехізм 1900 р. як „рукопись“ в цілі обговорення і передискутованя. Осуд був дуже прихильний, а на підставі свіжих уваг і помічень вийшло в 1903 р. друге, а 1907 р. третє виданє. В тім році відбув ся в Монахії катехитичний курс і на нїм порішено впровадити однаковий Катехізм в цілій Баварії, а за такий узнано якраз третє виданє о. Ліндена, з деякими лиш поправками, які мали поробити вибрані ad hoc референти всіх тамошних єпархій. На підставі наведених єму Ординарятами вказівок, справляє о. Лінден свою працю єще раз і в велику суботу 1908 р. являєсь четвєртє виданє до перегляду єпископам. На конференції в Фрайсінґ по Великодні постановили баварські єпископи сей Катехізм прийняти з застереженем, що єще піддасть ся єго ревізії і остаточно загальне впровадженє сего Катехізму визначено на Великодні Свята 1909 р.

Для нас цікаво буде пізнати різницю поміж Катехізмом баварским о. Ліндена, а нашим, австрійским.

1) Один як і другий основуєсь на Дегарбі. Австрійський задержав за Канїзієм вступ, але не о цілі і кінці чоловіка, лиш о важности науки релїгії.

Баварський зредукував 677 питань середнього Катехізму Дегарба до 439, противно австрійський розширив до 877 в великім, а 746 в середнім.

2) Баварський представляє річ більше поєдинчо, коротко і конкретніше — наспроти австрійський широко і абстрактно.

3) Баварський пропустив зовсім наукові дефініції, а їх зміст предложив в популярних питаннях, а австрійський еще збільшив.

4) Крім сего баварський подає дрібним друком багато матеріялу поясняючого, який може використатись при викладі, а наш зовсім сего не має.

З того слідувало б, що треба би на місце нашого Катехізму впровадити як найскорше Ліндена.

Рівнож і на Угорщині в послідних часах переведено реформу Катехізму під проводом єпископа Семигороду, Майлята. Катехізм такий зладила особна комісія, опираючись на Дегарбі, та тримаючись клича „льоґічно, влучно, коротко і конкретно“. До Катехізмів угорських введено новість, іменно ілюстрації а в малім Катехізмі ориґінальні образки.

Крім угорського видання появились переводи: німецький, хорватський і словацький.

Рівнож і в Поляків появились змаганя до реформи Катехізму. Справою сею заняв ся „Dwutygodnik katechetyczny i duszpasterski“, видаваний в Тарнові, спонуканий брошурою п. з. „Uwagi i projekty odnoszące się do Katechizmów w ogólności, a w szczególności, do Katechizmu ks. Taranowicza, opracowane przez xx. P. K. M. S.

В тій цілі отворено на сю тему дискусію враз з подаванем начерків, яка тягнесь від жовтня 1908 р. і еще не скінчилась.

А в нас ся справа також повинна звернути на себе увагу і збудити більше заінтересованє. Взагалі, щоби пізнати історію і розвій нашого Катехізму, потреба би було в перед позбирати усі наші видані Катехізми (біблії), щоби можна було видати про них якийсь осуд і виробити собі понятє на кім основувались они, о скілько они були оргінальними, а оскілько перерібками, або таки просто переводами.

Таку колекцію потреба доконче старатись зібрати, а колиб деяких не можна було набути, так в такім случаю бодай зіставити реєстр-катальог, де їх можна би було дістаті. Сею справою повинні в першій мірі занятись оо. катехити у Львові і своїми добутками і вислідами своїх відкрить поділитись з читачами „Ниви“.

Щоби улекшити їм сю працю і вказати бодай в части, чого мають шукати, подаю хронольоґічний спис того рода видань друкованих у Львові, в Почасві, в Будині або Перемишли до 1846 р. Очевидно, спис сей не є вичерпуючий, але гадаю, що і не багато до него треба буде додати, щоби був повний.

В Почасві друковано слідуючі річі:

1751 р. Богословія нравоучительная въ 4. д. л. съ лексикономъ Славянско-польскимъ при концѣ книги.

1756 р. Краткій Катехизмъ историческій отъ ветхаго и новаго заветъа собранный, соч. Макарій Нероновичъ в 4. д. л.

1756 р. Богословія нравоучительная въ 4. д. л. съ лексикономъ словенско-польскимъ.

1765 р. Слово къ народу католическому чрезъ монаховъ Чину св. Василя В. въ провинціи Польской званію Катехитичному прилежащихъ въ повѣтъ Кременецкомъ 1757 проповѣданное в 4. д. л.

1768 р. Народовѣщаніе, слово къ народу каѳ. втор. изд. въ 4. д. л.

1771 р. Писмена се естъ начатки догматонравоучительного богословія соч. Θεодора Басарабского ректоръ Луцкой семинаріи, потомъ капитульный Схоластикъ, въ 4. д. л. стр. 917 и 28.

1774 р. Поученіе о обрядахъ христіанскихъ въ 4. д. л. (перепеч. изъ Народовѣщанія 1768 г.)

1775 р. Антоіне Богословіе нравоучительное въ 4. д. л.

1776 р. Чинъ геройскаго наставленія въ пути вѣчныя жизни болѣзньюущихъ, съ приложеніемъ подробнаго по всѣмъ заповѣдемъ о грѣсѣхъ испытанія, вкупѣ же образъ наставленія осужденныхъ на смерть сузниковъ въ 8. д. л.

1778 р. Народовѣщаніе третье изд. въ 4. д. л.

1787 р. Богословіе нравоучительное въ 4. д. л. втор. изд.

1790 р. Зерцало Богословія Кирила Транквиліона втор. изд. въ 8. д. л. (Перше 1618 р.)

1792 р. Катихизмъ въ 8. д. л.

1793 р. Катехизмъ въ кратцѣ собранный употребляемый на миссіяхъ.

1793 р. Богословіе нравоучительное съ богословія Антоіне, Турнали, Рейффенстуль въ 4. д. л. втор. изд.

1819 р. Катехизмъ въ кратцѣ собранный въ 12. д. л.

1821 р. Наука христіанская въ 8. д. л. перепеч. изд. Будинское 1815 года втор. изд.

(безъ дати!) Краткое на краткімъ вопросы и отвѣты способомъ Китихисма богословія нравоучительного избранное изъ книги Антоіне въ 4. д. л. на 24 листахъ.

1762 r. Nauka Chrześcijańska o Bogu, stworzeniu świata i człowieka in 8° przez X. Pant. Kulczyckiego.

1792 r. Katechizm, nauki chrześcijańskie na dwie klasy podzielone in 8° str. 208.

1792 r. Treść teologicznej nauki obyczajowej... przez rozmowy na kształt Katechizmu — przez Pantaliona Kulczyckiego Zakonu S. B. W. in 4-to st. 435.

Ині виданя.

1786 р. Общихъ и естивенныхъ Поученій христіанскаго богочестія. Часть первая, первой части книжници на чтеніе для народныхъ училищъ, къ употребленію Рускимъ училищамъ въ цесарско-королевскихъ областяхъ... Часть первая Науки о бого-

честіи въ Львовѣ типомъ брацтва храма Успенія Пр. Богор. року Божія 1815 (на 33 стор.) Собрание великаго Катехізму безъ питанія, зъ доводящими словесы писма святаго...

1815 р. Наука христіянская по реду катихизма нормалнаго къ ползѣ дѣтей парафіяльныхъ за благословеніемъ Е. пр. кирь Міхаила Левѣцкаго Епископа Преmysкаго, Самборск. и Саноцкаго составленная, типомъ изображенная. Въ Будинѣ градѣ писмены кралев. всеучилища Пешанскаго 1815 р. (8) 8 и 166 стр. содержитъ (1—11) катехизисъ для наименшихъ дѣтей и (15) большій катехизисъ.

1817 р. Катехизисъ малый для училищъ парафіяльныхъ. Во Львовѣ писм. Іосифа Піллера 1817 года (8) 48 стр.

1817 р. Правила школьная для училищъ парафіяльныхъ во Львовѣ у І. Піллера... III ч. О захованіи въ церкви...

1819 р. Букварѣ языка славенскаго чтенія учащимъ ся въ полезное руковожденіе, въ немже молитви, служеніе до Службы Божія и иныя правды вѣры каѳолич. отрочати христіянскому... Въ Львовѣ 1819 г. 88 стр.

1831 р. Молітвенникъ содержащій благопотребныя моленія, краткій Катехизисъ... Тісененъ въ Будинѣ 1831 г. (12) 102 стр.

1833 р. Наука христіянская обряду катихизма нормальнаго къ ползѣ дѣтей парафіяльныхъ и пр. въ Перемишли 1833 (8).

1843 р. Катехізмъ малый. Львовъ 1843 (8).

1845 р. Біблійна Історія новаго Завѣта на потребу главныхъ училищъ въ ц. к. Аустрійскихъ державахъ съ вниманіемъ на юношество руское школъ парафіяльныхъ или селскихъ... Перемиль Р. Б. 1845 (8) 166 стр.

1845—1846 (?) Библійная Історія ветхаго завѣта. Въ Львовѣ.

Спис друків в почаевській друкарни зладив я на підставі праці А. С. Петрушевича: „Историческое Извѣстіе о древней Почаевской Обители Чину св. Василия Великого и Типографіи ей, съ розписью въ той печатаннымъ книгамъ“ поміщеної в „Галичанин-ї“ літературный Сборникъ книга, I. Випускъ III и IV Львів 1863 р. і Я. Головацкаго: „Библиографія Галицко-русская съ 1772—1848 года“ — (тамже).

Естетичне формування дитини.

(З нагоди видання Тов. Пед. образ. до науки історії).

Сучасні змагання естетики силкують ся зближити дитину зі штукою. Легка річ. Штука є найбільше зближена до дитячого світа. Маленький чоловік у своїх думках мріє прегарні, небувалі речі, а душа його рветь ся як раз до тих вилеліяних ідеалів, які може упокоїти штука. На те в нас загально не вважається, чи не розуміється на тім. Затямім собі, що очі дитячі люблять глядіти цілими годинами чи то у якийсь фрагмент в природі, чи то в якийсь пункт в кімнаті, який дає їм підставу до розумованя на свій спосіб і лад. Дитину треба вчити умітно дивити ся. Малярство є тут важним дуже чинником. Відомо річ, як сильно ділають на дитину різні краски і малюнки. Пам'ять взору у дітей є велика; очі дитини то як моментальна фотографічна камера, деталічно тямлять часами найменчі епізоди, а тямлять їх ціле навіть житє.

Насуваєть ся тепер питанє: шож маємо зробити з природою та її красою?...

Се витулкує штука. Не кождий чоловік старший може зрозуміти красу природи, то тим самим не можемо бажати собі сего від дітей. Не через природу до штуки, але на відвороті. Сама природа дає вражіня великі, сильні, не завжди здефіньовані, — штука вділяє їх у формі приступній і здецидованій.

Дім, кімната, меблі після можности мають бути дібрані, так уложені, як тихесеньке, згідне а миле оповіданє про красу, добро, правду. Тому служить інтелігенція чоловіка і розумінє штуки. Школа, сей другий дім для дитини, повинна вже викинути сей хмурий, майже тюремний характер, який сьміло мож назвати „Zuchtanstalt“ для тресури коний, але не для науки дітей. Школа — має бути для дитини дійсною сьвятиною науки, приміру і веселою заохотою дальшого житя. Чи не належало би обовязково внести в школу більше співу і музики, але не під тією формою, як нині. Діти уважають собі спів — карою. Чи не є konieczністю постаратись о артистичне викінченє образів потрібних до даних предметів. чи лекцій? Чи треба зволікати з поправним виданєм образів біблійних? Чи інтелігентні родичі не є обовязані підготувати дорогу для школи добрими підручниками мальованими, викладаючи дитині ще дома? Чи при тім не найлегше матери або катехитови вицпляти правди віри маленькій дитині поглядовими образами?

Дитина, вихована посеред тяглої християньскої опіки і штуки, не виросте може на артиста, але вилеліє собі християньску, благородну душу, а зі школи винесе честь для Бога-

Творця, для правди, краси, що найчастіше вяжесть ся з цілим житєм.

Приміри маємо клясичні на Англії, Америці, Німеччині, як сі суспільности працюють над дитиною, як великою є ся ма-люнкова література для дітей, а в Америці ще більше в католицьких школах, де малі діти прегарно вчать ся релігії на образах, та вступають до життя, яко горячі горожани-католики.

Втішило мене дуже оголошене в „Руслані“, що Товариств. Педагогічне забралось до плекання рідньої історії у дітей руских виданєм, чи покритєм коштів видання „Образів для руської історії“. Але тою дорогою висловлюю мое бажане із далекої чужини, чи іще не конечнішим є видане двох серій образів про чесноти та гріхи і щире занятє ся і уживане поки що образів біблійних видання о. Джулинського.

о. К. Куріло.

о. Йос. Кравчук.

Чуда в Люрді.

(Д а л ь ш е).

Чи перечать они історичну певність чудес Христа? Навіть не пробують перечити. Коли Христос воскресив Лазаря, то на-рід громадно йшов до Витанії, щоби побачити того Лазаря; як отже могли би були вороги Христа перечити перед народом, що Лазар не воскрес, коли той нарід бачив на власні очі во-скресшого Лазаря? Або як би могли були вороги Христа вмо-вити в тих, які самі були предметом чудес Христа, що они ні-коли не були слабі або що не суть уздоровлені? Жадному во-рогови не прийшло навіть на гадку перечити чуда Христа, а если самі вороги стверджують, що Христос діяв чуда, то нема знов найменшої причини сумнівати ся в історичну певність чудес Христа. Або возьмім під розвагу спосіб розпізнавання чу-десних уздоровлень в Люрді, — чи знайдемо причину сумні-вати ся, що такі чудесні уздоровлення дійсно лучили ся? Від многих літ єсть в Люрді особна лікарська комісія, якої задачею розпізнавати і справджувати чудесні уздоровлення. В тій комісії засідає много лікарів, так віруючих як і недовірків. Кождий хорій, який бажає доступити до чудотворного жерела, мусить вперед дати оглянутя ся лікарській комісії, а та списує прото-

кол о станї его слабости. Коли хорий відзискає в чудесний спосіб здоровле, то мусить знова дати оглянути ся комісії. Та порівнує его теперішній стан з попереднім станом, записаним в протоколі, відтак випитує свідків, лікарів, у яких хорий передтим лічив ся, і доперва по тім всім наступає над даним uzдоровленем стисло критична, науково-лікарська дискусія. Часто лучає ся, що лікарська комісія кличе знова по якимсь часі uzдоровленого, знова оглядає его, щоби переконатися, чи отримав тревале здоровле, чи лиш наступило хвилеве поліпшене? Отже чи в таких случаях може хто сумнівати ся, що дане уздоровлене дійсно лучило ся? Треба мати лишень очи, щоби бачити, уши, щоби чути, розум, щоби пізнати, а людскість то все по-сїдає...

Труднїйше було би доказати філософічну певність чудес, т. є. чи явища, які уважаємо чужими, перевисшають сили природи. Противники чудес твердять, що ми еще не знаємо всіх сил природи, отже се, що уважаємо чудом, може власне діяти ся тими силами природи, яких розум людський еще не відкрив. Се правда, що ми еще не знаємо всіх сил природи, але і се правда, що ми їх ніколи не пізнамо, і се правда і то правда незбита, що нерас знаємо зовсім певно, що щось не могло стати ся силами природи, отже мусимо припустити діланє якоїсь висшої сили, Бога.

Возьмїм під розвагу манну спадаючу з неба на пустинї.... Наперед було заповіджено, що манна буде спадати, що буде спадати кожного дня крім суботи перед сходом сонця, і що тоді треба її збирати. Так було дійсно. Як лиш сонце зійшло, манна невисбрана топніла і зникала а зібрана не топніла, хоч була виставлена на лучі сонця. Бєли хто бїльше зібрав одного дня, як було приказано, псувала ся, однакж в суботу не псувала ся. І так повтаряло ся через 40 лїт. Чи отже можна приписувати манну якимсь еще незваним силам природи? Або: на приказ Мойсея море розділяє ся на дві часті, стає по обох сторонах як мур, і жиди переходять сухою ногою... Чи ж се не єсть очевидне чудо, якого творцем мїг бути лиш Бог?

Або возьмїм одно уздоровленє в Люрді, яке лучило ся ся 1886 р. а якого наочним свідком був лікар др. Boissarie. Він так пише про се уздоровленє: „20 серпня 1886 р. видїв я перший раз надприродне уздоровленє, якого сама наука нїяк не в силі вяснити. Цєлєстина Dubois мала від 7 лїт в долонї кусник зломаної ігли. Рука була спухла, пальцї скорченї. Всякими способами пробовано сю іглу добути, але надармо. Хора вкладає руку до чудотворного жерела в Люрді, і по хвилі ігла в протягу кількох секунд перебігає дорогу 8 центиметрів довгу, зіставляючи яко слїд по собі червоний, підшкірний рївчик, та виходить на кінци великого пальця. Сей рївчик оглядано найдокладнїйше через побільшаюче шкло, він мав отвір там, куда ігла вийшла, але не було найменшого отвору там, куда ввійшла. Яким способом ся ігла, остаючи так глибоко в руці від 7 лїт,

сама видістала ся, відбуваючи дорогу під шкірою з такою скоростію, не задержуючись, без перешкоди, і роблячи сама собі дорогу і підшкірний рівчик довгий на 8 сантиметрів? Се явище єсть рішучо не до в'яснення з становища лікарського, і полишило в моїм умі незатерте вражінє“.

Чи ж того рода уздоровленє могло стати ся після законів природи? Хто приписував би такі явища якимсь єще незаним законам і силам природи, а не всемогучій силі Божій, той тим самим мусів би признати, що ті незнані єще закони і сили природи суть зовсім противні дотепер знаним, а тоді нема жадних законів, жадних сил природи, жадного ладу, жадної певности. Одна сила природи прим. ділає, що болото шкодить очам чоловіка, а навіть робить єго сліпим, а иньша сила природи ділає, що те саме болото привертає сліпому зір. Також і то було би дуже дивним, що ті незнані сили природи, які будьто викликають чуда, були вже в старині звані Мойсєви, Пророкам, Апостолам, а мали би бути незнані філософам ХХ. віку. Хотячи руководитись здоровим розумом, а не заслїпленою ненавистію до віри і Бога, мусить кожний признати, що чуда суть можливі та дадуть ся яко такі напевно пізнати. А если чуда можливі, если діялись і діють ся, если дадуть ся яко такі пізнати, то суть они zarazом найпевнішим доказом істнованя Бога.

Чуда се надзвичайні, під змісли підпадаючі явища, котрі силами природи ніяк стати ся не можуть, бо перевиспають ті сили або діють ся против тих сил, отже мусить істнувати хтось такий, хто єсть Паном і Сотворителем природи, кому всі сили природи підчинені, хто висший як природа, хто може ділати то, що природа не в силі зділати, мусить істнувати всемогучий Бог.

Представивши в коротці, що се є чудо, що чуда можливі, що дадуть ся яко такі пізнати, що суть найпевнішим доказом істнованя Бога, подам тепер історію чудесного об'явленя Пр. Діви Марії в Люрді убогій дівчині Bernadotte Soubirons, наведу найважніші чудесні уздоровленя, які діють ся по нинішній день завдяки воді з чудотворного жерела в Люрді, та вкажу на значінє об'явленя Пр. Діви в Люрді.

(Дальше буде).

о. М. Дороцкий.

Студіум св. Письма

живим істочником душпастирської ревности.

Присвячую Дорогому Товаришові і невсипучому Труженику на нашій церковній „Ниві“, лютому о. Онуфрію Волянському, з нагоди його Ім'янин.

„Срѣжѣа ко кѡнигѣа на́шего не плотскѣа, но си́льна Бѣгомъ на разорѣнїе тѣрдемѣх: помышлѣнїа низлагѣюще, ѿ кѣако козношѣнїе кзимѣющеа на рѣзѣмѣ Бжїѣ, ѿ пакѣнѣюще ксакѣх рѣзѣмѣ кѣх по-сладшѣнїе Хрѣтоко:“

„Бо збруѣа нашої борби не тѣлесна, но Богом си́льна на збурѣнѣ твердинѣ: нею ми буримо помисли і всяку висѣту підносячу ся проти знанѣа Божого, і беремо в полон кождїй розум під посѣух Христовїй“. (II. Кор. 10. 4—5).

З великим запалом виходять новопоставлені презвітери, молоді робітники Христові, на широкий, безмежний лан Христовий, Богу пшеничку засівати. В голові повно красних, знеслих та смілих плянів, ідей, а серце аж горить ревністю до праці для слави Бога та спасення повірених йому душ. І трудиться молодий „діятель“ Христовий цілим своїм молодечим запалом. Огнем свого серця хотів би весь світ запалити.

Та помалу, помалу починає його світ зустрічати, починає його світ своїми тисячними сітими обхоплювати, своїми холодними раменами огортати. І не оглянеся Христовий сівач, як зимний вітер охолодить його запал, як пил світа обсіпле Богу іскру, святий огонь його серця. І горе священику, коли не схамене ся, коли наче закліматизується до зимних подихів світа, коли не отрясється, не змиється з гризучого брудного пилу світового. Тоді потерпить найбільше він сам, та не менше і вірні, віддані його душпастирській опіці.

Де знайти вогнище, котре би неустанно удержувало в серці священика огонь ревности душпастирської, де в жерело, котрого вода змивала би пил світа, та скріпляла сили до постійної праці в винограді Христовім? Таким святим вогнищем, таким істочником живої води є слово Боже, об'явлене нам Сином Божим, є отже св. Письмо, де то Боже слово до нас переходить.

* * *

Чиж може найти ся съвѣщеник, котрый би яке инше заняте выше ставив ніж неустанне читанє і розважанє та студіюване св. Письма? Коли о перших християнах читавмо, що они з подиву гідністю віддавали ся читаню св. Письма, що ціле св. Письмо знали на память, так, що коли би навіть погинули всі святі рукописи, то они були би в стані ціле св. Письмо з своєї памяти слово в слово відтворити, — то чиж съвѣщеники мали би відтягати ся від читання св. Письма, они, котрі є лише на те післані, щоби кожій тварі, кождому розумному сотворіню роздати св. Евангеліє? „Шедше кж мїрѣ кємь, проповѣдajte євѣлє кємь тварї“ (Марко 16. 15).

Не вистарчить, коли проповідник голосним криком наповнить усі кутики в церкві, видуманими фразами побавить своїх слухачів, або коли з очей побожних невістей викличе сльози; від Христового проповідника-апостола, вимагає св. Церква чогось більшого та краєшого. Христовий проповідник має побудити, склонити людей до залишення гріха, до

*) Erklärung der heiligen Schriften der neuen Testaments von Franz Xaver Massl. I. Band. 8. u. 10. u. 12. u. 14. u. 16. u. 18. u. 20. u. 22. u. 24. u. 26. u. 28. u. 30. u. 32. u. 34. u. 36. u. 38. u. 40. u. 42. u. 44. u. 46. u. 48. u. 50. u. 52. u. 54. u. 56. u. 58. u. 60. u. 62. u. 64. u. 66. u. 68. u. 70. u. 72. u. 74. u. 76. u. 78. u. 80. u. 82. u. 84. u. 86. u. 88. u. 90. u. 92. u. 94. u. 96. u. 98. u. 100. u. 102. u. 104. u. 106. u. 108. u. 110. u. 112. u. 114. u. 116. u. 118. u. 120. u. 122. u. 124. u. 126. u. 128. u. 130. u. 132. u. 134. u. 136. u. 138. u. 140. u. 142. u. 144. u. 146. u. 148. u. 150. u. 152. u. 154. u. 156. u. 158. u. 160. u. 162. u. 164. u. 166. u. 168. u. 170. u. 172. u. 174. u. 176. u. 178. u. 180. u. 182. u. 184. u. 186. u. 188. u. 190. u. 192. u. 194. u. 196. u. 198. u. 200. u. 202. u. 204. u. 206. u. 208. u. 210. u. 212. u. 214. u. 216. u. 218. u. 220. u. 222. u. 224. u. 226. u. 228. u. 230. u. 232. u. 234. u. 236. u. 238. u. 240. u. 242. u. 244. u. 246. u. 248. u. 250. u. 252. u. 254. u. 256. u. 258. u. 260. u. 262. u. 264. u. 266. u. 268. u. 270. u. 272. u. 274. u. 276. u. 278. u. 280. u. 282. u. 284. u. 286. u. 288. u. 290. u. 292. u. 294. u. 296. u. 298. u. 300. u. 302. u. 304. u. 306. u. 308. u. 310. u. 312. u. 314. u. 316. u. 318. u. 320. u. 322. u. 324. u. 326. u. 328. u. 330. u. 332. u. 334. u. 336. u. 338. u. 340. u. 342. u. 344. u. 346. u. 348. u. 350. u. 352. u. 354. u. 356. u. 358. u. 360. u. 362. u. 364. u. 366. u. 368. u. 370. u. 372. u. 374. u. 376. u. 378. u. 380. u. 382. u. 384. u. 386. u. 388. u. 390. u. 392. u. 394. u. 396. u. 398. u. 400. u. 402. u. 404. u. 406. u. 408. u. 410. u. 412. u. 414. u. 416. u. 418. u. 420. u. 422. u. 424. u. 426. u. 428. u. 430. u. 432. u. 434. u. 436. u. 438. u. 440. u. 442. u. 444. u. 446. u. 448. u. 450. u. 452. u. 454. u. 456. u. 458. u. 460. u. 462. u. 464. u. 466. u. 468. u. 470. u. 472. u. 474. u. 476. u. 478. u. 480. u. 482. u. 484. u. 486. u. 488. u. 490. u. 492. u. 494. u. 496. u. 498. u. 500. u. 502. u. 504. u. 506. u. 508. u. 510. u. 512. u. 514. u. 516. u. 518. u. 520. u. 522. u. 524. u. 526. u. 528. u. 530. u. 532. u. 534. u. 536. u. 538. u. 540. u. 542. u. 544. u. 546. u. 548. u. 550. u. 552. u. 554. u. 556. u. 558. u. 560. u. 562. u. 564. u. 566. u. 568. u. 570. u. 572. u. 574. u. 576. u. 578. u. 580. u. 582. u. 584. u. 586. u. 588. u. 590. u. 592. u. 594. u. 596. u. 598. u. 600. u. 602. u. 604. u. 606. u. 608. u. 610. u. 612. u. 614. u. 616. u. 618. u. 620. u. 622. u. 624. u. 626. u. 628. u. 630. u. 632. u. 634. u. 636. u. 638. u. 640. u. 642. u. 644. u. 646. u. 648. u. 650. u. 652. u. 654. u. 656. u. 658. u. 660. u. 662. u. 664. u. 666. u. 668. u. 670. u. 672. u. 674. u. 676. u. 678. u. 680. u. 682. u. 684. u. 686. u. 688. u. 690. u. 692. u. 694. u. 696. u. 698. u. 700. u. 702. u. 704. u. 706. u. 708. u. 710. u. 712. u. 714. u. 716. u. 718. u. 720. u. 722. u. 724. u. 726. u. 728. u. 730. u. 732. u. 734. u. 736. u. 738. u. 740. u. 742. u. 744. u. 746. u. 748. u. 750. u. 752. u. 754. u. 756. u. 758. u. 760. u. 762. u. 764. u. 766. u. 768. u. 770. u. 772. u. 774. u. 776. u. 778. u. 780. u. 782. u. 784. u. 786. u. 788. u. 790. u. 792. u. 794. u. 796. u. 798. u. 800. u. 802. u. 804. u. 806. u. 808. u. 810. u. 812. u. 814. u. 816. u. 818. u. 820. u. 822. u. 824. u. 826. u. 828. u. 830. u. 832. u. 834. u. 836. u. 838. u. 840. u. 842. u. 844. u. 846. u. 848. u. 850. u. 852. u. 854. u. 856. u. 858. u. 860. u. 862. u. 864. u. 866. u. 868. u. 870. u. 872. u. 874. u. 876. u. 878. u. 880. u. 882. u. 884. u. 886. u. 888. u. 890. u. 892. u. 894. u. 896. u. 898. u. 900. u. 902. u. 904. u. 906. u. 908. u. 910. u. 912. u. 914. u. 916. u. 918. u. 920. u. 922. u. 924. u. 926. u. 928. u. 930. u. 932. u. 934. u. 936. u. 938. u. 940. u. 942. u. 944. u. 946. u. 948. u. 950. u. 952. u. 954. u. 956. u. 958. u. 960. u. 962. u. 964. u. 966. u. 968. u. 970. u. 972. u. 974. u. 976. u. 978. u. 980. u. 982. u. 984. u. 986. u. 988. u. 990. u. 992. u. 994. u. 996. u. 998. u. 1000. u. 1002. u. 1004. u. 1006. u. 1008. u. 1010. u. 1012. u. 1014. u. 1016. u. 1018. u. 1020. u. 1022. u. 1024. u. 1026. u. 1028. u. 1030. u. 1032. u. 1034. u. 1036. u. 1038. u. 1040. u. 1042. u. 1044. u. 1046. u. 1048. u. 1050. u. 1052. u. 1054. u. 1056. u. 1058. u. 1060. u. 1062. u. 1064. u. 1066. u. 1068. u. 1070. u. 1072. u. 1074. u. 1076. u. 1078. u. 1080. u. 1082. u. 1084. u. 1086. u. 1088. u. 1090. u. 1092. u. 1094. u. 1096. u. 1098. u. 1100. u. 1102. u. 1104. u. 1106. u. 1108. u. 1110. u. 1112. u. 1114. u. 1116. u. 1118. u. 1120. u. 1122. u. 1124. u. 1126. u. 1128. u. 1130. u. 1132. u. 1134. u. 1136. u. 1138. u. 1140. u. 1142. u. 1144. u. 1146. u. 1148. u. 1150. u. 1152. u. 1154. u. 1156. u. 1158. u. 1160. u.

поборення пристрастий, до відкинення покус, до правдивого жалю за гріхи, до Хр. праведности, святости житя, до глибокої віри, до правдивої покути, покаяння, до вправляваня ся у всіх чеснотах, коротко—правдивий, ревний проповідник повинен спричинити спасене повірених душ. „Ось я“, говорив Господь до Єремії 1. 10., „вложив мої слова в уста твої; ось, се я поставив тебе нині над народами і над царствами, щоб ти викорінював і руйнував, вигублював і валив, будував і насаджував“. А св. Григорій Великий так пише (Reg. Pastor. L. II. с. 11.): „Хто хоче стати добрим проповідником, той не повинен ніколи залишати студій над св. письмом, а мусить всьо черпати з св. книг, щоби свою мову оперти на Божій повазі і всю будівлю своєї бесіди оснувати на Божім слові“. А чужі слів, які сказав Господь до Ісуса Навина (1. 8.), не можна приложити і до духовних провідників християнського народу: „Сю книгу закона повсячасно мусиш держати в устах і міркувати про неї день і ніч, щоб зважувати нею всьо, що в ній визначено: тоді щаститись ме тобі у всіх задумах твоїх, і будеш поступати розумно“.

Що може бути важійшою для благовістителів слова Божого над студіюване св. Письма, коли они до того є накликавані і постановами св. соборів? І так на V. соборі лятераньскім зібрані Отці поручали (XI. Sess.): *ut Evangelicam veritatem et sanctam Scripturam iuxta declarationem et interpretationem Doctorum, quos Ecclesia recipit, praedicent, et explanent*“, Як можуть сввященики занедбувати читанє св. Письма, коли повірене їм стадо кричить до них голодне і спрагнене за живучим хлібом і живою водою, за здоровою поживою і здоровим кормом, щоб їх ними наптити, їх голод і спрагу угасити, заспокоїти. Таж сввященики мають своїм вірним нести веселу, і то о самій своїй основі одиноко веселу новину, звісту, таж они на місци самого Спасителя мають вірних потішати, скріпляти, угнетених і опечалених підносити з їх горя і турботи, та в тяжкій годині смерти приготувляти їх на дорогу вічності. А деж найдуть на то всьо найкрасні способи, найсолодші ліки, як не в св. книгах! Меншим мають хліб ломити, дорослим сильвійшу поживу подавати, невіжу научити, учених при Божих законах задержати, злих поправити, добрих красним приміром скріпити, для всіх всім бути. Звідки-ж они того всього навчать ся?

(Конець буде.)

Церковні справи в нашій пресі.

Семінарицьке вихованє.

„Руслан“. Від часу до часу появляють ся в деяких наших часописах замітки, нераз кількома словами, на тему „семінарицького вихованя“, пр. в 50 ч. „Діла“ Адріяна, а навіть часто і приватно розправляє ся на таку тему. Звичайно замічають, що духовний семінар не виховує в послідних часах молодєжи на великих політиків, організаторів, економістів і т. д. взагалі не на „горячих патріотів“.

З одної сторони оно було би може й добре, що наша суспільність інтересує ся тою справою та ставить домагання, якої она хоче молодіжи, чи там священників, але она має чомусь якесь дивне і занадто претенсiональне домагання до семінарицького вихованя. І тут лежить ціла хиба в тих замітках, бо они не звернені на властиву адресу.

Семінар — сеж прецінь не є якась фабрика „патріотів“ і народних робітників, в якій би з одного роду сирого материялу вироблювано другий рід, Meisterwerk-ів, що з попередним не має ніякої звязи. Коли би порівнювати семінар з якою школою, то найскорше з академією красних штук. До академії, пр. на малярство, йде молодіж, що має до сего талан, що має до малярства уже завдатки, набуті з природи і хоч трохи уже виобразовані; в академії і найздібнійший професор не навчить малярства такого, який до сего не має найменшого талану і який сам не схоче йти за вказівками учителя, бож звісна пословиця, що і в Paгуzu nie zrobią z owsa guzu. Академія отже образує, надає ціху, манєру, але не учить.

Подібно має ся річ і з семінаром. Їго задача: ті завдатки, які уже молодь має, розвинути, повести відповідним шляхом та допомагати аби она сама образувала ся. Там, в семінарі годі давати початки народолюбства, годі вполювати основні засади праці над народом та вказувати, чого нарід під взглядом соціяльним потребує, се годі робити прямо тому, бо се не є ані першою ні послідною цілею семінара, який прецінь має образувати заводово кандидатів священничого стану.

А що наша богословська молодіж не видає ся може такою, якої собі бажає, пр. Адріян, то винна сему сама суспільність і до неї треба звернутись, бо — як влучно було в „Ниві“ се виказано — дає олово, а домагає ся золота.

Наша суспільність не звертає такої уваги, яку повинна, на се, яку она молодіж посилає на так високе становище, та навіть не старає ся заздальєгидь, ще в гімназії, добачувати в ній до сего здібности і відповідно приготувляти та образувати. Коли ученика з VII або VIII кл. запитати, чи він піде на теологію, то обурить ся, сей запит уважав мало що не обидою, але се

мимо того ніщо не шкодить, аби він, побомкавши на яким там світському виділі, по 1—2 або й більше роках не опинився таки на теології, де після гадки своїх родичів скорше і легше здобуде хліб. І коли трапляються такі і подібні кандидати, то певно не може бути мови опісля о великім „патриотизмі“, зваживши ще й се, що у нас часто молодіж не виносить з дому доброго поняття про народні обов'язки на становищі. Дехто скаже, що сей або той мимо того мав „покликане на священика“, але здефініювати, що се покликане — точно не потрафить, згладно сам боїть ся приложити до сего слова абсолютну посвяту себе і своїх особистих справ на виключну службу і службу св. Церкві та народови з домінуючою тенденцією все для і в ім'я Христа; побіч сего ще треба сильної волі, характерности і подрібного знання, щоби то здобути. Це будь сего, буде молодіж така, якою она декому й видає ся.

Нехай отже сама суспільність зверне увагу на кандидатів священичого стану, нехай висилає молодіж, яка чує в собі силу і має волю стати з абсолютною посвятою себе самого на службу св. Церкві і народови. От незабаром буде по матурі і буде досить матуристів, які будуть мати або й ні замір піти на теологію. Тож у яких є бажання зробити велике геройство з себе та наколи мають дійсне покликане, або бодай видно у них его добрі задатки — таким дораджувати, щоби конче йшли, а знов будуть такі, що самі хочуть для хліба, для зволеня волі посторонних осіб, але не мають до сего тих умовин, яких вимагає ся, то тим всіми способами відраджувати і від сего стримати, щоби не ставали завадою иншим. Дальше також нехай суспільність сама учить свою молодіж патриотизму а нагода є, — суть святя, ферії і т. д. В семінарі за пізно буде учити ся патриотизму, тим більше, що там на се й не місце і часу не буде.

В семінарі може молодіж що найбільше дальше поступати і заокруглювати образоване, як би то опісля працювати в народі, але і то мусить сама до сего прикладати руки, з своєї охоти, бо все, що накинене, то не приймає ся і нічого не варта.

Тепер не є в семінарі під тим зглядом так погано, як хто думав. Протинно від богословів, перебуваючих на святях, можна було почути про їх працю і заходи в семінарі. Мають пр. просвітний кружок, якого задача по всіх читальнях у Львові і в околиці мати відчити, реферати, вести розмови і їх демонструвати. То роблять в порозуміню з філіяльним віділом „Просвітити“ і по розділі праці між світську академічну молодіж. Також і в себе було чимало рефератів чисто економічних, господарських і то з демонстраціями („про молочарні“), суспільних, про кооперації і т. д.

Взагалі, коли молодіж хоче сама вироблюватись на патриотів, то може, ніхто сего не боронить, а певно ще допоможе.

„Галичанин“ (ч. 108) накинув ся в статі п. з. „Будущіє ли священники или-же украинскіе агитатори“ на духовну львівську

семінарію. Побіч якихось „аномалій“ добачив „Галичанин“ ще і то, що семінарія не виховує священників, а практичних агітаторів. Про виховане в семінарії вже нераз говорено. (Гл. „Нива“ ст. 89—91, 255—6; „Руслан“ ч. 94). Наші читачі знають, що в семінарії віє щиро-католицький дух, який не милий ані священникам з „Діла“ ані з „Галичанина“. Ректоратови ходить о то, щоби виховати передовсім добрих католицьких священників, а відтак і добрих руських патріотів. Одно другого не виключає. Давно, — пише „Галичанин“ — ходили питомці з проповідями по львівських церквах, нині ходять по читальнях в агітаційних цілях, опускають вечірню, приходять до дому близько півночі. Раз дали навіть концерт. Тим підкопують повагу дотичних парохів, коли в їх парохії пропагують ненависть до „русскаго“. — Що питомці не голосять тепер проповідий по церквах, то невелика страта. До львівських проповідий треба лучших сил, як питомець. Самі питомці нічо на тім не тратьють. Они голосять проповіді три рази в тиждень в семінарії. Правда, питомці — в маленьким числі — ходять по читальнях, але звичайно вертають до дому перед 9-ою год., щоби вислухати точок до розважання. В читальнях не сіють ненависти, не агітують за політичними партіями, але поучають зібраних про такі річі як значіне Шашкевича, про воздух, і т. п. Чи ліпше, щоби ту просвітну роботу взяли в свої руки „поступовці“? Просвіта в таким дусі більше принесе Богу слави, як уйме її опущене одної вечірні. Питомці єуть далекі від підкопування поваги пароха. Против розумної інструкції пароха они певно не виступлять. Але відчити на не політичні теми не мають нічого спільного з повагою пароха. Даем одного концерту хіба ще зовсім питомці не розминуть ся зі своїм покликанем, не стануть „попиками-радикалами“. Материял на таких не має місця в семінарії, о тім будьте пересвідчені, гаспада! Очищуванем з „кацапів“ семінарія не займає ся, бо то не від неї залежить. До семінарії приймають Ординарияти, яких хіба ніхто не посудить о партійну загоїстість. Єслиж з семінарії хто вилетить, то за провинку, без найменшого згляду на яго партійні пересвідчення. Єслиж „кацапів“ в семінарії мало, то тому, що мало їх виходить з гімназії, часто і ті, що виходять такими, переходять опісля в український табор. Але до того не змушує і не склонює настоятельство семінарії, яке — після декого — є за надто поблажливе для „кацапів“. Чи „руським“ позволено би ходити по читальнях Качковського? Не знати, треба би попробувати. Але портрети апостата Наумовича на читальняних стінах, „Галичанин“ з „Русс. Словом“ на читальняних столах не дуже то лицювали би з присутностию катол. питомців. Читальні в руках табора, який гостить Бобринського, того самого, що бачить в „руським“ духовенстві заштитника „руської“ віри, табора, що висилає представителів на парад у Москву та Петербург, а ті волочать ся по православних церквах, табора, що вічно вдивлений на північ — в такі читальні не дуже то й мо-

жна пускати питомців. В тім самім числі згадує „Галичанинъ“, що „славянство, исповѣдующее православіе особливо не по душѣ іезуитамъ“. Оно певно не по душі і ректоратови католицької семінарії...

„Истинно-русскій“ „Галичанинъ“ наплів устами „истинно-русскаго“ г. Скидка — б. семінариста — в 120 числі цілу кулу лайки, неправд і дурниць на „семинарскую пайдократію“.

На початку подає „Галичанинъ“ зміст нашої статейки (ч. 109: „Русская пресса а русское духовенство“). В справі переповідження змісту нема що замітити. Лиш одно. В „Руславі“ було сказано, що: „настоятельство семінарії занадто поблаживе для кацапів“. Сей вислів невірний і его ужито через помилку, бо в рукописи було сказано: „Після декого“ настоятельство і т. д.

Відтак подає „Галичанинъ“ коментарі до поодиноких наших тверджень, а сі коментарі можна поділити на три класи.

До першої класи належать замітки, які не подають нічого конкретного, але самі загальні, пусті фрази. Щиро католицький дух семінарії полягає — каже „Галичанинъ“ — в ненависті до „русскихъ“, яких неустанно підозріває ся о нахил до схізми. Ректорський патріотизм, в яким виховують ся семінаристи, то крайній український фанатизм, який доходить деколи до підлоти. На се маємо одну відповідь: „gratis asseritur, gratis reicitur.“

Що до звязи між „русскими“ пересвідченнями а нахилом до схізми замітимо, що в засаді можна бути „руськимъ“ і добрим католицьким священиком. Але житє і практика доказують, що звичайно „руські“ мають нахил до православя. Вистане лиш читати „руськую“ пресу з вікчемним уїдаєм на руський єпископат та на українських „попиків-радикалів“, щоби мати понятє, чим кормить ся „руское“ духовенство.

Нічо дивного, що ректорат мусить більше боїти ся православних симпатій між „русскими“ ніж українськими семінаристами. Але з того не слідує, щоби ректорат, зложений з людей незвичайно світлих і виrozumілих, підозрівав кожного „русскаго“ з осібна а ргіоті о схізму.

Друга класа заміток „Галичанина“ відносить ся до способу трактованя „руських“ і українських інституцій. Ми замітили, що не дуже було би порадно, пускати семінаристів до читальнє Качковського, в яких находять ся портрети Наумовича і часописи „Галичанинъ“ та „Русское Слово“. „Галичанинъ“ питає, чому пускає ся семінаристів до читальнє „Просвіти“, в яких містять ся портрети Шевченка та часописи „Свобода“ і „Громадський Голос“. На се замітимо, що „Галичанинъ“ трактує становище ректорату до „руських“ інституцій так, немовби ректорат заборонив „руським“ семінаристам брати участь в просвітній роботі читальнє Качковського. А такої заборони не було! Паралеля між читальнями Качковського а „Просвіти“ храмє, як не на обі то бодай на одну ногу. Шевченко був світ-

ским чоловіком, якого діяльність не мала віроісповідного (православного) характеру, а якого промахи против християнства були спорадичні. Наумович то священник-апостат, якого публична діяльність занадто тісно лучить ся з віроісповідним характером, щоби вго культ не потягав темної маси до православя. Теперішня „Свобода“ досить коректна в церковних справах, підчас коли „Русское Слово“ все лає на еп. Ортинського, та не в однім місці захвалює та з симпатією лише про православє. „Гром. Голос“ мало в якій читальни „Просвіти“ найде ся, а як найде ся, то се аномалія, підчас коли „Русское Слово“ в читальни Качковського находить ся правильно.

Ми сказали, що ліпше, щоби просвітну акцію вели семінаристи, як радикали. „Галичанин“ питає, чому тої засади ректорат не тримає ся, коли ходить о „руських“? Питанє безпредметове, хоть би тому, що „руській“ о се не просили.

„Галичанин“ нарікає, що семінаристи підкопують повагу „руських“ парохів самим хваленєм української ідеї. Що за нерозум! Наперед хваленє української ідеї се лиш підрядна річ в акції семінаристів. Їм ходить о просвічуванє народа, при чім деколи треба загріти до любови того народу, який загал називає руским, а нерідко також українським. Коли хто хвалить своє, а при тім не викликує ненависти до чужого, то се хиба годі назвати підкопуванєм поваги противника. Впрочім — як знаємо з певних жерел — семінаристи були лиш в одній — одинокій парохії, де парохом є „руській“.

До третьої класи коментарів „Галичанина“ належить то, що він називає фактами. Ті „факти“ можна поділити на дві громади. Одна звернена на адресу настоятельства, а друга на адресу семінаристів.

Семінаристам закинено, що они пишуть обидливі слова на „руських“. Чи за штубадтва одиниць має відповідати загал? — По читальнях ходить звичайно 20—30 семінаристів. Се число о стильки невірне, що звичайно ходить їх 20. — Дня 16. мая вийшло їх аж 50. Се невірне, бо лише 31 і то задля концерту, доси одинокого. — На 230 людей се хиба не багато, коли вийде 20 людей, хотай би і багато з них вертало до дому аж по 9-ій. Коли оден питомець раз на кілька місяців опустить приготованє точок до розважання, то се ще не така велика страта. — Що семінаристи впоюють своїми відчитами ненависть до „рускости“, се лож.

На адресу настоятельства семінарії звернені такі факти. О. Ректор мав снитати одного, чи він Русин чи Москаль? Але се було сказанє в формі жарту, без ніякої обиди, а що найважнійше не потягало за собою ніяких наслідків. О. Відєректор перечеркував в слові „руській“ одно „с“. І щож так страшного? В семінарії вільно уживати етимології або фонетики, але годі pozwalати, щоби кождий вироблював собі ще ріжні нюанси. правописв. Консистория уживає етимології, але ніколи два „с“! — Щоби ректорат свідомо підтримував „подтрунюванє товаришей

сепаратистовъ надъ рускими изъ-за етимологического правописанія" і оказував тим партійну загонистість — се лож. Ректорат толерує щоденні українські збори, а всюди, де в 6 „русских“, там підозріває ся „собранія“. Се знов видумка, бо українські збори відбувають ся 2—3 рази в рік. Всякі збори, „русскіи“ чи українські, мусять бути дозволені ректоратом, який звичайно висилає з поміж себе двох делегатів. На одних зборах такий делегат виступив навіть в обороні „русских“. — „Галичанина“ заборонено читати. Зовсім справедливо, бо „Галичанинъ“ накидає ся на особи поодиноких членів ректорату, на семінарію, на єпископа і зраджує за багато православних симпатій.

На українські конгреси ходять семінаристи через половину, а деколи всі, таксамо хор бере участь в похоронах визначних укр. людей, але на похорони Дідицького заказано „рускам“ йти. На то замітимо, що на просвітнім конгресі було семінаристів около 76, а таких випадків, що би виходив цілий семінар, не було, винявши папський концерт. Коли не пущено хору на похорони Дідицького, то нічо дивного, бо о се ніхто не просив.

Пайдократам К. і М. виточено канонічний процех — чого „русским“ відмовляють — і не видалено з семінарії, хотяй они розбивали голови „русскимъ крестьянамъ“ в Розвадові. І знова лож. Канонічного процесу питомцям з засади не виточує ся і не виточувано ані москвичим ані Українцям. На „пайдократа“ К. зроблено донос до Ординариату, але за що иншого, а не за події в Розвадові. Оклеветаний потерпів навіть, але вкінці виявила ся его невинність. „Пайдократови“ М. не зроблено ніякого закиду. За розвадівські події багато людей було візваних до суду, але ані К. ані М.

Питає „Галичанинъ“, чому не виточено процесу канонічного „русскому III. года“, але вигнано его на донос декана? Відповімо на те, що канонічного процесу не виточує ся ніякому питомцеві, лиш сьвященникови. Згаданого „русского“ посуджувано о участь в паломництві до Почаєва. Про се говорив цілий Львів, а навіть говорено про фотографію учасників паломництва, на якій був і наш „русскій“. Впрочім „русскій“ мусів мати ще инші справи на совісти, про які мабуть знав ректорат, коли его виключив з семінарії. Але кваліфікаційних книг хіба не має ректорат на услуги „Галичанина“!

З сего бачемо, яка то „истинно-русская“ правда! Наші твердження опираємо на цілком певних інформаціях.

„Читаєш і вірити ся не хоче, як то „Галичанинъ“ уїдає на поодинокі особи, які чи то своїм становищем чи своєю працею заслугують лише на поважанє.

Не давно вшкварив „Галичанинъ“ вступну статтю про Преосьвященного Сотера (Сотеріяда) та так необережно, що аж віяло з неї православем. І ніхто з его читачів не протестував, але за се запротестував о. віцедекан Дуркот „отъ Бескида“ проти введеня фонетики до єпархіальних відомостей в Перемській єпархії враз з всіма кондеканальними отцями. Сьмішно.

тай найвше — місто обговорювати на соборчиках духовні справи, „старики“ забавились в діточу політику. А щож було би, якби Консистория всі офіційальні акти фонетикою друкувала, чи може тоді декани поскладали би свої достоїнства? А введене фонетики було би лише сповненням справедливого бажання більшости св'ященства, яка не обов'язана тої ортографії знати, якою чванить ся єдиноспасительний „Галичанин“. Тай у твердих „касательно правописанія и вѣтъ согласія“. Кождий у них пише по своєму.

Але найвність, безкритицизм, зарозумілість Скицка не має пари. О скільки читаю „Галичанина“, знаю, що се бувший питомець червоноруский, що виступив з семінарії.

Забув лише господин Скицко на один культурний обов'язок, що не яло ся обкидати гризєю своїх настоятелів та своїх товаришів по званню. А коли вже хтось не має сорому, то бодай винен правду писати. Сего чей і читачі „Галичанина“ повинні домогати ся. По словам Скицка можна вносити, що не перевелись між твердими рідкі одиниці віддані правдивому католицизмови, а мимо того є они в підозрію. А чи знає г. Скицко о. Крохмального, або всіх тих, що за давних времен пішли у Холм, таж они присягли вірність католицкій Церкві, а мимо сего ширчили православє та зрадили свою Церкву. Они „патриоти“, а холмским емігрантам виписує „Галичанин“ по смерті славословія. Або згіршив ся госп. Скицко, що хтось там виписав на стіні „кацап“ та що о. Віцеректор зчеркнув одно „с“ зі слова „русский“. Ах, що за ніжна душа з госп. Скицка. Він ставити висше с над службу Богу.

Але добродію, даруйте, ви мусіли читати, як то перед поїздкою в Рим обкидав „Галичанин“ гризю о. д-ра Жука. Подібні напасти міг написати лишень чоловік, в якого вигали моральні почутя. Се був пасквіль. Хто був питомцем о. Жука, будь він кацап, будь Українець — коби лише був характерним, признає, що др. Жук є незвичайно тактовним і світлим чоловіком, а при тім характером чистим як слеза, — а для похибок молодих питомців дуже виrozumілий. Се мусить і Скицко признати, а коли признає мені се, то чому не запротестував він проти дописи „Галичанина“ на о. д-ра Жука? А хтож міг се писати — як не якесь індивідуум, що може було рінож колись в семінарії.

Дальше пише г. Скицко за якихсь там М. і К.

Се два питомці, що були в Розвадові в церкві в хвилі, коли тверді отці без сорому під церквою зробили віче, де о. Давидяк здавав справу зі своєї посольської діяльності. А що місцевий учитель запротестував проти сего, будь то в Галичині в Москалі, то на слова „хлопці справте ся з ними“ на слова таки св'ященника о. Яворського чи не кинули ся хлопці на висше згаданих питомців? Чи не кидали за ними колами та кам'янями? Чи не поспішались доноси на них перед їх власть? А хтож ті доноси писав, чи може хлопці? — Де там, они ще темні, але

люди „твердого закала“. Або підіть до суду в Миколаєві, а там довідаєся про сумні речі, от хоч би про скаргу офіцера Кончаковского на о. Яворського — за що останній заплатив 250 корон.

Відний Скичко плаче, що „червоно-руських“ всюди переслідують. Гляньте до шематизмів всіх епархій, — хто має найліпші парохії, хто найліпші сотрудицтва. як не „червоно-руські“. Чогож кричати і обкидувати всіх і вся болотом?“ („Руслан“).

„На хибній дорозі.“

Боротьбу проти попів розпочала з того часу радикальна партія. Ся боротьба так в'їла ся в мозок і кров радикальної партії, що заступила її програму. І коли нині шукати різниці між радикальною партією, а націоналдемократичною то не найдеш її в нічім иншій, ані важнійшій, лише у тім, що радикали воюють з попами, а націоналдемократи противно — братають ся з ними. В чім же почивала ся радикальна війна з попами? Чи може виступали вони засадничо проти попівства, як інституції пережитої, шкідливої, спиняючої поступ, отуманюючої народні маси? Деж там! Ціла ся боротьба вела ся за треби церковні. Не в тім добачили лихо, що піп уже з природи свого покликання туманить народ, подаючи йому різні байки за сущну правду, що відвертає увагу народа від несправедливости сучасного ладу, навчаючи, що сей лад богом даний, що піп усе тримає з сильними сього міра: з панами, капіталістами, правительством і наказує народowi кривити ся перед ними, бо всяка власть від бога і т. д. Ні! Всьо те радикальній партії не стоїть на заваді. Її болять лише се, що за звою роботу кажуть собі попи платити. Як би всю ту отуманюючу, шкідну роботу попи хотіли робити за дармо — радикали не мали би нічого проти таких попів. Нехай ворожать, най оглушлюють нарід, най схиляють поступ, най не пускають правдивої науки, най держать нарід в темвоті і рабстві, най кадять, дзвонять, кроплять аби лише за дармо! От у чім цілий розум радикальної боротьби проти попів!

І на диво, се становище радикальної партії супроти попів переносить ся мов зараза і в ряди наших товаришів. Що раз більше товаришів у своїх дописах до „Землі і Волі“ поминає мовчки усі инші погубні прояви діяльвости і впливу попівства на народні маси, а підносить лише те, що сей піп бере тільки за похорон, тамтой збирає яйці по селу, третій фірою звозить колачі.

Хочемо нині выяснити, що ся дорога боротьби проти попівства є цілком хибна і нерозумна.

До діяльвости попівства і сучасної церкви можна відносити ся двоюко: Або признати, що їхня діяльність добра, потрібна, хосенна і тоді нема що жалувати ся, як попи кажуть собі за неї платити. Противно, коли хтось вірує в те, що небіщик через кадило, дзвони, свічки і попівський сьпів дістанеть ся до неба, для того ніяка ціна не повинна бути за висока, щоби лише

свому небіщикови кунити місце в царстві небеснім. Або стоїмо на тім, що робота поців се чарівництво, що їхня діяльність нікому не потрібна, що вплив поповіства на народ шкідливий, а тоді не схочемо тої їхньої роботи, хоч би вони нам з нею за дармо накидали ся, навіть хоч би ще нам доплачували.

От возьмім такий примір: Якийсь товариш пише таку допись: „Наш піп думав собі, що наше село темне і не просвічене і казав собі за посвячене паски платити по шустці. Люди попали в розпуку, що будуть їсти несвячене. Чути було наріканя, а навіть плач. Вкінці знесли всі свої паски до церкви і піп мусів посвятити за дармо“. І далі товариш тішить ся, яке то його село „просвічене“, яке „розумне“, поступове!“

А ми питаємо, в чім же той поступ, той розум, та просвіта? Хто думає, що не покроплена попівським кропилом паска стала би йому кісткою в горлі, той такий самий темняк, як і той, хто вірує, що чарівниця відбирає молоко корові, або що відьма на коціюбі переїздить із комина на комин. Як ти справді поступовий, то з'їш смачно і непосвячену паску, бо знаєш, що попівське кропило таке саме помічне як помершому кадило. А як ти розумний, що боїш ся їсти несвячену паску, то для тебе нема іншої ради, як заплатити попови за його роботу і не маєш чого нарікати, ані тим менше хвалити ся, що ти „поступовий“, бо ти такий самий забобонний, як перший ліпший лямполіз. І таке саме з похороном, виводом, шлюбом, парастасом і як ще там усі ті штуки називають ся. Хочеш, аби піп за тебе молив ся, робив тобі парад, випрошував для тебе небо, то мусиш йому за те заплатити, бо нема нічого за дурно, а не хочеш платити, думаєш, що усі ті попівські ворожбицтва до нічого не здатні, лиш аби попівську кашеню грішми набивати, то не пхай ся під попівські руки.

Наша партія виступає проти поповіства не тому, що попи вимагають за свою роботу заплатити, але тому, що саме сю роботу попівську вважаємо непотрібною та шкідливою. Каже пословиця: „Сотка професорів за мало, аби громаду розуму навчати, за те один піп отуманить її гнеть“.

Ниніше поповіство зробило собі зі служби Христової жерело доходу, спосіб удержання. Хто попа потребує най йому платить.

А увагу нашу звернім на те, що піп робить чого навчає, коли піп виступає проти соціалізму“.

Так пише „Земля і Воля“ (ч. 22), на що дістає слідуючу відповідь від „Гром. Голосу“ (ч. 23).

„Під таким заголовком надрукувала в 22 ч. „Землі і Волі, часописи для робучого люду, органі української соціалдемократії“, стаття, котру передруковуємо — зазначаючи лише, що „Земля і Воля“ свідомо бреше — вибачте за слово! — мов би то радикальна партія боролася з попами лише за треби, а не зачіпала самої інститудії поповіства ба, церкви й релігії — тай то далеко частіше й осівнійше, науковіше, ніж се робить соціально-на демократія. Минаючи всі періодичні видання радикальної

партії від 1890 р. аж до тепер, у котрих майже не було числа, де би не зазначено сего основного змагання радикальної партії — ми запитаємо ся лише: Хиба-ж то не радикали написали книжки: „Євангельська віра в старій Англії“, „Оповідання про заздрих богів“, „Рай і поступ“? Хиба не радикали переклали Д. Дрепера „Історія боротьби віри з наукою“, та д-ра Вартошка „Новітня сусільність і церква“ й т. п. — про існування котрих, розуміє ся, „Земля і Воля“ мовчить, (як і про книжки д-ра С. Даниловича „В справі аграрних реформ“) аби тим легше могли туманити своїх читачів що до змагань радикальної партії. Лише, що таке туманене не може тривати довго: читачі „Землі і Волі“ потребують лише трохи визирнути поза соціально-демократичну обгороду, та прочитати два-три числа „Громадського Голосу“, і туман соціально-демократичний розвіє ся. Для пояснення додамо, що, говорячи про радикальну партію, ми розуміємо свідомих радикалів, а не тих селян, котрі ще лише хлиять ся до радикальної партії. Селянські маси ми мусимо відповідно привертати до радикалізму, зачіпаючи їх болючі справи і ведучи їх, із низу в гору — від справ ближших до дальших, загальніших — аж до повної свідомості: економічної, політичної і культурної. Радикали все так робили і будуть робити, а що з такої роботи є користь доля поступу серед нашої нації, про се знає й багато наших соціальних демократів, котрі давніше самі належали до радикальної партії, тай робили те саме — але вифуркнувши з радикального гнізда, вони тепер чинять ся (не смійте ся!) наставниками радикальної партії в науці й поступі і не хочуть нічого признати радикалам — із чистої партійної конкуренції. Недалеко вони залетять сего дорогою — та се вже їх діло..“

„Утравізація українського семінара Товариства Педагогічного. В ч. 87. „Діла“ с. р. др. М. Кордуба найперше дивує ся, що мимо „отвертої дискусії“ на сю тему, досі ніхто ще не забрав слова, а далі цілком слушно обурює ся на повзяту гадку верховодів Тов. Педагогічного. Хочу й я сказати декілька слів в тій справі, як ми учителі українські відносимо ся до неї, а zarazом вивести Вп. Дописувателя з дива, чому учительство українське найбільше компетентне в тій справі досі не забрало голосу? Хвальну-ж Редакцію „Громадського Голосу“ прошу уклінно помістити мої уваги на стовпцях згаданої часописі.

Не гадайте, Добродію, щоб ми (українські учителі) були так рівнодушні на цесю справу. Ні! Ми ще більше обурюємо ся на цесю ганьблущу постанову, нас і кожного щироного патріота цеса постановою обурює до глибини душі, але дарма. Де-ж ми відкажемо своє обурення, свій біль?

„Діло“, цеса „аристократична інквізиція“ всякі учительські справи ігнорує, не те, що не поміщує дописей, але навіть не відповість на запити. А як деколи децо і то під „особистою

пресією“ змушене помістити, то кине словом як „обгризеною кісткою собаці“, щоб мовляв „не дразнити гадюки!“ А що в тій дописі мусить щось обірвати ся попам і „великим патріотам аристократам“, бо вони є верховодами Тов. Педагогічного, цего отже не помістить ні „Діло“, ні „Свобода“, ні „Народне Слово“, навіть наш чесний становий „Прапор“ боїть ся висказати правду „патріотам“ перед вічі! Куди ж отже мають учителі українські посилати свої дописі? Хиба на місяць! Оди́ніський „Громадський Голос“ любить правду і він хиба помістить правду.

Кождому звісно, що управа Педагогічного Товариства є чисто клерикальна, а голова того-ж масненького під Чапельський досконало розуміє „інтерес релігійно-морального“ виховання. В бурсах Тов. Педагогічного вихованці, це чисті „українські мамелюки“, але не свідомі — хлопці-гайдамаки. Вони не вміють навіть „Ще не вмерла“, „Не пора“, „Ми гайдамаки“, або „Гей не дивуйте!“ Мені довело ся балакати з одним таким „педагогічним мамелюком“ (імени його висказати не можу, бо бувби яко „радикал“ виключений), від него я довідав ся, що там учать їх і то дуже пильно, молитов, церковних пісень, про папів римських, але дещо з нашої бувальщини, з нашої тактики патріотичної ані ду, ду! „Добродію — казав бідний хлопчина — як ми вчуємо як по польських бурсах і інститутах Ляшки собі Костюшків, Бартошів і т. д. гукають, то кождий кулаком зати́кає губи, щоб не бухнути плачем, бо у нас не вільно!“

Управа Педагогічного Товариства перейшовши у руки попів і клерикалів взяла ся старати не за народ, но за касту — попівську. Знаючи, що попівські сини кінчать гімназію, або зістають батярами, заложила для попівських „панен“ інститут виховуючий „попадів“ під назвою „український жіночий семінар!“

Прошу розважити, яка це безличність, які це кпини!? Часописи гукають на усю Европу, що народ український не має „народних учителів!“ Правда! — Тов. Педагогічне у відповідь на це — закладає семінар жіночий — де виховують ся не учительки-гайдамачки — но „попаді-девки!“ Прошу почислити учениці цего семінара, кілька там є попадянок, а кілька учительських, або інших доньок. Така „попадянка-учителька“ глядить не за „хлопом“, але за яким питомогою, щоб як найборше стати попадею! Їй народний патріотизм таку в голову, як повнови астрономія! — Мій піп має дві доньки в тім семінарі, казав, — „коб лише покінчили, а відтак віддати ся!“ — А що управі Тов. пед. не вигідно, щоб „попадянки“ їздили матуру здавати аж у Перемишль, проте й постановив під Чапельський „утраквізувати“ український семінар, а за те він з певністю зістане що найменше галицьким „патріархом!“ — Ганьба! — Що є утраквізм, кождий з нас знає уже. Щоб отже до української інституції ввести ою їдь ляцької гакати, на це здобути ся можуть хиба дійсно лише попи! Ми-ж знаємо, що попи усе й усюда йдуть проти освідомлення народа, тому й до українсько-

жіночого семинара постановили впровадити утравізм, щоб — не дай Боже!!! — не вийшла з него деяка одиниця дійсно ідейна, яка під впливом гнету народного дійсно могла б ся виобразувати на щирі патріотку-гайдамачку! — Гадка управи Тов. пед. це цинічна безличність, котра „Українське тов. педагогічне“ ставляє на точці народньої зради. Управа постановила вибудувати для попадянок великий семинар, який має двигнути ся нашими народними жертвами, нашими грішми, а попи відтак віддадуть го ляхам через утравізацію! Управа раз-у-раз розсилає чеки по жертви „на школи“ — най кождий дасть по-слідній гріш, а вони Тобі Народе, за це куплять ляцькі кайдани, утравізм. Посилай отже, бідний хлопе, жертви попам, помагай їм купувати й будувати ще гірше ярмо, ще більшу неволю, ще більшу темноту для себе, бо під Чапельський настрашив ся вже, що тоті попадянки, які родує, тебе хлопе український, осьвітять, отже загадав запровадити в чисто українській семінарії Польщу! — Так є! Ми даваймо, терпім, пропадаймо, а попи най утравізують, най ширять зраду, най тамують просвіту! — А ми що? Чи так мовчки проминемо це підле діло попівське? Ні! Ми вперед запротестуємо проти підлої ляхо-фільської роботи управи Тов. педагогічного, відтак замкнемо наші калитки, не дамо ні сотика „зради“ і заложимо на „утравістичний семинар“ — бойкот!!! („Гром. Голос“ ч. 19). Автор дописи очевидно збожеволів!

Церковні справи на Буковині.

„Як доносить волоска газета „Patria“, духовенство черновецького деканату радило на посліднім соборчику над двома справами, які в стані підкопати нашу православну церкву. Перша справа, се агітація учителя з Лукавиці п. Макогона між шкільною молодіжею, щоби осягнувши 14 рік життя, переходила на унію, бо православна церква лиш для Волохів (се донеслі тамошньому парохіянови господарі Василь Загородник, Михайло Марнуцан і Йордзкій Гушуляк), а друга справа се визиваюче поведене уніятів з Гоголиви, які збираючи датки на будову тамже уніятської церкви, заявили мешканцям Чагра, що сказали, що уніятам нічого не дають, бо уніятська церква ліпша як православна і що саме правительство задля сего єї підпирає.

В обох сих справах ні рада шкільна, ні правительство ні навіть консисторія не повзяли ніяких мір против агітаторів і вони до нині провадять свої агітації безкарно. Особливо дивує ся „Patria“ консисторії, яка в дисциплінарних справах дуже строга (як се видно з укарання одного священника), а тут в так важній для церкви справі і пальцем не рушить.

Ми певно не можемо похвалити перетягане православних на унію ні вихвалюване сеї послідної перед православними, однак річ в тім, що іменно обі справи не правдиві і тому в сім ділі застановлено зі сторони властей всяке слідство. Чому-ж духовенство витягає їх на верх і розписує ся про них в газеті? Аби догнати консисторію, яка в послідних часах відносить ся більше справедливо супроти руских диєцезан — мало спирає румунізаторські вибрики волоских панотців посеред руского

стада. А черновецький деканат, се самі рогаті румунізатори, які посивіли в руських селах, а мало що зискали для своєї нації.

Саме той бік окруження Чернівців, де лежать села як Михальче, Чагор, Лукавиця, найбільше занедбаний, а се в доказ, що румунізатори крім волоскої агітації нічого не робили, ніколи не сповняли як слід церковних обов'язків. А се, для чого головню жили, починає церковна власть не унавати за заслугу. Чи-ж не гризти ся тут, не впадати в розп'яку?

Ми-ж Русини пригадаймо собі вже раз, що наймити не зроблять для нас нічого доброго, не будуть підносити наш нарід материяльно і морально. Берім ся до сего ми, та-ж се руські села і лежать таки отут під нашим боком.

Ми в давнійшій числі нашої газети навели допись „Діла“, в котрій представлено, як римо-католицькі духовні семинарії старають ся своїм питомцям дати національно-демократичне виховане, щоби они, ставши священниками, стояли в тісній злучці з своїми прихожанами, чим они здобудуть для себе великі впливи і наклонять до католицької церкви й інші віроісповідання. Сю допись навели ми в тій цілі, аби пригадати й нашим духовним властям, що треба виховувати духовенство в народнім дусі, аби тим піднести его повагу як також скріпити нашу прадідну православну церкву. Якжеж підлим являє ся тут поступок кацапів, які в „Прав. Русі“ на се кажуть, що виходить ясно, як Воже сонечко, що українюмани готовлять ся перевести на унію православну Буковину і для тої цілі приготовляють своє духовенство. Они всегда твердять, що ми клеветцем на них, коли підозріваємо їх о православній неблагонадежності! А що тепер скажемо, п'ялове українюмани, чи все ми ще клеветцем? — Очевидно, що „клеветцете“, і на коли хто з кацапів хоче перековати ся раз на завше, що ви живете лиш кругарством, най перечитає собі дотичну нашу статтю в 101. ч. „Буковини“. („Буковина“ ч. 119).

„Під 25. цвітнем с. р. помістила буковинська консистория циркуляр в справі єпітрахильних такс, який майже рівнозвучний з розпорядженням консисторским з 1907 р., розісланим буковинському клирови з нагоди підвищення его конг'руи. Та що розпоряджене йшло *ad personam* як урядова тайна, ми не опубліковували его в нашій газеті; за те циркуляр надрукований в ч. 4. „Вістника розпорядків“, приступного для всіх, через що і ми близше оглянемо зміст замітного циркуляра.

Кравве правительство звернуло імено увагу консисторії на задавнений порядок єпітрахильних такс (столи з 1786) в тій цілі, щоби їх відповідно до часу змінити, на що консистория не згодила ся.

Она піднесла в своїй відповіді як головну причину бідноту населення, яка щораз змагає ся, й не хоче брати на себе відповідальність за наложуване нових тигарів на населенє в користь церкви.

Під теперішніми обставинами для душпастирів найвідповіднійше, вдовольняти ся при сповнюваню функцій тим, що люди їм дають добровільно. Коли-ж душпастир думає, що не годить ся зрікати свого права, тогли сьміє жадати від партії тільки того, що приписують приписи столи, які й тепер обовязують. Душпастир, що за сповнене служби жадає від партії більше, як се установляє припис столи, підпадає дисциплінарній карі. тому що переступленем закону наміряє придбати собі більші річні доходи. З сих причин консисторія висказує ся з притиском против підвищення таке столи.

На таке становиско пристало на кінець правительсто з тим, щоби консисторія видала в сій справі до підвладного духовенства циркуляр, що дух. власть небавом і сповнила. Сей циркуляр звучить: „Сей норматив (позиції обовязуючого порядку столи) подає ся до відомости преп. клиру з завізванем, щоби придерживав ся его зі всею строгостію відповідно чину і званю під безусловною відвічальностію кожного настоятеля душпастирства не тільки за себе і за всю родину, але й за весь ему підчинений церковний персонал.

Особливо примушена консисторія на виразне бажане ц. к. правительства звернути увагу всіх душпастирів на то, як негідним є звання душпастирського і понижаючим, коли би він, прощений о сповненє свого сьвятого обовязку, торгував ся або напирив — просто або посередно — на плату за функцію, і як конечна і строга повинна би бути дисциплінарна кара на такого душпастиря, який утискав би своїх парохіян вимаганем більшої як приписаної або в списі таке не виміреної плати або й по сповненю функції і в як найменшій мірі.

Бажане, щоби унеможливити всякі скарги против наших душпастирів за обтяжуване парохіян зможе сповнити ся тільки тогди, коли сповнить ся надія, яку консисторія виразила циркулярем з 17/30 мая і яку й тепер повторяє, іменно що про жадного душпастиря ніколи не докаже ся, що сповнив якесь хочби й маловажне обтяженє, якого вина спадає не лиш на самого душпастиря а й на будь котру особу в его домі або й на его підчинених, або що провадив ся торг о плату за якусь функцію, або сповненє функції стало зависимим від плати і відкладало ся аж до залагоджєнн плати, щоби утискати, або перед або по функції вимагало ся більше як приписану таксу, або жадало ся плати за функцію, за яку не приписана ніяка такса, або лиш покликувано ся на звичай, що дотепер платило ся, або зроблено ріжницю в сповненю функції або в поступованю добрим і вічливим з особами задля висшої плати, або надано комусь жано в грошах або жертвах, або відмовлено увільнення від такси бідному, котрому треба було повірити, що не має чим заплатити.

До сего додаємо, що на случай жаданя плати понад приписані такси або жаданє плати за те, за що не приписана ніяка плата, не приймемо в жаднім случаю вимівку, що то є такий

звичай платити або що прихожанин бажав собі понад то, що приписує ритуал, або ще декотрі молитви.

Однак ми маємо переконане, що наш просвічений душпастирський клир добачить в наведеним правительственным зормативі благосклонність ц. к. правительства і в почуттю свого чина й гідности як у вітцівській любові до своїх прихожан, оправдав у всім як ожидання сего норматива так і ожидання наші і буде зважати на всі бажання прихожан і буде стеречи ся в кождім випадку робити ріжницю між бідним а богатым“. („Буковина“ ч. 98).

На біжучі теми.

Зладив О. В.

Справа Холмщини.

Київський польський журнал „Przegląd Krajowy“, який займає прихильне українству становище (стоїть за зміною „руський“ на „український“ і за етнографічною (не історичною) Польщею) і зістав симпатично привитаний українською пресою („Русланом“ і „Ділом“), помістив статтю п. з. „Sprawa Chełmszczyzny a narodowe interesy Ukrainy“ (ч. 2 з 28/V. 1909 ст. 5—6).

Зміст статі такий. Голоси в справі вилученя Холмщини можна поділити на дві категорії: польські і антипольські. Поляки і російські ліберали суть против вилученя, Русини (Українці) і російські реакционери — за. Становище за вилученем не є позитивне українське, лиш негативне, противпольське. Українська преса („Рада“), особливо в Галичині („Діло“) годить ся з проектом еп. Евльогія, який домагає ся: 1) щоби закони і адміністрація запобігали переходам бувших уніятів, а теперішних православних на католицизм, і 2) щоби стреміли до відзискання тих, що перейшли на католицизм по 1905 р. Вилучена Холмщина буде видана на противпольску, а особливо противкатолицьку акцію. Населенє, відтягнене від католицизму, стане православним, але рівночасно російским. Лучше було би, если би Русини зрезигнували з тих, що перейшли на католицизм і польськість, та щоби стреміли натомисть до позискання для своєї нації православних. А то можна осягнути лиш тоді, коли Холмщина

буде при Польщі. В вилученій Холмщині Русини (Українці) ніщо не набудуть, бо російські впливи будуть там надто сильні.

Про церковні справи в Холмщині пише Ант. Лотоцький (в Гром. Голосі ч. ч. 18—20) таке:

„Головними діячами і першими провідниками замірів, які загадав поробити на Холмщині російський уряд, були: статс-секретар по ділам Царства Польського Н. А. Мілютін і князь В. А. Черкаський. Вони багато попрацювали над заведенням в Холмщині для уніятів нових шкіл з російською виключно мовою, над забезпеченням переваги російському утядованню.

Вони-ж таки приготувляли ґрунт до так званого „Возсоединенія уніятів“, в 1875 році, то-б то до цілковитого повернення уніятів на православіє. Найкращим помічником в оцій справі „возсоединенія“ був Маркел Попель, старший протоіерей холмського кафедрального собора, назначений з 1871 р. за управляючого холмською єпархією.

Часткове прилученє до православія окремих приходів трапляло ся ще до 1875 року, коли під провідництвом Попеля поїхала в Петербург зладжена ним депутація от духовенства і деяких мирян. Ця депутація була принята царем Олександром II. Цар вислухав промову Попеля, в якій говорило ся, що все холмське греко-уніятське духовенство і все населенє Холмщини має щире бажанє прилучити ся до православія. і вислухавши, одповів, що дуже з того радий і що православна церков охоче їх прийме.

Але проведенє цього „возсоединенія“ в житє спіткали великі трудности.

Річ у тім, що не всі Холмщане, як це запевнював Попель, мали охоту одразу стати православними.

Кількасотлітнє хазяйнуванє польского уряду і римсько-католицького духовенства зробили своє, отже багацько уніятів до православія приставати не схотіли; втоді їх почали прилучати силою.

Більш слабкі не видержали, але було багацько і таких, котрих не залякала ні козацька нагайка, ні тюрма, ані навіть далека холодна Сибір.

Сумна це сторінка історії Холмщини, але правди ніде діти...

Таких, з погляду російського уряду „упорствующих“, що уперто не хотіли навертатись до православія, було багато, дуже багато.

Та уряд, звикший силою проводити свої заміри, тим не дуже журив ся.

Замість священників уніятів, котрі не схотіли прийняти православія, він прикликав священників з Галичини. Охочих знайшло ся доволі, бо за такий перехід була назначена дуже гарна заплата, 1200 карбованців річного жалуваня, а до того ще гарні

шматочки землі та доходи за тріби. Це все разом і без православія було дуже вже принадне.

Оці то священники, за дуже малим винятком, були самими горячими іскоренителями уніятських звичаїв і української мови. Правда в очи коле! Як такі було навів усім признатись, що прийшли вони на Холмщину занаджені матеріальним добром. Ось і вигадали вони собі общерусскую ідею.

Єдина віра і одна московська мова! зробило ся їх бойовим гаслом. І в жертву того гасла, межі нами кажучи, своєї кишені, вони принесли і українську мову і справжню релігію Христа.

З народом їх ніщо не вязало, отже і не диво, що при перших промінях свободи віри (17. цвітня 1905 р.) всі, хто й не був примушений прийняти православіє, одсахнув ся і од того православія і його жертвів.

До того ще римсько-католицьке духовенство, котрому різні бюрократичні утиски здобули ореолом мало не мучеників, не дрімало, а працювало куди енергичнійш, ніж православне, котре більш покладало ся на право сили, ніж на дійсну культурну працю.

Скільки усієї людности Холмщини. перейшло на католицтво, означити точною цифрою дуже трудно. Газета „Братская Бесѣда“, що видаєть ся при холмському Св. Богородичному брацтві при участі самого холмського єпископа, у 1. ч. за 1907 рік, каже, що більше, як 100 тисячів. З польських клерикальних джерел ми довідуємо ся, що перейшло більше як 150 тисячів.

Ми не дуже помилимо ся, коли припустимо, що правда знаходить ся по середині.

Цей масовий перехід Холмщан на католицтво був для наших висших духовних і урядових сфер громом з ясного неба.

На папері у них, як і завсїгда, „обстояло все благополучно“. Усякі справоздання, починаючи од нижчих аж до висших урядовців, писало ся в такому тоні, що немов би то на Холмщині нема ні одного упорствующого. Усі православні, усі говорять московською мовою!...

Цей гром, мимо волі примусив всіх, власть на Холмщині імущих, оглянути ся на пройдений шлях.

Почали ся зїзди духовенства, почали обмірковувати, як би запобігти дальнійшому переходу нашого народа на католицтво.

І ось як найкращий ратунок було вигадано клопотатись про сполучене українських частий Люблинської і Сїдлецької губернії в одну холмську губернію і прилученя цієї губернії до київського округа.

Треба віддати справедливість єпископу Євлогію, що він багато доложив праці до здійснення сього пляну.

Думка утвореня нової холмської губернії не нова. З різним успіхом про се говорили і над тим працювали ще за Милютіна

і Черкаського, за генерал-губернаторів Гурка, Шувалова, князя Імеретинського та Черткова.

Втоді з того нічого не виходило, позаяк ціла ця справа вела ся по кабінетських затишках; нарід в ширшому розуміню сього слова у цій справі участі не брав.

Тепер ця справа стоїть трохи инакше.

Українці-Холмщане широко зацікавили ся сїм ділом, та тисячами підписів у свій час покрили петиції до центрального уряду, щоб він поміг в здійсненню сього проєкта.

Є надія, що він здійснить ся. Міністерство внутрішніх справ виробило законопроекта про цю Холмську губернію. В склад Холмської губернії мають увійти: Білський повіт і части повітів Костянтинівського, Радинського, Влодавського Сідлецької губернії, а також повіт Грубешовський і части повітів Любартовського, Холмського, Красноставського, Замістського, Томашівського і Білгорайського Люблинської губернії. В новосформованій Холмській губернії має бути 6 повітів з населенєм більш 758 тисячів. Нова губернія має бути прилучена до київського округу, але в ній затримують ся усі урядові місцеві інституції. Що-ж до військової справи, то вона належати ме до варшавського воєнного округу.

Відносно духовного урядованя, межі Холмської єпархії зістануть ся тіж самі.

Мені здаєть ся, що тут до речи буде сказати пару слів про ті нарікання, буцім то справа від'окремлення Холмщини є мила лише для православного духовенства і урядовців. На сей закид мусимо одказати, що воно не так. Воно правда, що справа від'окремлення Холмщини в останні часи уперше була піднесена на з'їздах православного духовенства, але ця думка була охоче підхоплена усіма Холмщанами. Холмщанин-селянин, який ціле своє жите працював і працює на користь польської шляхти, оддає її свою силу, своє здоров'є, в уяві котрого Поляк є доконче паном-гнобителем — селянин Холмщанин учепив ся охоче за думку від'окремлення Холмщини. Йому здаєть ся, що коли відділять Холмщину, то і власть ненависного йому пана-Поляка впаде. Неможна його суворо обвинувачувати за ту ненависть.

Де він бачив добрих Поляків, котріб його навчили кохати цю націю? Таких на Холмщині немає. Простий нарід!“

„Ukrainische Rundschau“ (в 5. випуску) подає коротенький начерк про Холмщину (ст. 213—9), де російське правительство в обрусительних цілях давило унію та загнало руске населенє в польський табор. Наслідком агітаційної роботи польского духовенства, яке при помочи латинства стреміло до польонізованя холмских Русинів з виданєм толеранційного указу Миколи II. — винародовлено і златинщено понад 100.000 Русинів. Налякане російське правительство постановило тому відорвати Холмщину від Польщі а прилучити до руских земель, тим більше, коли

віденське коло польське заявило ся за Австрією в справі анексії Боснії і Герцеговини. Автор статті думає, що осталі ще Холмщаки не так легко дадуть ся зросійшити, як спольщити.

Вилучене Холмщини було би, думаємо, для кат. Церкви корисне, бо польська агітація в релігійній масці булаб усунена. Щоби лиш правительство не захотіло ломити толеранційного указу та ширити насильно православє!

В хроніці за марець (ст. 233) читаємо, що 8/III. явила ся у волинського митрополита депутація „православних“ Русинів з Угорщини з просьбою о поміч петербурского синода. Про катол. Церков яко польонізаційне средство подає Грегори замітки (ст. 234—8): — як то литовське духовенство боронить народу перед затїями польского клиру.

„Дїло“ (ч. 122) пише про „свободу віри в Росії“, іменно про проєкт в справі переходу на інші віроісповіданя. В тій справі виринули різні гадки: правительства, віроісповідної комісії думи і синода. Синод заявив ся за обмеженєм свободи переходів, і то в інтересі православя, комісія — против, а правительство — як звичайно — лявірує. В дискусії заявив кадет Караулов, що „Холмская Русь за 30 лѣтъ до изданія указа 17. апрѣля была обращена въ православіе драгунскими нагайками“. Противно „истинно-русскій“ еп. Евльогій говорив, що польські баготи гуляли по „русских“ спинах. („Галичанинъ“ ч. 117).

Про рускі і польські церковні справи.

До відомости і під розвагу наших єпископских Ординариятів! В недовзі, як рікрічно появлять ся в „Вістниках єпархіяльних“ оголошеня умов, під якими укінчені гімназиясти можуть бути прийняті до духовних семінарій. Позволимо собі отже заздалегідь звернути увагу єпископских ординариятів, що до звичайних умов прийнята кандидатів духовної семінарії повинні сего року додати ще одно услівє, а іменно: жадати сьвідощтва з рускої мови, на доказ, що петенти, які скінчили польські гімназії, ходили в часі своїх студій на науку рускої мови. А повинні се зробити єпископські ординарияти сего якраз року тому, бо в останнім році перевели кацапи в практиці в польских гімназиях бойкот рускої мови, і тому їх ученики не мають на своїх сьвідощтвах курсових нот з сего предмету. Обовязком єпископских ординариятів є вимагати від петентів знаня рускої мови та не приймати до духовних семінарій людей, які вже на шкільній лаві маніфестують погорду для мови сего народу, котрого пастирями сьвящениками хочуть бути. — („Руслан“ ч. 118).

Русини в Баварії. В фабриці Карґа в Гайменкірх застали рускі богослови, що приїхали там з Інсбрука, 100 робітників, які

там працюють 6 літ в пожалованя гідних відносинах. Богослови урядили там дводневну місію в часі Зелених Свят, поручили руских робітників місцевому сьвященникови і полишили їм цінні сказівки. (Нар. Слово ч. 220).

Шематизм клира гр. к. Епархії Перемискої на р. 1909. стор. 153.

Тарнава вижна число душ 2.171 обр. гр.; латинників 150, два костели, один в Тарнаві нижній, другий для одної душі в Соколиках замешкалої. Взорець наглядний засади „etiam unica anima salvanda est“. Чи єсть де на сьвітї, щоби однісенька душа обр. гр. мала для себе церков? К.

Kathol. Kirchenzeitung (ч. 43) доносить, що пропаганда і американські єпископи не можуть толерувати в Америці жонатих руских сьвящеників з огляду на місцеві обставини і тому допускають там до душпастирства лиш вдівців або безженних. Хоть би проте клирогамія не була в засаді злучена з галицко-руською територією, то однак поза тою територією привилей клирогамії руского духовенства не дасть ся перевести без шкоди для закона цілої катол. Церкви.

Переходи на латиньство. Наша преса, що любить все нарікати на нехтованє Русинів Римом, приходить до пересьвідчення, що в Римі криво дивлять ся на переходи на латиньство, так щб хочачі змінити обряд, обходять конкордію в той спосіб, що переходять на безконфесийність, а відтак на латиньство. Причину переходів не додає вже наша преса в Римі ані в польській єрархії, але в недбальстві москвофільских парохів та податливости Русинів. (Нар. Слово ч. 206 ст. 11). Тимчасом велику часть вини поносили польські автономічні власти.

Львівський Магістрат, покликуючи ся на арт. 6 уст. з 25/V. 1868, приймав не лиш зголошеня про виступленє з гр. кат. обряду, але і доносив гр. кат. Консисторії про перехід тихже на латиньство. Така інтерпретація ложна. Тому то львівська Консистория, покликуючи ся на рішенє Міністерства віроісп. і просьв. з 7/II. 1870 ч. 184, удавала ся до Намістництва з протестом против поступованя Магістрату. Магістрат дістав поученє: „Ц. к. Намістництво... замічає, що в мисль арт. VI. уст. з дня 25/V. 1868 належить до компетенції політичної власти виключно приймає зголошеня виступленя з певної церкви або релігійного товариства і повідомленє о тім настоятеля або душпастиря покиненої Церкви або релігійного товариства.

Видаванє яких небудь інших заряджень на подібні зголошеня, спеціально-ж резолюції що до принятия до відома заміру вступленя до новообраної Церкви або релігійного стоваришеня не є узасаднене в постановах тої устави. Річию Магістрату буде приноровити ся до тих сказівок, а то так при списуваню протоколів як і при полагодженю поіменних зголошень. З ц. к. Намістництва. Львів 24/I. 1909 ч. 154855.“

Про то заряджене доносить „Świat słowiański“ (червень ст. 437).

Переходи з гр. катол. від 1/I—14/V, 1909:

а) на латиньство (від 1/I—24/I)

1. Марія Федір, кравчиня;
2. Стефан Старків, робітник;
3. Михалина Романів, переплетничка;
4. Параскевія Павловська, служниця;
5. Аннна Марковська, жінка приватного урядника;
6. Василь Гасяк, дверник;
7. Марія Білявка, учениця ліцея;
8. Павло Доброшинський, служачий;
9. Василь Шебеста, без занятя;
10. Семен Орнат, сторож школи;
11. Тадей Маріян Левицкий, радник школи, гімн. проф.
12. Михайло Вислоцкий, челядник різницький;
13. Катерина Мандарин, служниця;
14. Антін Ковалів, огорожник;
15. Катерина Пискончик, служниця;
16. Кароль Заваткевич, столяр;
17. Максим Тежок, поштовий під'урядник;
18. Анна Гаврилук, без занятя;
19. Теодор Лаврук, управитель млинів;
20. Станислав Вусович, торговщик;
21. Йосиф Мокрицкий, ковальський помічник;
22. Іван Панейко, емерит. желізничий;
23. Софія Ірина Віснер, при родичах;
24. Петро Роговский, інженер.

б) На безконфесийність (від 24/I—14/V).

25. Юрій Копчинський, ученик гім.;
26. Микола Назар, поліцай;
27. Юрій Юрдига, служачий;
28. Марія Юлія Печінка, при родичах;
29. Василь Кохан, служачий;
30. Стефанія Печінка, при родичах;
31. Василь Захолович;
32. Теофіль Максим Харів, ученик вид. школи;
33. Антін Мілер, пекар;
34. Володислав Штандрет, кондуктор желіз.;
35. Василь Яриняк, парубок;
36. Анна Магола, слуга;
37. Марія Глядек „
38. Марія Бігайло „

39. Михайло Ілярий Бігайло, муляр;
40. Віктор Шевчик, технік дентист;
41. Петро Маїк, возьний судовий;
42. Іван Съвенс, торговщик;
43. Ярослав Ян Жуковский, торговщик;
44. Стефанія Бляхачек, при родичах;
45. Василь Василевич, возьний ц. к. Дирек. скарбу;
46. Елїяс Василевич дитина;
47. Марія Василевич, жінка;
48. Катерина Янек, слуга;
49. Ілько Харак, студент філософії;
50. Текля Савицка, прачка;
51. Валерія Павловска, жінка офіціяла поліції;
52. Евстахій Вайдів, слуга;
53. Адольф Міцишин, помічник монтерський;
54. Климентина Малиновска, жінка майора;
55. Михайло Малиновський, пенсіонований майор;
56. Катерина Гаразда, слуга;
57. Ольга Хутковска, маніпулянтка при Дирек. скарбу;
58. Марія Щиглова, жінка слуги залізничного;
59. Стефанія Дзіндзїрейна, учениця IV. р. учит. семінаря;
60. Марія Цибух, жінка льокая;
61. Михайло Подвірний, слуга стації ратункової;
62. Кость Лучейко, ученик виділової школи;
63. Михайло Радка, робітник;
64. Палагна Фітьо, слуга;
65. Іван Балик, ученик столярський.

Польська преса а рускі справи. Як звісно, апостат Ант. Шех написав в соціялістичнім дневнику *Naprzód*, що польські судії присяглі, які засудили на смерть Січинського за убийство гр. Потоцького, своїм засудом осудили польских борців за свободу. Польська преса замічає, що не можна порівнювати убите безборонного, несподіваючого ся нічого чоловіка з убийством на поли битви. *Gaz. kościelna* (ч. 19) додає, що треба милосердити ся над зведеним революційними доктринами Січинським, можна домагати ся уласкавлення („w szczególności żaden ksiądz katolicki nie będzie domagał się jego śmierci“), але, если стати на становищі закона, що признає кару смерти, то присяглі суди для засади мусіли видати засуд смерти. „Słyszeliśmy od jednego z kapłanów ruskich zdanie wypowiedziane z całą stanowczością, że nawet sędziowie narodowości ruskiej musieliby wydać taki sam wyrok, gdyby im oddano sprawę Siczyńskiego i gdyby chcieli sumienie spełnić swój obowiązek“ (ст. 238).

В „кореспонденції зі східної Галичини“ (*Gaz. kośc.* ст. 240 —1) довідуємо ся, що „старорусини“, взглядно деякі „старорускі“ св'ященики уживають в проповідях російської мови, а не бракує і таких, що уважають православє за так добре як католицизм.

Шовінізм польського духовенства. Litwa (в Вильні, що два тижні) приносить інтересні дані про польський шовінізм, що опанував духовну єрархію в Литві, яка польонізує Литовців. Поляки настраюють також своїми тенденційними інформаціями Рим і Петербург ворожо до Литовців (ст. 82—4).

Якийсь священник оповідає (ст. 84—6), що польське духовенство на Литві не руководить ся всесвітнім, католицким християнізмом, але тісним польським націоналізмом, так, що повстав навіть вислів „польська віра“ на означенє католицизму і... маріявітизму. „Identyfikowanie katolicyzmu z polskością — oto główne źródło uprzedzenia wileńskich Polaków do Litwinów. Broniąc polskości sądzą, że stoją w obronie katolicyzmu“. Польське духовенство, численніше і багатше від литовського, працює лиш для Поляків, а від литовського домагає ся праці і для Поляків і для Литовців.

Про шовінізм польського духовенства в Галичині говорить Галичанин (ч. 90) в статі п. з. „кошцюлкова акція на Руси“. Польське духовенство використовує погляд закорінений в галицькій населенню, що обряд лучить ся з народністю, стремить до викликаня латинсько-обрядового почування у східно-галицьких селян, а тим способом викликає в них польськість. Польське духовенство не зважає, що надуживанєм Церкви до політики шкодить самій Церкві. А що дійсно ходить в т. з. кошцюлковій акції о польонізацію, видно з того, що Поляки полишають маси селян в западній Галичині, а за то будують каплиці для жмені латинників у східній Галичині.

Орган товариства взаємної помочи священників, „Gaz. kościelna“, закидає рускому клубови, який заявив ся за виділенєм Холмщини, „zamach na naszą religię i narodowość“, бо руский клуб знає добре, що при акції за виділенєм Холмщини ходить о перетяганє на православє.

Віденській католицкій пресі (як християнсько-соціяльний Reichspost) закидає Gazeta kośc. ентузіастичний привіт німецького цісаря. (Гл. Gaz. kośc. ст. 267).

„Ляцька дич“. Під таким заголовком подає Нар. Слово (ч. 220 ст. 9) факт, що Поляки переходили перед рускою процесією в день Божого Тіла з накритою головою, та ще кпили собі, а деякі „схудобілі і озьвірілі“ ростручували руску процесію, вивертаючи образи і хоругви. Львівський магістрат з'їгнував руске св'ято, а взяв участь в торжестві в синагозі в честь Жида Берка Йосела, полковника польських військ. Польско-жидівська народна шопка понад руским церковним торжеством! (ст. 10).

Руска мова в буковинській Церкві. Від часу виданя міжвіровідних законів 1867р. була руска і румунська мова рівноу правнена. Румуни вміли однак використати несвідомість Русинів на користь румунської мови, утотожнюючи православє з румунщиною. Первістно була консистория обоятна на агресивні аспірації румунізаторів, пізнійше владика Гакман видав лист (1865 р.),

в якім виступив против румунізаторских затій в буковинсько-православній Церкві, а крім того розпоряджене з р. 1871 ч. 4920, яке ганить тих сьвящеників, що в руских територіях не уживають до народа і в офіціальних зносінах зі своїми властями рускої мови. Консисторія наказала, щоби там, де є більшість руска, проповідувано по руски, ведено по руски урядові книги і руску переписку, говорено по руски на соборчиках і т. п. Розпоряджене опубліковано однак аж по смерті єпископа в часі *sedis vacantis* 1873 р. Але розпоряджене не зістало виконане, бо промудльоване підчас опорожнення єпископської катедри. (Буковина ч. ч. 121—2).

Буковина (ч. 107) в статті: „Що на се наші стовпи православія?“ пише таке:

„Румунізатори а за ними кацапи горлають безперестанно, що Українці тягнуть до унії, що кожда наша читальня, каса, Січ і т. п. товариства уніяцкі, що наші послы хотять поділу дієцезії або хоч консисторії на те, щоби руску її частину перевести на унію. Кожного щирого до нашого народу сьвященика уважають для православія „неблагонадъожним“ і переслідують его за кожде народолюбне діло під ріжними претекстами, наколи й найгірш нездарних сьвящеників беруть в оборону і за найогиднійші їх вчинки, коли вони тільки румунізатори або кацапи. Ціль такого поступованя румунізаторів очевидна, а то румунізация нашого народу або его матеріяльний і моральний упадок а вже найменше хоч спинюване его поступу тим, що відтягає ся его за помочию кацапні від щирих до него людей і товариств. Кацапи-ж запобігають своєю кириною собі ласки у своїх настоятелів-румунізаторів а з другого боку у рублехапів за ті „Потемкинові села“, які показують усяким Бобриньським в темних закутках нашого нещасного краю у виді кацапских гопцеств...

А всю отсю огидну роботу свою прикривають румунізатори і кацапи хоч як дуже вже подертим від нашої просьвітної роботи плащиком православія“.

Відтак хвалить замітки Адрияна (з ч. 53-го „Діла“) про те, який має бути сьвященик, щоби міг ширити унію між православними Русинами. Буковина думає, що такий патріотичний сьвященик, як его малює собі Адриян, міг би бути важним чинником в ширеню православя.

Про чуні церковні справи.

Підчас нарад в італійській палаті послів над бюджетом міністерства справедливости, відповів міністер справедливости на ряд питань в справі церковної політики і заявив, що виключене

крайне полагожене справи: зворот дібр церкві, або влучене церковних дібр до державних домен. Дальше заявив, що в теорії він прихильний традиційній італійській системі віроісповідних союзів, але сумніває ся, судячи після прикладу Франції, чи ся система без цілковитого порозуміння зі Столицею Апостольскою дала би ся здійснити, а такого порозуміння не бажає собі ані Ватикан, ані правительство. Закінчив міністер свою відповідь словами, що годить ся зовсім з політичною і церковною програмою Джіолітіого, думає, що коли Італія щасливо поборе всі трудности положення і удержить свої права що до Риму і в Римі, то лише тому, бо все поступала умірковано і з достоїнством, повздержувала ся від всяких насильств, але й від посвяти себе самої яко жертви. Бесіду міністра прийняло centrum і правиця грімкими оплесками.

В Англії наступив зворот в користь католиків. Ухвалено там іменно в палаті громад 133 голосами проти 123 „біль“, який зносить дотеперішнє виключене католиків від справованя урядів віцекороля Голяндії і лорда-канцлера В. Британії. Крім сего знесено всі перестарілі устави, звернені проти католиків і змінено текст присяги короля при вступленю на престол в сей спосіб, що усунено з него одно реченє, яке тяжко обиджало чувства католиків. Не знати одначе, чи ся ухвала ще в тягу сеї сесії узискає правну силу.

Латинські св'ященники з Росії приїжджають до Галичини і помагають тутешнім лат. св'ященникам і на відворот, лат. св'ященники з Галичини їздять до Росії і там помагають сповідати, проповідати і целебрують. Видно, що се діє ся за дозволом ряду російського. Чи всюда так діє ся, не знаю, але над Збручем так від 2 років робить ся. Наші латинники обходять лат. св'ята після григ. календаря, а латинники на рос. Поділю і Укrajні обходять лат. св'ята після юліяньського. Через то одні другим більше можуть погати. Православні численно і радо ходять тоді до костела слухати проповідий. о. Йос. Ганкевич.

З Литви. Адміністратор виленської єпархії, о. Михалькевич, вводить до духовного семинаря обовязкову науку литовської мови і литовскі науки підчас треваня паломництва на Кальварію і до Острої Брами.

Австрійські закони а мораль. Устава з 19/VII. 1877 відбирає концесію шинкареви, який піддає ученикам низших та середних шкіл трунки, або продає порнографічні брошури (§ 7). Промислова устава вимагає від шинкаря, щоби був гідним довіря і чистого характеру (§ 18). З тих параграфів слідує, що шинкарям не вільно продавати неморальних брошур та опоювати шкільну молодіж. За ті провини карає не суд, але адміністраційно-політична власть, а то на основі розпорядку мініст. внутрішніх справ і мініст. справедливости і на підставі найвисшої поліційної власти з 3/V. 1885.

Австрійські закони хоронять шкільну молодіж лиш *implicite*. Швайцарські та шведські закони наказують виразно подавати школярам в публичних льокалях напоїв та злих брошур, хотай би і не сконфіскованих.

Дві морали. Проф. Брікнер, берлінський теологіст, зв'исний зі своїх не мудрух виступів против св. Августина і словянських апостолів Кирила та Методія, видав твори Вацлава Потоцкого (п. з. *Ogród fraszek*), в яких знаходять ся обскурні і цинічні дотепи *in sexto*. Против публікування безвартісних під естетичним зглядом свиньств виступив о. Ал. Пехнік, на якого накинув ся за те Брікнер. Брікнер замітив, що такі річі суть неприличні, але не неморальні. Неморальним і підлим назвав Бр. лиш той твір Потоцкого, в яким поет, відповідаючи на кпини свого вуйка-єретика, закип собі з него і єго марнотравства.

„Поступовий“ вчений погодить свиньство з моралию, але смішки з похибок вільнодумця-єретика кваліфікує яко підлоту!

Вечери краси (*Schönheitsabende*), в яких беруть участь і протестантські пастори, мають своїх організаторів, що творять спеціальний клуб! Члени мають привикати до виду нагого людського тіла *in natura*, бо різьби вже не вдовольняють „естетичним“ вимогам. Середовище того руху є в Берліні.

Люрд в процесі. Процес в Мецу мав виказати, що одно чудо в Люрд не було зовсім чудом. Та вістка облетіла пресу „поступового“ табору, від „*Naprzod-y*“ до „*Діла*“. Пані Рухель в Мец терпіла кілька літ на тяжку хворобу, а лікарі не вилічили єї. Тоді поїхала до Люрд. В дорозі, ще день перед приїздом до відпустового місця, виходив з єї ран на лиці невиносимий чух, кілька годин перед зануренєм ся в воді в Люрд була Рухель хора, а сейчас по зануреню зістала уздоровлена. Виздоровлене сконстатували доглядачки хорих і лікар в Люрд. Перебіг хвороби, спосіб лічення і вилічене пояснила сама хора. Справою заняли ся лікарі в Мец (жиди) і суд. лікарі заявили, що пані Рухель була хора не лиш на вовка, як се твердив єї ординуючий лікар (Ернст), але і на сифиліса та що не вовк в неї вилічений, але сифиліс. З того, що в Люрд зістала вилічена лиш одна хвороба (сифиліс), вносять деякі лікарі а за ними деяка преса, що чудо в Люрд не відбуло ся, а поголоска про него то обманьство. По правді однак процес відносить ся лиш до лікаря Ернста, який не пізнав ся на хворобі пациентки, і тому зістав висьміяний лікарем Міллером, а той послідний, хотай Ернстом обжалований, зістав в суді увільнений. Автентичности чуда в Люрд процес зовсім не тикає. Єсли би навіть пані Рухель була вилічена лиш від сифиліса а не від вовка, то само вилічене від сифиліса в одній хвилі є чимсь, що зовсім переходить сили природи. Хиба що Рухель... збрехала, і хотай вилічена давнійше, твердила, що зістала вилічена аж в Люрд. Але того процес зовсім не доказав, тої справи зовсім не підносив.

З Люрд доносять про два нові чуда 7. мая. Йоанна Ляндольт-Конрард з Швайцарії зістала в одній хвили вилічена з

параліжу і німоти, а Йоанна Штоффель з Баден зістала вилічена з три літа триваючої атрофії (заникнене мушкулів).

Римський докторат. Міністерство повідомило деканати про спосіб ностифікування докторату теології, осягненого в папських колегіях. Т. з. римські доктори мають написати ще розвідку і піддати ся строгому іспитови з церковного права і історії, або, если мають степен ь римського докторату з права, з самої історії Церкви. Іспит з історії триває годину перед комісією з 3 членів (декан, професор історії і комісар Ординариату). Такса вносить 40 кор., при повторенні іспиту 20 кор.

Біблійний інститут. Листом з 7. мая „*Vinea electa*“ заряджує Пій X. основане вишого біблійного інституту в Римі, який буде складовою частиною григориянського (папського) університету і буде підлягати єнералови Єзуїтів. Єнерал пропонує папі ректора і професорів. Студенти розпадають ся на три громади: дійсні студенти, які мусять бути докторами теології, слухачі, які покінчили теологічні студії і госпітанти. Інститут буде приготувляти до степенів, уділюваних біблійною комісією. Душею інституту є інсбруцкий професор Фонк, якого іменовано і ректором.

II-ий з'їзд катихитів перемискої (латинь.) єпархії відбув ся 4. мая в Ряшеві при участі 53 членів. Раджено над організації єю катихитів і над поправою науки релігії, замічено, що катихит є занадто зависимий від директора і інспектора, що комісарі до науки релігії часто не розуміють ся на річи, проте треба би установити спеціального інспектора для науки релігії на цілу єпархію.

III. катихитичний курс в Монахові відбуде ся від 30/VIII—3/IX. 1909. Темою обрад буде релігійне вихованє. I) виклад буде про теоретичні основи релігійного вихованя: про етичну концентрацію та психологію волі. II) про основні проблеми, про волю: про вишколюванє совісти, вихованє до самостійности, панованє над почуванєм. III) про практику рел., вихованя: метод в вироблюваню волі, науковий плян вихованя, рел. вправи яко педагогічні средства, дисципліна а кара, провід поза-шкільної молодіжи, перепони в вироблюваню сили волі, вплив школи на вихованє. IV) катехези. По викладах відбуває ся дискусия.

XX. міжнародний євхаристичний конгрес відбуде ся в Кольонії 3—8/VIII. (*Kath. Kirchenzeit.* 340—1).

Вистава церковної штуки зістала отворена в маю в Діссельдорфі. (*Kath. Kirchenz.* 341—2).

Пансионарки-схізматични можуть сьпівати в костелі підчас богослужень католицких вьспільно з пансионарськими католичками в місцевостях, де мало католиків живе та нема обави згіршеня, а овшім, єсть надія навернення схізматичок, а настоятелям трудно було-б відказати позволеня на участь в співі зголошующим ся до того ученицям схізматичкам.

(Св. Конгрегация Іноків на запит з Софії і з Філіппополя-24. січня 1906).

До питання про релігійне освідомлюване сьвященного жіноцтва. В селі Дмитрієва Гора, Меленковского уїзда, жила попада Олена Тихоновна Орлова. Она ціле своє жите на селі посьвятила релігійному освідомлюваню жіноцтва, поборюючи забобони і штунду. В своїм домі уряджувала она жіночі релігійні збобони і при спів'участи свого мужа, пароха, говорила про Христа, обясняла церковне богослуженє, оповідала події з житя сьвятих.

При тім не обходило ся без церковних пісень. Орлова ходила і по селянських хатах, особливо там, де загостило нещастє та виховувала в себе дітий ледачих родичів або сироти. А в нас?

Св. Синод одобрих ухвали місіонарського зїзду в Києві що до поборювання католиків, протестантів і сектантів. Синод уложив „краткое исповѣданіе вѣри подозрѣваемаго въ хлыстовствѣ“, в яким такий має заявити, що уважає подруже дозволенным, нїяких страв не уважає за нечисті і не буде робити „дѣлѣ тьми, о которыхъ срамно даже и говорить“. (Церков. Вѣдом. ст. 222—4).

Толеранція „поступовців“. Американська фльота відбула подорож доокола сьвіта і вернула до дому з кінцем лютого. Під час побуту в Марсилії вступило 150 моряків до церкви на Сл. Божу, за що стягнули на себе клини уличної товпи... і визначних урядників маринарки. Обурені Американці запротестували против такого дурноватого фанатизму в той спосіб, що слідуєчого дня відвідали церков в числі 1.500 людей, між якими були і протестанти.

„Культурність“ нашої преси.

„Русская“ і „руська“ преса накидає ся часто на „Ниву“ за її „некультурність“. Тому не від річи буде приглянути ся ближше спосови, в який наша преса любить полемізувати.

Русь в освітленю „поета“*)

„Дивись на руский рай і Господа хвали!

На наші болота ясніє божий сьвіт

І падають дощі і сходить гожа тьма;

Нам солить чорний хлїб кєрвавиця і піт,

У нас є храм і піп і цензор і тюрма“.

[Будучність ст. 134].

*) Петра Карманьського — „Пливем по морі сьвітла“ — Полеміка — Будучність ст. 133—6.

„І справді, хто-б шукав десь на вербі грушок
І вірив у кличі зварйованих газет,
Як в кого свій сьмітник і жінчин фартушок,
Футрований живіт і з мушлею кльозет“.
[ib. ст. 135].

„Ми по старому ріжем свого брата,
Як дикі Кафрі припікаєм жаром.
У нас не треба плаченого ката,
Ми випиваєм кровцю брата даром“.
[ib. ст. 135].

„П'яний меценас в корчмі торгує
Людом як власним, пасеним скотом“.
[ib. ст. 154].

Як полемізують соціялісти з „клерикалами“? Против лідера „поступу“, Ал. Сьвентоховского, виступила ціла „клерикальна“ польська преса остро, рішучо, але без дразливих висловів. На то відповів так зачіплений: „Крізь ухилені ворота свободи висипала ся на публичну арену галаслива товпа, яка гдакає, квичить, гавкає, дзьобає, форкає, кусає, боре ся при коритах та жолобах“... „є то лиш позбавлена всяких почувань заїлість, здичіле хуліганство ординарної націоналістичної махерки, суть рики віслюка, дзєвникарське помийництво, родимі башибужуки“. Так пише старий, посивілий культуртрегер, що ціле жите „працював“ над введенем до Польщі европейської культури. Єго слова правдиві, если віднести їх до соціялістичного нашого табору. Ось приміри.

В сьвяточнім числі „Землі і Волі“ з 1. мая поміщена гідка „поезия“ п. з.

Нема то як бути монахом-василіянином.

Монастирю, раю пишний,
Добре в тобі жити;
Тут не треба працювати,
Лишь їсти і пити.

Вони тебе погодують,
Ліжко ти постелять,
Прийдуть вранці потихоньки
Тебе розвеселять.

В тобі журби не зазнаєш,
Ні смутку, ні боля.
Там любовщів і радощів
Скільки твоя воля.

Братчик в рясї і в поясі
Сестра у габіті —
Вбіймають ся, цілюють ся
Як вже по обіті.

Все зазнаєш. Як там влізеш —
Мов тя замурують —
Так сестриці чорнобриві
Тебе причарують.

Тут мож богу угодити,
Чесно вік прожити,
Бо не треба бідувати,
Ні дітий кормити.

Петро Зварич.

Таксамо нужденна новелька п. з. „хлопи в раю“ оповідає, що на тім сьвітї ще не кінець біді, бо на другім неодно треба стерпіти від св. Петра, який, оздоблений ордерами всіх держав, гостить в небі при військовій музиці і винї папів, царів, графів, Бісмарка, Муравєва, Плевого, Яворского, Потоцкого, Дідушичкого, а хлопів, що шукали любови, свободи та хліба, казав відпровадити небесними ангелами-жандармами до пекла, полишаючи в небі лиш дурного Івана, що то в житю мав лиш одну задачу спати. „Сей є нищий духом; хлоп повинен такий бути. Иди до офіцин, будеш панам послугувати“.

Та гидка карикатура раю мабуть тому написана, щоби червоні „товариші“ з нагоди „робітничого“ сьвята могли без скрупулу уживати на землі „свободи“ і „любви“ того рода, як она описана в попередній „поезії“.

В ч. 19 „Землі і Волі“ читаємо: „Папа не брав участі в торжестві беатифікації Йоанни д' Арк (то брехня), а то з тої причини, що она займає низшу (?) рангу. Веселі собі ті церковні достойники. Наперед сьпівають Тебе бога хвалим над костиром еретички, (брехня!) а опісля сьпівають знова в єї честь, але вже не еретички, а блаженної“. (Спалили з політичних мотивів англійські і зтероризовані ними французькі духовники, а оголосила блаженною катол. Церков — яка ту суперечність?)

Папа має такі одіжи і перстені, „що ніякий міліонер на сьвітї не міг би їх купити навіть у частині“. Що за підла брехня!

„Ані сотика для папи, ані сотика на церкву“, бо „церква топить ся в золоті“, „на каждо Єзуїта випадає аж цілий міліон“ папа „бере від італійского правительства 3 міліони корон річно“. Що слово то брехня!

„До чого піп п'ривнує свою роботу. (Правдиве). В однім місточку зажадав піп за похорон з парадом 140 К. Коли родина помершого, заскочена високою ціною, просила опусту, відізав ся піп отсими словами: Я бим вам казав убирати ся як блажен та ревіти як баран ідучи з похороном вулицями міста. Я певний, що ви навіть за 200 К не зробили би того...“

„Проповідь попа. Любезні парафіяни і братя во Христі! Віддайте богу, що є боже, а кесареви, що є кесаря, сказав Христос! А ви що? На мойй оборі діравий дах і коровам капає на ніс! В першій ліпшій вашій хаті є підлога ліпша, як у мене в хліві! Та божа терпеливість має границі, а діявол уже сягає по ваші хамські душі! Горе вам! Уже прийшов між вас антихрист в постати соціяліста. Вже позаражував вас їддю недовіря до ваших добрих пастирів! А на оборі в плебанії діравий дах і коровам капає на ніс во віки віков, амінь. Горе вам!“

Культура „Гайдамаків“. В Новім Йорку зачали виходити „Гайдамаки“ — часопись для україн. робучого народа і „орган укр. товар-а Гайдамаки“. „Гайдамаки“ то поступовий орган та говорять все про „пролітарят“ і нарікають на буржуазію,

а цілу мудрість видять в гал. „Землі і Волі“ та буков. „Боротьбі“ (обі соц. — демокр.). Редакція „Гайдамаків“ „знає“ знаменито правопис, мову, стиль і льогіку. Ось приміри!

„Вороги хочачи сему велитню (зн. народови) пошкодити, які лишень дбають о власну користь, кинули між него зерно незгоди“. — „Спори релігійні як за часів: Лютра, Цвінгля і т. д. се ниньки аж клекотить на американській Україні“. „Сі борби давно покінчили иньші народи в нас, але на диво цілого сьвіта тепер почали ся“ (ч. 5. ст. 1). Розвій людства і поступ культури йшов тернистою дорогою і зістав окуплений поневоленням мас, але „ми зовсім не хочемо розвитку окупльованого так дорогою ціною або приходить ся поглянути і на се, як на антоопольозічний (sic!) факт. Однак сам поступ вимагає як найширшого розвитку і через то приходить ся помиритись з тим фактом, що людскість для свого розвитку була змушена за дуже дорогу ціну придбати собі педагогічний семінар (ib. ст. 2). „Історія є недмолима погоня за ліпшими, де кожний, хто пристав, зараз виступає з кругу історичних діячів, гине в повні (sic!) безіменних бовдурів і гине в зоольогічній (sic!) нікчемности“ (ib. ст. 3). Маркс „обняв редакцію над часописею“ (ib. ст. 4). Соціалістична організація „не накидувала робітникам бакаларської науки, видуманої геніяльними головами, лиш противно“ (ib. ст. 4). „Декотрі учені буржуазії (sic!) відчували, що головним мотором розвитку людства є економічна борба, але доперва Маркс получив ті ріжні цеглини науки і житя“. Маркс „був найбільшим економістою (sic!) і „великом революціоністою“ (sic!). „Американському робітникови нині вільно (в добрих часах) працювати денно 15—18 годин за найнизшу платню“ (ib. ст. 5). „Мир. Січиньского (sic! не „Січинського“) польські судії — кати післали на шибеницю“. „З їх кровожадних зьвірських пик упало слово: — На смерть“. „В сі 12 заприсяжених катів судіїв, на чолі з найгіршими псами: Мілашевським, Перацким“. „Вони убійники, вони кати, мордерці!“ З розказу Потоцкого „ляцькі посіпаки сотками убивали робучий народ“. „Вони били і Його (зн. Січиньского) противники політичні, вони були і є псами, опришками, катами“. „А старий Йосько (зн. австрійський цїсар)... здаєть ся що і в сій справі найспокійнійше напесь крови з молодого героя“. „За графом, за вірним слугою Його він дуже жалував, а для „помилуваня“ сиріт по псови Потоцкім, хотів на старі літа заступити їм батька — оженитись з молодою, гарною, еще сьвіжою вдовою. От і бачите! Такий рай для україньского робітника в Галилеї“. „І хтож ту убійником? Січиньский? котрий убив за кривди робітничі, за песячі ряди, Потоцкого? Ні! — Се ви, ви собаки сьміте варшавске, ви убійники! Він убив Потоцкого, бо сей заслужив собі на се, але Він Січиньский, шибениці цілком не заслужив!“ (ib. ст. 6). „Гайдамаки“ були би за тим, щоби „свьященство в тім ділі“ (протест про-

тив засуду Січинського) йшло „солідарно з волею народа“ (ib. ст. 10).

То плоди культу гайдамаччини! Ріжні наші культур-трегери нехай би ширили культуру в своїх „поступових“ кругах. Ми вже обійдемо ся без них!

„Гумористика“ нашої преси.

„Русск. Слово“ (ч. 22) пише, що єпископ Ортиньский „оголосилъ въ катедрѣ, чтобы дѣвчата не держали гроши за пончолами — видно, Ортиньский и за пончохи дѣвчатамъ заглядає. То вже другий „істинно-русский“ дотеп. Перший пустила „Русь“, кажучи редакторови „Галичанина“ цілувати ся „въ задніи двери.“

„Діло“ полемізуєчи*) з „Русланом“ „попало в телячу радість над власним безголовем“. Оно підозріває, що „Руслан“ хоче еґо (зн. „Діло“) „здемаскувати перед своїми читачами за брак християнських почувань“; оно не може „тих чеснот на жаль добачити і у нашої архикатолицької репильки“; оно до-бачує в „Руслані“ „умове хвилеве спаралізоване“, „анальфабетизм“. Вкінці „коли у редакторів побожної репильки умові сили так пострадали, то, коли вони є взагалі спосібні приймати яку добру раду — повинні звернути ся хочби до заприятеленого о. редактора „Ниви“ з просьбою о освячене води та — популярне вияснене 7-ої заповіді Божої“.

На то можна лиш замітити: „Medice, cura te ipsum“! Але може редактори „Діла“ того не зрозуміють, бо се латинське реченє. Они переводять „oportet, ut scandala eveniant“ через: „треба, щоби вийшли на верх скандали“.

Де-що з нашої преси.

Православна пропаганда.

Лист до Місіонаря ч. 5.

„Завідомлюю Тебе, як свого приятеля, що я спалив свої дорогі скарби, а причину сего діла на Тебе складаю... власною рукою підложив я огонь під ті дорожності. З них не зістало нічого, лиш купа попелу.“

*) Справа пішла з того, що „Діло“ завінуло „Русланови“, що він витинає статі з „Діла“, на що замітив „Руслан“, що то само робить „Діло“ з статями „Руслава“. Гл. „Діло“ ч. 124, 125, „Руслан“ ч. 118.

А був я собі багатий. Придбав великі скарби на поли схізматицкім. Було у мене „Житіє святиителя Солунського Григорія Палами, поборника православія“. Було „Краткое православное ученіє о вѣрѣ и нравственности христіанской“. Я мав у себе і „Праздничний отдых христіанина“ і „часть II. изъ области Таинственнаго“ і „Предчувствія“ і „Вѣщія видѣнія“ і „Двойничество“ і „Телепатія“ і „Психометрическую способность души“ і „Животный магнетизмъ“ і „Духовидцовъ“ і „Вѣщіе сны“ і „Таинственныя предзнаменованія“ і „Кончину людей“ і „Явленіе умершихъ“, яке составивъ протоерей, магистеръ богословія, Григорій Дяченко. А була ще в моїй хаті і „Лествица“ (драбина) до царствія небеснаго“. Она також згоріла. За нею я не жалую бо вже були спорохнавіли щеплі, і я міг би був ще коли голову зломити...

Але ще на біду я забезпечив ся в товаристві огневім в Москві, а оплачував асекурацію в агенціях в Почаєві, в Києві, ба навіть і в Одесі. Правда, мав би я ще нагоду заїхати до Москви, бо доходять слухи, що наші „руські“ беруть ся іти на прощу туди, але то вже не для мене. Пропала асекурація, пропала зівсім, на віки.

Маю надію на Тебе, любий Місіонарю. Ти мене споможеш, у Тебе є правдиві скарби, хотяй їх так не золотиш, як схізматики. Маю в Бозі надію, що з Тобою лучшего щастя дороблю ся.

А знаєш, Місіонарю, много є в нашім народі російських книжок. Є їх найбільше ту під границею, а кожда з них заповітрена фалшом. Проте бажаю і молю Бога, аби усі пішли за моїм приміром і попалили ті схізматицкі книжки.

А Вам, Всечестні Вітці, сердечно дякую за труд, що так дуже красно і розумно розтолковали мені за той „святий огонь“. Я чотири роки шукав де би правди за него почути тай не міг єї нігде найти. Аж ось тепер, як перечитав в Місіонари Ваше письмо, пізнав усе, а рівночасно дістав ще в руки відпис з старого документу, що находитъ ся в Єрусалимскім архіві. Вів в латинськім язикѣ написаний, але по нашому оно там так каже ся: „Свѣтихій, Архієпископ Тиру і Сидону представив в р. 1722. св. Конгрегації для розширення віри сумніви а між ними і те, що в Єрусалимі православні Греки в Велику суботу уміщують лямпку під престолом Божого Гробу а після молитви патріарх чи єпископ входить до свѣтая-свѣтих, запалює свою свѣчку від тої лямпочки і каже народови, що то є свѣтло Боже, яке виходить з Господнього Гробу“.

На се Св. Конгегация так відповіла тому Архі-єпископови Євтихієви: „Объучи вірних, що то свѣтло не є жадним чудом, але видумкою схізматикив і не заслугоє на жадну віру“.

Молодші „руссіи“ в своїм органі „Русь“ (ч. 16) накидають ся на угроруских єпископів. „Юды въ епископскихъ

ризахъ“ „продають мадярамъ и Риму нашъ юліянскій календарь, которого придержує ся русская церковь и русскій народъ“. „На головахъ трохъ мадяронѣвъ будуть три римско-кардинальскіи капелюхи, а на грудяхъ три ордеры за ревнѣсть около церкви и пастви. Комедія, и то такъ давна, якъ давнымъ єсть орденъ патрѣвъ-іезуитѣвъ“.

Подаючи текст письма архієпископа до свѣщеника Р. Муррі, повідомляючого его про екскомуніку, наложену за непослух, подає „Русь“ рівночасно текст відповіді Муррі-я, який вірікає ся католическій Церкви з причини єї забобонів, формалістики і фари́сейства, щоби бути з Христом. Замічає злобно редакція: „на всякій случай, правда тільки по одной сторонѣ“.

Муррі-я який такпристрасно накидає ся на папство, не можна брати поважно. Він змінює свої погляди... як сорочку. Недавно писав, що лиш з Римом можна зробити щось доброго для вітчизни, Риму треба слухати і в політичних справах, против забраня папі Риму треба протестувати. Тим чоловіком руководить всьо... крім льогіки і консеквенцій.

„Русь“ домагає ся від наших єпископів заведеня російської мови в церковних журналах і жалує ся, що з російского языка кплять собі навіть „стоячіи“ сейчас коло архієрейского престола на святоюрской горѣ“.

„Русь“ (ч. 17) виступає против наших Владик львівского і станиславского, против о. Офіціяла львівского Ординарияту і против оо. Василян за те, що они стоять на католицькім становищі. Ексц. Митрополитови робить ся закиди на підставі „документів без коментарів“, іменно на підставі статі передрукованої в „Ниві“ (ст. 273) за участь Митрополита на конгресі „Просвіти“ і за то, що Митрополит затвердив книжочку о. Козаневича п з. „Цвіт з Назарета“, в якій автор остерігає нарід перед православною пропагандою. О. Офіціал провинив ся тим, що не хотів поручити на шкільні премії книжочки, на якій окладинках анонсовано письма противні вірі апостата Наумовича.

Ще яркіше видко православні тенденції в напастях на станиславського Владику з тих причин: що Він дуже дбає о культ Непорочного Зачатя, якого не знають православні, щоби заслужити собі на кардинальскій капелюх. Гроші записані на церковні цілі, складає Владика в рускій щадниці, щоби ті гроші з прускими марками йшли на радикальну агітацію перед виборами. „Русскіи“ свѣщеники не виступають против єпископа „ради хлѣба“! (отже чи суть католиками для хлѣба?) Против єпископа і пароха — навіть против папи — повинні виступати церковні бра́цтва, які повинні йти за приміром тих давних бра́цтв, що то боронили православної церкви перед „іезуитскою язвою“ і унією. „Теперь знов вертаються ті тяжкіи часы: чорная

хмара іезуитівъ и базильянъ — ренегатівъ, попыханная сзаду Римомъ, напирасе изъ всѣхъ сторонъ на нашу церковь и обрядъ.“ Православній церкві в Австро-угорщині грозить унія, попирана дипломатами (анексія Босні), кардиналами, єпископами, Єзуїтами, Василями.

Читаючи то запитаєш, чи ми в Росії, та чи наші єпископи мають бути православними, чи кацапска зволоч по церковних брацтвах має стояти понад папу, єпископа і пароха? З песачою вірністю відслужують галицькі агітатори московські рублі, прислані таки обильно в останніх часах!

А „Діло“ своєю антипапською гецою зійшло ся (в ч. 97) з „Русію“! Але то добре, може отворять ся очи нашим „твердим“ і „мягким“ „патриотам“. А час би вже!

„Русь“ (ч. 18) в дописи з Бродів накидає ся на о. Козановського з Боратина за те, що він на проповіді не говорить, що католицька а православна віра то само, а навпаки називає православних схізматиками і каже, що слово „православний“ на великім сході то лиш традиція. Слова о. К. називає „Русь“ єзуїтською байкою!

„Русь“ (ч. ч. 19 і 20) накидає ся клеветами на Василян, роблячи їм всякі можливі і неможливі закиди. Видко знюхали московско-православні наганячі, звідки грозить небезпека для схізматицької пропаганди!

Наших „истинно-руських“ в Москві, Петербурзі і Кронштаді витано офіційально не лише з боку тих, що устроювали сьвято Гоголя, але також з сторони адміраліції в Кронштаді і там проголошено цілий ряд знаменних промов, в яких ширено апостогазю релігійну і державну. Так пр. в Перербурзі витано наших братів із „подяремной Руси“ голова київських націоналістів, Савенко, який звертав між иншим увагу на те, що „митрофлявіян є не тільки київським митрополитом, але й галицьким“. Інший бесідник, архiep. Антоній, звернув увагу на звязь „руських“, яка проявляє ся у вірі і сьвятих посей і той бік Карпат, та висловлював радість, що паломники з Галичини приїздить до почаївської Лаври і що там навчає їх архімандрит Віталій про віру. Змісти сих промов подало „Новое Время“, а говорено ще багато такого, чого навіть „Новое Время“ не вважало умісним зареєструвати.

Під заголовком „Галицкая депутация въ Петербургъ“ подав орган петербурского синода деякі вісти про прощу наших „руських“ на Гоголівські торжества. Депутация відвідала Андреевский собор, „почтила“ память Івана Кронштадского, поклонила ся мощам Александра Невского, вислухала з набожностію слів митрополита Антонія, „что славяне крѣпче всего должны держаться вѣри православной“ і одержали від него на памятку види лаври і книжочки про жите „сьвятых“ православної церкви (Церковн. Вѣдом. ч. 20 ст. 914—7). Документ без коментарів!

Успіхи „карпаторусської“ делегації. „Новое Время“ з 29. мая (11. червня) 1909 р. ч. 11.928 містить такий зазив волинського православного архієпископа Антонія: „Галицькі унії стараються безнастанно вернути до правдивої православної віри, але що можуть зробити ті пригнетені польськими дідами, жидівськими гандлярами і католицтвом, бідні, запугані мужики? Їх просьби о прийняте православля остаються ся без відповіди, а керманичів православного руху кидають в тюрму і застрашують клеветами о державну зраду. Але в найновішій часі уніятські села в Галичині, сусідуючі з православною Буковиною або з православною Волиною (наша Почаївська лавра віддалена від Галичини всего 7 верстов), як також деякі села Угро „руссів“, сусідуючі з православними австрійськими Сербами, погордили всім людським страхом і заявили правительству, що переходять на православє, зірвали всякі зносини з приходською церквою та стали збирати засоби на будову православних церков. Перший почин в тім ділі зробило село Залуче в Галичині, сусідуюче з православним селом Вашківці. Залучани принявши православє, стали постити і молити ся, а тамошний православний сьвященик видав їм збірну книжку на будову свого окремого храму, бо після австрійського закона він не має права записувати в метричні книги треб для чужого села, отже й не може давати їм законних слюбів, хрестити і ховати, так що бідні Залучани мусять відложити всі свої слюби, доки не побудують власної церкви; їх діти уважаються ся нехрещеними і незаконними. Із сего можуть „руссіє“ люди пізнати, яка не відклична духова потреба своєї церкви гнєте наших братів по вірі і по крові. Я бував в Галичині і знаю тамошний народ — побожний, роботящий і смиренний. „Галицко-русске“ благодетельне „Общество“ в Петербурзі поручило мені скласти і прийняти провід в комітеті для будови православної церкви в честь рівноапостольского Володимира в Залуку. Про склад комітету буде повідомлено сими днями, а побожних жертводателів просить ся складати лепти на се сьвяте і велике діло. Нехай же засияє знова сьвітло божественного православля в дорогій „руській“ країні, що хоча й лежить поза гриницями нашої держави, та не поза нашими серцями. *Архієпископ Антоній*. — Всякі коментарі до сього зазиви будуть злишні!

Рублі починають ділати! З Бродів доносять, що в селі Чехах тамошного повіту, місцевий війт, Черняк, вернувши недавно з Петербурга, куди їздив із звісною москвофільською депутацією — почав в селі ширити царославє і пропагувати схізму. Підбурих селян проти церкви і сьвященика до сего степені, що сї постановили напасти на тамошного сьвященика і побити його. Сьвященик мусів опустити село з жінкою і удав ся до Львова, щоб представити справу властям. До Чех вислало брідське староство комісаря з жандармерією, щоби вгасити там хуліганське полумя.

Радикальна пропаганда.

Радикальний противклерикалізм видніє в фейлетоні п. з. „правда“ („Гром. Голос“ ч. 17). Описане село, бідне, нужденне, а в середині величавий парохіяльний дім. Парох давніше був „такий ситий та грубий та червоний, а шия аж через ковнір перевисла, — в нашім селі навіть пацюка негодні вгодувати“. Люди були побожні, платили за слюб 40 кор., за хрестини і вивід 2 кор., за похорон 3-літної дитини 6 кор., 7-літної 10 кор., 14-літної 16 кор., і так аж до 40 кор. Хто не мав гроший, мусів зичити на великий процент. А люди слухали „попа“, кланяли ся урядникам, морили ся голодом, щоби не поповняти гріха через „погляд на молоду добре годовану жінчину так само і мушину“, споминали небіщиків великими парастасами, не зазидували „попови“, бо зависть то головний гріх, не ходили по вічах. Аж ту з'явив ся „незнаний чоловік“ та щоби охоронити людей перед гріхом зависти на вид „грубого“ попа і перед гріхом крадіжки его достатків — дав їм „книжочку“ Йосифинський патент.

Радикальний патріотизм. Віче в Коломиї, скликане д-ром Трильовским на 16. цвітня, ухвалило одностайно „глубоке обуренє народовскій більшости руского клябу“, „висказує погорду тим руским газетам, котрі нападали в нечуваний спосіб на посла Трил.; взиває всі радикальні товариства і всіх радикалів до бойкотування тих газет і узнає, що передплатуванє їх є рівнозначне зі зрадою радикальної хлопської правди; взиває радикальних послів, щоби безпроводочно виступили з руско-українського, клябу“ і т. д., „взиває о. Войнаровского, щоби зложив мандат“ і т. д.

(„Гром. Голос“ ч. 17).

Против руского парламентарного клябу виступає і радикальна „Хлопска Правда“ (ч. 8), яка не щадить і народовецкого органу „Свободи“.

В глупенькій дописи п. з. „Чи Городенщина вже російська губернія“ („Гром. Голос“ ч. 20), оповідає радикальний якийсь сваток про те, як то народовці хотіли знищити Січ, дальше хвалить ся тим, що був караний за обиду релігії (Матери Божої) і що читав драгомонівсько-дреперівські мудрощі, дотинає „старим туманам народовецким“ і „попови з червонім носом“, який намовив кількох „лямполизів“, щоби підписали протест против розводів і т. д.

Вже то наш сваток спосібний до плетения дурниць, які однак „Гр. Голос“ радо печатає, не будучи сам в силі видумати і такого!

Радикальна вченість. „Із Чех пишуть нам: Я, читаючи зошити „Volné Myšlenke“ і Гавлічка, довідався, що ваш „Громадський Голос“ також стремить до тої цілі, бо „Volná Myšlenka“ пише, що тільки „Громадський Голос“ і „Земля і Воля“, ті дві часописи можуть наш, попами притиснений нарід руський галицький покласти на ноги. Я то прочитавши і помислив собі

так: віпасений фланьб'як (піп), хрест, ружанець, шабля, гвер, багнет, канони, бомби і т. д. є то усе цивілізація?! Зістану радше безконфесним! І я закинув попівські газети „Русское Слово“ і „Sv. Vojtech“ проч! Замовляю „Громадський Голос“... 15/5 1909.
— Václav Ferczuk.

Шкідливість радикалізму.

„Високоповажаний Пане Меценасе-После!*)

Знакоме Вам село Іспас в Коломийщині, знакоме вже хочайби тому, що се місце замешканя Вашого широго Товариша і звісного пропагатора радикалізму, Павла Лаврука.

Заким Ви зачали ту свою роботу, порозпарцельовували люди за почином іспаского пароха бл. п. о. В. Балицкого межі себе цілий обшар двірський, на місці коршем станули крести, на дворищі побудовано дім громадський і читальню, заведено тверезість, люди зачали горнутись до просвіти.

Зачалась однак Ваша робота.

Священикови, що рад був віддати за нарід жите, бризнули ученики з Вашої школи обидою: „колись Поляк — іди на Мазури“. Коли єму така дяка підкосила жите, поставлено єму на съвяченім місці такий радикальний пам'ятник, що навіть дикуни мають для него сховок як вже не инде, то все такої бодай поза хатою...

Добра проповіданого радикальною наукою не видно, не видно також здійснення бодай одної з тих безчисленних обіцянок, щосьте ними так щедро в Ваших передпосольських бесідах на всі боки сипали. Видно однак таке: Дня 26. с. м. убивають в Іспасі 18-літнього легіна Гриця Стовпюка. В початках цвітіння засуджують в Коломії на півтора року тяжкої в'язниці за порубане безборонної дівчини Дмитра Бойкова, а засудять ще за розбійничий напад серед білої днини. Перед несповна трома роками застрілено Василя Сторожука. Ніяка майже неділя не обійдешь ту без тяжщої або лекшої не то вже бійки, але справдішної різанини-стріляними. Не говорю вже о крадіжах, вломах, розпусті, кривоприсягах та безнастанних процесах о леда марницю. Ви, Вп. Пане Докторе, знаєте о тім яко адвокат дуже добре і не перечите мабуть висказу одного коломийського судовика, що само одно село Іспас дає коломийському судови майже тільки до роботи, що решта сіл в повіті разом.

Осьміляюсь, Пане Докторе, просити о пояснене, хто відповість перед Богом і народом за таке моральне одичінє? Священик може, або, як Ви кажете, піп? Таже він робить, що лиш має сили, аби було якось инакше, але що з того! Ваші помічники научили вже той нарід давно попам не вірити. Школа — просвіта? От такий Никола Калиняк, що просвічав ся радикальною наукою від самого єї заведеня в селі, просвітив ся межі вами так дуже, що вкінці остогидло єму безнастанне ю-

*) Др. Кпр. Трильовский.

джене, утяв поли від всіх „славних“ киринь і забіг, щоб лише як дальше від радикалізму утечи, в обійми — Качковського...

Не вірять попам, але не вірять вже і вам. Одно, що з цілої тої науки приймилось — се то, що „всьо вільно“. Вільно завзятому „козакови“ піячити, лайдачити, стрілятись, вільно робити всьо після власної уподоби... Але скажіть самі, що станесь з тим бідним, так тяжко обманеним новітною наукою народом, наколи в него вірою стане бук, а моралею брехня?

„Отъ плодовъ ихъ познаете ихъ“, сказав Той, що в маяченю декого не був Богом, лише звичайненьким собі чоловіком, але признаєте мабуть саміж, що як з цілої радикальної роботи вийде лише тільки хісна, як его намножилось в Іспасі, то чи не погана була і сама робота?...

о. Евз. Даниловч. („Руслан“ ч. 85).

В „Руслані“ появилася на тему радикалізму виміна слів між о. Ів. Попелем з Довгополя (ч. 88 і 89) а о. Вас. Попелем з Видинова (ч. 93). Перший твердив, що противрелігійний дух між Гуцулами не лиш наслідком агітації д-ра Трильовського, але хто зна, чи не більша вина по стороні самого духовенства, яке між іншим не допускає уживання народної мови в церкві. Другий автор виступає против такого твердження, а при тій нагоді так характеризує радикальний печатний орган:

„Знаєте генезу „Громадского Голосу“ —знаєте его змаганя — его ляпанє болотом на всіх і на вся. Хто є з виднійших наших людей, кого би він не змішав з болотом!? Жидів не зачіпає, хотяй в застрашаючий спосіб ті пявки вивлашують з землі Гуцулів так, що коли би так дальше мало іти, то в кількох десятках літ Гуцули стали би буквально наймитами жидівськими. Чулисьє за „Дрепера“ — „Як живють Папи“, „Чорна хмара“, знаєте, яке почетне місце в нею має наш Владика і всі Владики; знаєте о статях в „Гром. Голосі“ „Клима Обуха“, знаєте, як там систематично висьміває ся Папу, Епископів, святих, святих, чуда і з цілим завзятем бурить ся основи св. Церкви і Ви сьмієте одного з тої шайки боронити!?“

„Наші радикали сурдутові і в сердаках“ поводять ся супротив чужих з рабскою смиренністю, але супротив своїх дуже горойжать ся. На чужого не нарікають, хотяй би він кривдив нарід і йшов против народа, від свого долагають ся навіть ломаня закона. („Буковина“ ч. 102).

Вільна школа. Редакция Прапора (ч. 13 ст. 7—11) подає перевід якоїсь ческої статі про вільну школу яко матір вільної людскости. Находимо ту пусті фрази про любов, з якою виховує вільна школа своїх учеників, дальше, що вільна школа бере взори до своєї педагогії з природи: пташків, ростин, каміня; що вільна школа буде храмом природи, прикрашеним пахучими цвѣтами весни, осьвітеним „найгарнійшими“ лучами сонця (отже вільна школа буде замавляти в сонця найліпші сорти лучів!); що вільна школа рішить „питанє жіноче, що його закричали і усунули минувші віки“ (але панове, майте розум в голові: ми-

нувші віки не усували жіночого питання, бо его тоді ще не було на сьвітї, онож повстало наслідком змінених в нових часах економічних і соціальних відносин!), — вільна школа виховує таких людей, що они будуть дивити ся приміром на статую нагої жінчини оком артизму, а не змислового пожаданя; люди виховані вільною школою, будуть вміти знайти „всюди“ красу.

З такого фантастичного образу ніхто не годен второпати, яка має бути вільна школа *in concreto*. Але факти показують, що вільна школа не є нічим іншим, як натуралістичним напрямом, який фанатизмом і терором хоче усунути християнський сьвітогляд.

Мрачним фразам чеської статі додав „Прапор“ своїми дописками конкретного змісту. Одна дописка — брехня, друга — підлота. В першій дописці сказано, що Пій Х. заявив ся против рівноправности жінок. Поправді однак папа сконстатував лиш, що природний устрій жінчини і історичний розвиток культури противить ся політичному рівноуправленню жінчини, отже тому на таке рівноправленє не можна ся годити. Про позаполітичну діяльність папа нічого не говорить. На становищі папи стоять великаньска частина людської суспільности, а передовсім незварйовані жінки. Першим призначенєм жінчини бути доброю матерію, а всьо, що відпихає єї від тої ціли, отже передовсім політика, ненадає ся для жінчини. В другій дописці сказано, що „попи“ боять ся вільної школи, яка зменшила би їх вплив на молодіж, віддавши єї на цілковиту поталу атеїстам, підтяла би їх доходи (школа дає сьвященикам більше праці, як доходів і если би ходило лиш о матеріальну сторожу, то духовенство радо зрезигнувало би зі школи) та унеможливила би денунцованє учителів (які мали би повну свободу в змушуваню дітий до віри, що нема Бога та змушували би до кпин з релігії).

„Діло“ а Рим. „До речі вкажемо на те, що коли для наших духовних властей 1850 років були ми „съ Римскою Церковію соединенная Русь“, то наші теперішні патентовані оборонці Церкви в своїх органах доказують, що ми є „римокатолики грецького обряду“. Характеристична еволюція в напрямі узалежнюваня нашої Церкви від Риму!“ („Діло“ ч. 104).

„Діло“, яке має на своїй службі різних сьвящеників, повинно би привчити ся трохи більше теології. А може они й самі в теологічній „мертвеччині“ та „забитій“ церковщині якось не дома?

Напасти нашої ліберальної („Діло“) і консервативної („Галичанин“) преси папства нас не дивують. Але що сьвященик важить ся в такім „Ділі“ виступати з безглуздною „критикою“ папства, і то сьвященик, який здавав ся вже виходити зі свого

засліплення, то таки за багато. Ославлений Адриян зачав знова свої виступи в „Ділі“ (ч. 103 п. з. „Дві найвисші інстанції“). Адриян подає за київською „Радою“ вістку, що Синод позволив духовенству брати участь в економічно-фінансовій акції, а при тій нагоді — ні сіло ні пало — питає, чи і коли піде за взором Синода римска Курия та відкличе свої „драконські“ постанови, якими спутала руско-американську Церков та „ad absurdum“ зведене обмежене єпископської власти амер.-рус. Єпископа. Так говорить катол. св'ященик про свою найвисшу власть в ліберальнім органі!

„Свобода“ а Єпископ. „В дяківській справі. Від одного з наших предплатників-дяків в Станиславівщині одержуємо обширне письмо з донесенем, що єп. Хомишин заборонив в своїй єпархії ходити з хрестом по хатах і збирати звичайні датки на дяків. З сеї причини дяківському становищу грозить ще більша нужда, як теперішня. Наш дописуватель в гірких словах описує злидні сільського дяка, причім не оден важний докір паде також на адресу духовенства, яке не рідко каже дякам робити на себе, відмовляючи їм всякої помочі і поради. Бувають дяки, які в час вільний від церковних обов'язків мусять іти робити на чужім, щоби заробити на кусник хліба собі й родині.

До сих оправданих жалів нашого дописувателя мусимо й ми додати свої замітки. Чим кермував ся єп. Хомишин в своїй забороні ходити з хрестом, се його річ. Хоч „Свободу“ й кличуть газетою, що ширить безбожність (пес бреше, вітер несе...), то ми в церковні діла не хочемо мішати ся і сего розпорядку не будемо критикувати, бо ми до того непокликані. Але мусимо стати в обороні дяків. Коли справа релігії видає, аби дяки не ходили з хрестом, то справедливість вимагає, щоб дати їм якийсь спосіб до життя. Коли єп. Хомишин в інтересі віри відбирає дякам хліб, то нехай він з тим самим запалом постоїть за тим, щоби дякам признано платні з церковного фонду. Нехай не пхає їх в обійми „безбожної“ „Свободи“, але прихильно і заповідливо нехай дбає і о їх долю, не лиш о церковні приписи. Дяк, заосмотрений і маючио безпечний кусень хліба більше доброго зробить церкві і народови, як бідний пролетар, лишений на ласку добрих людей“. „Свобода“ ч. 21.

„Прапор“ а духовенство. „Прапор“ (ч. 16) звиває учительство, щоби оно взяло в свої руки весь провід над народом, головно по селах.

„А хто-ж може людови тим всім служити? В першій мірі сї його провідники, що з ним разом живуть іменно св'ященики і учителі. Та ми з досвіду знаємо, що між св'ящениками правдивих і ширих народовців, Українців дуже мало, особливо же таких, які йшли би з духом поступу і часу. Бо коли зважимо, що — поминаючи кацапських ренегатів — буває і між українськими псевдодемократами багато таких, що їх січові ленти виводять з рівноваги духа а „Громадський Голос“ доводить до скажености, то куди їм іти разом з народом? Або возьмим хоч-

би й таких псевдонародовців, які під впливом свого владики — також буцим народовця — закладають антипросвітні, парохіальні читальні, то сейчас зміркуємо, чи они спосібні бути провідниками люду на дорозі поступу, культури і кооперативної ідеї?

Впрочім на перепоні їх народній праці стоїть ще й се, що коли они мають свободний час до неї, то народ його не має і навпаки. За те в неділі і свята, коли люди, змордовані ціло-тижневою працею, раді би троха спочити а троха в читальни просвітити ся, занадто ревні св'ященники так їх мучать всілякими богослуженнями від раня до ночі, що селянам не лишає ся ані часу ані охоти заглянути до читальні, хіба для „покріплення духа“ — до корчми“.

„Народні школи, освободжені з конфесійних пут, розвинути ся як слід в дусі поступу і правдивої науки“ (ч. 16 ст. 6) сподівано ся з виданем закона з 14/V. 1869 р.

Митрополит Андрей просив еще в 1904 р. Пія X. о видане оречення, чи можна признати важними св'ячення т.з. австрійської старообрядної єрархії в Білокриници на Буковині. Установлена Львом XIII. комісія для злуки відпавших Церков, делегувала субкомісію для старообрядних рукополагань. В склад субкомісії входили кардинали В. Ванутеллі, Тотті, Мери дель Валь, Вівес і Тутто, патріарх Кирило Антиохійський, митрополит Андрей, авва Бенедектинів Гільдебранд, теолог Пальмієрі і інші. Декрет комісії, апробований Пієм X. і висланий на адресу митрополита кир Андрея, який заслужив ся коло навернення старообрядця о. Сусалева, признає, що св'ячення згладаної секти треба вважати важними. О. Сусалева виправив Митрополит до Петербурга, де існує старообрядна католическа парохія, признана — після „La Croix“ — російським правительством за російське віроіспоріданє. „Галичанинъ“ (ч. 147) сумніває ся однак, чи старообрядці в Росії будуть переходити на католицизм.

„Характеристичне. Дізнаємо ся з достовірного жерела, що на соборчику олеського деканату рішено домогати ся від Ординариату усунення з редакції „Ниви“ її теперішнього редактора. Які мотиви були міродайними для такої ухвали — не знаємо. З огляду однак, що вже перед кількома літами олеський соборчик виступить против „Ниви“ за її „непатриотичну“ роботу демаскування і пятновання підпольної акції нашого доморослого лібералізму, одітото в патриотичну маску, тому можна вносити, що не против теперішнього редактора, але против напряду „Ниви“ взагалі звертає ся боротьба олеського деканату. Дивна річ, що не було чути з олеського деканату голосу тоді, коли сипали ся протести против аrogанції части нашої преси в трактуванню церковних справ і її нападів на руских владик. Не чути було протесту олеського деканату, хотяй часть нашої преси провокувала на кождім кроці не лише католицькі, але загальнохристиянські почування... З останного числа „Ниви“ дізнаємо ся, що з олеського деканату має она на 15 св'ящеників лише вісь-

мох передплатників, а знаємо, що против редактора „Ниви“ голосували навіть такі, що її ніколи не читали і про її напрям не мали поняття. Деякі з них навіть жалують, що дали ся надуті кільком патентованим патриотам. Але що се шкодить віддати голос... Прецінь за основанем руского університету підписували свого часу петиції навіть анальфабети..“ („Руслан“ ч. 142)

„І тут у Канаді найшлисьмо вільність і свободу. Ми тут відродили ся, бо-смо скинули з себе тягар темноти і кровопійців, котрі уже сотки літ, як з нашого бідного, поневоленого, русько-українського народу пють кровцю і виховують великі черева. Коли і тут за нами прийшли непрошені опікуни, чорноризці-єзуїти і гайдуки російські, кровопійці, щоби і тут на вільній землі канадійській, новий ярем на нас заложити і темноту. Але тут не дурні вівці в чистому полю, що нас тут в Канаді чорносотенці провадили в римську і російську неволю. Бо єзуїти і батюшки, то не прийшли тут до Канади, щоби нам дати просьвіту, а тримати нас дальше в темноті і нашу кєрвату працю гарбувати під Рим і Росію. Тут майже більша половина Українців, котрі не є так забиті науков єзуїтів, то зорганізували собі вільну церков, котра не залежить від нікого. Отсе правдива Христова церков, бо головою церкви є сам Христос, а всякі маєтки церковні то в руках народу полягають. Незалежні сьвященники то є правдиві сини неньки України, і вони своє жите посьвятили для поступу і просьвіти нашого темного українського народу, котрий є здеморалізований і забитий єзуїтськов науков. Дають нам правдиву науку з сьвятого Євангелія і науку просьвіти, а всякі забобони відкидають на бік. Закладають читальні просьвіти імен геніїв і синів неньки України, як: Дрогоманова, Др. І. Франка, Мр. Січинського, батька Т. Шевченка і інших.

Заходом нашого доброго пастиря о. М. Гутнікевича і ми запровадили читальню року 1907 імени Др І. Франка і пренумерувалисьмо поступові часописи зі старого краю: „Гр. Голос“ і „Громадянин“ з Буковини і всі часописи канадійські і американські; що неділі і сьвята сходимо ся до читальні і наш отець, і черпаєм науку і просьвіту.

Дня 20 червня с. р. відбули ся в нашій читальні річні збори, де обговорились точки головні о просьвіті, і наш сьвященник Гутнікевич в горячій, довгій промові обяснив нам положене улюбленого патрона нашої читальні, Др. І. Франка і візвав присутних до складання даток для хорого письменника. Сейчас зложили 7 дол. 95 с. т. є. 39 корон, і 87 гелерів“. („Гром. Голос“ ч. 28—9).

Зміна в редакції „Галичанина“. В числі 92-ім читавмо в передовици п. з. „Будущєє Галичанина“, що Галичанинє переходить на власність видавничої спілки акційної. До тепер був приватною власністю редактора Осипа Маркова. В склад видавничого комітету входить 23 членів, між ними 9 сьвящеників:

оо. Вол. Гургула, Ів. Давидович, Вас. Давидяк, Ант. Колпачкевич, д-р Йос. Комарницький, Ів. Костецкий, крилош. Гавр. Крижановський, д-р Тит Мишковський, Корн. Сеник. Маємо надію, що новий комітет подбає, щоби „Галичанинъ“ йшов коректними дорогами насупротив католицької Церкви.

Та зміна викликала велике невдоволенє в „Русь“ (ч. 18, з 14. мая), яка в передовиці п. з. „Крамолє“ накинута ся на бувшого редактора „Галичанина“ О. А. Маркова за то, що він не віддав своєї приватної газети в руки нового „Народн. Совѣт.“ — радикально-національного і російського, — але в руки „революційного“ комітету, який не повинує ся „Нар. Сов.“, виступає против него, числить багато священників, що за мало мають російського духа, і з яких деякі занимали ся уладженєм папського концерту. Той комітет ставить на першій місці оборону віри, а на другій доперва справи національні. „Русь“ вносить, що новий напрям „Галичанина“ буде клерикальний, інспірований св. Юром та ворожий московщині. „Если Рутенцы 1848 р. по требованію изъ губернаторскихъ валовъ сгодились назвати себе Ruthenen, то ихъ духовній преемники могутъ по ихъ совѣту изъ Святоюрской горы назвати себе ну хотьби christlich-sozial або може katholisch-national“.

Конець кінцем „Русь“ боїть ся, що „Галичанинъ“ не буде російський і православний, але руско-консервативний і католицький та що коло „Галичанина“ готова згуртувати ся також партія. Тому і називає членів комітету безглузкими бунтівниками (ч. 20).

Яка має бути популярна теологія? В „Нар. Слові“ друкує ся серія статей „Про кінєць свѣта“. Одна стаття (в ч. 204 ст. 5—6) ваялисана тепло, хвалить дуже віру в позагробове житє, але не свободна від промахів. Віра в позагробове житє: „стара як старе людське терпінє, а повстала тоді, як творила ся несправедливість“. Як взяти річ коректно, то та віра не є витвором умів, жаждучих загробової справедливости, але є чимсь об'єктивним, а до пізнання того об'єктивного доходить чоловік дорогою думання, на яку легко его наведить терпінє на тім свѣті. „Бог-Природа є нам усім родичом“, якого треба шанувати „за дія величи, задля мудрости та доброти беконечної“. Знова вислів двозначний. Природа є в Богі яко своїм Сотворителю, але Бог переростає (transcendit) природу, отже не годить ся уживати вислову, який зливає понятє Бога з понятєм природи. То пахне пантеїзмом!

За безконфисійностию. „Прапор“ (ч. 17—18) помістив перевід статі з часописи „Volna Myslenka“, в який заохочує ся державних урядників до переходу на безкофисійність. „Характери слабії і м'яккі най радше зістануть при церкві“ (ст. 9).

В обороні модернізму виступив... учительський „Прапор“ (ч. 17/8 ст. 18). Нарікає він, що Рим викинув „славні твори Льюаси-я, що підбивають свою широстою і наукою“ — атеїстичні, — що „власть церковна брутально замкнула уста ему лише за дия

власних інтересів". Натомість тішить ся „Прапор“, що знайшло ся наукове тіло, яке в інтересі „науки“ взяло виклятого апостата в оборону і віддало ему катедру, на якій викладав колись... Ренан.

Правда а популярна преса. Про страйк поштових урядників у Франції пише національно-демократична „Свобода“ (ч. 20), що правительство переслідує урядників-страйкарів, ломить їх права, підчас коли „народно-русское“ „Русское Слово“ (ч. 19) пише, що страйкарі тероризують других; а правительство думає над поправою долі урядників.

І будь ту хлопе мудрий, по чийм боці правда?

Звістна річ, що всякий орґан, який і як довго в висловом сьвітогляді, стоїть все на тих самих засадах, а змінє хіба свою тактику, яка з засадами не має нічо спільного. Орґаном ліберально-противцрковного нацряду, і то орґаном дуже консеквентним та рішучим, є віденьська „Neue freie Presse“. І як довго той (централістично-німецький) орґан йшов в тактиці на перекир словянсько-автономічним, особливо польським, змаганням, так довго був „поступовим“ в пониманю „Діла“. З моментом, коли N. fr. Pr. змінила політичну тактику і стала агітувати за солідарністю польського парламентарного „Kola“, сейчас стала в очах „Діла“ „рептількою клерикальною“ і „реакційною“ „більшости“, дарма, що та „рептілька“ в засаді ані крок не уступила зі свого „поступового“ становища!

„Рутенці“ а „руссіи“. „Бувший офіційяльний рутенскій орґан русско-народной партіи Галичанинъ“ дає „выразий при- знаки, що всіхъ пять нема при купѣ“, на него треба показувати „пальцемъ въ чело“. „Общество (русское издательное) носитьъ назву russisch а того боять ся — правительство, ляхи, украинцѣ, а найбільше галицкіи рутенцѣ съ своимъ орґаномъ (Галичанин- номъ) на чолѣ“. („Русь“ ч. 15).

Комісія літературного фонду ім. Мих. Качковського у Львові на своїм засіданю 4. мая має до розпорядимости на 1909 рік 3997.15 К. Половина з того призначена на нагороду за „руссіи“ літературні праці, між іншими для о. Вас. Залозецкого за его твори про Мендія Сильбербуша, Розкази і очерки, записки сьвященника; о. Гевр. Полянскому за просьвітну діяльність. Другу половину роздано на пресу: Коломийська пол. „Русская Рада“ 400 К., рел. „Посланникъ“ 400 К., екон. Листокъ“ 500 К., політ. „Русское Слово“ 798.57½ К.

Галицке шкільництво. Радикальний посол др Макух говорив в імени руского соймового клубу на загальних зборах станового учительского товариства, нарікав, що в нинішній кравій раді шкільній „децизия в рукахъ клерикальных членів“, що відпору- чник консисторії до ради шкільної окружної не протестував против очевидного безправства, яке мало місце на засіданю окр. шк. ради, звиняючи ся тим, що він уважав себе бути по- ставленим і компетентним тільки для справ релігії“, що на 84

окружних інспекторів є лиш 6 Русинів, що без школи було 625 громад, що на IV. степені в нар. школах переходить ледво 20% всіх учеників, які вписались на I. степені. („Прапор“ ч. 13—4).

Під заголовком „З нагоди зїзду української поступової молодіжи“ помістив редактор „Ниви“ слїдуючу статю в „Руслані“ (ч. 148).

„Протицевний фанатизм доходить нині до нечуваних розмірів, а осередком такого культуркампу стали „храми знаня“ — університети. Слова „поступових“ професорів дають почин ділам „поступових“ студентів. Безмисельність, фраза, заняли місце солідних студій.

Нетерпимість до чужих (християнських) пересвідчень, терор, що уживає криків і палок зглядом по католицьки маніфестуючих ся студентів — то поява щоденна — на австрійських особливо — університетах. Зі становища розуму і льогіки годі пояснити такий настрій, який надає ся хіба на предмет дослідів в психопатії. Чехи ведуть перед в тій роботі. Ческа академічна молодіж фанатизована масонськими агітаторами культуркампу, професорами Масариком та Дртїною, сміє називати службу Божу середньовічною комедією, а встановане теологічного виділу на університеті плямою новочасної культури. Неуки, які не мають понятя про теологічні студії, засліплені доктриною позитивізму не годні взнести ся понад змислове т. зв. пізнаване, та в індукційнім методі природописних наук бачать альфу й омегу науки! Обминаємо вже то, що й практична потреба виобразованя духовенства для католицького населеня вимагає теологічних виділів, яких таксамо потрібно як правничих і лікарських. Чи медичний виділ, який теоретичну науку перенимає в цілости від природописної секції філософічного факультету, а має питомою своєю прикметою хіба практичне примінюване здобутків природописного знаня, є більше науковий від теологічного виділу, який перенимає у великій частини здобутки світських наук і вчить примінювати ті здобутки в душпастирстві?

Але годі! Коли хто став на становищі, що християнський світогляд то пережиток, що релігія в школі шкідлива, той мусить бути против теологічних виділів на університеті.

Словянська взаїмність відбиває ся в той спосіб, що руска академічна молодіж малпуге ческу, подібно як і частина народного учительства. Лише руска молодіж за слаба, щоби уживати фізичного терору тай обмежує ся поки що на самі резолюції.

Під знаменем борби з клерикалізмом, а властиво з християнсько-католицьким світоглядом, відбув ся в днях 11—14. липня зїзд української академічної молодіжи австрійських і російських університетів. В справі релігії і Церкви заняв зїзд замітне становище.

„Клерикалізм, який запанував в школі, заслонює широким людювим верствам погляд на реальне, дійсне житє!“ „Школа свободна від клерикальних впливів, оперта на одиницї (?) науковим принципі досвідного знаня, нехай буде нашим ідеалом.

І ми вносимо поміж иншими домаганнями в с'ім напрямі також домагання відділення теологічного факультету від університетів, нехай те, що не є (?) в дійсности наукою, перестане нею бути і формально". („Діло" ч. 150). Під тими кличами зібрався з'їзд.

Одноголосно ухвалено резолюції того змісту:

„З огляду на те, що релігія: 1) суперечить самим основам науки (?) і через свій примітивний і антинауковий (?) світогляд гальмує (?) умовий розвій учеників, 2) шкодячи (?) еманципації думки, забиваючи (?) критицизм і наукове (?) розуміння річей, ео ірсо шкодить політичній (?) і соціальній (?) еманципації; 3) своїми етичними теоріями лише скріплює існуючий соціальний устрій; 4) через примусове навчання веде лиш до деморалізації (?) цілого шкільного життя; 5) надуживається (?) клиру в політичних цілях, ворожих (?) як свободі науки так і всякій иншій — вважаємо потрібним усунення науки релігії (!) з усіх шкіл, низших, середніх і висших і заміну її дисципліни порівнюючою історією релігій та розширенням природних наук, головно космології.

Після прийняття резолюції ухвалено вислати привітне письмо проф. Масарикови, найголовнішому в Австрії пропагаторови (!) ідеї „вільної школи".

Натомість з певною опозицією стрінулися резолюції, представлені корреферентом до тої самої теми, особливо друга і третя з них.

З'їзд української молодіжи: 1) уважав конечним виділене теології як псевдонауки (?) з обсягу наук, подаваних в університетах взагалі і знесене теологічного факультету як ненаукової інституції в усіх університетах в Австрії; 2) уважав вказаним, щоби вже при заснованю українського університету у Львові виділено з нього теологічний факультет, а замість того, щоби засновано в ньому 4 світські катедри, а саме філософії релігії, історії релігії, порівнюючої науки релігії, церковної історії; 3) сподівається, що поступова (!) частина української парламентарної репрезентації прилучить ся до парламентарної акції в справі усунення теологічного факультету з усіх австрійських університетів і при нагоді парламентарного порішування справи українського університету у Львові поставить відповідні внесення в напрямі резолюцій з'їзду (!).

Остаточно по довгій дискусії прийнято першу резолюцію одноголосно (!) а дві другі значною більшістю голосів. Проти другої і третьої резолюції зголосила частина національно-демократичних студентів своє *votum seperatum* і подала заяву, в котрій рішучо противить ся тим резолюціям, раз тому, що они є принципіально зайві (!), бо як усунеть ся теологічний факультет з усіх університетів, то не буде его і на будучім українськім, а друге тому, що з тактичних (!) зглядів они шкідливі для національної справи, бо відсунуть від неї свідоміших національно студентів теологів і частину духовенства". („Діло" ч. 152).

Цілий з'їзд заявився однодушно за усуненням релігії зі школи і за усуненням теологічного відділу з університету, лиш частина національно-демократичних студентів з обави, щоби не зашкодити справі українського університету і щоби не знеохотити до себе „частини“ (отже сподіваєсь мати иншу частину мимо того за собою!) духовенства, противитьсь витяганню консеквенцій з одноголосно прийнятого принципу!

В вищих народів є також така „поступова“ молодіж, але зорганізована і молодіж позитивно-християнська. Суспільність инших народів протестувала би против таких ухвал в пресі. А в нас? Протестів не чути (в нас протестуєсь против „Ниви“), а що гірше сама суспільність заняла дивне якесь становище зглядом з'їзду.

Питомці рускої колегії в Римі вислали на з'їзд телеграму з конвенціональним: ми духом з вами, а удостоїли ся за то... кпин зі сторони „поступової“ молодіжи. Загально-народні товариства — навіть „Просвіта“ — вислали своїх делегатів на з'їзд і теплими словами заявили свої симпатії зібраній молодіжи. Один з професорів університету заявив, що „професори Українці (!) все спочували і спочувують змаганням української поступової (!) молодіжи“. Вказівки одного з університетських професорів, більше для науки заслуженого як прочі взяті до куци, щоби не зачинати роботи від нищення, прогомоніли без сліду.

З'їзд української академічної молодіжи є витвором ческої масонерії і без різниці партії заняв становище вороже християнсько-католицькому світоглядові. Суспільність не лиш що не здобула ся на слово протесту, але навіть оказала за багато симпатій з'їздові. І та суспільність — о скільки дає себе чути — чує жаль до того духовенства, яке відносить ся з слушним недовірем до т. з. поступового українства.

Та суспільність сьміє пятнувати акцію станиславівського Владика, коли Він предвиджуючи, до чого оно йде, старає ся обдумати способи для оборони християнської справи. Нам не вільно ані думати ані робити нічого такого, що не миле патентованим інституціям! Але дарма! стероризувати себе не дамо. З обуренням пятнуємо ту заразу, яку до нас приносить т. зв. поступове українство ізза кордону (референти на з'їзді в справі релігії то закордонні Українці!), протестуємо рішучо против ухвал з'їзду і висказуємо жаль офіціальному представництву нашої суспільности. Лучше жадного університету, лучше жадної України, ніж мали би они бути такі, яких домагаєсь з'їзь академічної молодіжи. Не в злучі з деструктивними живлами закордонної України чи Словянщини, але з християнськими живлами належить шукати дороги, яка поведе руску суспільність до відродіння!

У вступній статі того самого числа звертаєсь „Руслан“ до руских професорів університету: др-ів Колесси, Дністрян-

ского, Стоцького — і представників руских народних товариств — Раковського за „Учит. Громаду“ і др-а Озаркевича за „Прогресивіту“ — на зїзді українсько рускої молодіжи з запитанем, чи они згоджують ся із змаганнями і напружаннями сего зїзду і ухваленними ним резолюціями. Мовчане будемо вважати згодою, бо *qui tacet consentire videtur*. Треба раз мати відвагу, ясно сказати так або сяк, нехай суспільність знає суцїну правду, бо ходжене поміж дощ шкодить цїлій справі. Ліпше нехай свѣт знає, що маємо лише нечисленну громаду людей, що стоять на основі Христової науки, як многочисленні але непевні живля. Почисливши ті певні сили, можна буде розпочати змагання около відродін нашої суспільности, про які говорить о. Он. Волянський в поданій повизше статі, — яка „основно обговорює напрям і змагання зїзду укр. руск. молодіжи“...

„Галичанин“ (ч. 147) помістив на тему зїзду академічної молодіжи передовицю п. з. „**Камо грядеши?**“ в якій однак не бракує невмістих, навіть глупих заміток на адресу українського духовенства і українських питомців, які загалом взявши зовсім не суть гірші як „русскіи“. З „Галичанина“ виходилоби, що „русскій“ студенти віддані релігії, а то неправда, як се видно з їх органу „Нов. Жизн.“ Статя „Галичанина“ така.

„На состоявшемся сими днями во Львовѣ съѣздѣ „всеукраинской“ молодежи обсуждался между иными вопросъ „Религія и школа“, — вопросъ довольно щекотливый, затрагивающій душу и сердце русскаго народа, главный изъ устоевъ русскаго національнаго сознанія. Потому можно было предполагать, что вышедшая изъ этого народа и понимающая его молодежь отнесется къ названному вопросу серьезно, посмотритъ на прошлое и примѣнитъ къ нынѣшнему дѣйствительному положенію дѣль, а не послѣдуетъ безкритически проповѣдываемымъ теоретиками идеямъ о вредѣ церкви и провозглашаемой ней науки. Опираясь на историческое прошлое, на фактическое положеніе дѣль въ настоящее время необходимо слѣдовало быть самостоятельнымъ. Между тѣмъ украинская молодежь единодушно принимаетъ слѣдующую по этому вопросу резолюцію: „...считаемъ необходимымъ устранить науку религіи изъ всѣхъ учебныхъ заведеній, низшихъ, среднихъ и высшихъ, и замѣнить эту дисциплину сравнительной исторіей религій и расширеніемъ естественныхъ наукъ, прежде же всего космологіей“.

Что то подобно чудовищное могла рѣшить только молодежь безпочвенная, порвавшаяся съ исторіей, не понимающая или не хотящая понимать своего собственнаго народа, не считающаяся съ реальною жизнью, слѣпая и глухая на дѣйствительность. Другое дѣло, будетъ-ли вышеприведенная резолюція проведена въ жизнь, въ чемъ очень можно сомнѣваться а даже утверждать противное, но все же она выражаетъ мнѣніе украинской молодежи, принципы, какими она хочетъ и навѣрно попытается руководствоваться въ своей работѣ среди народа. Могутъ намъ возразить, что въ съѣздѣ преобладала радикальная и соціалистическая молодежь, и потому нечего у-

дивляться, что принята подобная резолюція. Но вѣдь же въ сѣздѣ участвовала также національ-демократическая молодежь, а резолюція была принята единодушно. Значить, это голосъ всей украинской молодежи безъ исключенія.

И голосъ этотъ прямо преступенъ въ виду цѣлаго русскаго народа. Въ случаѣ его осуществленія получаютъ ужасные результаты. Не говоря уже о томъ, на что способенъ былъ бы народъ, лишенный религіи и чуждый проповѣдываемымъ церковью идеямъ, все еще обуздывающимъ его дикіе иногда инстинкты, русскій народъ лишился бы этого устоя его національнаго сознанія, который спасъ его отъ національнаго обезличенія, отъ ополченія. Вѣдь же нельзя забывать, что если русскій народъ въ юго-западныхъ областяхъ Руси да и въ Галицкой Руси остался русскимъ, такъ именно благодаря церкви. Да и въ настоящее время что рѣшаетъ о національной принадлежности, если не церковь, если не вѣроисповѣданіе относительнаго лица? Мы являемся наочными свидѣтелями того, что національная борьба происходитъ на церковной, вѣроисповѣдной почвѣ. По существующамъ у насъ воззрѣніямъ, лицо латинскаго вѣроисповѣданія тѣмъ самымъ причисляется къ польской народности. И въ то время, когда борьба за національное существованіе идетъ на вѣроисповѣдной почвѣ, украинская молодежь хочетъ лишить русскій народъ этой почвы, слѣдовательно хочетъ его обезличить въ національномъ отношеніи..

При этомъ нельзя не обратить вниманіе еще на одно весьма печальное явленіе. Украинская молодежь, только-что кончившая гимназіи, принимаетъ единодушно направленные противъ религіи и церкви резолюціи. Возникаетъ вопросъ: гдѣ искать причины этому? Несомнѣнно, что виновато этому воспитаніе, виновата школа, виновата лектура, на которой образовалась украинская молодежь. Выходитъ, что нынѣшняя школа ведетъ повѣренную ей молодежь къ безвѣрію. И это не единичные случаи, это общее убѣжденіе цѣлой украинской молодежи, не исключая и той ея части, которая, окончивъ гимназію и не располагая денежными средствами, идетъ въ духовныя семинаріи. Общеизвѣстно, что уже въ настоящее время въ духовной семинаріи есть много (?) питомцевъ крайнихъ атеистовъ, избравшихъ званіе священника или по недостатку средствъ для высшаго образованія на мірскомъ факультетѣ, или-же для того, что станъ священника считаетъ (?) самымъ подходящимъ для распространенія среди народа своихъ идей, постоянно вращаясь среди него. Многие (?) питомцы смотрятъ на священническій станъ какъ на ремесло, какъ на средство къ существованію, а цѣль у нихъ другая, ничего общаго съ церковью не имѣющая, напротивъ вредъ ей приносящая. Тщетны надежды, что воспитанію въ духовной семинаріи удастся искоренить изъ сердець молодыхъ людей эти антирелигіозныя убѣжденія, такъ какъ они являются неотъемлемой, нераздѣльной (?) частью украинской идеи, что

сознають не тільки питомці (?) но и все почти молодое (?) україноманское духовенство. Какъ широка волна безвѣрія среди україномановъ, свидѣтельствуєть фактъ, что она охватила и воспитанниковъ львовской духовной семинаріи (?) по слухамъ (!) равно-же принявшихъ участіє въ недавнемъ сѣзді. И это теченіє, сепаратизмъ, основывающійся между прочимъ на отрицаніи церкви и религіи, поддерживаютъ (?) горячо тѣ, которые призваны къ ихъ защитѣ передъ посягательствомъ враговъ, поддерживаютъ наца церковная ієрархія (!) съ владыками во главѣ. Печально“.

В статі п. „Вражія із з'їзду укр.-рускої молодіжи“ заявляє оден „з кругів свѣтскої молодіжи“ („Руслан“ ч. 154), що „взагалі на тім з'їзді побачили ми дві яркі черти: нетерпимість, насильство з одної сторони, безсильна уляглисть з другої сторони“. „Коли висказано бажанє, щоби рішенє тих резолюцій, з огляду, що они не на часі і що властиво молодіж не є компетентна — відложити на принагіднійшу хвилю, почув ся оклик з уст референта: се безличність! А коли оден з учасників висказав своє обуренє на таке веденє дискусій, загрожено єму кулачною дискусією і аргументом гідним корчми, а не з'їзду. Се вже характеристичне для пошанованя чужої противної думки, а соц. демократи відзначають ся оттою характеристичною чертою мимо того, що голосять про свободу думки і слова.

І сей терор був причиною ухваленя повиспих резолюцій. І справді радіти треба, що рішенє резолюції перейшло під напором насильства. Бо коли зі сторони соц. демократів поставлено внесєнє, щоби голосованє відбулось поіменно, щоби слідуєче покоління знало, що в XX. ст. найшлись і такі поступовці, що голосували проти тої резолюції, то ся іронія і моральний примус поділав на нац. демократ. молодіж і диких, що она не хотяти паразитись на клеймо всьпятности, або уєунулась від голосованя, або голосувала за принципіальними резолюціями.

А треба було мати велику цивільну відвагу, щоби опертись теророви, не хотяти дістати в лице“.

А то говорить не „клерикал“, але свѣтський студент, що виходить з чисто національного становища!

„Священик З. Д.“ забирає голос в справі з'їзду („Руслан“ ч. 155) в статі п з. „Signum temporis“ і переводить влучно аналогію між ухвалами довірочного з'їзду польских шовіністів в Кракові (в р. 1908) а ухвалами академ. з'їзду у Львові. Одні і другі хочуть нищити, одні нарід, другі его релігію; а обі сторони нападають брутально на релігійні і національні святащі руского народа, особливо его духовенство. „Ходіть же близше невірні Томи (зн. засліплені свьщеники), вложіть сїмо персть свій в ті гниючі рани-язви.. глядіть, як ваша поступова молодіж тягне смирно в ден бік з ворогами Руси..“

„Отсе твої діти руский народе“. „Мовчат мов нари в рот набрали і представники руских народних товариств, котрих і клир кервавицею своєю згодував, пригадаю лиш фундації Експ.

митрополитів Шептицького, бл. п. кардинала Сембратовича, Качали, Новосада, Залуцького і пр. Твої християнські інституції нищать, твої сироти, вдови і досі тинялись би по під чужі плоти, велиб не ласка монарша, а ти і доси складаєш і складати меш свою кєрвавицю на жертвник народний, щоби кровію серця свого виховати собі гадину.

А коли кати вам ніж до горла прикладають, коли безпощадно роблять вівісекцію на душі народа, нема нікого, хто би здержав убійчу руку безумних.

Скажи і ти своє важне слово, народне дневникарство, та так без обняків, а з серця, просто, відкрий свій шєлом, покажи свою душу. Ти, що доси лукавило, немов ти не йдєш проти віри, та проти патріотичного руского клиру, що громи кидало і колоди під ноги нашим Владикам-князям Церкви, коли ті віщим духом перечуваючи грозу хвилі, старали ся ратувати нарід від руїни, що присиплялась свідомо чи несвідомо совєстє народа, морфінуючи організм єго, від чого податнійшим став для отруї невірї, хоч раз не лукав, нехай же побачить свєт і варід твою нагу душу, твою сущу правду. Промов грімєє слово, ми ждемо! Ждемо занімілі в болю і грозі, без ляку і зневірї, бо „з вами Бог!“, бо віримо, що нарід наш, що перебув тяжкі лихолітя і се. найтяжше перебуде, а хотїя би — що не дай Боже — і пішов на хвилю за голосом безумних очайдухів, то скорше чи пізнїйше як блудний син поверне до Христа, до віри батьків своїх, а очайдухів обличить і проклене:

. Вороги!

І люті, люті! Виж украли,
В бєвно поганє заховали,
Алмаз мій чистий, дорогий,
Мою колись, свєтуту душу;
Тай сємїєтесь!.. “

В листї до нашої Редакції заявляє о. Ю. Д....ч, отець чотирох академіків і двох кандидатів, що вї одєн з єго синів не подав би без сорому руки реферєнтови будучого українського університєгу. Сам Автор з огірченєм говорить про „ту грязь, яка забирала голос на вічу руских академіків“.

Се дуже гарний обяв, що обєкурні рєзольуції академічного зїзду викликають так різькі протєсти.

„Дїло“ подало перебіг нарад зїзду, але не вискало про него ствєєї гадки (ч. ч. 150 і 152).

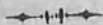
„Нар. Слово“ (ч. 234 ст. 9) не може погодити ся зі становищем зїзду в справі релїгії і теологічного видїлу, бо на тім потерпїв би нарід морально і національно, стративши „одия готовий факультет“ і „найєильнїйшу частє національного нашого

студенства у борбі за наші права на університеті“ та ще й тому, бо релігія і Церква держить ще найсильніше народ при вірі батьків і народности“.

О. Он. Воляньский.

Бібліографія.

Книжки про руске духовенство.

Руске духовенство відіграло дуже визначну роль в літературнім і взагалі в культурнім відродженню руского народа в Галичині. Богато даних що до тої квестії подають слідуєчі найповійші публікації.

Польські конспірації серед руських питомців і духовенства в Галичині в роках 1831—46, студія д-ра Кирила Студнеського, у Львові, 1908, накладом наук. товар. ім. Шевченка, ст. 146.

Та книжка славновісного нашого вченого рутеніста складає ся з двох частин. В першій (ст. 1—92) поміщена студія історична про конспіраційний рух між рускими питомцями у Львові, Перемишлі та Відні і між священиками на підставі документів з міністерських, митрополичих і намістниківських архівів. Руска інтелігенція почувала ся тоді польською, а митрополит Мих. Левицький почував ся ультральояльним Австріяком, а замість противділати польському духови в русім духовенстві поширанем Шашкевича і его товаришів, волів то робити виїшними средствами і переслідуванем польонофільських священиків. Самого Шашкевича митрополит поборював, а польонофільські священики висміювали.

В II-ій частині (ст. 92—146) подані документи.

Про конспіраційний рух писав також Юрій Кміт п. з. **„1848 рік і Львівська руська духовна семінарія“** (записки наук. тов. ім. Шевченка т. 50-ий).

Михайло Тершаковець, **Галицко-руське літературне відродженє**, у Львові, 1908, Накладом автора, ст. 166, 3 кор.

Книжка відносить ся до періоду 1830—1840 років. Автор подає імена професорів — Русинів, які викладали теологію на львівськім університеті по руски (ст. 6—8) з кінцем XVIII. і

початком XIX. століття. Відтак подає начерк діяльності крилош. Івана Могильницького (ст. 9—11), крилош. Лаврівського (ст. 11—14), єпископа Івана Снігурського (ст. 15—6), далі про віленський кружок любителів слов'янського богослуження (ст. 16—8), про обрядовців з початком XIX. ст. (ст. 21—6), про митроп. Мих. Левицького (ст. 51—4), про Маркіяна Пашкевича (ст. 58—75), офіціала Михайла Гарасевича (ст. 113—122), о. Ст. Петрушевича і о. Вас. Гавришкевича (ст. 136).

Вкінці (ст. 139—140) поданий загальний огляд літературно-національного відродження, в якому брали головну участь рускі священники та (ст. 141—164) тексти рукописних матеріалів.

Др. Кир. Студинський: **Кореспонденція Якова Головацького в літах 1835—49.** Львів 1909 (збірник фільологічної секції наукового товариства ім. Шевченка Т. XI і XII.) стр. 1—СХХХVIII+463. Є це другий з ряду томів незвичайно інтересної кореспонденції Як. Головацького, яку видавець попередив широкою передмовою п. з.: „Причинки до історії культурного життя Галицької Русі в літах 1833—47“. До часів Маркіяна Пашкевича найде тут читач багато нового, незвіданого матеріалу. Згадана передмова вийшла також окремою відбиткою.

З педагогічно-католицької літератури.

Практичний провідник для науки релігії в школі і в церкві. Уложив о. Євген Гузар, радник шкільний і професор релігії. Друге доповнене видання. У Львові 1909. Ціна 4 кор. ст. VI+322 +VIII. 8°.

З великою радістю читаємо друге, майже зовсім перероблене видання пожиточного „Провідника“ звітного нашим читачам о. радника Гузара. Автор, досвідчений і рутинований катихет педагог, подає нам овочі своєї довголітної практики в школі. Теоретичним пендантом до „Провідника“, є того самого Автора „Катихитика і Методина“.

„Провідник“ складаєся з трьох частин. I-а для 1 і 2-го року науки, згідно I. класу, складаєся з двох „півроків“, з яких 1-ий має 16, 2-ий 14 лекцій. II-а частина для 3 і 4-го року науки, згідно для II. класу, має в 1-ім „півроці“ 16, в 2-ім 17 лекцій. III-а частина для 5 року науки, згідно для III. класу, обнімає 16 лекцій на 1-ий піврік, 14 на 2-ий, IV-а частина для 6-го року науки, згідно для IV. класу, так само. В ті „лекції“ вплетене „приготоване до св. Тайни Покаяння“ (ст. 202—214) і „приготоване до св. Причастія“ (ст. 306—314).

Запускати ся в оцінку книжки переходить нашу компетенцію. Ми констатуємо лиш, що обі згадані книжки то новина в нашій церковній літературі, і то новина радо загалом духовенства принята. Дай Боже, щоби Впр. о. Автор міг ще не одним плодом свого духа і невтомимої праці обдарувати нас та щоби наше Духовенство порозуміло як слід донесле значі-

не катихитичної праці, Катехізм — се провідник до розв'язки соціального питання!

Bericht über den II. pädagogisch-katechischen Kurs der österreichischen Leo-Gesellschaft in Wien vom 16—29. II. 1908, 6 kop., 8°.

Зміст такий: I. історія і перебіг курсу; II. повні виклади про а) науку релігії в середніх школах, як: д-ра Більчевського про катихита яко душпастиря учеників, д-ра Свободи про штуку в образованю душі, д-ра Шіндлера про етичний рух, д-ра Вільмана про філософічне образованє катихитів, д-ра Кіка про вироблюване характеру в старинности а християнстві, д-ра Дрекслея про средства до вироблювання характеру, д-ра Сайдля про педагогію св. Августина, д-ра Кравса про доказуване в середніх школах, д-ра Валлентіна про науку догми і морали в реальних школах, д-ра Двожака про метод науки в гімназії; б) виклади про науку релігії в народних і виділових школах, як Кунді-я про любов яко засаду виховання, д-ра Міллера про порушуване ума, Ліндена про спостереження, д-ра Куммера про заінтересованє, Гофера про привичка, Беркмана про біблійну історію і характер, Геттлера про новочасні блуди а науку релігії, Мініхталера про обходженє ся з дітьми недовірків, Перкмана про поправу дітей, д-ра Тібітанцля про вартість науки релігії для образованя і т. п. III. Додаток: про дотеперішні катихитичні курси, виказ учасників з'їзду, катальог підручників до науки релігії.

I. Jahrbuch des Vereines für christliche Erziehungswissenschaft, Kempten — München, 1908. В книжці є 13 розвідок, приміром Вільмана про основні понятя в педагогії, Сайдля про значіне індивідуальности, Горніха про авторитет в педагогії, Габріха про думанє і мову, Мессера про значіне експериментальної психології в педагогії, Вебера про сполуку ідей в науці релігії, Кралика і Мантуанія про значіне естетики для педагогії, Бальдрияна про основи науки глухонімих. Огляд педагогічного руху замикає гарну книгу.

Friemel, Trennung der Geschlechter oder gemeinsame Beschulung (327 випуск колекції п. з. „Pädagogisches Magazin“) Langensalza, 1908.

Автор заявляє ся в засаді против спільної науки хлопців і дівчат.

Wegweiser durch die Jugendschriftenliteratur, Wien, 376 ст. 3 кор. Є то оцінка 5000 письм, призначених для молодіжи. Видав союз катол. учителів.

Kraus, Aus unseren Tagen, 500 Zeitungsberichte für Redner u. Schriftsteller, 430 ст., 3'60 кор.

Є то збір 500 правдивих фактів з найновішої доби, які проповідник і катихит може знаменито зужиткувати.

Victor Cathrein, Die Frauenfrage, 3. Aufl., Freiburg Br., 1909, 8° ст. 240, 3 кор. Автор обговорює жіноче питанє в душі хри-

стіяньського світогляду. В історичнім начерку подає вістку, що в XIV ст. підняла квестию рівноправности обох полів Христина de Pisans, а в XVI ст. пані de Gornay. В р. 1850 зібрав ся в Америці перший жіночий конгрес, який домагав ся і політичної рівноправности для жінок. В р. 1867 зорганізував в тім дусі жіноче товариство в Англії John Stuart Mill. В Німеччині (1860 р.) і в Австрії (1870 р.) обертав ся жіночий рух не так в політичних, як радше в економічних і просвітних рамах. В кінці повстав жіночий рух і в Франції (1890 р.), але пішов слідами американсько-англійського. Релігійно-моральна і соціальна сторона жіночого руху до тепер слабо узгляднена, але найновіший катол. напрям старає ся направити ту люку.

Засади катол. жіночого руху були би такі. Жінщина — як і мущина — призначена передовсім до спасеня своєї душі через службу Богу на землі. Дальше, жінщина може вибрати стан дівства, що належить до винятків, або може вийти заміж, що є правилом. В тім случаю єї головним призначенєм є бути доброю жінкою і доброю матерію. Яко жінка мусить бути під авторитетом мужа, бо в родині без авторитету не можливо, а з природи вже авторитет є по стороні мужа. Бути під авторитетом не значить однак бути невільницею. Яко мати повинна жінщина сама дбати про вихованє своїх дітей і дбати про добро дому та родини. О скільки якесь занятє не стоїть на перепоні бути доброю християнкою, доброю жінкою, доброю матерію, о стільки можна до него допустити жінчину. Отже можна єї допустити до всяких студий, до самостійного заробкованя і т. п. Ще більшу свободу мають ті, що заміж не виходять. Їх вяже лиш моральний закон. Они можуть робити всьо, що не є гріхом і не є нагодою до гріха.

А що думати про політичну рівноправність жінщини? Церков ту не висказала своєї гадки. Дотичні енунації папи суть лиш єго приватним поглядом. Ту справу може рішати сам розум. І щож розум на те? Розум всказує, що в засаді нема що закинути політичній рівноправности жінщини, але в практиці така рівноправність і єї реалізованє відриває жінку від чоловіка, матір від дітей, виставляє єї на численні покуси і гріхи пхає єї в вир брутальної політичної агітації. Тому в практиці, треба ся заявити против політичної рівноправности жінщини, а то тим більше, що она має широке поле до соціальної, особливо харитативної діяльности.

Jan Korzonkiewicz *Ex oriente lux. Ślady Izraela w zabytkach dawnego Wschodu.* Kraków 1908. ст. 47. Книжочка має 4 розділи: про відношенє ориенталістики до біблїї, про розділ XIV книги Битія, про Телльнел Амарна та деякі інші памятники єгипетско-біблійної культури.

Правотар — збірник обовязуючих цивільних і карних законів та приписів про права рускої мови враз з взорами

судових подань, скарг, внесень, жалоб, грамот, векслів і подань в справах адміністраційних з приписами про стемпліві, вписові і переносні належитости. Зладив д-р. Филип Евин. Жовква. 1909 стор. 926, Річ для душпастиря — неоціненої ваги. Проспект „Правотаря“ розіслано яко додаток до ч. 13 нашої часописи.

Редакция „Прапора“ видала в Коломиї 1908 р. збірку рефератів із світового конгресу „Вільної Думки“ в Празі 8—12. IX. 1907 п. з. „Вільна думка а Вільна школа“. Ті річи ми вже часто в „Ниві“ обговорювали, тож і не думаємо над тим ще розводити ся. Замітимо лиш, що в тій збірці признає ся, що „Вільна Думка“ та „Вільна Школа“ станула засадничо против Церкви. Реферати були вже друковані в „Прапорі“.

„Отсю брошуру, цікаву для кожного, хто интересуєть ся справою вільної школи, висилає адміністрация „Прапора“ („Діло“ ч. 115).

Денис Січинський, музичний композитор, автор кантати в честь преосв. еп. Григория (ч. 17-е видавництва „Станисл. Боян“).

Бібліотика „НИВА“.

I. Серія.

- Ч. 1. о. Мик. Кондрад д-ра Франка поема про сотворенє світа. Львів 1905.
- Ч. 2. Вол. Соловєв Росія і вселеньська Церков. В переводї о. Вол. Герасимовича. Львів 1906.
- Ч. 3. Спільне пастирське посланє німецьких єпископів до клиру з нагоди енцикліки про модернізм. Львів 1908.
- Ч. 4. Др. Вас. Щурат Св. Йоан Златоустий на Руси. Літературно-історичний начерк. Львів 1908.
- Ч. 5. о. Др. Іос. Жук Поясненє до нового декрету супружеского „Ne temere“. Львів 1908.
- Ч. 6. Др. Вас. Щурат Поезия в пророка Ісаїї. Львів 1908.
- Ч. 7. Др. Вас. Щурат Із студий над почаївським „Богогласником“. Квестії авторства і часу повстаня деяких пісень. Львів 1908.
- Ч. 8. о. Евг. Гузар Розважання о терпінях І. Христа. Львів 1908.
- Ч. 9. о. Евг. Гузар Розважання о терпінях І. Христа. Для шкільних дітий. Львів 1908.

- Ч. 11. о. Он. Волянський Апольогетично-соціяльна діяльність руского душпастиря в наших часах. Реферат на соборчику. Львів 1908.
- Ч. 11. Фр. Герцог Сім голосів взиваючих грішника до каяня. Великопостні проповіді. В переводі о. Пл. Карпинського. Львів 1909.
- Ч. 12. Др. Іляр. Свенціцкий Дещо про церковну старину. Львів 1909.
- Ч. 13. Ану вплиньмо раз на чисту воду. Слівце під розвагу нашим хлопам. Львів 1909.
- Ч. 14. Др. Осип Маковей Історія будови церкви в Бережанах. Львів 1909.

Видав „Редакційний Комітет“. — За редакцію відповідає:

о. Онуфрій Волянський.

З друкарні Ставропігійської під упр. М. Рефця.

Просимо уважно перелічити!

П. Т.

Заходом і коштом спеціального, редакційного комітету появлять ся на нашій Україні в серпні с. р., перший, русько-український, гумористичний календар на рік 1910. Календар сей буде щось небувалого, а наклад его вийде з надзвичайною форсою, бо в 50.000 примірників.

Се нечувано велике число примірників, розійде ся по цілій галицькій, буковинській, угорській та російській Україні, та по українських колоніях в Сполучених державах, Канаді, Бразилії і Аргентині.

Ми не жаліли вложити у видавництво сего календаря значнішого капіталу, та заперечисьмо собі наперед місяця збуту, в писме наведених краях та державах.

Також подбали ми і про літературну стійкість календаря, бо на него зложать ся майже всі наші визначніші письменники-гумористи.

В виду наведених тут обставин гадаємо, що П. Т. купці, фабрики, інституції та товариства зрозуміють добре сю користь, яку вони зможуть осягнути через поміщене своїх анонсів в нашій календарі.

Для користи отже самих П. Т. Інтересованих радимо вихиснувати сю небувалу досі нагоду, та надіслати як пайскорше належитість за поміщене дотичного анонсу, котрий просимо після власних поглядів самих П. Т. Інтересованих, собі уложити.

Належитість за поміщене анонсів виносить :

За цілу сторону формат 22/14 . . . 20 К.

„ пів сторони „ „ . . . 10 „

„ четверть стор. „ „ . . . 5 „

Належитість враз з приналежним анонсом (читю писаним) просимо надіслати до кінця липня 1909. під адресою редакції „Вудучости“, Львів, вул. Сикстуська ч. 31 (Галичина), котра та редакція ручить також за надіслані гроші.

Безпороводно по виданню календаря, вишлемо его також всім П. Т. Анонсуєм.

Просимо уважно перелічити!

Просимо уважно перелічити!

Просимо уважно перелічити!

Д-ра Ф. ЕВИНА „ПРАВОТАР“

збірник цивільних нарних і адміністраційних законів, приписів про права рускої мови, приписів про стемплеві і переносні належності, з около 200 зобразами подань, контрактів, жалоб, венселів і пр., з повним річевим реєстром і реєстром стемплевих належностей. Жовква 1909.

Видане прегарне. Великий формат вісімки, сторін 936. Др. Е. Одесьничий каже: „Правотар буде дуже пожаданим і практичним підручником в кожнім уряді громадським, парохіальним, в кожній читальні, касі задатковій і взагалі у кожного, хто живе серед народа і бажає бути його добрим порадином“.

„Книжка в пожаданім підручником для всіх, почавши від адвоката, судей, нотаря а скінчивши на інтелегентнім селянині“.

Набувати можна Правотар в руских книгарнях у Львові, на провінції в руских касах і агенціях Дністра і в Жовкві у ОО. Васильяна. Ціна 10 К. 72 с. Оправлена в полотно 11 К. 72 с., опр. в півскірку 13 К. 82 с. вже в пересилкою.

В Адміністрації „Ниви“ можна набути слідуєчі книжки Бібліотеки „Ниви“:

1. Спільне пастирське послання німецьких єпископів до клиру з нагоди енцикліки про модернізм Львів 1908, ст. 28—25 с.
2. Др. В. Шурат: Св. Іван. Золотоустий на Русі. Львів, 1908 ст. 14 — 25 с.
3. Др. Й. Жук: Поясненя до новогу декрету супружеского „Ne temere“, Львів 1908 ст. 15 — 25 с.
4. Др. В. Шурат: Поезия в пророка Ісаїї, Львів, 1908 ст. 15 — 25 с.
5. Др. В. Шурат: Із студий над почаївським „Богослаником“, Львів, 1908 ст. 48 — 1 кор.
6. о. 6. Гузар: Розважання о терніях Іс. Христа, Львів, 1908, ст. 98 — 1 кор.
7. о. 6. Гузар: Розважання о терніях І. Христа, для шкільних дітей, Львів, 1908, ст. 48 — 50 с.
8. о. О. Волянський: Апологетично-соціальна діяльність руского душпастиря в наших часах. Львів, 1908, ст. 48—50 с.
9. Др. І. Свенціцький: Про церковну старину, Львів 1909 ст. 16 — 25 с.
10. Виплиньмо вже раз на чисту воду, Львів, 1909 ст. 14 — 25 сот.

Ціни подані разом пересилкою.

Релігійно-просвітна

БІБЛІОТЕКА

для народу.

— Видавництво товариства св. Ап. Павла у Львові. —
Поодинокє число 4 сотини.

- Ч. 1. Хто є Христос? Яку віру прийняли Русини за князя Володимира? Поступ а духовенство. Людска душа не вмирає. Написав Я. Л.
- Ч. 2. Ворог людства (Алькоголь). Написав о. Теод. Лежогоубський.
- Ч. 3. Що се таке „вільна школа?“ Наука св. Августина про правди св. віри. Написав М. Щ.

Набути можна в Адміністрації „Ниви“ Львів,
ул. Коперніка ч. 36.

ВАЖНЕ ДЛЯ
Всч. Духовенства і Хв. Комітетів церковних
ТОВАРИСТВО

ДЛЯ РОЗВОЮ РУСКОЇ ШТУКИ

тов. зареєстр. з обмеженою поручкою
у Львові, пл. Бернадинська ч. 8. (готель Краківський)
Виконує всякі праці з обсягу артистичного малярства, різь-
бярства і позолотарства після композицій своїх членів:

Образи релігійні

до іконостасів, олтарів, хоругов, на тетраподи, плащаниці
і до комнат,

Образи сьвічні

історичні, побутові, портрети з природи і фотографій, крає-
види і т. д. рівнож украшує стіни церковей, виготовляє пляни
церквей, каплиць і прч.

Товариство одержує власну

різьбярско-позолотарску роботу

в котрій виконує цілі іконостаси, вітари, кивоти, процесій-
ні образи, проповідниць, сповідальниць пр.

Поручаючи се одиноке руске Товариство патрію-
тичній опіці нашої П. Т. Публики духовної і сьвіт-
кої, надіємо ся, зволить Она причинити ся до ося-
гнення нашої ціли численними замовленнями, котрі
приймає

виключно лиш Дирекция Товариства

у Львові Ринок ч. 10. І. пов. дім „Просьвіти“.

Товариство не послугує ся агентами.

Товариство взаїмних обезпечень

Телефон 788.

„ДНІСТЕР“

Кonto Щадниці
почтової 25,261.

у Львові, ул. Руска ч. 20 (власний дім)

приймає обезпечення будинків, збіжжя і знарядів господарських
від шкідливих вогнів під користними умовами,

числить умірковані премії за обезпечення,

ліквідує шкоди безплатно по пожарі,

уділяє обезпеченим членам з річної надвдяжки звороту.

За р. 1908 припадає на користь членів зворот 15%.

Поліси „Дністра“ приймає при позичках Банк краєвий у Львові і в
Чернівцях, Галицька Каса Ощадности, Руска Щадниця і інші каси
ощадности.

Через „Дністер“ можна асекуровати ся на житє в Товаристві вза-
їмних обезпечень в Кракові. Інформації до обезпечень уділяють а-
генції „Дністра“.

Зголошення письмених господарів о агенцію приймають ся
тільки з таких громад, где еще не робить инший агент „Дністра“.

Фонди „Дністра“ ^{31/12} 1908 виносять:

Фонд резервовий і резерва премій К 1,865.540, инші фонди К
458.564, разом К 2,324.104.

Канцелярії Товариства отворені для сторін від год. 8 — 3.

Товариство взаїмного кредиту

„ДНІСТЕР“

у Львові, ул. Руска ч. 20, телефон ч. 788.

засноване при Товаристві взаїмних обезпечень „Дністер“ в р. 1895
на підставі закона о стоварищеннях з р. 1873.

Одвічальність членів обмежена до подвійної висоти уділу.

Цілею Товариства є уділюване кредиту своїм членам - рільникам
обезпеченим в „Дністрі“ від більшого літ.

Процент від вкладок 4%, без потручення податку рентового.

Вкладки приймає і виплачує Каса Дирекції Товариства в годи-
нах урядових, від 8 до 2 год. в полудне.

Кonto в Щадниці почтової ч. 37527.

Кonto жирове в Банку австро-угорським.

Вкладки щадницькі

К 2,848.890.—

Удїли членські:

К 262.994.—

Позички уділені:

К 3,396.002.—

Канцелярії Товариства отворені перед полуднем.

Число фєрїяльне.

В Липни 1909.

редплата річна 8 К. піврічна 4 К. Поодинокє число 40 с.

Адреса редакції і адміністрації Львів ул. Ноперніна ч. 36.

НИВА

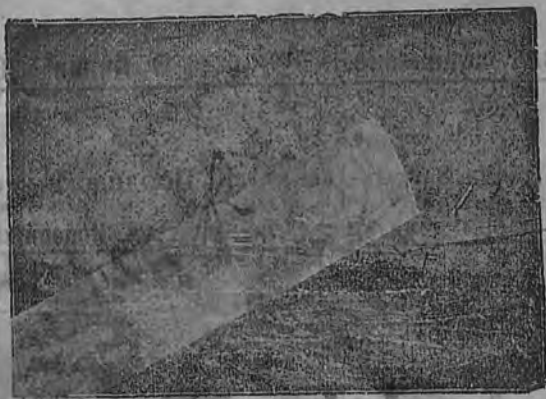
ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ
ЦЕРКОВНИМ і СУСПІЛЬНИМ.

ВИДАЄ РЕДАКЦІЙНИЙ КОМІТЕТ.

ЛВІВ

З друкарії Ставропигійского Інститута
під зарядом М. Рефця.

1909.

ДО АМЕРИКИ

Канади, Тексасу, Гальвестону, Куби, Аргентини
взагалі до всіх місцевостей північної і полу-
дневої Америки, Австралії Япану, Хін і т. д.

Білету залізничні до кожної місцевості північно
і південної Америки.

З Галичини і Буковини

найдешевше перевозить

ПЕРЕВОЗОВЕ ТОВАРИСТВО ПАРОХОДІВ
NORDDEUTSCHER LLOYD

в Бремї

В Бремї се товариство удержує руского священ-
ника, котрий виконує душпастирські обовязки і о-
пікує ся емігрантами:

Хто хоче їхати до Америки, нехай пише по шіф-
карту до:

Генеральна Агента Північно-Нїмецького LLOYD'a
у ЛЬВОВІ, Городецька 93.

Н. ЛІССА

ч. і к. надворний фотограф

у Львові

ул. Академічна ч. 18.

(Письма похвальні Его Величества Цісарского.)

Бюро технічне
Василя
Нагірного

у Львові

ул.: св. Софії 3 а, а постійна адреса Ринки 36.

**виготовляє плани на будови
церков, домів парохіяльних
і інші.**

Основа

християнська часопись для руского народа.

Виходить 10 і 25 кожного місяця.

Редакция і Адміністрация:

— Львів, пл. св. Юра ч. 5.

Предплата річна 3 кор. — с. || Чвертьрічна — кор. 75 с.
Піврічна 1 „ 50 „ || Поодинокое число 10 „

Бібліотека „Основи“.

- Ч. 1. Ану вплиньо раз на чисту воду.**
Ч. 2. Йосифінський патент.
Ч. 3. о. Н. Садовский: Про чернече жите в Скнил. Лаврѣ.

В справі торговельного тов. „ДОСТАВА“.

Відозва до Всч. Духовенства і церковних брацтв.

В р. 1905 основало поважне число руских священників торгівлю церковних приборів в Станиславові під ім. „Достава“. Наше духовенство взяло сю галузь торгу в свої руки з тою ціллю, щоби достарчати церквам такі товари, які відповідали би духови нашого обряду, щоби давати їх по дешевим цінам, та обертати чистий зиск (який йшов досі для приватних підприємців) в користь самих же церков. Се діло сповняло товариство з всакою совістністю і одержало за те багато похвал з кругів клиру, а на сегорічній виставі в Карльсбаді удостоїло ся почесного хреста і великої золотої медалі.

Однак станиславівська „Достава“, осторонь від осередка краю, не могла а льокальних вже причин розвинути належної діяльності на всім просторі нашої рускої церкви; бо многим священникам з львівської і перемискої дієцезії приходило оно з трудом відноситись а своїми завданнями аж до Станиславова. Щоби сему зарадати, постановив ширший круг нашого клиру, що зібрав ся а усіх трох дієцезій в червні с. р., заложити головний склад „Достави у Львові і поставити его добром товарів на такий спосіб, щоби відповідав достоїнству нашого обряду й вимогам пинішнього часу. З тою ціллю вибрано з поміж львівського духовенства осібний комітет і поручено ему, щоби перевів се діло в жита.

Сповняючи дане порученє, порозумілись ми найперше з станиславівскою управою „Достави“, засягнули ради фахових людей, і підготовивши все як належить, отворили з днем 20. с. р. церковну торгівлю у Львові. Ми заложили вї яко філію станиславівської „Достави“; однак взяли праву в сій філії в свої руки і сподіємо ся, що она силою самого факту, збільшючого в ній торгу, стане невагом головним осередком всего інтересу.

Вє нашій торгівлі будемо удержувати всякі прибори, які лиш потрібні для окраси наших церков. І так будемо доставляти: а) Фелони і дальматики в ріжних барвах і материях, завіси, дивани, обруси, біля, ленти, колпаки і обо, чики; б) металеві вироби: чаші, монстранції, дароносиці, хрести (процеси, нальні, напрестольні і ручні), патераці, ліхтарі, канделябри, свічники, всен, чинки, кадильниці, дзвінки, лямпи, мирницї; в) різьби: кивоти, статуї, ангели, воскресєня, крести; г) всякі образи для церков і комнат, процесіональні олтари, антипедия, плащениці, хоругви, фани, бальдахими; а) євангелія і молитовники в гарних оправках, свічки, дзвіги і букети, барвні пікла до вікон і всю иншу церковну утвар. Також приймаємо всякі церковні річі до направи; чаші для позволючєня, металеві прибори, фелони і др. (Крім) того отвираємо у себе виставу для творів наших артистів (малярів і др., щоби тим способом улекити нашої публиці пізнанє і набуванє красивих творів штук. Все те будемо удержувати а добірній якості і красі, та давати по цінах можливо найдешевших.

Для правильного ведєня діла назначили ми з поміж себе директорів: склада і надзираючу раду (котрі будуть виходити й в склад станиславівської управи), а крім того вибрали обрядову комісію, котра наглядати ме, щоби товар відповідаги приписам нашого обряду.

Однак щоби підняте діло успішно розвивалось, потребуємо сильної піддержки зі сторони нашого Кліру і Брацтв. І тому звертаємо ся до Всч. Духовенства і до наших Брацтв з горячим зазивом, щоби зовняли щиро поперти наше підприємство. З окрема просимо наших духовних Собратів, щоби вступали самі в члєни „Достави“ з більшим числом уділів (одеи уділ 10 корон в висповє 1 кор.), виспували в члєни також церкви і брацтва і замовляли у нас потрібні церковні прибори. Та позаяк маленькі уділи не багато приспорять би нам гроша, просимо особливо, щоби льокували в щадніє нашого товариства як свої так і церковні капітали (на 5⁰/₀). З сєю піддержкою зовлять наші Браця поспішити чим скорше. Ми розпочинаємо діло не великими средствами; а річ зрозуміла, що чим більшими грошеви ми засобами будемо розпоряджати, тим лучше зможемо розвинути наш інтерєс і тим краще відповісти вимогам Кліру.

Ми маємо нову надію, що найдемо радий привіт в кругах нашого Духовенства. Сеє діло нам всім спільне і має на меті лиш добро нашої церкви. З нашого боку доложимо всіх заходів, щоби бажаням Кліру як найкраще відозолити.

Всякі замовленія і грошеві присилки просимо адресувати: СКЛАД „ДОСТАВИ“ У ЛЬВОВІ (УЛ. РУСКА Ч. 20). На жаданє висілаємо оборотно наш богдлий ціпник.

У Львові, в надолєтї 1908.

За комітет: о. Іван Чичельский, о. др. Йосиф Жук, о. Александер Стефанович, о. Йосиф Фолис, о. Евгений Гузар, о. Теодозий Лежнеубский, о. Іван Рудович, о. Дамьян Лопатинский, о. Іларій Паньківский, о. Теофіл Бобикевич, о. Ярослав Левицкий, др. Володимир Бачинський.

За дирекцію станиславівської „Достави“: о. Клим Куличукский.

Передплата
річна 8 кор.
піврічна 4 „
Поодинокє
число 40 сот.

Адреса
редакції і
адміністрації
Львів, ульця
Копєрніка ч. 36.

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця.

З М І С Т: о. О. Волянський: З теологічних проблемів. — Др. Осип Маковей: Історія будови церкви в Бережанах. — о. Мих. Дороцький: Студіюм св. Письма. — о. О. Волянський: Огляд преси по конець червня. — о. О. Волянський: Всячина.

о. Он. Волянський.

З теологічних проблемів.

II. Мораль подружжя і податкових законів.

Між каноністами є спір про те, чи подружжє заключене під услівєм, що оно не буде уживанє, уважати має ся за важне і правдиве. Подавляюча часть теологів твердить, що так.

Суарез, званий Doctor eximius, в XVI ст., розріжняє право посідання від права уживання. Кождий може набути якусь річ на свою власність, але уживанє єї може віддати *in perpetuum* другому. Заходить питанє, чи таке розріжненє має узасадненє в подружжю? Має, а то тому.

Подружжій контракт має двоякі наслідки: етичні і юридичні. Значить, що наслідком подружжя полові зносини між обома сторонами стають морально дозволеними або можуть відбувати ся без гріха. Дальше, полові зносини можуть стати обовяз-

ком*), так, що jeśli одна сторона зажадає їх, то друга є зобов'язана під тяжким гріхом тому жаданню відповісти.

Подружжє стає важним з тим моментом, коли полові зносини стають морально дозволеними, хочай би они ніколи не стали обов'язком. Пара людей може заключити подружжє під тим услівем, що зі зносин, хочай морально дозволених, ніколи не буде користати. Єслиби подружки зложили обіт чистоти (*votum castitatis*), а потім его зломил, то поповняли би гріх против другої заповіді (не взивай імени Божого надаремно:), але ніколи против шестої.

Так отже чинник етичний в подружжю дасть ся від юридичного відділити, проте подружжє може бути важно заключене, хочай з услівем, що не буде використане.

Таке подружжє заключив св. Йосиф з Пр. Марією (*St. Josephs-Ehe*), а і тепер такі подружжя лучають ся, хочай що правда — рідко. О. Гонорий Рет знав у Відні чотири такі случаї.

Заходить ще одна квестія. Важність такого подружжя є сумнівна, а деякі, хочай нечисленні теологи, его оспорюють. А праці *in dubio de valore sacramenti* не вільно послуговувати ся системою пробабілізму, іншими словами не вільно позваляти вірним, шоби они принимали тайну, не маючи певности про єї важність. Се правда. Але треба тямити, що тайна подружжя є інакша, як всі прочі тайни. Подружжє є передовсім контрактом, а доперва той контракт, если его заключує бодай одна охрещена сторона, стає тайною. *Sacramentum sequitur naturam contractus!* Контракти вільно заключати, хочай не ма абсолютної певности, що їм нічо не стоїть на перешкодї. Отже подружжє св. Йосифа вільно заключувати, хочай деякі спорюють его важність.

Про податкові закони.

Кожний закон може обов'язувати в совісті під гріхом (*lex praeceptiva*), або може не обов'язувати в совісті до самого вповнення закона, а лишень до заплачення кари, наложеної за переступство закона (*lex poenalis*). Приміром: поліційні закони, що наказують їхати повџли по мостї, можу переступити, не поповнюючи гріха; але, если мене злапає поліція, тоді єсьм зобов'язаний в совісті до заплачення наложеної кари. В причини, чому суть закони приказуючі і карні, не будемо ту входити. Зазначимо лиш, що ті причини суть дуже важні і узасаднені взглядом на загальне добро.

Ходить тепер о то, до якої категорії законів зачислити податкові закони? Переважна часть моралїстів твердить, що податкові закони суть карні (*poenales*), отже не плачене податків не є гріхом, а то тому, що ті закони суть часто неузасаднені та що гара, наложена на залягаючих з податками, є до-

*) *Suppositis supponendis* зн. если подружки не зобов'язують себе добровільно і взаїмно до вічної повздержности обітом чистоти.

статочним средством, яке хоронить державу перед надужитями податників.

В наших часах зачинає ся однак ширити погляд, що податкові закони обов'язують в совісті, бо новочасна фінансова політика є добре зорганізована і не є несправедлива.

Ходить ще о титул, яким обов'язують податкові закони. Відомо, що справедливість є *commutativa*, яка нормує материяльні відносини одиниці, *distributiva*, яка нормує обов'язки держави до горожан, *legalis*, яка нормує тягарі горожан на річ держави. Деякі моралісти кажуть, що податкові закони обов'язують *ex iustitia legali*, значить: хто не заплатив податку, той є зобов'язаний до нічо більше, як до посліплати того, що завинив. Інші заступають погляд, що податкові закони обов'язують *ex iustitia commutativa*, зн. залягаючий з податками є обов'язаний до реституції, зн. має заплатити державі не лиш залеглости, але і *damnum emergens* зн. то, що держава правдоподібно стратила наслідком незаплатення податку, та *lucrum cessans*, зн. то, що держава правдоподібно була би заробила, если би була отримала податок в свій час.

Всі ті погляди лиш правдоподібні, отже на підставі пробабілізму може кождий вибрати собі той погляд, який найбільше відповідає его особистій совісті.

Історія будови церкви в Бережанах.

Написав Др. Осип Маковей.

I.

Загально відома і оправдана, особливо на теперішні часи, є претенсія до нашого духовенства, щоби воно всюди старало ся о нові, гарні церкви і величаві богослуження, потрібні для народу не лише з релігійного, але й національного становиска. Але й се є загально відоме, що нехай наш сьвященик по великих трудах і заходах, за які єму ніхто не заплатить, поставить нову церкву у своїй парохії, то на дїжде ся у загалу навіть такого признання чи згадки, як за будову дому для читальні і крामу; а коли мав якого великого „патріота“ під боком, то може навіть одного красного дня прочитати в часописи, брошурі або посольській інтерпеляції, що він іменно при будові церкви гро-

ші покрав і що кримінал его не мине. І коли таке прочитає, то може бути певним, що всі власті, які лиш мають право до того, почнуть проти него слідство, — колиж се слідство покаже не лиш его невинність, а навіть великі заслуги, то жадна власть не возьме его в оборону, хочби то був і сам міністер справедливости!

О. Теодора Кордубу, пароха з Бережан, посудили і в ча-сописях і в брошурах і в інтерпеляції в раді державній, що він спроневірив гроші, призначені на будову церкви. Міністер справедливости зарядив слідство. Воно тягло ся кілька тижнів (1907 і 1908 року), слідчий судия обрахував усе докладно, і в липни 1908. відослав своє справозданє до надпрокуратурії у Львові, де сказав, що о. Кордуба не то покрав нічого, а ще й доложив своїх гроший до будови церкви. Се справозданє відослала надпрокуратурія до міністерства (в липни 1908) — і тепер можна було сподівати ся, що міністер справедливости відповість на інтерпеляцію, возьме в оборону споневіряного сьвященика та дасть ему спромогу покликати ся на сю оборону. Де-ж там! Цілий рік лежить уже се справозданє в міністерстві справедливости, від часу інтерпеляції настав уже третій міністер справедливости, сесія парламенту була замкнена, треба би нової інтерпеляції, щоб відповів теперішній міністер, а в дотичних посольських кругах результат слідства відомий, отже і найкрайнійший посол не має інтересу в тім, ставити нову інтерпеляцію — і так виходить, що можна чоловіка назвати злодієм, можна наробити ему тисячі неприємностей — до сих неприємностей причинить ся поневолі навіть міністер справедливости, але до оборони не найде він нікого, сам мусить шукати способу, оборонити себе.

Так мені сказали, коли я за справою о. Т. Кордуби ходив у Відни і допитував ся, чому міністер справедливости не відповідає інтерпелянтови. „Міродайні люди“ радили навіть махнути на все рукою. „Хто би, кажуть, відповідав таким людям?“ Але в інтересі правди і публичної моральности не можна годити ся з таким поглядом віденьських політиків, бо потрібно показати наших власних, домашних, політиків і „патріотів“ у такім сьвітлі, яке їм належить ся. І тому тепер, коли вже годі надїяти ся на „князи і сини чоловічєскія“, щоб вони зволили відповісти, я берусь відповісти за них і то на основі сего самого справозданя львівської надпрокуратурії, яке предложено міністрови справедливости на те, щоб мав основу до відповіді інтерпелянтови.

II.

Оповім насамперед коротко історію будови церкви св. Тройці в Бережанах, У початках 19-го столїтя Бережани були незначним містечком, але процвітала тут торгівля, ведена Вірменами, що мали свої великі магазини і з них розсилали свій

товар сьвітами. Ті магазини стояли в самім місті: з них один то теперішній вірменський костел, а другий стояв на тім місци, де тепер церква св. Тройці. В р. 1830-ім згоріла ціла тота частина Бережан, що находить ся між рим. кат. костелом (фарою), а Бернардинами. Згоріли притім і оба згадані магазини. Вірменські купці втратили в огни майже весь свій маєток. А що часи настали такі, що жида робили їм велику конкуренцію, то они покинули торгівлю і стали переносити ся до Молдави і Бесарабії. Покидаючи Бережани, дарували один магазин Вірменам на костел, а другий у самім ринку Русинам на церкву.

ТЕПЕРІШНА НОВА ЦЕРКВА СВ. ТРОЙЦІ В БЕРЕЖАНАХ.

Бережанські Русини мали тогди тільки одну церкву, далеко від осередку міста, на передмістю Адамівці; отже вірменський магазин в ринку дуже їм придав ся. Пристроїли его, як могли, навіть іконостасу не справляли, тільки дали звичайні „врата“ без образів, посвятили — і вже церква була готова. Доперва пок. о. Глібовицький постарав ся 1884 р. о красший іконостас. Проте церква і до часу, як бережанську парохію обняв о. Теодор Кордуба (в маю 1888. р.), була незвичайно убога,

опущена, тісна, без потрібних приборів — одним словом зовсім не відповідна на нові часи, в котрих і число парохіян зросло разом зі зростом міста і гімназії та кілька більшеклясових народних шкіл мали дуже багато нашої молодіжи і військовий гарнізон, зложений переважно з Русинів, доходив, а нераз і перевищував число тисячу. А не говорити про те, що селянам з Раю, Посухова і інших близьких сіл також не можна було заборонити бувати в церкві. Невеличка, дерев'яна церква за містом на Адамівці зовсім не могла заступити церкви в місті; тут, у середині міста, мусіла стати більша сьвятиня; стару церкву-магазин треба було хоч розширити, щоби відповідала новим вимогам і притягала до себе вірних, котрі — нігде правди діти — тому з двайцять років раднійше ходили до костелів (а було і є їх три у Бережанах), ніж до церкви.

О. Теодор Кордуба взяв ся до перебудови церкви в р. 1893. Спершу розширив тільки фронтову частину, обернену до ринку, і виконав се, не розписуючи конкуренції, в часі до р. 1897. Доконав сего діла тільки зі складок мимо незвичайних трудностей, які приносить завсїгди з собою будоване без відповідних капіталів. В р. 1897 постановлено дальшу перебудову церкви. А що надія на більші добровільні датки завела, то 1899 р. розписано конкуренцію. На колятора, гр. Якова Потоцького припала сума 19,229 к. 74 с., котру він зложив, зарахувавши собі в тих грошах і той материял в дереві, цеглах, вапні і піску, який перше дав добровільно на перебудову церкви, в сумі 2158 к. Магістрат міста Бережан дав 7.019 к. 62 с., що на него припадали. Парохіяни Бережан, Раю і Посухова (двох сіл, що належать до бережанської парохії) мали зложити на будову 88.039 к. 90 с., але сеї суми зовсім від них не стягано. У справозданю для міністра сказано дословно: „Справді вибудовано церкву майже виключно за добровільні жертви, бо з виїмком колятора графа Якова Потоцького і міської громади Бережани, котрі зложили конкуренцію, парохіяни Бережан, Раю и Посухова не дали ані сотика конкуренції“.

Року 1903. була церква готова. Рахунок з будови, стверджений судом, такий:

Церква представляє вартість 146.817 К. 82 с.

Всіх доходів на будову церкви було

83.416 К. 85 с.

Недобір. 63.400 К. 97 с.

На сей недобір 63.400 К. 97 с. складає ся 53.405 К. 29 с., які о. Т. Кордуба сам доложив до будови церкви, і 9.995 К. 68 с. довгу, зятягнутого на будову церкви, а записаного на ім'я о. Т. Кордуби, котрий его і сплачує, поки власти не рішать, чи можуть мати парохіяни претенсію до него, щоб він ще й сей церковний довг сам сплачував.

До сих чисел треба додати кілька пояснень. Через те, що комітет будови, взглядно о. Т. Кордуба, не стягав конкуренції від парохіян, очевидно не було в пору стілько гроший, як по-

трібно, і до такого підприємства ніхто з бережанської інтелігенції не хотів мішати ся. Всі, правда, раді були, що церква будує ся і ніщо їх не коштує, але щоби помогли при веденню будови, о тім не було й мови. Тільки, коли вже церква була готова, та інтелігенція видала з поміж себе незвичайно бистроумних критиків усєї будови — ну, і доносчиків та клеветників на о. Т. Кордубу. Сей же комітет, що мав займатися також будовою, був зложений з міщан та селян, котрі не багато могли й допомогти у такім ділі, де гроший не було. Був, правда, у комітеті старший брат церковний, Павло Огоновський, що провадив часом книги добровільних датків, та як сей „брат“ прислужив ся вкінці цілій справі, о тім ще буде мова. Рад не рад, мусів о. Т. Кордуба сам майже всего доглядати (через 10 років, бо так довго тягла ся ціла будова з причини недостачі гроший), провадив власну цегольню підчас будови, провадив і рахунки (в суді виказав ся квітами на 95.689 К. 77 с., отже на 12.272 К. 85 с. більше, ніж стверджена сума доходів), вів цілу переписку з фірмами і доставцями, їздив за орудками з причини будови — одним словом, займав ся всім. Із сего зроблено єму потім закид, що поступав самовладно; але треба знати бережанські відносини, щоби зрозуміти, що се не самовладне поступоване, тільки енергія — а коли не енергія, то проста konieczність з браку усякої помочи від інтелігенції... Ніхто не спіяв сего чи того патріота помагати парохови, тимчасом охочих не було.

Через те, що певних доходів не було, фабрики і доставці усяких материялів до будови церкви, знаючи се, жадали особистої поруки о. Т. Кордуби, що гроші будуть заплачені. З тої причини усї клопоти грошові впали не на комітет, тільки на о. К., а коли вже церква була готова, то не парохіяни, а їх парох зазнав „правдивих езекуційних оргій“. Се були виплати не на сотки, а на тисячі, процеси з великими коштами, безконечні гризоти. І як перше, так і тепер, ніхто з комітету ані парохіян не прийшов з помочию та порадою, — а найбільші „патріоти“ зголосили ся доперва пізніше, щоб зажадати від пароха рахунків...

Брак гроша на час був також причиною, що будова так довго тягла ся, Через те очевидно і материял марнував ся. Н. пр. руштованя треба було відновлювати і зміняти, бо по роках гнили, а о. Кордуба, як „підприємець“ будови відповідав за безпечність робітників. Деякі кошти були просто зовсім непередвиджені. Н. пр. ніхто не знав, що глибоко в землі під старим магазином був підземний хідник; він під тягарем уже готової по части вежі завалив ся і треба було класти місцями фундаменти на дев'ять метрів глибоко!

Судово заприсяжені знавці оцінили, як сказано, готову церкву на 146.817 К. 82 с. не враховуючи в ту суму різьбарських робіт в гіпсі, що коштували (після квіту) 6.815 К. 60 с., і престолів, цимборії, малярських робіт, на котрі видано 6,058 К. 20 с.

Знавці були архітекти і мали сказати, що сама будова коштує, престолів та прикрас не мали оцінювати, але престולי і прикраси в церкві є і хтось же на се мусів також гроші дати. Таким способом вартість церкви зростає до суми 159.691 К. 62 с. — і се ще не є всі кошти, бо, як сказано попередю, були втрати через довгу будову і були непередвиджені видатки, як от через згаданий підземний хідник, процеси, переписку, поїздки і т. п. До того за тяжкий десятилітний труд і заходи о. Т. Кордуби ніхто ему також не заплатив...

Тепер прошу порахувати, кільки то мусів о. Т. Кордуба додати до судово ствердженої суми доходів на будову церкви 83.416 К. 85 с.! Сеж виходить 76.274 К. 77 с.! Коли від сеї суми відтягнути ще не зовсім сплачений довг 9.995 К. 68 с., то все ще лишає ся на рахунок о. Кордуби 66.279 К. 09 с., які він доложив до будови церкви чи то готівкою, чи то тим способом, що для церкви провадив власну цегольню і т. п., не зараховуючи притім зовсім его процесів з причини будови і труду та згаданих непередвиджених видатків.

І за ті всі труди і заслуги назвали его злодієм!... Так сьвіт заплатив... А як до того дійшло, о тім скажу далі.

III.

Старий парохіяльний дім в Бережанах, то рудера, без пивниць, вогка і зимна та ще до того з грибом. Стайні давно не було жадної, тільки о. Кордуба поставив провізорично невеличку, плетену і ліплену. Упоравши ся з будовою церкви, о. К. хотів поставити новий дім і стайню. Розписано 1904 р. конкуренцію на 37.087 К. в тій думці, що коли парохіяни нічого не складали на церков, то така конкуренція, і будь що будь невелика на таку значну парохію, не прийде ся їм тяжко. І справді загаль парохіян почав складати свої датки, коли нараз др. Андрій Чайковский, бережанський адвокат, патріот і письменник, узнав сю нагоду за найвідповіднішу до борби з о. Кордубою. На него іменно, як на властителя двох домів у Бережанах, припало дати кількасот корон на „палату“ для пароха, а на се він не хотів згодити ся. А в Бережанах був тогди старостою відомий граф Моріц Дзедушицкий, знаний з того, що наших сьвящеників приймав у своїй канцелярії так, що зовсім не просив їх сідати, обертав ся до них плечима і барабанив собі пальцями по шибах. Всі, і Поляки і Русини, мали его за чоловіка, у котрого в голові не все було в порядку. Так сі два шляхтичі, Чайковский і Дзедушицкий, поєднали ся дивним дивом на тім, що треба о. Кордубу вигризти з Бережан.

Борба зачала ся тим, що староста зажадав 25. січня 1905 від о. Т. Кордуби, щоби він „bezzwłocznie zakończył rachunek wszystkich dochodów i wydatków na cele budowy cerkwi, komitetowi parafialnemu do zatwierdzenia przedłożył, a następnie w szyskim obowiązany do konkurencyi oznajmił, iż rachunek

wspomniany u przewodniczącego komitetu parafialnego przejrzanym być może i że konkurenci mają prawo wnoszenia przeciw niemu zarzutów przed władzą polityczną w ciągu 3 miesięcy" i т. д.

Причина до непорозуміння була за одним замахом готова. Бо коли „всі обов'язані до конкуренції“ не складали конкуренції, то очевидно не мали права жадати рахунків від о. Т. Кордуби. Колятор і магістрат, котрі дали гроші, не упоминали ся рахунків, бо бачили, що їх датків не змарновано. До того виходила дивна претенсія, щоби о. Кордуба вираховував ся прилюдно і з тих грошей, які сам доложив до церкви. Що він рахунків з будови не маловажив, показало ся потім у слідстві, при котрім виказав ся квітами на суму 95.689 К. 77 с. (більшою о звиш 12.000 К. від суми доходів), але всякий дальший рахунок доходів і розходів аж до суми коло 160.000 К. се був єго власний, приватний, а не публичний рахунок, котрого не потребував нікому предкладати, коли не мав гадки жадати звороту грошей. В намісництві і міністерстві признавали спершу о. Кордубі повну рацию в тім, що коли конкуренції не стягано, то й рахунків таких, як звичайно при конкуренції, не треба. Потім, під натиском старости, котрий не знав діла і вітрив злодійство, таки зажадали докладних рахунків, не дбаючи про те, що такі рахунки мусять коштувати о. Кордубу багато часу і заходу.

Прийшло ся отже о. Кордубі здавати рахунки передовсім з добровільних жертв — і то не для тих, що жертви складали, тільки для старства. Головніші позиції жертв мав о. К. записані, але докладніших рахунків не мав, бо їх, як уже було сказано, переховував старший брат церковний Павло Огоновский, а той Огоновский — не знати вже, чи сам, чи по чийй намові — додумав ся до того, що іменно єму випадає присгати до Чайковского і Дзедушицкого. Всі рахунки з добровільних жертв, які Огоновский мав, він відступив адвокатови Чайковському, і хоч о. К. нераз у него упоминав ся о них, той не дав єму. Доперва консистория через декана уже підчас слідства против о. Кордуби відобрала їх у Чайковского. (Посьвідчить се о. декан Лотоцкий з Тростянця). Як назвати таке поступоване?...

Але заким до слідства дійшло, староста, маючи за дорадника такого прихильного для церкви і духовенства патріота, як Чайковский погуляв собі добре через півтретя року, переслідуючи о. Кордубу ріжними способами, які лиш єго божевільна голова могла придумати. То стримував стягане конкуренції на дім, то казав самому парохови займати ся стяганєм єї — одним словом забагнів справу так, що вже пятий рік минає, як дім почали будувати, а він ще не готовий. Для о. Кордуби з того шкоди нема, хиба невігода, — се дім не єго, але хто має відповідати за се, що дім ще неготовий, а вже — руйнує ся, бо недокінчений?...

Головна криза у сій баталії наступила 1907 р. При виборах до ради державної в Бережанах вибрали тогди послом Поляка Дулембу, а не сіоніста жида Рапапорта (руського кандидата тогди не було). Тепер спитайте котрогобудь з наших послів у Відни, чи мають Русини який хосен із сіоністів, то кождий тільки махне рукою; але 1907 р. мусів кождий Русин по приказу Народного комітету підпирати жидівських кандидатів на послів. О. Т. Кордуба був противний жидівській кандидатурі, тимчасом др. Чайковский розгорів ся великою любов'ю до Рапапорта. Про причини сеї любови всіляко говорять у Бережанах, але се діло д-ра Ч-ого — досить того, що не вдає ся вибір ні Рапапортові ні Чайковському, Чи се добре стало ся, чи зле, я лишаю кождому, отже і собі до волі, мати про се свою думку, — але одного не можу поминути. З причини сих виборів можна було в Ділі 1907, ч. 109. прочитати: „Отче Кордубо, ексдекане, дійсний совітнику і председателю комісії виборчої — чи думаєте, що панська ласка Дулемби, Дзедушицкого (?)! виратує Вас із кримінальної справи рахунків конкуренційних?! — Крути, верти а до криміналу треба буде пійти — чи за конкуренційні рахунки, чи за обманства виборчі...“ З брошури, яку потім видано про сі вибори для ужитку послів, виходить, що о Кордуба не мав майже ніякого впливу на такий кінець виборів і зовсім не повинен бути козлом жертвенним за Рапапорта, але бережанський дописуватель „Діла“ мусів на кімсь пімстити ся і засадив о. Кордубу вже наперед до криміналу...

Здавалось би по тім всім, що др. Чайковский, „Діло“ і єго дописуватель з Бережан держали ся якогось прінципу карности, котрий що найменше на один рік має у них своє значінє. Деж там! Зараз на другий рік (1908) в марті відбували ся в Бережанах вибори до сойму. Сим разом був уже і руский кандидат на посла, др. Дмитро Левицкий із Золочева. І що показало ся? Той самий др. Андрій Чайковский, що так плакав над упадком жида Рапапорта, голосував сим разом за Поляком С. Вісньовским... Дивувало ся тому „Діло“ (1908, ч. 52) і звичайно, такого патріота, як Чайковский, не посилало відразу до криміналу, тільки питало ся делікатно: „Де діли ся руські голоси? І в однім і в другім случаю не ясно нам зовсім, для чого бережанська організація уважала за відповідне йти на того рода компроміс, резигнувала з того, щоби піддержувати свого кандидата, і допускала до того, що в корінно-руськім місті кандидат наш не дістав ні одного голосу“. Се справді зовсім не було ясно і лишить ся по віки неясним, бо ніхто з Бережан не пояснив сего у „Ділі“, — але зрозуміти сю подію зовсім не трудно: Є іменно в нас такий гатунок патріотів, що признає подвійну мораль: иньшу для людей, а иньшу для себе, і є в нас така політична організація і сьвідомість, що таким патріотам усе прощає, коли тимчасом иньших страшить криміналом. Чайковському, як „свому“ чоловікови, вільно голо-

сувати і агітувати за Поляком навіть тогди, як є свій кандидат; иньшому не вільно того зробити навіть тогди, як свого кандидата нема. „Діло“, як показало ся, стоїть часом також на такім „патріотичнім“ становищу, признає подвійну мораль...

Вертаю ся до р. 1907-ого. Неудача з виборами Рапапорта довела до бішености его „невідомого“ приятеля з Бережан. Мабуть дуже багато втратив він через те, що Рапапорта не вибрано, коли аж на таке зважив ся. Виробив послови Е. Брайтерови інтерпеляцію против о. Кордуби і Брайтер вніс її в раді державній 16. липня 1907. Отут дав він собі духа! Вся інтерпеляция повна таких слів на адресу о. Кордуби: „Angeeignet fromme Gaben (etliche Tausend), frommer Dieb, verheimlicht und veruntreut, verbrecherisches Treiben, verbrecherische Veruntreuung, Betrug, gestohlenes Geld, Schmarotzer“ і т. д. Крім того повна тенденційно перекораних фактів, як потім показало судове слідство, заряджене міністерством в наслідок інтерпеляції.

Наведу тільки дещо із сеї інтерпеляції. Передовсім нігде у ній не сказано, що конкуренції від парохіян в сумі звиш 88.000 К. зовсім не стягано. Навпаки читаємо тут, що конкуренцію на 115.378 К. 52 с., о. Кордуба витуманив у парохіян („diesen ungeheueren Kostenaufwand hat P. T. Korduba den Konkurrenzpflichtigen herausgelockt“) і що в наслідок того діяли ся у парохіян „правдиві егзекуційні оргії“... По сій першій і найважнійшій брехні, на котру відповідь слідчого судії я подав уже перше, ідуть иньші менші. У справозданню надпрокуратурії для міністра справедливости читаємо про сі брехні таке (подаю дословний переклад):

„Нема ані одного доказу на те, що о. Кордуба спроневірив наведені в інтерпеляції жертви в сумі 11.740 К. або взагалі які-небудь иньші гроші“.

„Що декотрих жертв не записано*), сего ніяким способом (keineswegs) не можна так розуміти, що о. К. хотів собі їх присвоїти; до такого толковання нема найменших причин (nicht die geringfügigsten Gründe). Адже против суми доходів 83.416 К. 85 с. стоять належито поквітовані видатки в сумі 95.689 К. 77 с., і довги на 10.000 К.“ Дальше каже судія, що церкву оцінено на 146.817 К. 82 с. і додає: „Отже про те, щоб о. Кордуба спроневірив церковні гроші, не може бути й мови. (Es kann daher von einer Veruntreuung der Kirchengelder seitens des Pfarrers Korduba wohl nicht die Rede sein).“

Так рішив суд сю справу „побожного злодія, галапаса, обманця“ і т. д.

Але в інтерпеляції був ще один „невеличкий“ закид против о. Кордуби — посудили его ще о обманьство. Жив іменно у Бережанах бувший тарнопільський міщанин Василь Кордуба і сей

*) Се булз зовсім невеликі суми, які о. К. діставши в руки передавав зараз П. Огоновському на виплату робітників, а той їх не записав.

затаїв акт даровизни для церкви Григорія Бачинського на частину его реальності, вартості 600 К., зробив з Бачинським нову згоду і записав сю саму частину реальності на себе, як власителя. Се викрило ся і Василь Кордуба відпокутував за се шість місяців в арешті. Ся пригода була широко, але не вірно описана в „Ділі“ 1907 ч. 58., повторена потім в інтерпеляції п. Брайтера і ще раз повторена у брошурі Чайковського п. з, „Моя відповідь на напасти „Руслана“ (1908 р.) — такий то був важний закид против о. К. У справозданю надпрокуратурі читаємо про се дословно: „Das dem Pfarrer Korduba zur Last gelegte Verbrechen des Betruges anlangend, muss konstatiert werden, dass in der Angelegenheit der Erwerbung der Realität des Prokop Baczyński, — der Vorwurf eines unredlichen Vorgehens in Keinerlei Beziehung treffen kann“ — і далі розказано, як то склало ся.

Отже що осягнули клеветники о. Кордуби дописями в „Ділі“ і інтерпеляцією? Осягнули те, чого зовсім собі не бажали, показали сьвітови заслуги о. Т. Кордуби для церкви і парохії, а самі здобули собі славу, якої їм певно ніхто не позавидує...

При нагоді я питав ся посла Брайтера, як він міг бути таким неосторожним і своєю особою закривати такі підлі напасти. „Щож, каже, посла нераз надуживають. Я в Бережанах не був, справи сих рахунків не студіював, мені прислали готову інтерпеляцію і я єї внїс“... А в „Ділі“, як спитати ся, чому такі брехні друкували, відповідають редактори: „Щож, се написав нам наш чоловік — яکه ему не вірити?“ Справді, можна тільки жалувати послів і редакторів, що через такі інформації, які дістають від „своїх“ людей, стягають на себе підозріне, що їм все одно, чи назвати когось злодієм, чи ні. Правдивий винник сховає ся, а редактори і послі нехай сьвітять очима через падлюку. Всеж таки можнаб і послів і редакторів у таким випадку спитати: „Добродії! якби так хтось скинув і на вас вину за те, що ви такі неосторожні так з легким серцем відсуджуєте когось від честі, а заподіяної кривди не направляєте, — і якби він назвав вас злодіями та розбишаками, чи ви би не образили ся? А чому ви таких падлюк, що вас і нарід надувають, ще й патріотами величаєте? Чи такі характери мають бути підпорами нашої народної справи?“...

Хто є автором інтерпеляції, не знати, але дуже чудно, що в „Ділі“, в інтерпеляції і брошурі Чайковського є ті самі закиди і та сама аргументація — і дуже чудно, звідки в інтерпеляції взяли ся числа з рахунків Огоновського, коли преці п. Брайтер їх в руках не мав, бо вони аж до судового слїдства лежали в переховку у д-ра Чайковського. Справді, незвичайно трудно догадати ся автора інтерпеляції... Треба ему признати, що дуже відважний чоловік: підставив п. Брайтера за себе, бо посол все безпечнійший, і нехай він тепер відповідає за напасти і кле-

вети і за всі епітети, — сам автор може бути дальше незвичайно чесним патріотом, публичним діячем, членом „Народного комітету“, мужем довіря і т. д. і т. д.

IV.

Упадку богача Рапапорта не міг др. Чайковский пережувати. Він і сотої частини не жалував так на другий рік за руским кандидатом до сойму, як дуже боліло его серце за тим богачем, що обіцяв заложити банк у Бережанах і иньші добродійства для міста, для руского народу і для д-ра Чайковського. Ще по інтерпеляції п. Брайтера слідство против о. Кордуби не почало ся, як др. Чайковский у вересни 1907. зладив новий „твір літературний“, котрий у звичайних людей називає ся „ординарним доносом“ — сам же автор називає его невинно „жалобою“. Колись, ще р. 1898, як я більше знав твори Чайковського, ніж его самого, писав я про него в Літературно-науковім Вістнику, подав житєпись і оцінку его творів (так прихильно потім ніхто про него не писав) — так у ті часи я зовсім не знав, що Чайковский має талант і до доносів та памфлетів, а не лише до повістей. Тепер я бачу аж надто виразно, що иньше діло — літературний талант, а иньше — характер... Але як біограф д-ра Чайковського, почуваю ся до обовязку збирати дальші „причинки“ до его житєписи і діяльності. Жаль мені дуже, що може він не буде сим причинкам радий, але за мною промовляє те, що вони — правдиві, правдивійші, ніж саме прізвище его (Чайковский називав ся перше Скрибало). Моєї вини в тім нема, що я їх оголошую, бо автором сих причинків сам таки др. Андрій Чайковский.

У вересни 1907 р. дістав Є. Е. митрополит таке письмо з підписами д-ра Андрія Чайковського і Павла Огоновського:

„Ваша Ексцеленцио!

Доносимо, що парох Бережанський о. Т. Кордуба без ухвали і позволення комітету церковного;

1. відступив з огорода ерекц. около 400 кв. м. громадї міста Бережан на дорогу;

2. нищить старий будинок парох. і наміряє его здемолювати. Дім той єсть дуже добре будований, а парохіяни призначили его на мешканє для сотрудників, котрим доплачують зі скарбони церк. місячно по кільканайцять корон на помешканє. Заходить конечна потреба той дім охоронити від упадку і передовсім покрити його новим дахом, а в тій ціли розписати конкуренцію;

3. знищив морг найлучшого поля ерекціонального, поставивши там за гроші скарбові церкви цегольню, котру тепер виарендував без ухвали комітету жидови на три роки.

Просимо іменем гр. кат. парохіян о виделегованє комісії в цілі провірення наведених ту обставин і починення кроків в цілі забезпеченя маєтку церковного“.

В листопаді 1907. приїхав на слідство від консисторії крилошанин Др. Крижановский. Був такий осторожний, що навіть до дому пароха не вступив, аби его хто не посудив о партийність. Розслідив усе, побачив, що все у доносі Чайковського з гори на діл брехня, і відступив сей донос о. Кордубі до ужитку. Показало ся, що о. К. нічого місту не дарував, тільки мусів на приказ магістрату згодити ся на те, щоби зрівнати шкарп огорода до улиці. Все то зробив магістрат, поправив штахети, вивіз багато непотрібної землі, одним словом мав коштів коло 4000 К, котрих не потребували складати парохіяни. А власти були про все наперед повідомлені. — Що до старого дому, то треба его бачити, а описувати на ніщо нездасть ся. За дбалість про добро церковне можна лише д-рови Чайковському бажати, щоби на старість мешкав не красше, тільки у такому домі. Цікаво притім, що єму нового дому не жалко, кілька років процесував ся за себе і других, щоб не дати конкуренції на него, а на стару рудеру він розщедрив ся... — Що до цегольнї переконав ся др. Крижановский що відколи церква готова, від тогди цегольня пуста і в ній хиба лилики виводять ся...

І те все написав адвокат, котрий міг на місци в Бережанах розслідити, чи пише митрополитови правду чи неправду!...

Для характеристики другого клеветника, П. Огоновского, варто додати, що він при д-рі Крижановскім, декані Лотоцкім і иньших сказав, що не підписував доносу; потім, притиснений Чайковским до стіни, заявив у „Руслані“, де про сей донос писано*), що він таки підписав его. Очевидно, Чайковському зробило ся маркотно, що лише его уважають автором доносу — і він поділив ся честю з приятелем**).

Дальше кампанія вела ся в „Руслані“ 1908, чч. 35, 36 і 39. На основі сих інформацій, які по першім слідстві (у грудни 1907) мав о. Кордуба від слідчого судії, він подавав загалови до відома важчийші числа з рахунків будови (сі числа у другім додатковім слідстві на весну 1908. в дечім доповнено і справлено так, як я їх подав). Чайковский у своїм спростованю далі говорив, що церква не коштувала *146.817 К. і що о. Кордуба затаїв з приходів квоту 21.574 К. 21 с. та не міг нічого доложити, бо не мав і т. д. Тут і цікаве признание за себе і старосту, характеристичне для оцінки маломістечкових відносин; „Неправдою є — каже — що я їздив дуже часто до консисторії в справі будови церкви, — натомість правдою є, що я їздив в тій цілі лиш два рази на авдиєнцію до Владики, і то

*) Пор. „Руслані“ 1908 ч. 25

**) Підчас друку сей статі П. Огоновский помер у крайній нужді.

«спонуканий парохіянами (?) і в їх товаристві, котрі відтак дали мені власть заступати їх, боячись, щоби не мусіли колись доплачувати о. Кордубі видуманого недобору з будови церкви, як їм староста бережанський представив». (Не знати, чи то староста, чи др. Ч. інформував п. Брайтера, бо той таке саме сказав у своїй інтерпеляції, що о. Кордуба — як би показалося, що він доложив грошей до будови церкви — мав би право жадати від парохіян звороту грошей⁴). Сяк чи так вийшло, що Владику зле інформовано і що „парохіяни“ забезпечували себе наперед доносами і клеветами на о. К., аби він не зажадав від них своїх грошей. Про такий рід „забезпечення“ ще мабуть ніхто не чував...

О. Кордуба відповів ще раз і між иньшим звернув увагу на сей крутий оборат, який др. Чайковский надав справі тепер, коли вже про злодійство не було бесіди (пор. „Руслан“ 1908 ч. 39): „Констатую далі факт, що о зворот грошей, виданих мною на будову церкви я в нікого не упоминав ся, бо справу, згідно з інтерпеляцією п. Брайтера, ставлено доси не так, що мені що небудь належить ся, тільки противно, що я забрав церковні гроші. Не на те викликано слідство против мене, щоб мені звертати гроші, тільки на те, щоб я звернув „спроневерні“ гроші. І не я за тим ходив, щоби мене суд обраховував, тільки др. Ч. разом з Огоновским, старостою Дзедушицким та Брайтером постарали ся о се, щоб мене обраховано, а що при тім вийшли на яву мої датки на будову, а згадані панове скомпромітували ся, се не моє діло, тільки їх власне. Всяке дальше замилюванє людям очий в тій справі не придасть ся тепер ні на що, бо доказана є річ, що про якесь спроневерє мною церковних грошей ані нема бесіди. Др. Ч. вибрав ся уже за пізно, щоб доказувати щось противне, бо вже і его власне спростованє завдає брехню інтерпеляції Брайтера, котрої жерело ему добре відоме“.

Воно справді вже гумористичну форму приймало крутість клеветників о. Кордуби: Перше вдарили на тревогу: „Злодій! злодій! лапайте! Віддай гроші!“ А там побачили: „Ади! то ще Кордуба має право, аби ему звернули гроші!“ І очевидно зацукали ся: „А се що за диво?!“...

Поміж першим а другим додатковим слідством против о. Кордуби видав др. Чайковский ще й брошуру п. з. „Моя відповідь на напасти „Руслана“ і розіслав сю брошуру в літі 1908 на в.ї адреси „Діла“. Розсилає ще й тепер, уважаючи сей памфлет вершком своєї літературної діяльності. Цікаво, що сей письменник не поміркував, яке собі сам свідощтво виставив, взявши таке мотто з Франкового „Лиса Микити“ до свого памфлету:

Днесь вони підпори трону!
Я-ж, що спас царя й корону!

Батька свого погубив —
Під гілякою тут стою
І смерть бачу над собою,
Ну, повісьте я скінчив!

Лис Микита, про котрого всякий знає, що він спас „царя й корону“ як раз брехнями, (зовсім так, як у справі з о. Кордубою), бо справді крутив карк усякому, хто ему у зуби попав, — і др. Андрій Чайковский, котрий се мотто взяв до себе — ні, красшої „напасти“ на Чайковского не міг би і найтяжший ворог его придумати. Але коли він сам себе має за „Лиса Микиту“, то нехай і лишить ся при нім сей гонор.

У самій же брошурі вже нема бесіди про те, що о. Кордуба покрав гроші (так як було в інтерпеляції), бо вже перше слідство виказало всю безпідставність сего закиду, а се в Бережанах стало відоме, — тільки говорить ся, що о. К. затаїв у приходах 21.574 К. 21 с. Притім очевидно се его нічо не обходить, що від суми приходів записаної і „затаєної“ (тепер уже разом 83.000 К.) до суми видатків на саму будову 146.000 К. ще дуже далека дорога. Тут льогіка адвоката перестає функціонувати, бо про се найкрасше мовчати.

Зрештою ніякі слідства не переконують д-ра Чайковского: делегат консисторії приїхав лише на параді і судія слідчий був у Бережанах кілька тижнів мабуть також лише для паради; — важне і правдиве є лиш то, що др. Ч. каже. Притім тепер уже не о. Кордуба є жертвою скажених нападів, тільки др. Ч., сам невинний у цілій справі, як ангелятко, є жертвою. „Напасти о. К. на мене, каже — які до тепер появили ся і які ще можуть появили ся, то нічого іншого, як акт скаженої мести за те, що я відважив ся сю так старанно закривану ним купку розгребати“. Але чого-б мав о. К. сю „купку“ так старанно загребувати, коли — як слідство показало — мав сумліне чисте, сего др. Ч. не каже. Очевидно він не знає також нічогосінько про те, звідки п. Брайтер мав інтерпеляцію, яку іменно можна сьміло назвати актом скаженої мести на о. К. — ся інтерпеляція впала п. Брайтерови мабуть з неба...

Що суд цілком инакше представив справу з Василем Кордубою (про се вже була мова), се також д-р. Ч. не обходить — він оповідає єї в брошурі по свому, так як було в „Ділі“ і в інтерпеляції, і певно повторить єї при найближшій нагоді знову так само.

А що найцікавіше: др. Ч., що на „людськім довірію“ доробив ся маєтку, сам мешкає у гарній власній віллі а другий дім наймає і, слава Богу, має чим годувати численну родину, є тої думки, що в парохівій стайні (звичайній мурованій стайні) може мешкати урядник VII. ранги, а вже новий парохіяльний дім, котрий не є і не буде власністю о. К., то правдива „палата“, в якій абсолютно сьвященик не повинен мешкати. То

лише адвокат має право мешкати по людски, а священникові і урядникові навіть до VII. ранги вистарчить і стайня...

Нема потреби вести дальшу полеміку з др. Чайковским. На закиди его уже відповідь дана, а інсинуації его будуть тепер уже кожному зрозумілі. Сей чоловік не перебирає у способах і знаній уже й у Львові по товариствах та редакціях зі своєї крайно напастливої вдачі. Разом взявши, его брошура в порівнянню з інтерпеляцією, се вже „райтерада“, се вже не штурм, а цофанє і утеча.

Не пішов „побожний злодій“ до криміналу, як того бажало собі „Діло“ і автор інтерпеляції; натомість пішов з Бережан (передовсім через справу о. Кордуби) староста Дзедушицький на пенсію; Павла Огоновського, що брав ся обраховувати свого пароха, зовсім зліщитували, бо не пильнував своїх рахунків; др. Чайковский вийшов з цілої справи з клеймом, якого єму ніхто не позавидує, а вже щоби своїм виступом зискав собі у людей довіре, з котрого, як пише, жие, просє і мови нема; один з бережанських дописувателів до „Діла“, котрий також воював з о. К., застрілив ся через довги і чужу жінку-Польку, котра вимогла на нїм, що він просто вирік ся був зовсім Русинів; иньших інтригантів виявив сам староста Дзедушицький, лютий за те, що его піддурили, і не поможе їм ніяке дальше лицємірство.

Брали ся до борби з о. Кордубою люди, що повинні були звернути увагу передовсім на свою честь та на крайно занедбане житє по бережанських товариствах. О. Кордуба пильнував хоч своєї церкви, дбав не так для себе (бо сам уже старий), як для будучих бережанських парохів, щоб мали вигідний дім і стайню для худоби; — а ті преріжні „патріоти“, що тільки пильнували своїх інтересів та зарібків, хоч уже літами сидять у Бережанах, занедбали товариске житє і громаду так, як мало у котрім місті.

На тім і я кінчу. Довга була справа, то годі було єї коротко збути. Тому, що за основу до сеї статі я взяв представленє фактів і числа з урядового документу, (про правдивість усього можуть власти переконати ся, коли зажадають від міністерства справедливости сего документу), то я не потребує ще окремо подавати висновки на тему пожитя і спільного діланя священників зі світською інтелігенцією, на тему перешкід, ставлених таки своїми людьми священникам в їх діяльності, на тему занепаду справедливости, а то і простого розбишацтва в декотрих наших кругах — усе те вже сам читач собі досьпіває. Добре сказав один високий урядник, прочитавши справу о. Кордуби, на адресу его клеветників: Я думав, що людска підлота має свої границі, а тепер бачу, що вона безгранична.

Бережани, в червни 1909.

о М. Дороцкий.

Студіюм св. Письма

живим істочником душпастирської ревности.

(Конець.)

Кольонський собор з 1536 р. таку дає відповідь: „Si quis autem eorum (evangelizantium) sapientia indiget, scrutetur scripturas, et postulet a Deo“. А Кароль Великий так пише в однім краснім листі: „Sermonis Dominici saepius Divinarum scripturarum sarculo Pastores debent proscindere campum, ne zizania satoris iniqui, semenque malignum formosi tritici valeat opprimere fructum: aut volans passim volucris haeretica semen catholicum a cordibus rapiat parvulorum. Ergo procul a Pastoribus negligentiae topor abscedat, et altus sepor, mollisque somnus in rigidas lucrosasque lectionis emergat excubias“. „Без підпори св. Письма“, говорить Тірін в промові до свого коментаря, „не будеш міг ані ближнього безпечно научити, ані з єретиками чи жидами, чи магомедами чи атеїстами, чи то навіть в товариській розмові зі знакомими, а тим менше з завзятими гордими людьми ученими йти на в заводи“. Якж то маємо збруї, котрими би ми могли принести правді перемогу, невіру зломати, лжевіру переконати, лож застидати, клевету до мовчання склонити? „Збруя нашої борби“, відповідає св. Апостол народів, „не тілесна, но Богом сильна на збурене твердинь: нею ми буримо видумки і всяку висоту підносячу ся проти знання Божого, і беремо в неволю кождий розум під послух Христовий“. (2. Кор. 10. 4. 5.) Що за готовість, що за сприт повинні собі виробити Христові священники в уживаню тої збруї, коли князь Апостолів вже від вірних вимагає: „будьте все готові до відповіді кождому, котрий домагає ся від вас слова о вашій надії“. (1. Петр. 3, 15.). Возьміть собі до серця, дорогі Братя в Христі, слова, які Господь сказав до пророка Малахії: „Во уста священника мають перестерігати (небесного) знання, і з його уст ждуть люди закону; бо він є ангелом (післанцем) Господа сил небесних“. (2, 7.). До священників посилає Г. Бог пророка Аггея: „Так, говорить Господь сил небесних: поспи-

тай у священників про закон" (2. 11.). О тім місці так пише св. Ієронім: „Хто є священником, повинен знати закон Божий, хто ж його не знає, той сам себе обжаловує, що він не є Божим священником; бо обов'язком є священника знати закон Божий, та коли буде запитаний, дати о законі добрий одвіт. Тому висвячені на священників повинні неустанно вчитись закона, щоби могли того, чого самі навчилися, і других навчити; они повинні більше вважати на помножене свого знання, ніж гроша..., дні і ночі повинні переводити більше на читанню св. Письма, ніж на пустих розумованнях і рахунках“. І справді, коли ізраїльські священники без перестанку займалися студіями св. Письма, коли у Єгиптян ієрофанти, у Вавилонців Халдеї, брамани у Індій, друїди у Галлів, взагалі коли у всіх поганських народів священники віддавалися студіям божих тайств, о скількож більше повинні священники Бога живого, священники християнські слідити, проникати, студіювати небесну премудрість християнського об'явлення! Як влучно називає св. Письмо св. Амврозій: „святячени чак книжка“, а св. Діонісій: *substantia sacerdotii*, „насушний хліб священства“. Св. Августин говорить, що св. Письмо заступить нам усякі інші книги людські. Що добро го й пожиточного є в інших книгах, то всео найдемо в чудний спосіб зібране і в обильности в св. Письмі“. А св. Амврозій так чудно виражавсь о св. Письмі: В св. Письмі є чисті, веселі потічки, є срібні жерела, що пливають у живот вічний; є там мов мід солодкі, приманчиві слова; є там любі вискази, які слухачів наче яким духовим напоєм скріпляють, відсвіжують та ублагодворяють“.

Такі то є думки, гадки св. Отців, що наклоняють священників до читання і студіювання св. Письма. Чи можуть священники мати тепер інші гадки? Чи ж св. Письмо не є тою добре випосаженою скарбницею, яка подає священникам все і всюди способи безпечку оминати, недугу лічити, добро утвердити, хитке підперти, блуди розігнати, правду боронити, здорові науки голосити, пороки нищити а чесноти заціпляти? Коли християни йшли на муки, Церков черпала відвагу і постійність з св. Письма; коли вчені засіли на катедрах і зачали видавати книжки, свою мудрість брали тожє з того небесного жерела; з св. Письма триснули світлі, ясні проміння, з св. Письма витворились потоки проповідництва. В щастю вчить св. Письмо смиренности, в нещастю відваги, в терпіню терпеливості, при смерті впливає потіху, та отвірає перед замикаючими ся очами неописані скарби вічного життя.

Щож проте повинно лежати більше на серці священника, як не читанє св. Письма, як не щоденне над ним розважанє!

„Незнане св. Письма“ говорить Тома з Кемпіс, „є початком всіх блудів, є дверми для зіпсутя, стратою спасеня. В слові Божім і в науці Ісуса Христа находимо сьвітло житя, спасене сьвіта, двері до неба. Нічого проте не можна перед сьвятим Письмом покласти, нічим не можна Христа Г. заступити“. Св. І. Золотоустий так пише: „Часте, поновне читане відкриває темні місця“, розяснює неясні нам перше річі; а дальше: „всякий успіх пливе з читаня і розважаня; бо чого не знаємо, того читанем учимо ся; а що знаємо, то розважанем утравляємо“.

Длятого то треба ще й на то звернути увагу, що само читане, перекартковане не вистарчить. Треба конечно і читати і розважати. „Испытайте писаній“, розвідуйте, розсліджуйте св. Письмо, сказав Христос (Йоан 5, 39.), а се вимагає уваги, пильности, ревности, передовсім же молитви і освітлення Божою ласкою, та неустанної бачности на св. Церков, яко на однуку вірну і неомильну Учителюку св. Письма. Тому то в ніякій бібліотеці сьвященика — кінчить свої уваги о. Масель — не повинно бракувати тих св. книг, та всяких церквою апробованих пояснень св. Письма.

І так повинно бути. Чи так є у нас? А справді великі, неоцінені користи пили би для сьвящеників, коли би так було! Досліджуване чого небудь приносить нам велику пріятність, покріплює нас на душі; а щож доперва казати, коли ті досліди обертають ся коло таких сьвятих та важних справ, як діло спасеня роду людського, як всякі другі найважніші, самі передні проблеми житя людського, житя вселенної? Вагагалі знане, се щось божеського в натурі чоловіка; а щож доперва знане Божого закона, Божої волі? Як мусить підносити, кріпити сили духа людського! Всяке знане, се божеський корм людського ума; о, яким же прехорошим кормом мусить бути знане правд Божих, знане Божого слова! Чомуж би саме сьвященики мали позбувати ся тої Божої частинки своєї натури, того божеського корму, який покріпив би їх нераз, відсвіжив в тяжких, чорних хвилях? Не лише самим сьвященикам стало-б студіюване св. Письма неоцінним кормом в їх житю душпастирським, але тоді і стадо їм повірене зискало-б на тім чимало. Тоді би може і наш християнин мав що перечитати такого, чим би просьвітив справді свій розум, та покріпив свою віру. Бо сьвященики посьвятити-б тоді більше труда до виданя св. Письма, св. книг з популярними поясненнями і самі закоштувавши солодкости св. слів Божих, не щадили-б їх і своїм вірним. Чи не було-б красиво, коли би наші вірні могли собі самі перечитувати такі книги з поясненнями, як пр: книга Рути, Естери, Іова, Юдити, Приповісток Соломонових, Премудрости Соломона, Екклезіяста, Премудрости Ісуса сина Сираха, тай пророків тай пр. і пр.

в особних виданнях популярних? Справді був би то неоцінений корм для ума і для душ наших вірних! Або возьмім з Н. З., пр. послання св. Ап. Павла та прочих Апостолів. Якій там чудні, часом правда за тяжкі, часом же й легкі, мов молочна страва, науки! А чи наші люди мають о них понятє, значить, чи відчули коли на собі той могучий вплив чаруючої і глибоко переконуючої промови Апостола народів, або того любого, милого тону бесіди Напереника Христового, св. Йоана, або тих певних, поважних а пориваючих слів св. верховного Апостола Петра? Правда, читає ся ті послання в церкві. Та з того читання хиба і сам читаючий не багато користає. А шкода би, щоби такі дорогоцінні перли плісніли по книжках для широких верств народа недоступних! Пора проте й нам набратись апостольської ревности, зайнятись огнем тих вдохновених книг, пора з тою ревностю звернути ся до zagrożеного стада! Тоді і Товариство св. Ап. Павла інакше-б розвивалось, а й ворог почув би сильнішу відпору при своїх смілих атаках на нашого християнина.

Закінчу статю горячим зазивом до Всч. Собратії: читаймо, вглубляймо, в св. скарби нашої віри, вчитуймо, у сю величезну книгу Божого „смотріння“, а тоді красше зростем в крійкій вірі до Творця вселенної, зацвитем чудовою, вічновесняною любовю до возлюбленого Спасителя міра, та скріплючись в св. надії, скріпимо нашу волю в душпастирській ревности, і так ободрим наше серце до неустанної борби за перемогу відвічної „Істини“.

о. Он. Волянський.

Огляд преси по кінець червня.

„Руслан“. Ч. 120.

Москвичі не хотіли лучити ся з христ. суспільним сторонництвом і з полуднево-словянським союзом, коли сей ще не звязав ся був з Крамаржом (чеський лібераль. неославіст), бо се були нібито клерикальні, непоступові живла. Українсько-руський клуб задля мнимої поступовости не хотів сего зрозуміти з почином нової державної ради зн. получитьи ся з христ. Німцями і Словінцями.

Ч. 124.

В „Руслані“ поміщена вже четверта стаття на тему духовної львівської семінарії (ч. ч. 94, 109, 122, 124). Три послідні статі відносять ся до закиду україноманства семинарицького, який зробив „Галичанин“.

Ч. 125.

Християнсько-суспільна партія в Голляндії віднесла при виборах світлу перемогу. В 1904 р. палата послів числила 45 лібералів і 7 соціал-демократів, та 48 християнсько-суспільних. В 1909 християнська (католическо-протестантська) партія має 55 послів, ліберально-соціалістична партія 45. Католическа група здобула 45 мандатів в боротьбі власними силами, а 20 на спільку з протестантами. Десять католических послів вийшло без голосування з. самим фактом поставлень своєї кандидатури, а то тому, що не було контркандидата. Тепер голосувало 25.000 більше християнських виборців як перед 5 роками.

Ч. 126.

В 23-ім числі угорського тижневника „Наука“ говорить ся про спір в Америці між галицько-руським і частиною угорсько-руським духовенством против другої частини того послідного, яка не хоче піддати ся юрисдикції еп. Ортинського, та домагає ся свого власного єпископа для береження етимології, чистоти „руського“ язика, традицій і побожності. Українсько-радикальна пропаганда надуживає авторитету Церкви.

Ч. 127.

На посвяченню бурси Руского Тов-а педагогічного 20 червня....

Ексц. Митрополит промовив більше менше осьими словами: „Стоїмо на початку великого діла. Жертвами суспільности і невтомною працею сприяючих розвитку народу людей довершено будови сей великої бурси на користь нашої молодіжи, яка при Вожій помочі виростати буде і формуватись на славу нашого народу і нашого святого обряду. В любови до нашого обряду, до нашої віри розпочали ми нині діло з Богом, освятивши сей приют виховання, до Бога удаємо ся не тільки ми тут присутні але і цілий народ з просьбою о благословення і Бго поміч. Дай Боже, щоби той дім видав тисячі учених, якіб не для посад а дійсно з найбільшим пожертвуванням працювали для добра свого народу і Церкви. Дай Боже, щоби управа бурси вивела завжди правдиво по вітдівки сю молодіж на добрих, релігійних і чесних горожан, хосених для нашого народу. Дрібними жертвами по змозі здвигнув наш народ се велике діло. Дай Боже, щоби наш народ зміг ще не одно велике діло для свого добра здвигнути. І я складаю отсю малу лепту для добра сего великого діла. По сих словах зложив Ексц. Митрополит вкладкову книжочку, на якій уміщена 5.000 коронна квота.“

Ч. 128.

В статі т. з. „Перехід на латиньство“ (ч. 128—9) висказує ся о. Он. Гадзевич про причини переходів: переслідовання, темнота, деморалізація, нужда, брак пошановання свого обряду. „Хто виступає против своєї віри, той виступає тимсамим проти національності у нашого народу“.

Ч. 133.

Поданий проспект хліборобської вистави в Стрию, яку уладжує крайвий Союз господарско-молочарский.

„Основа“ помістила статтю о. Н. Садовського „Про чернече життя в Студитській Лаврі в Сквилові“ (ч. 10—11). Зачинає ся словами: „Кілька кілометрів від Львова на полудневий захід лежить село Сквилів. Оно собі звичайне невеличке наше руске село, але важне тим, що в нім знаходиться Студитська Лавра св. Антонія Печерського, основана в р. 1906 Іх Екс. Митрополитом Андреем Шептицьким. Прочитавши в часописи „Нива“ де-що про сю Лавру, забажав я пізнати устав тих Монахів Студитів і тому розвідував про них, у кого міг. Однак докладного пояснення від нікого не дістав.“

Проте я рішив удати ся до Лаври в Сквилові, щоб там приглянути ся життю-буттю Монахів...“

Статтю кінчить автор таким зазивом:

„Кому подобаєсь таке життя, нехай вступає! А кождий може се зробити, чи він пан, чи слуга, чи багатий чи бідак, молодець, чи в літах, чи учений, чи не вчений.“

В Лавру вступити, щоб по монашому жити може кождий!

Там нічо не вимагаєсь! Нічого там мати не треба! Одного там треба, а то: Покликання від Бога! Посвяти себе самого Христа ради!

Хто чує в собі покликанє від Бога, нехай йде.

Тепер є в Лаврі 26 монахів. А треба би, щоб то число не тільки подвоїлось, не тільки потроїлось, але щоб в сотеро зросло. І таке число булоб еще за мале!

Бо як малий то був би процент нашого кількадесять мільонового народу, еслиб тільки 26000 монахів-людей Богу відданих, правдивих монахів—на звиш 30 мільонів було? Треба, щоб не сотки, не тисячі Лавр у нас повстало — але сотки тисяч та щоб не було ні одного села, в котрім би не стояла Лавра.

Студитська Лавра повстала заходами і старанем и. Екс. Митрополита А. Шептицького та розвиває ся під безпосереднім проводом Іх Ек. яко першого Ігумена-Архімандрита-Авви сеї Лаври.

І хотий дуже богато Церква наша та наш нарід має завдячувати Нашому Найдостойнішому Митрополитови то на мою гадку, основане студитської Лаври, коли Бог поблагословить, буде найкрасшим ділом, бо з неї має поплисти на Русь а з Русь на всі сусідні народи благословане Боже. Ми видимо, що ціле людство живе нині в судорогах, що мучить ся в своїх власних гріхах, що потребує обновы... А обнова з Западу не прийде...

Звідтам йде руїна. А Схід вже тільки дихав останками життя християнського. — Наш нарід, що стоїть по середині між Сходом і Заходом має сю місію до сповнення. Обнова себе, обнова людства! А ся обнова вийде тільки з студитських Лавр.

Тільки студитські Лаври, присвѣчуючи побожністю і свѣтостію життя, можуть дати почин до нового правдиво християнського життя та посеред густої, темряви зіпсутого грішного і безбожного світа бути свѣтлом, забором та видимою, явною і взнеслою побідою віри Христової."

Стаття вийшла також окремою відбиткою яко 3-є число „Вібліотеки Основи“.

„Діло“ ч. 123 („Радуй ся Галилеє“!) „іронізує собі з о. д-ра Єрмія, бо той „пильний квестар“ зібрав в короткім часі 7.649,40 кор. на будову рускої церкви в Вифлєємі. „Діло“ невдоволене, що Митроп. Ординарият (Львів. архієп. Відомости ч. 10) поручає концерти і відчити, які ладить о. Турула в ціли збирання датків на згадану церкву, підчас коли в архієпар. Відомостях „про будову церкви у Львові, на Клепарові, Замаретинові, котру проголосив *urbi et orbi* о. Волянський в Ниві (ст. 254) ні співцем не згадуєсь“. Се неправда, бо на ст. 109 Відомостей говорить ся про запомогу 500 кор. для Клепарова! А хто тому винен, що зі складок на ті церкви ніхто не приплатив до Консисторської канцелярії? Хто тому винен, що люди на ту ціль не дають так багато, як на вифлєємську церкву?

Церкву на городецькім передмісті у Львові має бути побудована на 9 морговій площі при кінці ул. Шільної, куплений за 24.000 кор. (Руслан“ ч. 120).

„Діло“ глузує з „Руслана“, який передрукував допис з „Діла“: „Патентований католицький орган ріже ножицями без милосердя Діло, а рівночасно вічно атакує ся наш нібито масонський орган“. „Діло“ гірше думає про себе, як „Руслан“ або і „Нива“. Ми-ж не думаємо знова, щоб в „Ділі“ ніколи не було чогось такого, що варта би відписати, хочай так дуже багато того доброго нема.

Ч. 124.

„Етичні мірила, себто ті суди, котрі людська суспільність прикладає до всіх прояв людської діяльності, не мають абсолютної сили для всіх часів... Те, що перед тим було добре й достойне пошани, згодом стає ся лихим... Се здобуток елементарного і загально признаного пізнання з історії людської культури... Розвиток моралі — один із висловів потреб даної людської громади... Зворот у моральній свідомості німецького народа після 30 літньої війни в напрямі публичного уморальнення бігамі й позаподружних полових зносин був безпосереднім висловом національної потреби збільшити число новородків, залюднити вилюднену країну... Мораль первісного християнства, яке піднесло покору, самовідреченє, любов слабих і бідних до висоти етичного ідеалу, стояла в тісній

зв'язи з суспільною недолею тих невольників і паріїв, серед котрих християнство зродилось; потрібні і конечні їм у життю товариські прикмети піднесли жидівські пролетарії й римські раби до степеня етичного наказу й морального ідеалу".

Такі доктрини утилітаристичної етики і матеріалістичної історикософії пропагує народовецький орган, який при тім всім бере за зле Полякам, що они поступають в імя тих доктрин!

Ч. 127.

В «політичних гільсах» полемізує „Діло“ страшно некультурно і нерозумно з „Русланом“ на тему розламу в парламентарнім клубі і закидає пустомельство „Громад. Голосорі“. (Замітне, що „Діло“ за ту саму „провину“ оправдування розламу в клубі — зовсім інакше трактує клерикального „Руслана“ а радикальний „Громад. Голос“!) „Земля і Воля“ веде — після „Діла“ — туду полеміку з нагоди обговорювання факту переходу на безконфесійність у Львові. Комуналами можна заимпонувати — після зарозумілого а тимсамим дурного народовецького органу — „тільки письменникам з Ниви, Основи, та Землі і Волі.“ Панове Діляки думають, що они страх мудрі! Порожня бочка...

В справозданню про з'їзд ширшого Народного Комітету читаємо, що Русини нічо против міністра судівництва Гохенбургера не мають, навіть не раді-би его заступити якимсь „реакціонером“. Тимчасом „поступовий“ міністер втяв Русинам таку штучку, що само „Діло“ в тім самім числі називає его провокатором!

З нагоди переходів на безконфесійність у Львові замічає „Земля і Воля“ ч. 23, що гр.-кат. релігія і взагалі ніяка релігія не є конечним чинником в націоналізмі. Противний погляд се „некультурна“ нетерпимість. Перед тим закидом боронить ся „Діло“, кажучи, що ему не ходить о властиву безконфесійність — (се ми знаємо: „Діло“ за конфесією не розпинає ся!), але о то, що мними безконфесійні переходять на латиньство і польскість.

Ч. 128.

В справі просьвітної акції семинаристів по читальнях „Просьвіти“ виступає „Діло“ (і „Руслан“ ч. 109, ч. 122) против „Галичанин-а“ (ч. 108 і ч. 120) і описує ту акцію.

Ч. 123.

В дописи „з Надвірної“ читаємо, що у зборах та маніфестаціях, котрі були в Надвірній з кінцем 1908 р. та початком 1909 р., священники тому не брали участи, бо провід мали радикали. „А однак хотий радикали не належать тепер до різних товариств, то духовенство нарочно відтягає ся від тих товариств, ухваливши таку абстиненцію на соборчику, що би повалити всі рускі товариства, знищити розпочату з трудом роботу на ниві національно-суспільній, що би легше було вшехполякам та қацапам з нашими міщанами та селянами. А чому? яка причина сего дивного поступовання? Чи оображена

честь священника, чи глибший якийсь патристизм, чи може яка привата ?“

Про статтю „Діла“ на тему Божої Матері — Цариці польської корони (гл. „Нива“ ст. 442—7) читаємо в „Przegląd-i-powszechny-m“ (червень ст. 477): „Uroczystość królowej Korony Polski... lwowskiemu Diłu dała (w n-rze 7 maja n. st.) gorąco upragnioną sposobność do namiętnych ataków, wymierzonych przeciwko Rzymowi, biskupom polskim i całemu narodowi polskiemu, tak namiętnych i tak pełnych jadu, że czytelnik zdumiony pyta się, jak to wogóle możliwe, żeby człowiek inteligentny do tego stopnia godność swą ludzką mógł poniżyć i błotem ją obryzgać.“

В „Свободі“ (ч. 25 ст. 5) і „Нар. Слові“ (ч. 224 ст. 6) пятьдесят двох парохіян виступає в обороні правди й честі свого пароха о. Мих. Мосори в Сколім, оклеветаного два рази в „Гром. Голосі.“ „Редакцію Гром. Голосу остерігаємо, коли она буде уїдати на заслужених людей лише для того, що они є по-нами, то зробить медвежу прислугу для нашого національного підвигнення, що щирі одиниці будуть зражувати ся до народної праці, а у нас так мало робітників, що не вільно їх нам від себе відтручувати, бо се пімстить ся на нашій народній справі.“

„Народне Слово“, від коли стало тайним органом Народного Комітету, любить накидати ся на „псевдо-руського“ „ляцького льокая Руслана“ (ч. 222). Трильовському закидає „найпідліїші брехлі“ і „поборюване щиро руської кандидатури“ на річ Поляків і жидів. (ч. 224 ст. 10—1).

„Галичанин“ Ч. 116 плаче, що „продали календарь“ угорські єпископи за перенесене датків на річ духовенства з народа на правительство в тій цілі, щоби затерти різницю між „руськими“ в Галичині, но... і в Росії.

Ч. 117.

„Галичанин“ нарікаючи на німецько-мадярські надужиття в анектованих краях, за часто підносить сей момент, що „переслідувані“ Сербі — то православні і дуже за ними обстав. Правительство попярає жидів, Німців, Мадярів і катол. Словян против православних Сербів, а буковинсько-руські послі, що в справі аграрного банку стали по стороні правительства, доказали, „что крестьянский вопрос и дѣло православія не имѣють у нихъ никакого значенія“ „Католицкий“ орган вчить православних послів, як они мають заступати „дѣло православія“!

Ч. 119.

Довосить про ухвалу соборчика мушинського деканату против фонетичних цитатів в епарх. Перем. Вістнику. Інтересне, що тому соборчикови замурувало уста, коли сигнали ся напасти против наших Єпископів взагалі, а Митрополита спеціально.

Ч. 120.

Про „семинарскую пайдократію“, якої боронить після „Галичанина“ „Руслан“ (ч. 109), розписує ся виступивший

семинарист (ага!) в „Галичанині“, який плете, що широкатолицький дух духовного семинаря полягає в ненависті до „руско-сти“, що патріотизм в семинарі сходить на український фанатизм, що семинаристи самим фактом хвалення укр. ідеї підкопують повагу „руських“ парохів, що в семинарі заказано „Галичанина“, (але за напасти на семинар!) і т. п. „Гр.-кат. духовная семинария станетъ чрезъ нѣсколько лѣтъ украинскимъ куренемъ“. Виступи „Галичанина“ на ту тему передрукував повкwapно „Przegląd“ (ч. 133).

Ч. 122.

„Галичанин“, перепечатує статю з черновецької час. „Православная Русь“, яка нарікає, що якийсь учитель на Буковині впливає на перехід учеників з православ'я на католицизм. „Галичанин“ сумує над тим фактом в новинці „пропаганда унії украино-малоросійськимъ агитаторомъ“. Після „Галичанина“ православна консистория не дбає про інтереси православ'я!

Ч. 124.

„Галичанин“ виступає іронічно і злобно против „Основи“, закидаючи їй редактори меншевартність під виглядом правди і моралі за те, що він назвав депутацію вислану з Галичини на Гоголівський празник депутацією „галицькихъ Россіянь“, які в Росії виговорювали на Русинів. З тої причини „газетка издаванная лишь для надувательства крестьянъ“. Видно, що правда в очі коле, а головно тоді, коли притім та правда здирає маску облуди з схізмофільського „Галичанина“!

Ч. 130.

„Галичанин“ робить докори станиціславському Владиці за те, що він зажадує вірним ходити на православні празники на Буковину і там сповідати ся та причащатись. Для „Галичанина“ ті празники суть схізматицкими, але то слово взяте в знаки наведення! Отже православ'є є справді схізмою в очах католицького єпископа, але не в очах „Галичанина“, „Галичанин“ боїть ся, що ті розпорядження заострають відносини катол. священиків до православних (ага!) та закидає Владиці нечувану ненависть до православ'я, яке „розумнійшіи католическіи іерархи желали бы любовью привлечь къ катол. церкви“ (але не при помочи паломництв та апостазій!). Коли „Русь“ і „Русская Воля“ пропагують паломництва до Почаєва, то „Галичанин“ стає бодай в обороні паломництв до Сучави. Заказ участі в православному богослуженню то ненависть православ'я! І то до того обскурного та войовничого православ'я, яке ширить Вобрянський та-єп. Евльбогій. Коли чорносотенна схізма закидає сіті своєї пропаганди на Галичину, то католицькому єпископові не вільно против неї виступати! Добре, що „Галичанин“ скидає маску і показуєсь таким, яким справді він є.

Ч. 131.

Подано широко про „борбу съ римокатоличествомъ“ в Росії, де синод прийняв 15 ухвал київського „мисіонерського“ з'їзду. Між іншим заводять ся проповіді і катихізації, дуже заведба-

ні, уладжує ся противкатолицькі курси і основує ся противкатолицькі журнали.

Ч. 134 з 30. червня.

„Галичанинъ“ накидає ся лайками на буковинських послів за то, що они виступають против скликавня церковного православного конгресу, який мав би на ціли скріпити православє до борби з католицизмом. Орган катол. народу кидає ся на саму гадку ослаблення православя і уживає при тім слів і „аргументів“ „Православної Руси“!

Наслідком ненависти до католицизму забуває „Галичанинъ“, що православє є як раз сильним средством румунізаційним на Буковині. „Галичанинови“ милійше православє як... рускість!

— „Церков Вѣстникъ“ (ч. 23. ст. 704—8) пише про церковні відносини на Буковині і в Угорщині: Вороги всего „русского“ — Поляки і Буїти — стремять до винародовлення „русского“ населєня на Буковині. На заваді стоїть їм православна церковь і против неї виступають они різко. За гроші відступили від „русской“ національности і легко відступили від православя. „Україномани“ з Васильком на чолі стремять тому до унії з Римом, а щоби то легше osiąгнути, домагають ся поділу на руску й румунську єпархію. Введенє григоріянського калєндаря має на ціли промостити дорогу католицизмови і латиньству. Тому то угороруский нарід „преданный православной (?) церкви“ так рішучо опирає ся реформі калєндаря. Не знати, чи „Галичанинъ“ образує ся на „Церк. Вѣстнику“ чи на відворот. В кождім случаю такежерело „знаня“ свідчить про дуже низький стєпень інтелектуальний „образующого ся“. Дасть ся ту застосувати звісна польска приповідка про Магєіна.

„Русское Слово.“ Ч 23. Накидає ся на американського Епископа словами американської „Правди“. „Римъ думалъ, что Сотеръ Ортынскій не годится въ епископы для всѣхъ Русинѣвъ“. „Еще годъ и при Ортынскомъ не останеся 10 прихожанъ“. „Сами мягкіи Русины, Русины-Українцѣ не хотятъ и чути о Ортынскомъ“. „Ортынскій пустилъ брата на брата, гунгарѣвъ на галицманѣвъ и противно, скрѣпилъ слабѣнькихъ давнѣйше пресвитеріянъ, пустилъ народъ на духовникѣвъ, а духовникѣвъ на народъ“. „Митрополитъ Шептицкій, яко бывшій офицеръ и помѣщикъ, видѣлъ въ Ортынскомъ ловкѣсть капрала и економа, думалъ, що то довѣ... а та ошибка уже отомстилась на рускомъ народѣ и на гр.-кат. Церкви“. „У него (Ортынского) ни науки, ни пастырскаго благорозумья ни такта, ни сердца, ни достоинства. „Старорусская партія давно пѣзнала, що Ортынскій безъ ніякихъ засадъ“. „Українская партія тільки теперь ѣткриває очи“. „Сотеріянство то чорная шайка людей ненавистныхъ народу, которая при помочи власти Ортынского хоче обезпечити собѣ теплыи мѣстця и въ отплату наполнити Ортынского 5 процентами; послѣдній же готовъ

въ отплату Риму за епископство пуститись на авантуру которая положитъ конець и гр. кат. вѣрѣ и всякой русскости, будь общої будь украинскої“.

Від себе додає „Рус. Слово“, що американське безголове, викликане Епископом і українськими священниками, готово перенести ся до Галичини, де українське духовенство і перковнові власти висше ставлять Україну як Бога.

До біса хитра була би політика „Рус. Слова“, лиш щоб не була так безглузна. „Рускій“ то аж розпинають ся за католицизмом, лиш ті епископи не можуть того доглянути, бо їх засліпила Україна! Хто би в то повірив, такий не міг би бути між нормальними людьми. „Правда“ трохи хитрійша і видумує, що против Епископа Ортинського суть всі Русини. Оно правда, що і в нас, в Галичині, маємо нераз приміри чудової гармонії між „Ділом“ і „Галичанином“, де ходить о дотинки на тему „клерикалізму“. Чому не мало би то бути можливе і в Америці? Але погляд Газетярів не все є поглядом загалу! А „Правда“ рада би спеціальною ad hoc замовленою „опозицею“ всіх — руських і русских — американських Русинів на-супротив Епископа оправдати свої варварські виступи против него, яких сама зачинає встидати ся та прикриває їх фіговими листками „загальної“ ненависти вірних до свого Владики.

„Радикальни читальни і січї перемінились въ корчмы, въ которыхъ проповѣдовались безвѣріє и анархія“. В тімсамім числі жалує Р. Сл., що ординарна і чисто православна „Русская Воля“ в Перемішлі зістала два рази сконфіскована.

Ч. 24.

Дуже тепло написана стаття про почитанє могил під Берестечком, лиш за багато тих теплих згадок про почаївських монахів і православне духовенство.

„Русь“ Ч. 22. „Вѣчно скулене ѡтъ всякихъ просьбъ и потульне якъ телятко Русское Слово“. „Русская Воля не хоче шанувати навѣтъ украинскихъ епископѡвъ.“ „Въ нашѡмъ селѣ Поникѣй великої мусить дѣдько вкинути якусь холеру... Іезуитска реформа то маюже пабожеństwo“—се „римска шопка...“ „Где же вы митрополити, епископи, каноники, декани и всѣ русскіи священники... чи на то, чтобы насъ латинизити и иезуитити... Іезуитъ, то найнебезпечѣйшій чело-вѣкъ“. „Новокѡдскіи базыліане — іезуитскіи лѡкаѣ... іезуитскій лямполизъ... якъ такъ дальше поїде, то Римъ насъ цевно не догонитъ ни ватиканскимъ автомобилемъ, вернемся, где стояли наши дѣды и прадѣды.“ Один священник на Угорщині в Давидові обжалував православного попа о ширине схізми. На то обурилась „Русь“ і посипала як скажена словами: „неронская нагѡнка, преграда до соединенія церквей, котре аранжуютъ іезуиты въ Велеградѣ, вѣроисповѣдное варварство“.

Ч. 23.

„Треба буде викинути кривоязычїе українських варіантів зъ урядовъ, зъ судовъ, зъ староствъ, зъ громадъ, зъ консисторій“. Поручаючи прогульку до Почаєва, нарікає „Русь“ на Нар. Комітет, який — після неї — перестерігає австрійських міністрів перед православіем і оказує в той спосіб „жандармскую лояльність съ австрійскимъ багнетомъ на козацкомъ хребтѣ“. В переписці дає „Русь“ інформації що до почаївського наломництва.

„Русскую Волю газету, котра виходить въ Перемышлѣ підъ редакцією г. Ст. Ив. Носевича, задумали українскіі іезуиты съ епископомъ Константиномъ на чолѣ, при помочи услужливого державного прокуратора въ Перемышлѣ, замордовати. Число 10 Русской Воли сконфисковано уже по разѣ другій въ хвилѣ, коли опакowana мала бути передана на пошту. Третій накладъ того числа появиться на дняхъ, розумѣея, если зновъ не сконфискують. Оборона православної вѣры, чистоты греко-восточного обряду, якую голосить Русская Воля, не дає чорнымъ духамъ спати, и они стараются всякими способами щиро-русскую газету, котру русскій народъ цѣнить и любить, по просто убити. Австрійскимъ всенѣмцямъ примѣромъ вольно зъ политичныхъ взглядовъ кричати: Los von Rom (Прочь съ Римомъ!) и той кличъ переводити въ дѣло, но намъ въ тяжкій хвилѣ, коли намъ рабують вѣру, реформують обрядъ, ѡтъ архіерейскихъ і епископскихъ престоловъ, а скѣнчивши на базильянскѣмъ и сельскѣмъ іезуитъ-украинчику, намъ въ конституційной державѣ, въ котрой допускаея свободу вѣры, а тымъ бѣльше оборону своєї вѣры и обряду, не вольно о тѣмъ ани заикнутися, бо власть Рима у насъ выше ѡтъ власти державы. Протестовъ противъ тої самоволѣ Рима якось не чувати. Круги священническіі даются оперовати на всѣ лады безъ протесту, круги посольскіі мовчать, мірская интелігенція на то байдужна, русскіі общества съ лѣвѣвскою Ставропігією на чолѣ, зъ страху трясутся — а народъ? — Народъ смотритъ на своихъ неудачниківъ и готовится до протесту противъ насилія Рима, противъ латинщеня, котрый то протестъ загремитъ въ могучѣмъ повнѣмъ горя и болю словъ: Прочь съ Римомъ!“

Ч. 24.

„Народъ стоить въ борбѣ съ многими ворогами“, „а кромѣ того въ серединѣ тої армії, въ сердцѣ самого народа лютилася домашняя распря; пошестъ, заразливая гниль“ (алюзия до „стариків“ з „русской“ армії), котра заносить стариною народного порока, воню роскладаючогося трупа. „Русская партія доперва создаея“. „Сотки тысячъ русской интелігенціи.. то рабы Рима и Вѣдныя“. „Интелігенція въ реверендахъ падає крестомъ ажъ до поманья костей передъ Римомъ, а интелігенція въ мундурахъ тягнєся въ струну ажъ до прѣрванья жилъ передъ Вѣднемъ“. До борби „съ чорною римскою хмарою“ стає лиш горстка „истинно-русскихъ людей“ студентів і

мужиків. О. Давидяк піддержав требования Українців „гибельни для русскаго народа въ Галичинѣ“. Ставропігія: то „защитникъ православної вѣри—римській іезуитъ“.

„Прапор“ (ч. 20 ст. 6) пописує ся такою „глибокою“ історіософією:

Правда тут (зн. в поборюванню Русинами революції 1848 року) найбільше завинило духовенство, яке у той час було єдиним проводирем і учителем народа.

Або в якій стадії розвитку умового застали наш нарід вибори? Як його підготовило до тої важної справи духовенство? Справу зрозуміємо, коли приглянемо ся Наумовича „Науці“, — політичному євангелію мужиків, яким ще й по нинішній день величають ся москвофіли. Там зустрічаємо популярний виклад євангелія, скучне-нудне моралізаторство, пасічництво, глорифіковане духовенство, накликуване мужиків піддавати ся сліпо під його вплив, наука о тверезості... Такою наукою кормило у той час духовенство мужиків, але не навчило їх цінити сю найважнішу конституційну інституцію. Мужик йшов на вибори і за гроші голосував на того, хто давав гроші.

В тім часі з'являє ся у нас москальофілство. Розсадником його в Галичині було духовенство. Оно як противник світської інтелігенції, яка у той час стала витворювати ся і зачала уживати мови народної — оно, боронячи своїх теократичних прав, а які об'являло між іншими мовою церковною, впровадило в жите тої макаронізм. А що мова церковна в письмі походить на великоруску і обом народам (зн. нам і Великоросам) у богослуженю спільна, тому оно оголосило літературною мовою у нас мову великоруску, думаючи, що тим лише санкціонує на дальше уживаний ним в письмі макаронізм церковний. Некультурна маса гриняла се зі всею скоростію і ще до нині годі її привести до ясного поняття справи.

А що тодішнє культурно-суспільне становище духовенства, відповідаюче середньовічності, силою традиції звертало єго гадки до абсолютизма, якого у той час в Австрії вже не було, то звернуло єго симпатії до Росії. І знова некультурна маса крикнула: конституція супротивляє ся Богу! Тільки в Росії Бог жив, бо там ще нема конституції, нема жидівських послів!

Тому то й не диво, що наш мужик поза віру і Росію нічого більше знати не хоче, а того тяжкого боляка на нашім народнім організмі нам до нині не можна ся вилічити.

Маловчені Прапористи в роді п. „учителя“ Івана Капустія (попен опен!) не годні ніяк зрозуміти, що з малокультурної мужицької маси, пригнетеної віковим рабством, ніхто, отже й духовенство, не в силі двигнути відразу на вишину культури. „Наука“ Наумовича — нігде правди діти — стояла вище що до просвітнього характеру як неодні нинішні видавництва, призначені для народа. Ієнези москвофілства не вільно шукати в „теократичних“ змаганнях духовенства, але в тім, що Ру-

сини не вірили в свої власні сили та оглядалися на близьку Росію. Духовенство не тягнуло за абсолютизмом, але не могло симпатизувати з революційним лібералізмом, який поборював не лиш абсолютизм, але і Церков.

Звичайно як малообразована людина возьмеся до історіософії, так сейчас наплете дурниць. Але в нас таке лучаєся університетским професорам історії!

„Громад. Голос“. Ч. 23, Нарікає, що в українським парламентарнім клубі суть потайні клерикали і реакціонери і визнає, щоби радикальні послы (4) пішли за приміром буковинських (5) і оснували радикальний клуб. Відтак закидає радикальний орган буковинським нац-демократам, як д-рам Стоцкому і Маковевви, що они з приватних взглядів не пускають Галичан — особливо радикалів — на Буковину. Потім йдуть: нарікання на товариство „Дністер“, яке має визискувати низших своїх урядників і деморалізувати їх; уїдання на „клерикальну роботу в Сокальщині“, яка полягає в поручуванню „Основи“ і голошенню відчитів на тему ворожнечі соціалізму до релігії, приймаєню єпископа підчас візитації і т. п.; уїдає на „попів“, що гальмують науку і поступ, тримаючи ся „старої бабусі — біблії“; уїдає на „хуліганство дневника „Буковина“ (ст. 6—7). При кінці є бесіда про конфесізм наводить богохульства против Бога, Божої Матері і обиджає Церкву. Хитра редакция „Гр. Голосу“ каже, що она лиш наводить погляди, поміщені в чисто-науковій праці Цокколі!

Ч. 24.

Про „Діло“ так говорить „Гром. Голос“: „Під рубрикою Політичні гльоси звичайно містить Діло більше або менше дотепні непокванія з нелюбих собі людей і тем.“ Відтак виступає остро против „Діла“ за то, що оно виступає против святкування сумного ювілею Полтавської битви, редакторів „Діла“ називає прислужниками офіційної Росії, рабами, що видають ся „по вуличному як истинно рускіи з чистої боязни дійсного українського раба, котрому терпне шкіра на саму згадку про те, що його пан міг би взяти йому за се зле тай відняти і таку крихітку волі, яку ще має в Росії, волі ділювати п'яту побідника, хотя стараєть ся умотивувати своє поступованє ріжними крутіїствами й бріхнями“. Редактори „Діла“, — які думають, що мають монополію на патріотизм, — стали в очах „Гром. Голосу“ „гасіями національного духа“.

Радикальні послы повинні лишити ся в парламентарнім клубі, щоби підпирати лівцю нац-демокр. групи, пишє д-р Л. Бачинський. — „Попівські та урядницькі сини дбають лише про ранг; ваші (селянські) будуть пам'ятати про нужду, що заслонює цілій країні сонце“. — „Попама має єпископський консистор заборонити являтись на концерті в честь радикала (Франка, уладжений радикалами). І дійсно прибуло тільки двох попів“. — (І се за багато! Ред. Н.) —

„Гниль так обгорнула весь Дністер, що чорносотенці виступають що раз сміліше“. „се довело до крайного занепаду всяких етичних почувань“, „рада надзираюча затверджувала азійські вироки.“ — Оборона церковних ґрунтів перед нахабністю селян дала „Гром. Голосу“ нагоду до написання повістки: „Християнська любов у попів.“

Ч. 25.

На „Гром. Голос“ „наступають із усіх боків вороги гаярду, просвіти, поступу й волі нашого народу“. (Дивне, значить самі радикали виступають против „Гром. Голосу“! Ред. Н.) — „Навіть католицько-клерикальний Руслан більше свідомий національно, ніж православні російські Українці, (які не хочуть празнувати роковин полтавської борби, щоби не дразнити Росії). В Перемищині виступати муть против святаковання Росіянами битви під Полтавою те-ж самі українські клерикали з еп. Чеховичем на чолі, котрі тепер мають усю Перемищину в своїх руках.“ „Навіть українські клерикали з єпископом на чолі свідоміші національно ніж молодіж академічна згідна з д. Хробоком“ (правником, що виступає против святаковання пам'ятки поразення Українців під Полтавою).

„Земля і Воля.“ Ч. 23. Описує наради „конференції Поділля“ 31. мая в сали тов-а Ферд. Лясаля. Було 104 делегатів з 24 організацій. Ухвалено ширити соціалістичну організацію по селах, на перекір радикалам. — „Державний закон шкільний“ з 1869 р. „був сильним ударом для попів, які до того часу тримали у своїх кістях науку та ширили фалші й темноту серед широкої маси“. „Та пізніші додатки до сього закону, а особливо новела з 1883 р., цілковито випачили сей закон. Показало ся, що правительство лише на короткий час впривало школи з попівських лап, бо пізнійше знова уділено їм впливу на народну школу... Ми жадаємо цілковитого усунення зі школи впливу попів усіх віросповідань“. „Так мусить бути, щоби було безъ попа і пана“. „Гоніть від себе всяких квестарів“. „Обовязком наших товаришів є здержувати темних іще людей від складання жертв на які би то не були церковні цілі“. „У попів кожний чоловік, що боре ся з несправедливістю, є безбожником“. (В Італії) „число монахів від 1882 р. подвоїло ся і виносить нині кругло 50.000. Святихських попів є величезне число. І подумати, що цілу ту голоту, всіх тих неробів, удержує працюючий люд.“

„Грено-католицький обряд основою українства.“

Таку глибоко вчену мудрість прогоспилюли світови побіч „Основи“ та „Ниви“ також і редактори „Діла“, коли довідались, що в цвѣтні с. р. кільканадцять римо-католиків у Львові виступило з церкви та перейшло на безконфесійність. Панове з „Діла“, що колись у своїх „юних днях весни“ самі були великими лібералами та атеїстамп, тепер, як поважні реальні політики, зрозуміли, що до патріотизму та українства треба

„Нива“ число фєриальне.

таки конче греко-католицької метрики. Вони скрізь розголосили що ті, що перейшли на безконфесійність улягли польській інтризі та що се зрадники та ренегати українського народу. Не входимо в се, що такий аргумент як „польська інтрига“ запозичений від кацапів чи союзу „істинно-руських людей“ (бий Жида, бий нехриста¹⁾), та що як раз греко-католицьке попівство Львова своєю байдужністю, індивергентизмом до всього народного спричинило застій українства у Львові, що признав у „Ділі“ свого часу навіть один із попів, та що греко-католицьке попівство Львова не багато вложило труду в народню роботу та що доперва останніми часами майже виключною працею світських людей двигать ся у Львові українська маса — се все ми поминаємо. Не знаємо, як погодять ся з тим редактори „Діла“. Але тим „реальним“ та „поважним“ політикам скажемо, що не одного з тих, що перейшли на безконфесійність (а перейшло й кількох наших товаришів), ми не промінялиб за опатентованих батьків народа з „Діла“. Люди, що перейшли на безконфесійність, не зробили сього певно для інтересу. На безконфесійність дивлять ся в нас іще як на опира. На переході на безконфесійність не зробить у нас ніхто кар'єри ані інтересу. Ми розуміємо се скорше, як спаленя всіх мостів за собою серед суспільности, для переконань, для принципу бути чистим зі самим собою, але ніяк не можемо зрозуміти переходу нинішних оборонців греко-католицького українства зі всяких крайних та радикальних партій, аж до табору так поважних та реальних батьків народу. Ми зовсім отверто кажемо, що голошене, немов би греко-католицька, чи яка небудь релігія, була необхідною konieczністю понятя, чи сути національности або патріотизму, хотьби й українства (якого гетьманом може буде граф Шептицький), се зовсім свідомо та некультурна нетерпимість до чужих переконань, яка мусить тим сумнійше вразити кожного, коли її проголошують колишні „революціонери“ та атеїсти.“

Ч. 24.

„Діло щось маркирує. Воно починає з соціалдемократами так поступати, як... *Slowo Polskie*... Сама дре...“ „Попи на цілім світі однакі. Всюди вони старають ся спинювати про освіту коли не явно то тайно, а як ширять якусь ніби то освіту, н пр. видаванем такої Основи, Місіонара, та Книжочок місійних, то люди ще більше з того туманіють. Проч з клерикальною облудою“.

Ч. 25.

Як навіджена кидає ся допись з Борщівщини з лайками на станислав. Владику, який не хотів взяти участи в посвяченню Нар. Дому тому, що то посвячене не могло обійти ся без радикальної агітації. „Люди пізнали, що при кожній нагоді голосені пусті фрази про народню роботу попів є звичайними блятами.“ В „Земли і Воли“ таки на добре помішав ся розум,

если взагалі був там коли. Академічна моходіж хотіла зробити демонстрацію під мешканем кард. Пузини за то, що він не згодився на поміщене на Вавелю „поступового“ поета Словацького. Підчас походу академічна товпа сама спровокувала поліцію, сама зачала стріляти і кидати камінем, за що зістала трохи по-турбована. Самі викликали цілу халепу, а якийсь ідіот з „Землі і Волі“ назвав за то Пузуну — „кровавим кардиналом“. який „гордий з того, що стереже его день і ніч поліція, без якої нині не то попи, а і сама релігія не осталаб ся.“ Певно, если соціялістична голота уживає найпідлійшої брутальности в поборюваню противника, який не хоче пійти за дурноватою соціялістичною наукою, то треба нераз поліції.

„Голось Труда“, економічна газета, виходить що місяця у Львові, видає о. Роман І. Прислопский. В 1-м числі за май читаємо передовицю, з якої довідуємо ся, що часопись виходить, шоби витворити інституцію „Русскій Домъ для земледѣлія и промысла“ і має заступити місце упавшої часописи „Господарь и Промышленникъ“ (ст. 1—2). З інших статей замітна стаття про материяльний бит руского духовенства часть І. (ст. 5—6) і часть ІІ. (ст. 7—9).

„Буковина“ в ч. 124 закидає „Ділови“ безмежну злобу, інсинуації і патентований патріотизм. „Діло“ накинуло ся на „Буковину“ за то, що „Буковина“ проголосила клич „Буковина для Буковинців.“ „Буковина“ замічає, що она виступає під тим кличем лиш против тих Галичан, що зайшовши на Буковину, розбирають собі гірш німецких культурників; що галицька преса поводить ся супротив Буковинців „з маловаженем, наругою й обидою“; що „некультурне галицьке культуртрегерство“ в „разячий некультурний спосіб“ надойли вже Буковинцям.

В ч. 125-ім „Буковина“ домагає ся, шоби духовенство і учительство сповнювало свою місію, шоби устроювано місії, шоби духовенство не відокромлювало ся від народа, шоби „безвусі молодики“, радикальні і соціялістичні, не ширили атеїзму. Відтак описує побут еп. Бандурского, який прийшов зі Львова на візитацію на Буковину і в Вашківцях заохотив буковинських Поляків до патріотизму і привязав їх тим міцно до католицизму.

Ч. 130.

Поданий текст інтерпеляції, внесенної 8 червня до міністра просвіти і віроісповідань, в справі безправств румунів з атора-сввященника о. Евс. Прокоповича із Бобівців. Інтерпеляцію підписали буковинські посли, а з галицьких 12-ох: Старух, Др. Дністрянський, Др. Олесницький, Др. Окуневський, Др. Петрушевич, Др. К. Левицький, Цеглинський, Др. Стахура, Романчук, о. Онишкевич, Будзиновський, о. Фоліс.

Ч. 133.

В статті ц. з. „Церковні справи“ поданий текст пропам'ятного письма православних Русинів на Буковині, гноблених на церковнім полі Волохами. „Шовіністичні передові люди (Румуни) висказували отверто, що они воліють православну церкву видати Римови, ніж допустити до дійсної рівноправности Русинів з Волохами“. Письмо домагає ся поділу консисторій на секцію руску і волоску, введення фонетики в церковні органи, іспитів з рускої мови для кандидатів на рускі парохії і т. п.

Віденський двотижневник „Чорна Рада“ якогось Тивоновича виступає з цілою силою против руско-українського парляментарного клюбу, закидаючи йому мало що не зраду народної справи.

„Українська Хата“, місячник, що виходить в Києві, подає невибатливий свій публіці переклад ославлених, та всіми вченими — християнськими та нехристиянськими і ворожими християнству — осуджених плитких, тенденційних, глухих і з розумом фальшованих „Світлових Загадок“ Ернеста Гекля. Переклад аладив якийсь М. Лукич.

„Мета“, двотижневник, зачав недавно виходити в Новім Йорку під фірмою „поступових Українців в Америці“. В 1. числі слідні виступи против „націоналізму“ і „клерикалізму“. Обговорюючи проєкт кардинала Коппа про зрівняне платні катол. духовенства з платнею протестантських пасторів і урядників — катол. духовенство в Німеччині, хотий мусить мати рівні студії з урядниками, має однак платню о половину меншу, — робить „Мета“ дурну замітку: „Ще мало чорноризцям?“

Після „Мети“ маєток катол. Церкви в Австрії вносить 818,823,936 кор., з того 326,500,000 в землі, а 353,500,000 в вартісних паперах, 139,000,000 по різних льокаціях. В р. 1908 доходу з землі було 13,000,000, з паперів 185,000,000, з фонду релігійного 8,500,000, 17,750,000 з різних жерел, разом 56,326,334 кор. „Чи не рай попам?“*)

Але „Мета“ осліпла на доходи жидів і не добачує, що з церковних доходів треба заплатити адміністрацію церковних дібр, податки, утримати і прикрасити церкви, утримати численне духовенство, семінарі, монастирі, церковну прислугу, давати на різні цілі, на місії і т. п.

„Шершень“, гумористично-сатиричний двотижневник, став виходити в Новім Йорку. В ч. 3. описує, в який спосіб повстають православно-независимі єпископи. Напрям часописи звернений против „руско-американських.

*) Маєток цілої катол. Церкви в Австрії (вносить властиво 810 мільонів, а одного жиди Ротшильда понад 11 мільярдів!

О. Он. Воляньский.

Всячина.

Про новословянський напрям написав гр. Бобринський особну книжочку (Пражський съїздъ. Чехія и Прикарпатская Русь. Петербургъ 1909.). Авторъ твердить, що словянська ідея не зв'язана з розширенням православ'я, що „Галичане-уніати по догматамъ католики, по обряду же и духу своєї церкви православніе, вполнѣ русскіе люди и намъ у нихъ слѣдуетъ учитися патріотизму“. На то замічає Троицькій (Церк. Вѣдом. ст. 1109—1110), що оба погляди Бобринського невірні. По перше „католичество всегда шло за одно съ врагами славянства (а Поляки!). Это господствующую самостоятельность сохранили только тѣ славянскіе народы, которые сохранили и православие (а Русини в Росіи!), что среди окатоличенныхъ славянъ преданность славянской идеѣ обратно пропорціональна преданности ихъ Риму (а Словінці, хорватскій єпископ Штросмаєр та чешкі „клерикали“!). Поляки, измѣна которыхъ славянскому дѣлу послѣ Пражскаго съѣзда такъ разочаровала въ нихъ нашихъ неославянофиловъ, славятся своею преданностью Риму, тогда, какъ чехи, этотъ передовій постъ славянства, и теперь еще живутъ кирилло-меодіевскими и гусситскими традиціями. И другою ударъ, нанесенный славянству въ послѣднее время, анексія Босніи, также въ значительной мѣрѣ объясняется вліяніемъ католичества, склонившаго часть славянъ въ сторону антиславянской политики“. По друге за оптимістично дивить ся Бобринський на патріотизм Галичан. „Онъ опускаетъ изъ виду, что патріотизмомъ отличается лишь меньшая часть уніатовъ — твердо-русская партія — нисколько не дорожащая связю съ Римомъ и даже самою уніею, тогда какъ большая часть уніатовъ, во главѣ съ высшимъ уніатскимъ духовенствомъ, является защитницею самой погибельной для русской народности и славянскаго дѣла идеи украинофильства, объясняемое у автора слишкомъ поверхностно, тѣсно связано съ уніею и Игнатій Поцѣй является предтечею мазеппинцевъ и нынѣшнихъ украинофиловъ. Вообще, основною ошибкою неославянофильства является то, что оно опускаетъ изъ виду религіозный факторъ и этой-то ошибки не чужда и книга графа Бобринскаго“. Поминаючи kwestію, що словянство теоретично не має нічого спільного з католицизмом — можна бути славянофіломъ и католикомъ — підносимо лиш ту точку, що фактично в новословянськѣм напрямі є дві струї. Одна рада би зробити новославянство релігійно-байдужним, друга православним. Для

нас, Русинів, новославянство і з церковного і політичного боку шкідливе. Для наших домашніх „руських“ в оно дуже симпатичним. Не дивниця, що „русская“ преса — старшого, а головно молодшого табору — так розпинає ся за новославянською політикою. Обрусіє і оправославненє нашого руско-українського народа сеж їх ціль!

Поступова брутальність. Корпорація нужденної голоти, звана републиканським правительством Франції, толерує революційні затії своїх власних урядників, а особливо учителів. Епископам, які відмавляють державі компетенції мішати ся в чисто-церковні справи, які перестерігають родичів перед безбожними школами, виточує републиканська „справедливість“ процеси і засуджує їх.

Страйкуючих синдикалістів, які убивали і палили, засуджено, але щоби їх увільнити, ухвалено загальну амністію.

Виняті з під амністії суть лиш ті, що переступили „закон“ про розділ Церкви від держави. В одній громаді лютила ся пошесть тифу. Тоді то посадник візав три прогнані монахині до хорих. Они ходили коло хорих, гребали небіжиків і завдяки їх пожертвованю пошесть уступила. Правительственный шпідель довів про те властям і суд увільнив одну монахиню, яка занимала ся кухнею, а дві прочі, які плекали хорих, засудив за „противзаконне“ виконуванє релігійного милосердя.

Плюгава голота — воплоченє „поступу“.

3 червоного світа. Соціалістична преса (між іншим і „наша“ „Земля і Воля“) пирила брехнї, що священники не дбали про нещасних, навіджених землетрусом. Тимчасом показало ся, що єпископи, священники, монахи, богослови наражували своє власне житє в ратованю нещасливих. На нещасливих посипали ся жертви з цілої Європи. І з нашої Галичини пішло дещо, з чого наша преса не конче була вдоволена. Невдоволенє оказало ся узасадненим, але... завдяки соціалістам. Громадска рада в Катанії — наскрізь соціалістична — поповнила великі дефравдації гроша, посиланого Европою для жертв катастрофи. Правительство зависло деяких радних в урядованю. А і ті запомогли, яких радні не могли пократи, роздавано не пієля потреби нещасливим, але після їх партійної приналежності.

Католики у Франції. Лев XIII. і Пії Х. дав інструкцію, щоби французькі католики погодили ся з републиканською формою правління. Не всі однак послухали, а ті що послухали, утворили союз „Action libérale populaire“ під проводом Ріан-а і гр. де Мупа. Але до союзу не приступило багато католиків. Тому то Пії Х. поручає нову форму організації, яка не маючи нічого спільного з політикою, має злучити всіх католиків на чисто церковній почві. Обі організації себе зовсім не виключають, але як раз себе доповнюють.

Коедукація. На каліфорнійський університет ходять хлопці і дівчата. А наслідок? Численні любовні афери, тайні подружжя,

нерозважні заручини. Против коєдукації заявив ся славний педерот Ферштер з тої рації, що спільна наука затирає добрі прикмети обох полів.

Тафт, президент Сполучених Держав, вийшов остентаційно з театру, коли там зачали ся неприличні таяції.

Сотні рокоенини посвяченя Тиролю Христовому Серцю відсвятковано вельми торжественно. Намістництво, сойм, університет, армія — всьо взяло участь крім „поступового“ магістрату.

„Церков. Вѣдомости“ (ч. 24) виступають **против** (римо-) **католицких духовних семинарів**, які мають тішити ся особливими взглядами більшости державної думи. Дума не домагає ся для них навіть державної контролі (?). Правдиво православні круги взивають однак правительство, щоби оно в інтересі держави спинило напрям катол. семинарів, які „по своему учебному строю и въ настоящее время напоминают средновековныя схоластическія школы съ іезуитскою основою и политическимъ направлениемъ“. Правительство повинно отворити доступ до семинарів і ввести там свої адміністраційні (!) порядки: ввести російську мову в виклади, реформувати шкільні порядки. Особливо не подобає ся православним чорносотенцям мораль, яка наказує виконувати церковні закони, хотяй би непризнані державою, яка дальше позваляє не брати участи в несправедливій війні, право Айхнера — уживане в цілій Австрії, — яке проповідає „ультрамонтанскій папоцезаризм“ (?) (ст. 1091—3).

Православні чорносотенці настрашили ся катол. науки і раді би ввести в катол. семинарі рабство византизму, без якого они не можуть устояти ся. Если би не поліція — з православем було би лихо!

Робітничі товариства в гнєзненсько-познаньській єпархії злучили ся в союз катол. робітничих товариств, мають свій тижневний орган „Robotnik“. Число тих товариств виросло 205 з 29.100 членами, число бібліотек 114 з 18.245 книжками, число кас 138, які виплатили в 1908 р. 16.822 марок. Союз має 7 бюр правної поради, які уділили в 1908 р. 2797 порад.

Робітницї мають союз працюючих жінок, якого органом є „Gazeta dla kobiet“. Товариств в союзі є 12, членів 4287.

Панї з інтелігенції лучать ся в патронажи, які мають на цілі вчити дівчата, згуртовані в товариства домашнього господарства. Оба союзи уряджують для членів щорічно реклекції.

Фахова міжнародна організація робітників числила в 13 краях 5,851.215 членів, між тим 372.920 жінок. В Німеччині було 2,215.165, в Англії 2,106.283, в Австрії 448.270. Рільні робітники мають свої фахові організації: Італія 71.629, Угорщина 24.000, Швеція 7.847, Австрія 2.652, Еспанія 1.491, Данія 1.072, Голандія 200 членів.

Hrvatska Straža (VII 1909 ст. 362) пише: Хто вмів по руски, нехай читає „Ниву“, а не буде сего жалувати.

Глупа апострофа „Землі і Волі“, звернена на нашу адресу (гл. „Нива“ ст. 510) не є нічим оригінальним, але парафразою відозви до люду, поміщеної в . . . „Narzędzi“.

Secolo, італ. лібер. часопис, твердить, що італійські клерикальні посли побігли до Риму, щоби голосувати против свободи. Клерикалізм окрив Італію своїм покривалом, якого кінці тримають Giolitti, Tittoni, Orlando (міністри). Старий папа Сартотирає руки в Ватикані і приговорює: „А хто панує в Римі, чи не я?“ А то все тому, лиш тому, що італ. правительство не хоче переслідувати Церкви! До катол. коректності правительству ще дуже далеко. Посол о. Муррі також не хоче переслідування Церкви, хотай рад би, щоби держава взяла в свої руки провід народу від Церкви.

„**Вѣра и Жизнь**“ (релігійно-моральний журнал для католицьких Росіян в Петербурзі) подає (ч. 6 за червень) в статі „Одбавля шагъ“ подає, що в самім Петербурзі перейшло на католицизм в протягу 4 літ 1500 душ. Число то росте поступенно. Вже бачимо квасну міну „Галичанина“. В цвітні внесли они поданє о дозвіл уживання російської мови в богослуженнях додаткових і в проповіді. Прошеню вволено і вже в осени буде оно віроятно виконане. „Церковная власть доказала, какъ несправедливы упреки, дѣланные иногда католической Церкви въ Россіи, будто бы она относилась съ принципіальной враждебностью къ всему русскому и будто бы католичество служитъ средствомъ колонизации другихъ національностей“.

Reichspost поміщає в кождім числі т. з. „Streiflichter“, в яких наводить інтересні апологетичні та соціальні явища. В ч. 172 наведена замітка п. з. „Sicherheit u. Hypothese“, в якій поданий погляд декана наукового виділу в Людвигі про нестійність теорії десценденції (Лямарка) і погляд Brettes'a, що сучасна геологія оперта о недоказану гіпотезу. Brettes називає погляд про істнованє ледового періоду на нашій землі поглядом взятим з воздуха.

А як то часто любить ся говорити про певність і повагу науки!

II. З'їзд в Велеграді відбуде ся 31/VII—3/VIII. Програма така: 31. вечером — поздоровленє і згадка про сьвяту, старину Велеграду.

I/VIII. перед полуднем 7:30: торжественна Літургія; 9: вибір президії і отворенє з'їзду; 9:30: відчит протоєрея Алекс. Мальцева з Берліна на тему: сліди епіклезі в молитві римської літургії „Iube haec perficere“; 10: читанє предложених до дискусії квестій і назначенє сторін; 10:30: Східники і Западники обговорюють предложені квестії.

По полудни 3: відчит Аврел. Пальмієрія з Кракова на тему: первісна наука духовної кийської академії про Непороч-

не Зачате; 3:30: відчит Март. Iugie з Царгорода про оборону Непорочного Зачатя Богородиці византийськими писателями по повстанню схізми; 4. дискусія.

2/VIII. Перед полуднем, 9: відчит д-ра Ант. Штрауба з Калькесбурга про сучасні засади єдності Христової Церкви; 9:30: відчит А. Gratieux'a з Шальон сюр Мари про моральний чинник в теології А. С. Хомякова; 10: відчит Йос. Боцяна з Відня на тему, о скільки можуть літургічні студії причинити ся до усунення схізми; 10:30: відчит Фр. Снопка з Кромержа на тему відношеня учеників св. Методія до Риму; 11: відчит Ал. Буковского з Вайденау про покути.

По полудни, 2:30: дискусія; 4:30: відчит д-ра Светозара Рітіга з Дякова на тему відносин Волод. Соловєва до Хорватів; 5: відчит д-ра Мар. Здзеховського з Кракова про те, що можуть дати російські літерати западним народам під виглядом віри; 5:30 відчит д-ра Ал. Яцимирського з Петербурга; 6: звіт про перебіг дискусії.

3/VIII. Перед полуднем, 10: відчит д-ра Мат. Кончара з Сераєва про перепони унії Церкви і про спосіб їх усунення; 10:30: Східники і Западники формулюють свої внесення і вибирають егзекутивний комітет; 11:30: то само роблять дві прочі секції.

По полудни, 3: відчит Север. Salaville'a з Царгороду про науку св. Теодора Студита о палесім приматі; 3:30: затверджене резолюцій і виконного комітету. Закінчене.

Підчас з'їзду буде відбувати ся короткий курс в ціли приготування до обряд з'їзду. Викладати будуть Пальмієрі догматику, Грівець історію, Воцяня літургіку, Яшек скриптуристику. Курс буде тревати 2/VIII. від 2.30—4-ої, 2/VIII. від 11—12 і 2.30—3.30.

За комітет: Андрей митрополит, Пальмієрі, др. Стоян.

Пекуча тема. В ч. 194 „Руслана“ з 30 червня помістив якийсь кореспондент з Відня „М“ допись, в якій порушує будь що будь інтересну тему. Іменно обговорює потребу образования питомців по семинариях на области знаня всіх галузей сільської господарки, бухгалтерії, гігієни і т. п., бо сего кождому сьвященникови потрібно, але сего в семинарії їм не викладають. Коли би се було, то — після п. „М.“ — сьвященик став би справді приміром і школою для селян, де би селянин черпав все, що йому потрібно.

Ся справа справді интересна, однак, хочби її переведено — ледви чи був би сподіваний результат, бо она видасть ся накиненою з гори і, хто знає, чи не стала бись тягаром, бож чи в семинариях не мають нічого більшого і актуальнішого до роботи? Що у нас сьвященство не робить такої місії, якої хотів би п. „М.“, то сему оно само винно без огляду на своїх виховавців. У нас не все сьвященство розуміє як слід своєї задачі, прямо не понимає слова душпастир. У нас брак абсолютної посвяти себе, своїх всіх інтересів навіть родинних, свого життя —

тому високому станову і брак зрозуміння інтересів Церкви та інтересів народу та неумітність се разом получить і погодити. А коли трафить ся одиниця, що зрозуміє своє положенє і становище на селі, як також і питомець, коли він знає, що від него нарід буде на всіх точках вимагав, як також коли догляне способи відповісти своєму покликанию — то без жадних накидувань з гори, без обовязкових іспитів буде старав ся потрібне знанє осягнути, хочби се не знати яких жертв від него вимагало. А буде таким весь загал, що до одного, богословської молодіжи, а за тим і все сьвященство — то може бути спокійний п. „М.“ „все прочее приложить ся“. І отсе є до розвязки: у всіх взбудити жадобу: відповісти покликанию сьвященника до найменших подробиць, і на сю тему треба би відповісти як п. „М.“ так і компетентнішим. О—Ч.

„My dla Rusinów życzliwi, my ich popieramy“! — так верешать польські послы в парляменті а за ними й повтаряє деяка преса. Але ніхто з Русинів як не вірив у сю пусту фразу, так не вірить, бо факти з щоденного житя як раз доказують перфідію наших опікунів. От маємо новий факт.

В львівській духовній Семинарії — як се впрочім і відомо — є господарський кружок. Сего року прийшло на гадку кружковцям, що добре було би, наколи члени побіч знаня про господарство і кооперації теоретично, познакомилиб ся і практично з вірцевими господарствами і відповідними стоваришеннями кооперацийними. Найліпше буде, если богослови позвідують місцевости, знані з того, як також краєві школи господарства. Тож віднесли ся листовно майже до всіх дирекцій та до знаних організаторів молочарень, кас і т. д. і то як руских так і польських, чи не позволено би ті школи чи що там оглянути, дещо пояснити тай взагалі дати інформації, як довго там треба би бути, аби добре все оглянути та зівсім зазнакомитись. Думано іменно побути кілька тижднів. Однак дирекції деяких краєвих шкіл господарства навіть не відповіли, але вже цілком провокуючо відповіджено з школи в Ягольниці. Ото прийшов до одного богослова ось такий лист: Wielmożny Panie! Dopiero dzisiaj powróciłem do domu i odpowiadam na list W. Pana, że pobyt Pański kilkotygodniowy nie zależy od mojej woli. Wątpię też, czy Wydział Krajowy zezwoliłby na czyjkolwiek pobyt z obcych w szkołach rolniczych, głównie ze względu na destrukcyjność zasad, jakimi niestety większa część młodzieży jest przepojona, siejąc nienawiść między narodami i stanami naszego społeczeństwa. Z poważaniem... P. S. Właśnie przytoczyły dzienniki z „Hałyczanyna“, że teologowie obrz. gr. kat. w okolicy Lwowa licznie peregrynowali po wsiach, siejąc nienawiść ku polskości.

Так отже застерігає ся п. директор, що не радо бачив би Русинів, бо боїть ся якоїсь агітації, так гейби то кождий богослов був горлоріз або агітатор чорносотенщини; налякав ся сарака, щоби Русин не заміcił polskiego ducha в его школі, а

властиво боїть ся, ануж Русин що там цікаве побачить та навчить ся. От чиста „ляцка“ гакатистична перфідія. Видно, з краєвої школи не сьміє навіть через оглянене користати Русин, хоч она за його гроші. І деж тут те попиране і жичливість добра для Русинів? Чи се зове ся пособлюване розвоєви Русинів? А може там „польска“ господарка тай з того страх, щоби Русин не підглянув polskich rządów?

Що же до сего doniesienia dzienników — се чиста лож, бо такого не доносили. — Ну, поки що ми цікаві, що на се скаже Виділ Краєвий: коли то Русин небезпечний, чому не тогди як має платити кєрвавицею і яку ролю властиво сповнає той п. директор.

Ш.

„Нива“ в цифрах з днем 30. червня 1909.

Зладив о. Он. Волянський.

А.

І. Львівська Архидієцезія.

Деканати:	парохій:	передпл.	Деканати:	парохій:	передпл.
1. Бережани	15—13		14. Жидачів	14— 7	
2. Бібрка	15— 5		15. Журавно	15— 3	
3. Болехів	14— 6		16. Залізці	13— 4	
4. Броди	16— 5		17. Зарваниця	10— 8	
5. Бурштин	17— 6		18. Збараж	12— 8	
6. Буск	13— 6		19. Зборів	13— 3	
7. Винники	15— 9		20. Золочів	16— 5	
8. Войнилів	11— 5		21. Калуш	17— 9	
9. Галич	14— 7		22. Козлів	15— 7	
10. Глиняни	16— 6		23. Львів	8—37	
11. Городок	11— 3		24. Лопатин	14— 2	
12. Грималів	13— 8		25. Любінці	12— 6	
13. Долина	13— 2		26. Микулинці	12— 6	

Деканат :	парохій: передпл.	Деканат:	парохій: передпл.
27. Милятин	10—6	41. Рожнітів	13— 3
28. Нараїв	13—5	42. Скалат	15— 8
29. Николаїв	15—4	43. Сколе	13— 5
30. Нове Село	15—9	44. Стрий	17— 8
31. Озірна	13—7	45. Струм. Камінка	12— 7
32. Олесько	15—8	46. Стріліска	15— 5
33. Олїв	13—5	47. Тереховля	13— 8
34. Перегиньско	12—6	48. Терношіль	18—19
35. Перемишляни	13—3	49. Тухля	15— 8
36. Підгайці	14—9	50. Унів	12— 6
37. Підкамінь	13—6	51. Ходорів	15— 9
38. Поморяни	15—4	52. Щирець	14— 6
39. Радехів	14—4	53. Янів	14— 5
40. Рогатин	17—6	54. Яричів	12— 2

367

II. Перемиска Дієцезія.

1. Балигород	18—3	21. Мостиска	22— 3
2. Белз	16—5	22. Мушина	26— 1
3. Бирча	19—2	23. Нижанковичі	13— 4
4. Біцко	18—4	24. Олешичі	10— 3
5. Варяж	11—5	25. Ольховець	9— 2
6. Висоцко	24—5	26. Перемишль м.	5—12
7. Горожанка	13—1	27. „ „ замістє	22— 8
8. Добромиль	17—1	28. Порохник	10— 3
9. Дрогобич	34—9	29. Потелич	22— 6
10. Дукля	16—0	30. Самбір	18— 7
11. Жовква	19—7	31. Сокаль	12— 6
12. Жукотин	17—4	32. Ст. Самбір	21— 8
13. Затварниця	19—4	33. Ст. Сіль	15— 5
14. Канчуга	9—4	34. Суд. Вишня	16— 5
15. Комарно	20—8	35. Сянік	20— 1
16. Коросно	7—3	36. Угнів	17— 4
17. Куликів	16—7	37. Устрики	13— 3
18. Ліско	14—2	38. Яворів	27—10
19. Любачів	22—7	39. Ярослав	27— 8
20. Мокряни	23—7	40. Ясло	24— 6

193

III. Станиславівська Дієцезія.

Деканат :	парохій : передпл.	Деканат :	парохій : передпл.
1. Богородчани	21—14	13. Скала	24—14
2. Бучач	23—13	14. Снятин	22—11
3. Городенка	22—10	15. Станиславів	20—26
4. Гусятин	29—15	16. Товмач	20— 9
5. Єзуполь	17— 6	17. Тисьмениця	18— 4
6. Жуків	21—10	18. Устє	20— 8
7. Заліщики	23— 9	19. Чортків	24— 9
8. Коломия	23—10	Буковина :	
9. Косів	22— 8	20. Сучава	8
10. Кудринці	26—15	21. Чернівці	9 --8
11. Надвірна	20—14		
12. Пістинь	21—13		226

Б.

Число передплатників.

Львівська А. : —	367 (без Відня)
dtto*)	3
Перемиска Е.	193 (без Кракова)
dtto*)	2
Станиславівська Е.	226 (з Буковиною)
Зі всіх 3 дієцезій**)	2
Питомці льв. Сем.	21
Питомці перем. Сем.	5
Жіночі монастирі в Галич.	4
Сьвітські люди в Галичині	14
Східно галицькі редакції***)	14
Львівські бібліотеки	3
Краківські редакції	2

*) Не знати, з якого деканату ; всі парохіяльні сотрудики.

**) Не знати, з котрої властиво.

***) Поза Галичину йде „Нива“ до 19 редакцій, разом до 35 редакцій.

Ще Буковина*)	6
Моравія	3
Чехи	3
Стирия	1
Країна	2
Відень**)	10
Інсбрук	10
Угорщина	1
Хорватия	5
Росія	8
Брема	1
Рим	1
Париж	1
Канада***)	5
Спол. Держави	9
Бразилія	2

****) Разом 924

В.

Стан св'ящеників-передплатників в Галичині.

	Льв.	Пер.	Стан.	
Єпископи	1	1	1 —	3
Капітула ¹⁾	3	3	4 —	10
Університет ²⁾	1	—	—	1
Семинарі з ліцеями ³⁾	8	4	3 —	15
Декани ⁴⁾	31	12	15 —	58

*) Правосл. духовні круги 3, св'ятські люди 2, редакция 1.

**) До бібліотек 5, до редакції 1.

***) З того 2 чужинців.

****) Було властиво 961, але 37-ом (Львів. 19, Перемишк. 10, Станиславів. 8) перестано висилати часопис, за яку не платили 3 літа.

¹⁾ Крилошан всіх є 10, 7, 6.

²⁾ Професорів всіх є 3.

³⁾ Всіх настоятелів є 8, 4, 4.

⁴⁾ Деканів всіх є 54, 40, 21.

	Льв.	Пер.	Стан.	
Парохи ⁵⁾	222	120	134	— 476
Сотрудники і завідателі ⁶⁾	76	45	54	— 175
Катихити сер. шкіл } ⁶⁾ 12	23	3	5	— 20
Катихити нар. шкіл } 11		2	5	— 18
Інші священники	2	—	2	— 4
Монастирі ⁷⁾	3	5	3	— 11
	370	195	226	791
Без означеної дієцезії				2
				793

З 2500-ох*) галицьких священників бере „Ниву“ 800, отже 1/3 часть.

Прапор (ч. 21/2): „Хто дасть українському народови волю? Чи мійська інтелігенція, яка рідко буваючи на селі не знає його життя, і душі? Чи духовенство, яке — поминувши його загально-галапасну (?) акцію — але задля санкціонування середовічних, підданих (?) звичаїв, впливаючих з невластивого толкування основ релігії — удержує наш народ в назадицтві (?) — і в інтересі релігії а часто густо і особистім не допускає в народ ніякої (?) свободнійшої гадки, ніякого поступу(?) Чи дасть народови ту волю український магнат, якого у нас нема? Хтож принесе ту волю! Остав ся оден учитель, той погорджуваний“... (ст. 6; Ов, маємо новий рід надчоловіка-спасителя, хотяй той „спаситель“ народу на гадку німецьких соціялістів (гл. „Нива“ ст. 76) часто не вміє більше нічо крім писати з правдописними блудами і бити діти!

Була собі жаба, яка наставляла там ногу, де коня підковують. Чому деякі учителі не мали би мати великих претенсій? Було також одно сотворіне, зване... ослом, яке і собі копнуло льва, коли бачило, що і другі звіврята его копають. Чому би і „Прапор“ не мав ся прилучити до концерту: уїдання на „попів“? Він думає, що самими претенсіями і уїданням заповнить ту прогалину в образованю, яка ділить его від священника!

В новинці п з. „Чого багне душа преп. Ниви?“ подає „Прапор“ (ст. 15—17) уривок нашої статійки „Церков а школа („Нива“ ст. 501 сл.) і робить при тім свої замітки того рода“. Наведену новинку перечитали ми з побожним скупленем духа і сокрушеним серцем тай справді взяли її під зрілу розвагу. Вкінци мабуть під впливом ласки Божої прийшли ми до такого заключеня: Нема де правди діти, сумні настали тепер часи і для св. Церкви і для грішної школи, так дуже тісно з собою

⁵⁾ Всіх душпастирів (не числячи деканів) є около 830, 760, 510.

⁶⁾ Всіх катихитів є около 80, 30, 20.

⁷⁾ Геромонахів є 19, 31, 11, а всіх монастирів 7, 6, 4.

^{*)} З того числа є 110 передплатників „Літ. Наук. Вістника“. З тих 110 не перепплачує „Ниви“ 40, між ними пару „патентованих“ патріотів!

зв'язаних! Минули ся давні, блаженні часи, коли то церковна нагайка (?) сьвята дисципліна безнаставно пригадувала школі Ботісноту сеї зв'язи! (Державна смачнійша?) Гей, гей! милий Боже! Інші були часи — інші люди... Учителі були ще тоді „нищі духом“, (а тепер всі багаті духом?) котрим небесний Учитель обіцяв царство небесне... Они не кінчили ніяких семинарів, не читали диявольських „Промінїв“, „Прапорів“, „Громадських“ (а радше сказати — гайдамацких —) „Голосів“, не думали про „вільну думку а вільну школу“, не знали про ніякі „ізми“ і т. п. Зате яка ідеальна, просто євангельська згода царювала між Церквою а школою! Сьвященик був пастирем а учитель підпасачем духовного стада. Оба сьпівали згідно мов херувими на славу Бога і згідно ділили си всім, що стадо давало „на божє“ — пастир брав два бохонці, підпасач оден. Пастирів на поминках з курки мясо, а підпасач обгризав кости (?) тай за те покірно цілував (?) „єгомосьця“ в обі руки... Чи-ж не вздихати нам за такою зв'язиою?! А нині? Нині учитель дує ся стає дуба, хоче бути мудрійшим (?) від „попа“! Не має ані крихітки давної покори... Нехай би йому отець духовні сказали нині прим. вичистити чоботи (?) або запрячи коні до брички, ого! то скочив би мов чорт та хто знає, чи не взяв би ся навіть і до посьвяченої чуприни! (!) — Чиста Содом а Гомора!... Але гов! любі Товариші і Товаришки! Так дальше не може бути. Крайна вже пора покаятись і завернути з блудної дороги, бо інакше жде вас на сім сьвітї прокляте преподобної „Ниви“ а на тім вічний огонь, плач і скрегіт зубів, (если їх хто не з'їв на учительськїм хлібі). А щоби вам дати образ щастя і благодати, яких учасниками є наші товариші по званю в правослвній Росії, (Що то має спільного з катол. Церквою?), де ще диявол не розірвав сеї зв'язи між церквою а школою, то ось прочитайте собі, що пише рос. „Рѣчь“.

Після ліберальної (отже досить підозрілої) Рѣч-и оден православний парох кинув на учительку підозрінє, що она революционерка і атеїстка (а може так і було), закидав єї непошанованє школи тому, що до школи прибігав якийсь сьельскій песик (о, ліберальна глупото!), а навіть раз в своїм домі набив єї без причини (тому повірити може хиба півголовок). На підставі того „факту“ вносить „Прапор“, що вплив Церкви на школу є шкідливий! „Такого раю ми готові діждати ся (?), коли Господь вислухає побожних молитв преп. „Ниви“ і сповнить щирі бажання єї душі!“ Відтак оповідає Вп. „Прапор“ про викляте правослвної молодиці за те, що она перейшла на католицтво покли-каючи ся на своє мягеньке серце питає, котру Церков вислухає Бог? І нам жаль редакторів „Прапора“ в яких побіч розмякчєня серця можна бояти ся ще і розмякчєне мозгу. Але не можемо дати їм иньшої ради, крім хиба тої, щоби побіч малої азбуки навчили ся засад льогіки, а відтак прочитали бодай ка-техізм до І. класи народної школи.

О. В.

Видає „Редакційний Комітет“. — За редакцію відповідає:

о. Онуфрій Воляньскій.

З друкарні Ставропільської під упр. М. Рефця.

Додаток до числа ферияльного.

Дописи.

У відповідь на останню статтю о. П. Кандюка (Нива стор. 521 слід.) заявляю, що вона немає нічого спільного з моїми обома статтями в справі убийства. (Нива V. стор. 626 слід., VI. стор. 232 слід.).

Се тому, що в обох моїх статтях я амі справедливої війни нї легального убийства не вважаю за щось неетичне, тільки за діла менше совершенні, менше зближені до того ідеалу людської суспільности, який своєю наукою вказав нам Спаситель, а який після мого погляду переходує і реалізує св. Церков. Говорю лиш, що Церков т. з. легальне убийство толерує, а не вважає його за конечне услїве дочасного щастя людства, хоч з другої сторони не зборонює властям карати злочинів смертю так довго, як довго людскість не поступила в зміслі евангельської науки. „А колиб людскість не осягнула ідеалу Ісуса Христа до останнього суду, то і до останнього суду буде істнувало убийство як кара. (Нива стор. 235).

Знаю добре, що в однім реченю моєї першої статі (Неубий), я ужив слова „неетичний“ невідповідно, так, що з того реченя далися виснувати заключеня, незгідні з нашим понятєм святости Церкви, але лишень тоді, колиб хто брав то реченє само в собі без згляду на його лучність з цілою статією Овшїм з углядненем цілости виходить, що то був лишень lapsus linguae, більш нічого. З тої неточности старає ся я виправдати зараз в слїдуючій статі: „Признаю, що можна було мені зробити тут увагу, що я не заховав в тїм случаю правила, яке перестерігають так пильно приміром догматисти при обговорюваню правд св. віри, іменно, що треба вистерігати ся таких висловів, що можуть читача або слухача ввести в блуд. І будь моїм критиком приміром Німець, так він то зділав би і вважав би свій обовязок за сповнений“. (Нива, стор. 234).

А однак о. Автора то всьо не обходить. Він від першого до останнього рядка Своєї „відповіді“ доказує мені, що Церков неетичних діл не може толерувати, значить таки закидає мені то, против чого я застерігав ся.

„На щастє, скажу словами Автора, наші статі істнують чорні на білім, і проте читачі мають можливість сю річ основно справдити“. Шкода лишень, що „відповідь“ о. Кандюка появилася так дуже пізно — в противнім случаю і се було би не посирібне. Тоді читачі і без справджуваня пересвідчили би ся, що остання „відповідь“ о. Автора не є „спростованє моїх блудів“, тільки радше борбою з вітриками.

На квестію, порушену много, о. Автор знова не доказує нічого противного, тільки зводить борбу за поєдинчі слова, фрази, речення, а властиву тему збуває іронією або кпинами. Та на всі кпини, іронізованя, закиди ігноранції, наївности, початкованя в богословію не відповідаю, придержуючи ся мудрої засади св. Августина: *Tuba insultuantium facit bellum infructuosum*.

Іще одна характеристична черта становиска, яке заявляв о. Кандюк. Для Нього порушена мною тема „невдячна“ (Нива, стор. 528). І не диво! О. Автор ніяк не може знести ся вище понад звичайну сіру буденщину. Він, як видно з обох Ного статей на ту тему, не хоче і на хвилинку вдумати ся в зміст Христової науки, от хочби одного, цитованого самим о. Автором висказу: „Будете убо совершенни, яко же Отець вашъ небесный совершенъ есть“), яка нас прямо зобов'язує стреміти до що раз краших, совершенніших форм життя. Відповідно уявляє Собі Церков яко таку, що має стояти лишень на сторожі сучасного суспільного ладу без згляду на те, чи той лад справедливий чи ні, чи він на ті часи так само хосенний як приміром тисяч літ тому назад. О. Автор не хоче того розуміти, що Церкві зовсім байдуже, яка форма ладу запанує у світі, тільки дбає о те, щоби той лад суспільний, який небудь він не був-би, стався що раз совершенніший і не противорічив засадам Євангелія. І то є перша причина, чому Автор так дуже опирає ся гадці, що деякі вимоги сучасного суспільного ладу, приміром мілітаризм, можуть бути колись знесені, а бодай обмежені. (Гарно про те говорить св. Тома: 1 а. 2 ае., *quaest.*)

Друга причина се те, що Автор не може погодити ся з гадкою, як Церков може ставати в обороні тих самих ідей чи поглядів, які голосять люди, що не мають з Нею нічого спільного, а навіть позитивно її поборюють. Він певно взяв би ся за голову, колиб почув, що приміром ославлена теорія Маркса, на якій опирається сучасний соціалізм, є найкрасшою апологією християнсько-католицького світогляду, що наука Маркса про капітал і значінє праці вже давно була звісна Отцям Церкви, що її освятили ріжні рішення вселенських Соборів і Папів римських. (Гляди проте інтересну студію: Wilhelm Hohoff; *die Bedeutung der Marxschen Kapitalkritik. Eine Apologie des Christentums vom Standpunkte der Volkswirtschaftslehre und Rechtswissenschaft.* Bonifacius Druckerei, Paderborn. 1908). Автор помимо свого пієтизму для св. Церкви, не хоче сего прийняти за правду, що всякі „поступові“, а Церкві спеціально ворожі елементи сучасного людства, коли вони в своїх науках мають дещо красивого, наслідуюваня гідного, те все безпосередно або посередно, свідомо або й несвідомо черпали з науки католицької Церкви, не хоче прийняти за правду, що на случай непроголошеня свѣтовп Євангелія і ті високі ідеали не булиби зросли в головах людей. Сего певно о. Автор мені не заперечить.

В виду того праця в тім напрямі, щоби пояснити станови-
сько Церкви в тих так важких житєвих питаннях, по моїй
думці дуже хосенна і вдячна. Овсім поважно і науково ведені
студії на ті і подібні теми принеслиб Церкві правдиву, неоці-
нену користь. Вониб відразу відняли всяким „поступовим ціві-
лізаторам“ той авреоль ідейности, геройства, саможертви для
щастя других людей, яким вони перед сьвітом оточують ся,
та показалиб, що поза Церквою нема не тільки вічного спасеня,
але так само дочасного щастя. Та дарма, для о. Кандюка се
булоб „приподобуванем ся гуманній вдачі наших поступових
цивілізаторів“, як се мені виразно закидає (Нива, стор. 133),
хоч пізнійше на піднесеній мною протест се по просту (най-
лекший спосіб там, де нема виходу) заперечує.

о М. Щепанюк.

На тім уважаємо дискусію між Вп. о. о. Кандюком і Ще-
панюком за скінчену і просимо Вп. Авторів тої справи більше
не порушувати в „Ниві“.

Редакція „Ниви“.

В справі нашого обряду. До всего материялу ріжнородного,
який подаєте в „Ниві“, я би ще бажав додати кутик до обгово-
рення справ обрядових.

У нас „що попик, то типик“. То відчуваємо всі. Декотрі
раді би якось бодай з сусідом відправу вести одинаково, та
годі — кождий інакше толкує, кождий покликуює ся на свої же-
рела-рішеня.

Рішеня Синоду 1891 р. говорять інакше, інакше Літургікон,
виданий пізнійше і т. д.

От приміром в Синодальних рішеннях стор. 246 уст. 3. го-
ворить ся, що до служби о усопших не належить вмішувати
частий змінних (тропарів, кондаків і пр.) настоящего праздника,
або послідованя о сьвятім, но брати лиш то, що єсть властиве
усопшим, виявши Апостол і Євангеліє дня седмичного.

Типик О. Долькицкого стор. 68 говорить, що то має ся
розуміти так, що ніколи не бере ся тропарів дня з усо-
пшими, а не лише в празник і коли бере ся послідованє
о сьвятім (розумію ту полиелейного).

Тимчасом в архікатедральнім храмі через цілий час по
Неділі Томиній беруть: Тропар праздника — усопш. — Слава
Со свят. і нині кондак неділі минувшої.

Подібно рішає і Літургікон з р. 1905, коли на стор. 75
каже: „аще изволиши чести вкупѣ о усопшихъ то по тропарѣ
днѣвномъ, тропарь о усопшихъ и проче“...

Дуже добре би було, подати до відомости загалу, як вла-
стиво має бути і того ся тримати.

Також цікавий, а дуже відповідний спосіб відправи пара-
стасу зі Службою Вожою бачив я в церкві св. Юра, котрої
я нігде за 25 літ не видів, а котрий мені ся сподобав і варто
би его загально наслідувати. По Проскомидії починає ся серед

церкви парастас і править за порядком до „Достойно єсть“ (бо то характер утрєні), по тому кадженє і „Благословєннє царство“..., послїдуванє Сл. Божої — а по „Благословєннє Господнє на Васъ...“ Святий Боже 3 р. і прочє — кїнець парастасу (панахида) з отпустом на церкві, одним і для Служби і для Парастасу.

О тїм повїдомляю Собратів і покликуючись на практику в катедрі заведену, поручаю єї завести у своїх церквах.

Належало би уодностайнити відправу „суплікацій“. Одні сьпївають: Святий Боже раз, а лик і народ два рази і т. д., другі єрей раз, лик і хор другий раз і так повтаряють три рази.

І сам текст єсть всюда інакший.

Поручить оден текст і оден спосіб сьпіваня.

Звернім ся з прошенєм до Ординаріятів, щоб пояснили нам реченє в рішенях Синоду стор. 128: кожде скорочуванє або уриванє у відправі параклиса єсть безбожнє і не позволенє і зовсїм заборонєнє. Того не можна дословно брати, по просту для того, що ніхто єго так не бере і аж прикро читати таке сакраментальнє „нєльзя“ а бачити, що ніхто єго не слухає, а радше треба узаконнити якусь форму скорочєня. Нєхай єї всї придержують ся! В найближшїм моїм сусїдствї в трєх-чотирох церквах править ся параклис через май, а в кождїй інакше, як також і інакше сьпївають суплікації і шкандали виходять, коли оден священник другого заступає. Просимо Преосвященних Ординаріятів сею справою конче заняти ся.

А чи не ганьба нам, коли читаємо в служебнику „Иже Хєрувимъ“ друкованє інакше, як приписанє Синодом, або коли в часї соборової служби Божої спєречають ся священники, чи чашу вікрити перед „Всєгда нынѣ и присно“ чи потїм возгласї а оден (факт!) і другий показує в служебнику рубрику на своє твердженє. Дїйсно в новім Служебнику стор. 315, в горї стоїть: „снемлетъ покровецъ отъ Чашы и поклонь ся глубоко глаголетъ втай: Вознесїся“... а потому низше знова: „Дєрей же поставивъ святую Чашу на Ілїтонѣ открываєтъ ю и...“ и нєма кому рішити, котра рубрика є властива. І з тим блудом печатали Василяннє свїй малєнькій Служебничок.

Прошу нам подати до відомости бодай, як робить більшість в катедрі, або як робить Преосвященний і бодай буде оден другий мав на чїм оперти ся. Таких справ много — премного і хотя се дрібниці, але дуже причиняють ся до пониженя нашого обряду.

Так має ся справа і з молебнєм до Серця Хр., котрий зачинаємо впроваджувати для брацтва Апостольства молитви.

Єсть молебєнь в книжочцї „Любїм Ісуса“ приноровлений до нашого обряду і доволї хороший, тимчасом не вдовольють ся Василяннє тим, але заводять щось дивачнє, як і їх спеціальний молебєнь до Матєри Божої, а котрий видали під заголовком „Чинъ Відправи до Сладч. Серця Ієс. Хрїста“ на

першу неділю місяця і знов з своєрідними суплікаціями. І не звернув ніхто на то уваги. Не апробоване властиво духовною, а відправляє ся. Клявзуля на послідній стороні: Позваляє ся печатати, ще не апробую. І знов прошу Ординариятів, щоби вглянули в справу і не давали причини нашим обрядовцям і псевдообрядовцям до накидання підозрінь і пр., що латинізує ся наш обряд.

Тільки на разі. Прошу дуже отців собратів забрати голос в тій справі — а також і Редакцію, щоби сей відділ віддала особному опитному референтови *о. В. В.*

В справі видавництва для народу. Я вже давно збирав ся звернути увагу Видавництва Товар. св. Ап. Павла, що книжки видані ним так під виглядом обему, мови, форми і стилізації за тяжкі і слабо понятні для простолюдина, а тимсамим не цікаві до читаня. Бути може, що для вже впроблених в лектурі менше трудні, але таких, здасть ся, мені не багато у нас.

Передомною лежить 1. книжочка з сего року „Хто є Христос? Її треба перепоповісти від початку до кінця на лад такий, щоб і дїтвак читаючий не потребував собі голови ломити, що читав то не соблазняв ся словами, якими називаєть ся Христа: брехуном і обманцем або божевільним. Я в нїякій спосіб не згодив би ся на поміщення сих слів висказати анї в письмі анї в бесїді. Може бути, що у иньших народів се можливе, але у нас рішучо ні. Хто хоче для народу складати щось, то мусить се робити в реченях коротких, ясних не запутаних, заперечаючих, та ще періодах 5 або 6 стрічкових! Нїм скінчив, то вже забув, о чім читав. Приміром: не вірити в то все що є Бог, се приходить ся дуже трудно... або „нема вправді між тими недовірками багато таких, які заперечували би Бога“. Чи не ліпше сказати: Є мало між ними таких, котрі-б голосили, що нема Бога“. Попередне реченє непотрібне, але треба би перепоповісти так: Годі отже сказати, що нема Бога; а ще ліпше злучили два по собі йдучи реченя: Окружаючий нас сьвіт і небо і земля аж надто голосно і ясно доказують нам, що є Бог, котрий Своєю всемогучостию все так красно і премудро сотворив“. А вже уживанє чужих незрозумілих слів в популярній книжці зовсім безпотрібне прим. фанатик, фанатизм, культура, баллон, астрономія, артист, літерат, Ватикан, мораль, ідеал. Їх треба пояснити.

Те саме скажу і о книжці „Віра і наука“ 1905. і передрук з Ниви „Боротьба Дренера з вірою“, які вже зівсім не для народа, ні об'ємом, ні змістом, ні укладом.

Не маю під руками більше книжочок, але з них певно по перечитаню не много навчить ся наш простолюдин.

Маю під руками книжку „О Супружестві“, „Родині“ Єкспеленції Митрополита. О тій книжці можу сказати з досвіду, що загально подобає ся людям, бо єї — хоть і обширна — з цікавсстю читали і розуміли.

При тій нагоді не можу промовчати послання Пасторські, які приходять ся нам відчитувати народови в церкві.

Що з того, що народною бесідою чи язиком писані? Наш християнин хіба дрібає, або язик аж виставить та не второпав ані слова. Приміром „о убійстві намістника“ або найновіше „о відданю ся любові і милосердію І. Х.“ „О відданю ся любови Христа“, ще приступнійша. Чув єм, що в Станиславові в котрійсь гімназії ученики і перше і тепер мали оказувати невдоволенє з причини незрозумілости послання. Єслиб то правда була, то не дивота, що наш християнин не піймає. Не говорю сего, щоби докорити комусь, тай не вмію по правилам критикувати. Обстоюю лиш свою гадку, що так а так належалоб для хісна вірних і невірних книжки складати.

Желаю, щоби і Ваша часопись захопила як найширші круги духовенства, котре треба уміло притягати, а не відхиляти. А в Бозі надія, що Вам то удасть ся. Якась є хіба, що до тепер не всі хочуть читати. Пукайте та питайте, нехай пишуть отверто. *о. М. Садовский.*

В Regensburg в Баварії є велика католицька книгарня накладова (Verlags-anstalt), передтим фірма Manz Видає виключно католицькі книжки ріжного змісту. Адреса до неї: Verlags-anstalt vorm. Manz, Buch und Kunstdruckerei — Regensburg in Bayern.

Щорічно видає та фірма книжку: **Kalender und kirchlich-statistisches Jahrbuch für den katholischen Klerus**. Крім календаря стисло церковного (лат.), суть там ще цінні розправи, писані німецькими професорами богословія католицького і всі нові декрети з Риму. Є там також статистика церковна 1) загальна, 2) за всі уряди церковні в Римі (конгрегації, кардиналів, легатів, ордени) 3) спеціальна церк. катол. статистика з Німеччини і західно-австрійських провінцій (єпископи, капітули, семінарії, катол. факультети і єпарх. ліцеї богосл., монастирі і прч.). Річи суть цікаві, а книжка коштує — хоч досить груба і оправлена — 1 кор. 50 сот. В видавництві на р. 1910 буде поміщена відомість коротка за лат. єпархії в Галичині, а обширнійше за грецько-катол. церков в Галичині і Угорщині. Відомости ті уложив і подав о. Йосиф Ганкевич з Красного на Поділю. Хто знає, як німецькі кат. священики мають малі і пераз хибні поняття о нашім обр. руск.-кат. і о нашім священстві, з радістю повитає цінні нотатки о. Йос. Ганкевича в ученім і практичнім німецькім видавництві для катол. священства.

Дрогобицьке Староство видало **обіжник** до зарядів шкіл дрогобицького округу (ч. 402/4 1909 з 17. V. 1909), яким пригадує заказ вести по руски каталоги лекційні і класифікаційні. „Gdyby duchowieństwo parafialne nie chciało cenzur z nauki religii wpisywać w języku polskim bezpośrednio do katalogu klasyfikacyjnego, tam Zarządy szkół wpiszą same cenzury, podane w języku ruskim, do katalogu klasyfikacyjnego w języku polskim“ („Прапор“, ч. 19, ст. 7).

О. В. В. просить нашу часопись яко станову о зазначене его погляду з нагоди заяви на ст. 510-ій „Ниви“:

Між „руськими“ нашими є много людей чесних і ідейних, відданих народови, ревних съвящеників, яких не можна називати ренегатами за то, що они стремлять до культурної лучности в Росію.

О. А. Танчаковский звертає нашу увагу, що перейшло на безвіроісно відність 18 (а не 16 гл. „Нива“ ст. 540—1) осіб, і то в Підгайчиках (а не в Ярцівцях). Дня 22. VI. перейшло ще 3 особи, разом 21. Парох в Підгайчиках старенький, якому приділено до помочи пароха з Ярчовець, якого Підгайчани не хочуть задля его „руських“ пересвідчень.

Дати, подані в „Ниві“ (ст. 478) о скільки невірні, що крім о. о. Танкевича і Товарищкого пірвали польські повстанці ще і пивших як о. Йос. Танчаковского з Устя Зеленого, якого ставлено перед судом в Тернополи і приказано зложити гарач 50 дукатів і зложити присягу на руку кс. Яетшемского: „*із jest wiernym synem ojezuznu*“.

В справі жіночої часописи.

Бодай Вам, В. Поважаний Отче, Г. Бог здоровлєчка дав за Вашу щиру працю та й за сї богумилі, розумні мисли, які подаєте нам в своїй неоціненій часописи „Ниві“.

От н. пр. ся Ваша статя з 15. червня „В справі релігійного осьвідомлюваня нашого съвященичого жіноцтва“. Дійсно Бог, Високоповажаний Отче Редактор, натхнув Вас сею гадкою. Но просимо, пишїть, пишїть дальше; піддавайте способи, а будемо Вам дуже вдячні, бо се дуже важна справа і пекучо потрібна. Мені здаєсь, що по при инышим було би і се добре, як би наша любя „Нива“ хоть раз в місяць долучила та побіч себе помістила другий зошит часописи для съвященичого жіноцтва. А відтак що місяць відсвїжувало би ся съвящениче жіноцтво на духу при помочи релігійної своєї газетки, котрою, як думаю, тішили би ся, може зразу не всі, но згодом щораз більше.

Женщини мали би ту уміщувати свої праці. Може би могли в сій часописи між собою щиро-сердечно розмовляти, подавати собі практичні ради та сестричі уваги. А відтак, як здає ся мені, сєя часопись сформувала би ся в милий, пожиточний і як би родинний листок. Часопись могла би ся називати „Наша семейна розмова“. Думаю, що може там могли би п. р. Дописувательки приміщувати свої релігійні вірші. А певно з нашого съвященичого жіноцтва, тай без сумніву і з нашого Чина СС. Василянков, знайшло би ся досїть писательок. Если би я знала, що і моя неумітна праця на що могла би придатись, то охотно послужила-бим релігійними річами н. пр. листами, віршами і т. д., які я як раз вітчуваючи пекучу потребу нашого

справді за мало релігійно освідомленого жіноцтва, пишу і призбирую вже кільканайцять літ.

М. С. Станьчак, ч. св. Вас. В.

Просимо в тій справі забрати голось в ціли переведена дискусії. Редакція.

Від Редакції.

Ч. 17-е „Ниви“ кінчить ся на 544-ій сторони, а т. з. фєриальне число зачинає ся на сторони 633-ій. Отже між 17-им а фєриальним числом є місця лиш на $5\frac{1}{2}$ аркуша або 88 сторін. Число 18/19 обнимає однак 6 аркушів. Тому другу половину 6-го аркуша в 18—19-ім числі повинен переплетник цілого річника відтяти і уложити безпосередно по фєриальнім числі, іменно по 680-ій сторони. В тій ціли пагінуємо другу половину 6-го аркуша цифрами 681—688.

До кінця року має прийти ще $11\frac{1}{2}$ аркуша „Ниви“, вчисляючи в то вже й гомілетичний додаток.

Просимо о вирівнане залєгпої передплати і відновленє предплати на другий піврік 1909 р. — Адм. „Ниви“.

Видав „Редакційний Комітет“. — За редакцію відповідає:

о. Онуфрий Волянський.

З друкарні Ставропигійської під упр. М. Рефця.

Просимо уважно перечитати!

П. Т.

Заходом і коштом спеціального, редакційного комітету появить ся на нашій Україні в серпні с. р., перший, русько-український, гумористичний календар на рік 1910.

Календар сей буде щось небувалого, а наклад его вийде з пазвиначайною форсою, бо в 50.000 примірників.

Се печувало велике число примірників, розійде ся по цій галицькій, буковинській, угорській та російській Україні, та по українських колоніях в Сполучених державах, Канаді, Бразилії і Аргентині.

Ми не жаліли вложити у видавництво сего календаря аначайшого капіталу, та запевнились собі наперед місця збуту, в висше наведених краях та державах.

Також подбали ми і про літературну стійність календаря, бо на него зложать ся майже всі наші визначніші письменники-гумористи.

В виду наведених тут обставин гадаємо, що П. Т. купці, фабрики, інституції та товариства зрозуміють добре сю користь, яку вони зможуть osiąгнути через поміщене своїх анонсів в нашім календарі.

Для користі отже самих П. Т. Інтересованих радимо вихисувати сю небувалу досі нагоду, та надіслати як найскорше належність за поміщення дотичного анонсу, котрий просимо після власних поглядів самих П. Т. Інтересованих, собі уложити.

Належність за поміщення анонсів вносить :

За цілу сторону формат 22/14 . . . 20 К.

„ пів сторони „ „ . . . 10 „

„ четверть стор. „ „ . . . 5 „

Належність враз з приналежним анонсом (читко писаним) просимо надіслати до кінця липня 1909. під адресою редакції „Вудучности“, Львів, вул. Сикстуська ч. 31 (Галичина), котра то редакція ручить також за надіслані гроші.

Безпроволочно по виданю календаря, виплемо его також воім П. Т. Анонсующим.

Просимо уважно перечитати!

Просимо уважно перечитати!

Просимо уважно перечитати!

Д-ра Ф. ЕВИНА „ПРАВОТАР“

збірник цивільних карних і адміністраційних законів, приписів про права рускої мови, приписів про стемплеві і переносні належності, з около 200 взорами подань, контрантів, жалоб, венсів і пр., з повним річевим реєстром і реєстром стемплевих належностей, Жовива 1909.

Видане прегарне. Великий формат вісімки, сторін 936. Др. Е. Олесницький каже: „Правотар буде дуже пожаданим і практичним підручником в кождім уряді громадскім, парохіяльнім, в кождій читальні, касі задатковій і взагалі у кождого, хто живе серед народа і бажає бути його добрим порадином“.

„Книжка є пожаданим підручником для всіх, почавши від адвоката, судії, нотаря а скінчивши на інтелегентнім селянині“.

Набувати можна Правотар в руских книгарнях у Львові, на провінції в руских касах і агенціях Дністра і в Жовкві у ОО. Василян Ціна 10 К. 72 с. Оправлена в полотно 11 К. 72 с., опр. в півскірку 13 К. 82 с. вже з пересилкою.

Товариство взаїмних обезпечень

Телефон 788.

„ДНІСТЕР“

Кonto Щадниць
почтової 25.61.

у Львові, ул. Руска ч. 20 (власний дім)

приймає обезпечення будишків, збіжжя і знарядів господарських від шкідливих вогнів під користиними уелівками, числить умірковані премії за обезпечення, піквірує шкоди безпроволочно по пожарі, уділяє обезпеченим членам з річної надвижки звороту. За р. 1908 припадає на користь членів зворот 15%.

Попіси „Дністра“ приймає при позичках Банк красвий у Львові і в Чернівцях, Галицька Каса Ощадности, Руска Щадниця і иньші каси ощадности.

Через „Дністер“ можна асекуровати ся на житє в Товаристві взаїмних обезпечень в Кракові. Інформації до обезпечень уділяють агєнції „Дністра“.

Зголошення письмєнних господарів о агєнцію приймають ся тільки з таких громад, где єще не робить иньший агєнт „Дністра“.

Фонди „Дністра“ з 1/12 1908 виносять:

Фонд резервовий і резерва премій К 1,865.540, иньні фонди К 458.564, разом К 2.324.104.

Канцелярії Товариства отворєні для сторін від год. 8 — 3.

Товариство взаїмного кредиту

„Д Н І С Т Е Р“

у Львові, ул. Руска ч. 20, телефон ч. 788.

заснованє при Товаристві взаїмних обезпечєнь „Дністер“ в р. 1895 на підставі закона о стоваришенєях з р. 1873.

Одвічальність членів обмежена до подвійної висоти уділу.

Цілею Товариства є уділюванє кредиту своїм членам — рільникам обезпеченим в „Дністрі“ від більших піт.

Процент від вкладок 4%, без потрученєя податку рентового.

Вкладки приймає і виплачує Каса Дирекції Товариства в годинах урядових, від 8 до 2 год. в полудне.

Кonto в Щадниці почтової ч. 37527.

Кonto жирове в Банку австро-угорєкім.

Вкладни щадничі

К 2,848.890.—

Удїли членські:

К 262.994.—

Позички уділені:

К 3,396.002.—

Канцелярії Товариства отворєні перед полуднем.